

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Γ'

ΙΟΥΛΙΟΣ 1954

ΤΕΥΧΟΣ 27

ΘΕΟΔ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ, Δημάρχου Ἰωαννιτῶν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΑΙ ΣΧΟΛΑΙ ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τὸ Σχολικὸν ἔτος ἔληξεν καὶ κατόπιν δωδεκαετοῦς φοιτήσεως ἑπτακόσια παιδιὰ τῆς Ἠπείρου ἀποφοιτήσαντα ἔτυχον τοῦ ἀπολυτηρίου των μετὰ τὸν ἐπίσημον τίτλον τοῦ Κυρίου. Ἐδέχθησαν τὸν ἐναγκαλισμὸν καὶ τὰ συγχαρητήρια τῶν γονέων των καὶ ὅσα δὲν εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἔχουν πατέρα τὰ χάρδια τῆς μάνας των.

Ὅσοι παρακολουθοῦμεν τὸ παιδί γνωρίζομεν τὴν χαρὰν τῶν τελειοφοίτων τῶν Γυμνασίων καὶ τῶν κηδεμόνων των ἀλλὰ καὶ τὰς ἀνησυχίας των διὰ τὸ μέλλον των.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τελειοφοίτους τοῦ Γυμνασίου ἔχουν προδιαγράψει τὸ στάδιόν των καὶ θὰ διαγωνισθῶσιν εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία καὶ θ' ἀπορροφήσῃ περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα διότι τὸ $\frac{1}{10}$ σχεδὸν τῶν θέσεων τῆς καλύπτεται καὶ ἀπὸ μαθητὰς ἄλλων περιφερειῶν τοῦ Κράτους φιλοδοξοῦντας νὰ φοιτήσωσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἰωαννίνων. 30—35 θὰ ἐπιζητήσωσιν ἐπιτυχῶς νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὰς ἐνταῦθα ἀρτισυστάτους Σχολὰς τῶν Ὑπομηχανικῶν καὶ Ἡλεκτρομηχανολόγων καὶ 10 ἴσως θὰ ἀγωνισθῶσιν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς Πανεπιστημιακὰς καὶ Στρατιωτικὰς Σχολὰς.

Οἱ ἄλλοι 575 οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν τὰ οἰκονομικὰ μέσα ν' ἀκολουθήσωσι ἀνωτέρας Σχολὰς τί θὰ γίνωσι;

Αὐτὸ τὸ θλιβερὸν ἐρώτημα μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἀπὸ τῆς ἀποφοιτήσεώς των τίθεται παρὰ τῶν γονέων των καὶ τῶν παδίων, τὰ ὅποια δώδεκα ὁλόκληρα χρόνια καθηλωμένα εἰς τὰ θρανία ἐπεδίωξαν ἕνα καλύτερον μέλλον.

Νὰ εὕρωσιν θέσεις εἰς τὸ Δημόσιον ἢ Δημοσίους καὶ Δημοτικὸς Ὅργανισμοὺς καὶ Τριτέξας εἶναι ἀδύνατον διότι καὶ ἂν ὑπάρξῃ κάπου κενὴ τις θέση αὕτη θὰ καταληφθῇ κατὰ προτίμησιν ἀπὸ τοὺς προστατευομένους τοῦ Νόμου, ὅστις ὀρθῶς ἠθέλησεν νὰ προστατεύσῃ ἐκείνους οἱ ὅποιοι μετὰ τὸ ὄπλον ἀνὰ ζεῖρας ὑπερήσπισαν τὴν Πατρίδα των.

Ἔτσι καὶ ἐφέτος 575 περίπου παιδιὰ πού ἀνήκουν εἰς τὰ νειάτα τῆς Ἑλλάδος θὰ δοκιμάσουν τὴν πικρίαν τῆς ἀπογοητεύσεως.

Καὶ ἡ πικρία τῆς νεότητος κλονίζει ψυχικῶς καὶ πολὺ βαθεῖα. Τὸ ζήτημα εἶναι ἀρχετὰ σοβαρὸν καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἐγκαταλείψεως τῶν παιδιῶν τῶν ἀποφοιτῶντων καθ' ἕκαστον ἔτος ἐκ τῶν πολυαρίθμων Γυμνασίων θὰ εἶναι τραγικαί, ἐὰν ἡ ἡγέτις τάξις δὲν θελήσῃ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ μετ' ἀποφασιστικότητος.

Τὰ 575 παιδιὰ ἐγκαταλείπόμενα καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὴν τύχην των καὶ τὰ ὅποια ἐντὸς δεκαετίας θὰ γίνουν ἕξ χιλιάδες ἴσως καὶ περισσότερα—διότι τὰ ἀρτισύστατα Γυμνάσια θ' ἀρχίσουν ν' ἀποδίδουν καὶ αὐτὰ τοὺς τελειοφοίτους των—πρέπει νὰ ἐφελκυσῶσι τὴν προσοχὴν τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κοινωνίας.

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη μᾶς ἀπασχόλησε καὶ ἀνεζήτησα λύσεις.

Μία ἐκ τῶν λύσεων εἶναι καὶ ἡ ἴδρυσις ἐν Ἡλείῳ δύο Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν καὶ συγκεκριμένως μιᾶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς εἰς τὴν ὁποίαν νὰ εἰσάγωνται ἐξήκοντα ἀπόφοιτοι ἐκ τῶν Γυμνασίων τῆς Ἡλείου καὶ μία Σχολὴ Δημοσίων ὑπαλλήλων μὲ εἰσαγωγὴν ἐννεμήκοντα ἀποφοίτων ἐτησίως.

Οὕτω θὰ ἦτο δυνατόν ἑκατὸν πενήντα (150) τελειόφοιτοι νὰ ἀπορροφῶνται καθ' ἕκαστον ἔτος καὶ νὰ ἐλαιοτῶθῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπογοητευμένων παιδιῶν.

Βεβαίως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι λύσεις διὰ τοὺς ὑπολοίπους ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ σύστασις ὑποτροφιῶν κλπ. ἀλλὰ περὶ τούτου θ' ἀσχοληθῶμεν ἄλλοτε.

Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπέβαλον σχετικὸν ὑπόμνημα πρὸς τὸν Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἐπανάλαβον τὴν παράκλησίν μου πρὸς τὸν Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας κ. Ἀχιλλεᾶ Γεροκωστόπουλον καὶ ἐζήτησα τὴν ἴδρυσιν ἐν Ἰωαννίνοις Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ Σχολῆς Δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ἀνέπτυξα τοὺς ἱστορικοὺς λόγους δι' οὓς τὰ Ἰωάννινα δικαιοῦνται νὰ ἔχωσιν μίαν τοιαύτην Σχολήν, ὅπως ἐπίσης τοὺς τοὺς λόγους δι' οὓς ἐπιβάλλεται ἡ ἴδρυσις Σχολῆς Δημοσίων Ὑπαλλήλων ἡτις μετὰ τὸ τρίτον ἔτος τριχοτομουμένη θὰ δώσῃ εἰς τὴν Ἡπειρον τοὺς Διοικητικοὺς, Δημοτικοὺς, Οἰκονομικοὺς καὶ Δικαστικοὺς ὑπαλλήλους.

Τὰ ἐπιχειρήματα ἐξετιμήθησαν δεόντως καὶ ὁ πνευματικὸς Ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης κ. Κανελλόπουλος, τοῦ ὁποῦ ἐζήτησα τὴν μεσολάβησιν, ἀνεγνώρισε τὴν ὀρθότητα τοῦ αἰτήματος. Ὑπενθύμισα διὰ τοῦ ὑπομνήματός μου ὅτι τὰ Ἰωάννινα θὰ εἶχον πλήρες Πανεπιστήμιον ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Ἀειμνήστου Ἡπειρώτου Δομπόλη ἐὰν εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ ἀπελευθερωθῶσι δύο ἔτη ἐνωρίτερον καὶ τὸ ἐπιχείρημα συνέκρινε τοὺς Ὑπουργοὺς μετὰ τῶν ὁποίων συνεζήτησα τὸ ζήτημα.

Καὶ ἐπειδὴ ἐφοβούμην ὅτι σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ λόγοι οἰκονομικοὶ θὰ καθίστων διστακτικὸν τὸν Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας εἶπα ἀποφασιστικά:

«Ἰδρύσατε τὰς Σχολὰς καὶ ἀναλαμβάνουν οἱ Δῆμοι καὶ αἱ Κοινότητες τῆς Ἡλείου καὶ τὰ ξενητεμένα νοσταλγικὰ παιδιὰ τῆς νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς δαπάνας τῶν δύο τούτων Σχολῶν, διότι πιστεύω ὅτι τὰ ἀπόδημα παιδιὰ τῆς Ἡλείου καὶ δὴ τὰ ἐν Ἀμερικῇ δὲν θὰ δυσκολευθῶσιν νὰ διαθέτῳσιν ἐτησίως ὃ ἕως 6 χιλιάδας δολάρια διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν».

Μία ἐσωτερικὴ φωνή, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἔσχατον αἰσθητήριόν μου μὲ ἐνθαρρύνει εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ Κυβέρνησις στοργικῶς ἐνδιαφερομένη διὰ τὴν Ἡπειρον, οἱ κ.κ. Βουλευταὶ Ἡλείου, αἱ Ἡπειρωτικαὶ Ὁργανώσεις Ἀθηνῶν—Πειραιῶς ὡς καὶ τὰ ἀπόδημα παιδιὰ τῆς θὰ βοηθήσωσι τὴν προσπάθειάν μας διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ.

Ἦδη κατὰ τὸ ἐν Ἰωαννίνοις Συνέδριον τῆς Ἱατροχειρουργικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν διὰ τῶν χειλέων τοῦ Προέδρου αὐτῆς διαπρεποῦς Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Σπυρ. Οἰκονόμου ἐτάχθη αὕτη μὲ τὴν σκέψιν μας ταύτην καὶ ὅλοι ἀνέλαβον νὰ γίνωσι οἱ φορεῖς τοῦ πόθου τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Λαοῦ.

Ἀξίζει νὰ δουλεύῃ καὶ νὰ δαπανᾷ κανεὶς διὰ τὰ νειάτα τῆς Ἡλείου διότι εἰς τὰ παιδιὰ τῆς νέας γενεᾶς ἡμεῖς οἱ ἀπερχόμενοι θὰ ἐμπιστευθῶμεν τοὺς Ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰς Ἐθνικὰς μας παραδόσεις.

Ἰδιαιτέρως ἀπευθύνομαι εἰς τοὺς Ἀποδήμους Ἡπειρώτας τῆς Ἀμερικῆς νὰ θελήσωσι νὰ βοηθήσωσι οἰκονομικῶς τὸν Δῆμον διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ Δημοσυντηρητοῦ Μικροῦ Πολυτεχνείου (Σχολὴ Ὑπομηχανικῶν καὶ Ἠλεκτρομηχανολόγων) καὶ τὰς Πανεπιστημιακὰς Σχολὰς Ἰωαννίνων. Εἶναι ἡ ἀγιωτέρα δωρεὰ πρὸς τὴν Πατρίδα τῶν.

Ὁ Δῆμος Ἰωαννίνων, πρωτοπόρος πάντοτε εἰς τὰ γενικά ζητήματα τῆς Ἡλείου, ὅπως μεριμνᾷ διὰ τὸ Μικρὸν Πολυτεχνεῖον ἔτσι, ἐκ τοῦ ὑστερήματός του, θὰ συμβάλῃ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τῶν καλῶν Ἐπιστημόνων τῆς Πόλεως διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς λειτουργίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ Σχολῆς τῶν Δημοσίων Ὑπαλλήλων.

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

† ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ, Μητροπολίτου Κορυτσάς

ΠΑΪΣΙΟΣ ΜΙΚΡΟΣ Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Βίος καὶ ἔργα, ἀνέκδοτον κατὰ καπνιστῶν ποίημα, δριμύ κατὰ τοῦ κλήρου κατηγορητήριον. Σύγχρονοι κληρικοὶ γνωμικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ποιηταί, πρόδρομοι τῶν ἐν Ἑπείρῳ μεγάλων ποιητῶν.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δύο ἄνδρες συναντῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν μας μετὰ τὸ ὄνομα Μικρὸς. ἀμφότεροι θὰ ἔμενον ἄγνωστοι, ἐὰν δὲν συνέδαινον τυχαῖα τινα περιστασιακά. Ὁ μὲν Διονύσιος, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, (250) ὁ Μικρὸς, ἀναφέρεται, διότι αὐτὸς καθώρισεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μας τὴν ἀπὸ Χριστοῦ χρονολογίαν, ἀντὶ τῆς ἀπὸ κοσμογονίας, ἥτις ὁμως, ἐπειδὴ τὸ ἀνάστημά του δὲν ἦτο μέγα νὰ ἐπιβληθῇ, ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὰ ἐπίσημα ἐκκλησι. ἔγγραφα μέχρι Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως Πατριάρχου ΚΠόλεως (1620) ὁ δὲ Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς εἶναι γνωστὸς, διότι ἦτο υἱὸς τοῦ Μεγάλου. ἀλλὰ, καίτοι πρίγκηψ γεννηθεὶς πορφυρογέννητος καὶ ἐδασίλευσε σχεδὸν ἡμισυν αἰῶνα, οὐδέποτε κατὰ τὸν Gelzer ἐγένετο ἐνῆλικος.

Διὰ τὸν Ἰωαννίνην ἱερομόναχον δὲν συνέπεσε κανὲν ἑκτακτον γεγονὸς νὰ τὸν ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς ἀσημότητος τοῦ ἐπωνυμίου του. Τὸν μικρὸν λοιπὸν Παῖσιον εὐδεὶς ἀνέλαβε τὸν κόπον νὰ διογραφήσῃ. καὶ «τὸν πῆρε στὸ λαιμό» ὁ βαπτίσας αὐτὸν Μικρὸν, διότι κατ' ἀλήθειαν δὲν ἦτο τυχαῖος ὁ ἀνὴρ. Ἀλλ' ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα, λιλλιπούτειος, ὅπως οἱ Ἀγγλοι λέγουσι· δὲν τὸ πιστεύω· διότι ὁ μικρὸς εἰς τὴν Ἑπείρον λέγεται μικρούλης¹. Ὑποθέτω, ὅτι ὁ Παῖσιος ὡς μοναχὸς εἶχεν ἡγούμενον Παῖσιον καὶ ὁ ὑποτακτικὸς ἐν τῇ μονῇ λαμβάνων τὸ ὄνομα τοῦ γέροντος ἐπωνομάζεται Παῖσιος ὁ Μικρὸς (ἐν χρήσει νῦν ἐν Ἀθῶν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰδῆρων).² Τὸν Μικρὸν τοῦτον ἡδικομένον Παῖσιον ὑπὸ τῆς μικρολογίας ταφέντα ἔλαχεν εἰς ἐμὲ νὰ τὸν ἐξαγάγω ἐκ τῆς λήθης τῶν αἰώνων, νὰ τοῦ κάμω τὴν νεκρανάστασιν, καὶ ἡ φιλόπατρις διεύθυνσις τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας», ἥτις ἐκίνησε τὴν γηραιάν χεῖρά μου.

Τὸν Παῖσιον γνωρίζει ἕως τὴν σήμερον ὁ φιλολογικὸς κόσμος ἐξ ἐνὸς βιβλίου

1. Ἐν Φιλιάταις ὑπάρχει οἰκογένεια μετὰ τὸ ἐπωνύμιον Μικρούλης, ἐξ οὗ κατήγετο ὁ μακ. πρ. Σωζουπόλεως Κωνσταντῖνος, ἀναξιοπαθήσας συμπαθέστατος καὶ καλὸς τῆς ἑλλ. γλώσσης χειριστὴς ἱεράρχης.

2. Ἐν Λαύρᾳ κρατεῖ τὸ Πατριαρχ. σύστημα, καθ' ὃ Παρθένιος Β' ὁ διαδόχος τοῦ Α', ὀνομάζεται Παρθενάκης (1644—1646) * (Α' καὶ Β' ἦσαν τότε ἄγνωστα. ὅθεν καὶ Ἀνδρονίκος ὁ γέρον λέγεται ὁ Α' πρὸς διάκρισιν τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου. Ὁ προϋστάμενός μου Γαβριὴλ Ἰμβριος ἔχων γέροντα Γαβριὴλ, ὀνομάσθη Γαβριὴλ, ἀλλὰ πρὸς διάκρισιν ἐλέγετο Γαβριλάκης.

* Εἶναι ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Παρθένιος, ὁ ἀρβανίτης (1639—1644) κατὰ τὴν «Φωτιστικὴν βιβλιοθήκην» Α', σ. 99.

καὶ μόνον ἐκτυπωθέντος ἐν Βενετία παρὰ τῷ Νικ. Γλυκεῖ τῷ 1778, καὶ εἶναι τὸ ἐξῆς:

«Γινώμαι ἡθικαὶ καὶ πολιτικά, ἐτι δὲ συμβουλαὶ καὶ προστάγματα θεῖα τε καὶ πνευματικά, αἰνίγματά τινα καὶ στίχοι κερκινικοὶ καὶ ἕτεροι στίχοι περιέχοντες τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, τὰ μηνολόγια. ἄλλοι στίχοι εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας. Πρὸς τοῖς δε δὲ πᾶν Ἰωαννίνων, καὶ ἡ τοῦ Πιλάτου θεοστυγῆς ἀπόφασις. Ἐνυπερβολικὴ ψυχρότης γενομένης ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων λίμνῃ, συντεθεῖσαι παρὰ τοῦ ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς πατράσι σοφωτάτου κύρ Παΐσιου τοῦ μικροῦ, (1) ἐκ τῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ πικλῆν Βησσαρίωνος ἱερᾶς μονῆς, πρὸς ὠφέλειαν τῶν μετιόντων νουνεχῶς. Νῦν τὸ πρῶτον τυπωθεῖσαι καὶ ἐπιμελῶς τε διορθωθεῖσαι. Ἐνετίσιν...» 4ον σ. 72.

Πρὸς ἐξηγήσιν τῶν τίτλων, οὗς ὁ ἐκδότης ἀπονέμει εἰς τὸ συγγραφεῖα, ὁ ἀναγνώστης ἂν γνωρίζῃ, ὅτι τὸ βιβλίον ἐγράφη τὸ 1698 καὶ ἐτυπώθη μετὰ 76 ἔτη, ὅτε δὲν ἔζη πλέον ὁ Παῖσιος.

Γινώσκωμεν καὶ δεύτερον βιβλίον τετυπωμένον ὑπὸ τὸ ὄνομα Παΐσιος, ἀλλ' οὐδεὶς ἀναφέρει αὐτὸ πλὴν τοῦ βιβλιογράφου Legrand· ὅστις ἐκ πῶν ἠκρωτηριαζομένων στίχων παραπλαῖν τὸν ἀναγνώστην.

«Πρόχειρος περιγραφὴ τοῦ ἁγίου καὶ θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ δι' ὁμοιοκαταλήκτων πολιτικῶν στίχων, νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντων εἰς κοινὴν ὠφέλειαν. Ἐνετίσιν 1773.»²

εἰς τὸν Πρόλογον στίχοι τοῦ ἐκδότης:

«Κύριος κύρ Παῖσιος, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων,
κατὰ χριστιανικὴν προαίρεσιν καὶ κατὰ θεῖον ζῆλον,
ἠθέλησα μετὰ σπουδῆς διὰ νὰ τὴν τυπώσω,
μὲ ἰδικά μου ἐξοδα εἰς φῶς νὰ τὴν ἐδώσω.»

Εὐτυχῶς τῆς πλάνης μᾶς ἀπήλλαξεν ὁ ὀτρυνὸς ἀναδιφητὴς τοῦ βενετικοῦ ἀρχείου ἐλλόγιμος κ. Κ. Μέρτζιος, ὅστις ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸν Legrand προσέθηκε καὶ 4 ἐν ἀρχῇ στίχους τοὺς ἐξῆς πλήρως διαφωτίζοντας τὰ κατὰ τὸν συγγραφεῖα:

«Ὅθεν καγὼ εὐρίσκοντας αὐτὴν τὴν ἱστορίαν
ἁγιωνύμου Ὁρους Σινᾶ θεῖαν καὶ θαυμασίαν,
ὅπου τὴν ἐστιχούργησεν ὁ πολὺς εἰς τὰ θεῖα
ἀρχιερεὺς ὁ ἅγιος πρῶν Παραμυθίας»

(Ἡπειρ. Χρον. Ι' 1935, σ. 95).

Εἶναι ὁ ἐπιλεγόμενος Δημάρος, διδάσκαλος χρηματίσας ἐν Ἰωαννίνοις καὶ Σιατιστῇ τῆς γραμματικῆς καὶ φιλοσοφίας, ὅστις τῷ 1750 χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος παρητήθη μετὰ τετραετίαν, ἀπῆλθεν εἰς Μολδαυίαν, Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν, καὶ ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ. Συνέγραψε πλὴν τῆς ὡς ἄνω ἐμμέτρου περιγραφῆς τοῦ Ὁρους Σινᾶ καὶ τὴν τῆς εἰκόνος τῆς Χρυσοδότσης καὶ ἐπιτομὴν τῆς Λογικῆς τοῦ Κορυδαλλέως.³

Αἱ «Γινώμαι» τοῦ Μικροῦ μᾶς ὑπενθυμίζουν ἕτερον σχεδὸν σύγχρονον Ἰωαννίτην, ὡς γράφεται, τὸν Μετσοβίτην ἱερομόναχον Παρθένιον Κατζιούλην. Τὸ βιβλίον του, ὅπερ δὲν ὑπάρχει παρὰ Legrand ἀνεκάλυψα εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Ἰωασσαφαίων ἀγιογράφων ἐν τῇ σκῆτι τῆς Λαύρας Καστοκαλύβια καὶ περιέγραψα εἰς τὴν Βιβλιογραφίαν μου (σ. 19—20) ἔχει δὲ οὕτω:

1. Σημειωτέον, ὅτι ἐσφαλμένως ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν Πανδῶρ τομ. ΙΓ' σ. 185 γράφει: «Παρθένιος Μικρὸς». ὑπῆρχε σύγχρονος Παρθένιος ὁ Πωγωνιανὴς περὶ οὗ ἀμέσως.

2. Legrand, Bibliographie hellénique... des ouvrages publiés par les grecs au dix-huitième siècle... par L. Petit et H. Pernot, tome II, Paris 1928, σ. 183.

3. Βλ. ἡμετέραν «Βιβλιογραφίαν Ἡπειρου καὶ Ἀλβανίας» σ. 159 ἐτ. 1794, καὶ σ. 183. ἐτ. 1909 ἀνατύπωσιν τοῦ Σπ. Λάμπρου, ὅστις ἀντιγράψας αὐτὴν ἐν Ἀθῶν ἐπειτα ἔμαθε τὴν ἐκδοσιν. Ἐν κώδικι 844 τῆς Μεγίστης, περιέχοντι ἔργα Παρθενίου Πωγωνιανίτου, ὑπάρχει κατὰ στίχον περιγραφὴ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τοῦ Σινᾶ.

«Αποφθεγμάτων απανθίσματα αγίων πατέρων και φιλοσόφων, συλλεχθέντα παρὰ τοῦ ἐν ἱεροδιδοσκάλοις λογιωτάτου κυρίου Παρθενίου Κατζιούλη, προσφωνηθέντα δὲ τοῖς εὐγενεστάτοις καὶ χρησιμοτάτοις αὐταδέλφοις κυρίῳ Ζαχαρίᾳ καὶ κυρίῳ Νικολάῳ Σαλέχῃ τοῖς ἐξ Ἰωαννίνων, τανῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθέντα. Ἐνετίῃσι, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων 1728,» 16ον σ. 316.

Ἐν ἀρχῇ:

«Τῷ ἀναγινώσκοντι Παρθένιος ἱερομόναχος ὁ καὶ Κατζιούλης, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων».

Ἀλλὰ τὸ κύριον καὶ σπουδαίτατον ἔργον τοῦ Κατζιούλη εἶναι αἱ παροιμίαι, δι' ἧς καὶ μόνον δύναται νὰ ὀνομασθῇ δεῦτερος Ζηνόδοτος.

«Παροιμίαι συλλεγεῖσθαι ἀπὸ διαφόρων βιβλίων ὑπὸ Παρθενίου ἱερομονάχου Κατζιούλη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν τῶν φιλοπόνων σπουδαίων καὶ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφῶν.»¹

Ἡ ἀγραφόμενα ἐν κώδικι 85 τοῦ Μεγ. Σπηλαίου (Κατάλ. Ν. Βέη, Ἀθῆναι 1915 σ. 86) εἶναι πλατυγραφία, ἣτις θέλει νὰ παρουσιάσῃ τὸν Παρθένιον Πελοποννήσιον!

Ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου κώδικος ὑπάρχει τὸ ἐξῆς ἀρχαῖον ἐπίγραμμα:

«Οἶμον ἀνακτορίων διζήμενος, ὦ τὰν, Ἀθήνης,
οἶμον ἄθρει πυκνῶς τὴν δὲ παροιμιῶν.
ἔμφρονα γὰρ ψυχὴν κἄστειν ἔξοχα δείξεις,
Παρθενίῳ εἰδῶς καὶ χάριν θάνατον.»

«Ὁ ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Βελλᾶς Ἰωαννίνιος ὁ καὶ Χατζῆς.»

Τὰς παροιμίας ἐρθῶς ὁ Παρθένιος καταλέγει μετὰ τῶν «γνωμῶν»: «ἀδελφὰ γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα παροιμίαι καὶ ἀποφθέγματα» καὶ συνετάξατο τὰς παροιμίας νὰ ἐκδῶτῃ πρῶτον (ταῦτα γράφει ἐν τῇ προλόγῳ αὐτῶν).

Παρανεύρω ἐνταῦθα καὶ τὸν Κατζιούλην πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ Γνωμολόγιον τοῦ Μικροῦ δὲν εἶναι ἔργον τυχαῖον οὔτε μεμονωμένον— ἡδυνάμην καὶ ἄλλα σύγχρονα τοιαῦτα ν' ἀναφέρω πονήματα— ὑπῆρχε πρὸς παντὸς ἐν Ἡπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ σχολὴ τοῦ εἰδούς τούτου τῆς λογοτεχνίας, ἣτις σκοπὸν εἶχε τὴν ἠθικοποίησιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν διάδοσιν τῆς ἀρχαίας προγονικῆς κληρονομίας. Αἱ μὲν «ἐγκυκλοπαιδεῖται» τοῦ Πατούσα καὶ Κομμητᾶ, αἵτινες προηγήθησαν τῶν «Χρηστομαθειῶν» εἰχον ἀποσπάσματα καὶ ἐκτεταμένα μέρη τῶν κλασσικῶν συγγραφέων μὲ ὀλίγας σημειώσεις διὰ τὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἐστερεῖτο ὁ πολὺς λαός, ὅστις τὸ γραμματοδιδασκαλεῖον καὶ μόνον εἶχεν ἀποπερατώνει. Περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης εἶχον προνοῆται καὶ οἱ ἀρχαῖοι. ὁ Ἰωάννης Στράβιος—Στόβοι ἐνδοξος πόλις τῆς Μακεδονίας παρὰ τὰ Σκόπια—ἐσταχυολόγησεν ὅλους τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ ἀπετέλεσε σειράν τόμων, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ νῦν ὑπὸ τὰ «Ἀνθολόγιον»² καὶ «Ἐκλογαὶ ἠθικαὶ καὶ φυσικαὶ». Τὴν ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν πολύτιμον ταύτην ἐργασίαν συνέχισεν καὶ εἰς ἕνα τόμον συνώψισεν ὁ Ἀντώνιος εἰς τὴν «Μέλισσαν» καὶ περιέλαβεν «Ἀπομνημονεύματα» ἐκ διαφόρων, τῶν τε καθ' ἡμᾶς καὶ τῶν θύραθεν βιβλίων» (ἡ τελευταία ἐκδοσις ἐν Βενετίᾳ 1680 4ον παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ) Νέαν

1. Ὁ κώδιξ οὗτος εὑρίσκεται παρ' ἐμοὶ ἀγορασθεὶς ἐν Ἀθῆναις τῷ 1933 παρὰ τοῦ παλαιοβιβλιοπώλου Ζαμπάκη. ὁ τότε Ἰωαννίνων (νῦν Ἀθηνῶν ἀρχιεπίσκοπος) δὲν τὸν ἠθέλησεν. Εἶναι ιδιόχειρος τοῦ συγγραφέως. Δὲν ἔχει μόνον τὰς 700 δημόδεις παροιμίας, ὥς ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν Πανδώρα ΙΓ', 1863, σ. 184, ὅστις κατεχώρισε καὶ τὸν πρόλογον. Αὗται ὑπῆρχον καὶ ἐν κώδικι Λαύρας Ι, 41, φ. 133—149 καὶ ἐξημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ πρ. Λεντοπόλεως Σωφρ. Εὐστρατιάδου, ὅστις ἐκράτησε καὶ τὸν κώδικα (βλ. Εὐλογίου Κουρίλα «Ἀνέκδοτος συλλογὴ παροιμιῶν», Λαογράφ. Ε', 1916, σ. 560).

2. Ὁ ὥρατος αὐτὸς τίτλος μετὰ τὴν ἄλυσιν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν λειτουργ. βιβλίων ἀπεδόθη εἰς περιληπτικὸν καὶ ὀγκώδη τόμον τῆς καθημερινῆς ἀκολουθίας.

ἐκδοσιν ἐπιτομωτέραν εἰς 8ον ἐξέδωκεν ὁ Ὀλύμπιος Χριστόδουλος Εὐθυμιάδης:

«Ἡ Μέλισσα, ἥτοι χρυσοῦν ἀπάνθισμα, περιέχουσα... ἀποφθέγματα... ἐκ τῆς Παλαιᾶς γραφῆς καὶ τῆς Νέας καὶ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων λογογράφων καὶ ποιητῶν, φιλοπόνως μὲν ἐπεξεργασθεῖσα καὶ ἐρανισθεῖσα ἐκ τῆς πρωτοτύπου «Μελίσσης», ἐκδίδεται τὸ δεύτερον—Ἀθῆναι 1840, 8ον σ. δ', 248. Ἀξίον λόγου καὶ τὸ ἐξῆς τοῦ Σ. Νικολαΐδου:

«Τὸ πνεῦμα τῶν ἐξοχωτέρων ἀρχαίων φιλοσόφων, ποιητῶν καὶ ῥητόρων ἥτοι συλλογὴ γνωμῶν κτλ.» Ἑρμούπολις 1841, 10ον σ. 304 καὶ τὸ νεώτερον καὶ πλουσιώτερον:

«Λογίων θησαύρισμα ὑπὸ Νεκταρίου Κεφαλᾶ πρ. Πενταπόλεως. Ἀθῆναι 1895—6 τόμ. Α, σ. ιη' 495. τόμ. Β', ιη', 428, 10ον.

Διὰ τοιούτων διδλίων μετεδίδετο εἰς τὰς πρὸ ἡμῶν γενεὰς ἡ σοφία τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων καὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας. ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ συντομώτεραι λαϊκαὶ ἐκδόσεις ἐν εἴδει ἐγκολπίων, ὡς ἦτο τὸ:

«Γνωμολογικὸν περιέχον τὰ κατ' ἀλφάβητον γνωμικὰ μονόστιχα τοῦ Χρυσολωρᾶ. ἐπιστολὰς διαφόρων παλαιῶν συγγραφέων καὶ ἀποφθέγματα τῶν ἐπτὰ σοφῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων φιλοσόφων, τὰ πάντα χρησιμώτατα τοῖς φιλομαθεῖσι τῶν νέων». αψογή, Ἑνετ. 1778, παρὰ Δημ. Θεοδοσίου τῷ ἐξ Ἰωαννίνων 16ον, σ. 159

Ὁ φιλοπρόδος μάλιστα Νικ. Γλυκὺς περιέλαβεν ἐν τέλει τῆς Γραμματικῆς τοῦ Κ. Λασκάρους χάριν τῆς ἀποστιθῆσεως τῶν νέων τὰ ἐξῆς (Βενετία 1790)

«Τὰ χρεσθᾶ ἐπὶ τοῦ Πυθαγόρου, τὰ... Σόλωνος... γνῶμικὰ καὶ τὸ τοῦ Φωιωλίδου νουθετικὸν ποίημα»

Τὴν κορωνίδα εἰς τὴν πλειάδα τῶν ὡς ἂν ἰερωμένων ἔθετο ὁ Ἰωαννῆτης, καὶ εἰς τὰς Εὐρώπας διατρίψας μεμουςωμένος Πολυζῶης Κοντός διὰ πονήματος ἠθοπλαστικοῦ, οἶον:

«Ἡθικαὶ φαντασίαι διὰ στίχων ὁμοκαταλήκτων περὶ τῶν ἀπ' αἰῶνος τριῶν ἐφευρημάτων τοῦ διαδόλου πρὸς ὀλεθρον τῆς ἐκκλησίας τῶν χριστιανῶν ἡ ἀμαθείας στηλίτευσις καὶ θλιβερὰ καταπάτησις» (εἰς κώδ. Ἰδηρ. 1374 βλ. παρεπόμενα) ἐκ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτου τυπογραφείου 1820. Ἡ ἀφιέρωσις πρὸς τὸν Οὐγγροβλαχίας Διονύσιον:

«Κἂν. πρὸς μέγιστον προσφέρω μικρὸν τι καὶ εὐτελές,
δέξαι, δέσποτα, τὸ δῶρον ὡς δοκοῦν ἐπωφελές.
τ' ἀληθὴ δι' οὕτω πρὸ πάντων αὐτῇ εἶην συγγνωστός,
ἐκκλησίᾳ συνεισφέρω τόδε ὡς αὐτῇ πιστός.
Ὁ ἐν ἱερεῦσιν ἐλάχιστος Πολυζῶης ὁ Κοντός.»

Πάντες οὗτοι ἦσαν καὶ στιχουργοί, ἂν καὶ οὐχὶ τῆς πρώτης σειρᾶς, ἀλλὰ συνέχιζον ἐπιμόνως τὴν ἠπειρωτικὴν παράδοσιν, ὡς θά ἴδωμεν ἀμέσως. Ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐνέτεινεν εἰς στίχους τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλ. ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν περὶ ῥίον τίτλον «Νεκρικοὶ διάλογοι». Τυπώσας τὸ Α' μέρος ἔγραψεν ἐν τέλει: «εἰς τὸ δεύτερον μέρος θέλωμεν ἀκούσει τί θέλει διηγηθῆ ὁ Λουδοβίκος εἰς τὰ ἡλύσια καὶ οἱ ἄλλοι εἰς τὸν Ἀδην...»

Ὁ Παῖσιος ἀναφέρεται ὡς μαθητῆς τοῦ κλεινοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ ἂν καὶ δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν γραμματικὴν ἢ τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ἦν τοιοῦτος. Ἐξετάζων τις τὸν βίον τοῦ διδασκάλου ἰσως λύσῃ τὸ πρόβλημα. ὁ Μακρῆς χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν τριακοντούτης ἐφοίτησε καὶ εἰς τὴν Μεγ. τοῦ Γένους σχολὴν καὶ ἐπιστρέψας εἰς Ἰωάννινα τῷ 1675 διηύθυνε τὴν σχολὴν τοῦ Μάνου Γκιούμα μέχρι τοῦ 1683¹. Φαίνεται κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἶχε καὶ τὸν Παῖσιον μαθητὴν, ὅστις

1. Διὸ πρῶτον θεωρεῖ ὁ Παῖσιος εἰς τὸν «ἑπαινον Ἰωαννίνων» καὶ λύει τὸ ζήτημα γράφων:

ἀφοσιωθείς εἰς αὐτὸν ἠκολούθησεν, ὡς φαίνεται, καὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσαν τῷ 1683 μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῶν Λυγγιάδων ἐν Ζαγορίῳ. Ἡ μονὴ αὕτη ἐλέγετο πλέον «μονὴ Βησσαρίωνος», ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1899. Ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε καὶ ἐνταῦθα νὰ διδάσκη καὶ μεταξὺ τῶν μαθητῶν του συγκατελέγετο καὶ ὁ μητροπολίτης Ἰωαννίνων Κλήμης ἐπὶ πενταετίαν διδαχθεὶς (Ἀραβάντ. Β, σ. 224) ἐννοεῖται μετὰ τινων διακοπῶν. Καρπὸς τῆς μοναχ. ζωῆς τοῦ Μακρῆ εἶναι ἡ «εἰσαγωγικὴ ἐκθεσις περὶ τῶν τριῶν μεγίστων ἀρετῶν, πίστεως, ἐλπίδος καὶ ἀγάπης», τυπωθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1699.

Μετὰ τὸν θάνατον, ὅτε καὶ ὁ Παῖσιος ἔγραψε τὸν βίον τοῦ διδασκάλου του, ὃν εἶχεν ὁ Ἀραδαντινὸς (Πανδ. ΙΓ, σ. 185) ἡ μονὴ διελύθη, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Βησσαρίωνος εὗρέθη εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος. Ὁ Ἀθανάσιος Παπαδ. Κεραμεὺς εὗρε τὰ βιβλία αὐτοῦ εἰς τὴν κοινότητα Καλλιπόλεως. ταῦτα, λέγει, ἐκληροδότησεν, ὁ ἀποθανὼν Μακρῆς εἰς τὴν Ἀχρίδα καὶ ἐκεῖθεν μετεκόμισεν εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ ὁ Πρεσπῶν Καλλίνικος, ἐκεῖθεν δὲ πάλιν θανόντος τούτου ἐστάλησαν εἰς Καλλιπόλιν. Ὁ εὗρεθεις ἐκεῖ κατάλογος συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Μακρῆ ἐν Ἰωαννίνοις μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1674—1698, περιέχει δὲ σπουδαῖα βιβλία καὶ τινα ἐκ τῶν χειρογράφων του.¹

Ὁ Παῖσιος Μακρῆς ὀφείλει τὴν ἀθανασίαν του ὡς συγγραφέως οὐχὶ διὰ τὰ Γνωμικά, ὅπερ βεβαίως καὶ ἄλλοι πλεῖστοι ἀναγράφου, ἀλλ' εἰς τοὺς ὠραίους καὶ ρέοντας στίχους «περὶ τῆς γενομένης υπερβολικῆς ψυχρότητος ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων» τῷ 1687, Ἰαν. 15 καὶ τῆς πῆξεως τῆς λίμνης. ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης πλεῖστα ὅσα διδασκόμεθα περὶ τῆς πόλεως τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τῶν συντεχνιῶν καὶ τῆς ἀγορᾶς ἐν γένει. τοπωνυμῖαι, ὀνόματα οἰκογενειῶν, λογίων κληρικῶν καὶ διδασκάλων κ.ἄ.τ. ἀπεθησαυρίσθησαν εἰς τὰς 6 μεγάλας σελίδας τοῦ βιβλίου 6.66—71. Ὁ Legrand τόσον ἐξετίμησε τοὺς στίχους τούτους, ὥστε ἀνετύπωσεν ὅλους ἐν σ. 258—267. ἐπίσης καὶ ὁ κ. Μέρτζιος μὲ τινα μεγάλα χάσματα (Ἡπειρ. Χρον. Ι', 6.103—106 ἐν συνεχείᾳ τάξας τοὺς στίχους). ἐν τέλει ἐπισυνάπτει ὁ Παῖσιος καὶ δευτέρον παγετὸν τῆς λίμνης τὴν 12 Ἰαν. 1700. Στίχους τινὰς τοῦ «Ἑπαίνου Ἰωαννίνων» 57—63 εὕρσκει τις παρὰ Μέρτζιῳ (102—103), ὧν περίεργοι οἱ ἐκφράζοντες τὸ σχῆμα τῆς πόλεως.

Τοιοῦτος στιχουργὸς κληρικὸς ἦν καὶ ὁ Πωγωνιανίτης πρωτοσύγκελλος εἰτα προχειρισθεὶς καὶ ἐπίσκοπος (τιτουλάριος) Μυρέων Ματθαῖος, ὁ μνήμην ἀληστον ἀφείξ ἐν Ἀθῶνι διὰ τῶν ἀφιερώσεών του. Ἦτο ὀνομαστὸς καλλιγράφος καὶ εἰς ἐκάστην σχεδὸν μονὴν καὶ σκήτην ἐδωρήσατο περίκοσμον καὶ χρυσοποικίλτον φυλλάδα τῆς θείας λειτουργίας. Οὗτος ἔγραψε κατὰ στίχον ἐκτεταμένως ἱστορίας πολιτικὰς τῆς Οὐγγροβλαχίας, ἃς ἐδημοσίευσεν ὁ Legrand.

1) «ἐτέρα ἱστορία τῶν κατὰ τὴν Οὐγγροβλαχίαν τελεσθέντων ἀρξαμένη ἀπὸ Σερμπάνου βοηδόνδα μέχρι Γαβριήλ βοηδόνδα, τοῦ ἐνεστῶτος δουκὸς, ποιηθεῖσα παρὰ τοῦ ἐν ἀρχιερεῦσι πανιερωτάτου μητροπολίτου Μυρέων κυροῦ Ματθαίου, τοῦ ἐκ Πωγωνιανῆς (sic) καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἄρχοντι κυρίῳ Ἰωάννῃ τῷ Κατρίτζῃ». ὁ πρόλογος λήγει ὧδε: «... καὶ νὰ σὲ κανισκέψω—μὲ ἱστορίας εὐμορ-

«Τὸ μέγα σπουδαστήριον εἶναι τοῦ μακαρίτου
Γκιούμα τοῦ Ἑμμανουήλ καὶ τοῦ Λεονταρίου.
εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπλούτησε πρῶτος ἐν διδασκάλοις
βάσιν τὸν Βησσαρίωνα πλέον παρὰ τοῖς ἄλλοις».

(Ἡπειρ. χρον. Ι', 1935, σ. 102)

Τελευταῖος ἔγραψε περὶ τοῦ Μακρῆ ὁ Εὐάγγ. Σαβράμης εἰς τὸν Ε' τόμον καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὸν ὁ κ. Μέρτζιος εἰς τὸν ΙΑ', σ. 106 ἐ. σ. 30—49.

1. Παρὰρ. τοῦ ΙΖ' τόμου τοῦ ἐν Κ]πόλει ἑλλ. φιολ. συλλόγου, 1886, σ. 76, πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Βησσαρίωνος.

φαις, ἔχι μὲ ἄλλην χάρι—καὶ δέξαι τὸ κανίσκι μου σὰν ἀκριδὸν λιθάρι» (γλῶσσα γνήσια ἡπειρωτικὴ) ὁ κλίγον δὲ γνωτὸς ἐγένετο καὶ ἕτερος Ἰωαννίτης, ὁ στιχουργὸς Μάνθος Ἰωάννου, ὁ γράψας τὰ θλιβερὰ γεγονότα τῆς κατὰ τὸ 1715 παρὰδόσεως τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς τοὺς Τούρκους: «Συμπορὰν τε ἄλωσιν Μωρέως καὶ ἄλλας ὑποθέσεις ἐιχούσα στιχολογία, σύνθεμα Μάνθου Ἰωαννίτου. Ἑνετίησι. 1800. παρὰ Πάνω Θεοδοσίου. (μετετυπώθη πολλάκις διὰ τὴν φυσικὴν χάριν τῶν 15 συλλάβων ὁμοιοκαταλήκτων στίχων).

Ἄλλ' ἔχομεν εἰς τὴν τάξιν ταύτην τῶν στιχουργῶν καὶ ἱεράρχην Δροβιαντὴν τὸν ὑπέρροχον Ἰωσήφ μητροπολίτην Τυρνόβου, ἀναβάντα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1714. οὗτος μετέτρεψεν εἰς λαμδικὸν μέτρον τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαβίδ, οὗ ἡ ἀρχή:

καὶ ψαλμ. 132
Μακάριος πᾶς ἀσεβῶν ἐκδράς τρίβους
καὶ τῶν ἀσεβῶν τὰς ὁδοὺς παρεκκλίνας
Ἰδοὺ τί καλὸν ἢ βροτῶν τέρπον κέαρ
πλὴν συγγόνους οἴκησιν ἐνδαρθεῖν μίαν.

Ἄλλ' ἔπειτα μετέφρασεν αὐτὸ καὶ εἰς πολιτικούς 15 συλλάβους δημοτικούς στίχους:

Καλότυχος ποὺ στὴν βουλήν τῶν κακῶν δὲν ὑπάγει
μηδὲ τῶν ἀσεβῶν τὴν στρατ' ἀκολουθάγει.

Κατὰ τὸ σύστημα δὲ τῶν ἄλλων ἔγραψε καὶ αὐτὸς Γνωμολόγιον ἐπιγραφόμενον «Συναγωγή τῶν θεοφθόγων ρημάτων» . . τῶν θεοφόρων πατέρων ἀπὸ πάσης θεοπνεύστου Γραφῆς συναθροισθεῖσα. . παρὰ τοῦ εὐτελοῦς πρ. Τυρνόβου Ἰωσήφ τὸν διάυλον τῆς μοναχικῆς φιλοσοφίας διανύοντος ἐν τῇ τοῦ Ἀθωνος Μονῇ Λαύρᾳ. Χειρογρ. ἐν Λαύρᾳ ἐκ σ. 500 (ἔπω; ἢ Μέλιστα). «Στίχοι θρηνητικοὶ ἐπὶ τελευτῇ Νικολάου ἡγεμόνος Οὐγγροβλαχίας» (3) καὶ ἄλλα πολλά, ὧν τὰ πλεῖστα εὐρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λαύρας.

Ἐν Ἡπειρῷ λοιπὸν καὶ οἱ ἱερεῖς εἶναι θεράποντες τῆς Καλλιόπης, ἃς ἔχει τὴν ἀρχὴν ἢ ἐπική ποιήσις. Ἐν Δωδώνῃ αἱ Πελειάδες ἐξήγγελλον τὰς βουλὰς τοῦ Δωδωναίου δι' ἐμμέτρου ρήτρας καὶ οἱ χρησμοὶ ἦσαν τὸ πρωτόλειον τῆς ποιήσεως. Ἡ ποιήσις ἐνταῦθα εἶναι γηγενής. Οἱ ἀθάνατοι Σουλιῶται ποιητικῶς διεσάλπιζον τὰ ἡρωϊκά κατορθώματα. Εἰς τὸ Κασσωπαῖον (νῦν Σουλιώτικο) ἔσχον τὴν ἀρχὴν τὰ «κλέφτικα», ἅπερ μέχρι σήμερον συγκινοῦσι κάθε ψυχὴν. ἔκει εἰς τὸ Ζάλογγον αἱ νέαι πελειάδες, αἱ ὀρεσίδιοι νύμφαι, σύρυσαι τὸν ἐπιθιγνᾶτιον χορὸν ἐτραγούδησαν τὸν ἐθνικὸν τῆς ἀθανασίας ὕμνον, ὅστις κατέπιγε τοὺς λόγους τοῦ Ἀχέροντος καὶ Κωκυτοῦ. ἔκει αἱ ἡρωίδες ἐκείναι περιφρονοῦσαι τὸν θάνατον ἔστησαν ἐνδοξον τρόπαιον αὐταπαρνήσεως. ἔδιδον τὸν τόνον εἰς τὸν μευτὸληπτον Παργινὸν ἱερέα, τὸν Ἀνδρέαν, τὸν ἐπιλεγόμενον Παπαῖδρωμένον, νὰ ψάλλῃ πρὸς τὸν ἐπιφοιτήσαντα Κορσικανὸν τὴν «Πινδαρικὴν ᾠδὴν». Ἐν τῇ ἀρχαιότητι

1. Bibliotheque grecque, tome deuxieme, Paris 1881, σ. 281—333. Ἡ ἐξιστόρησις συνοδεύεται καὶ μὲ παρακείμες, ἡθικολογικάς, ἐγράφῃ ἐν Τριγυρίστον 1616 καὶ μετεφράσθη καὶ ρουμανιστὶ καὶ ἐξεδόθη μετὰ τοῦ πρωτοτύπου τῷ 1862 ὑπὸ Papui Ilarian ἐν Te aură de monumente istorie, tom. A' σ. 327—384. Στίχοι διάφοροι τοῦ Ματθαίου ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἡγεμόνος Νικ. Μαυρογένους (βλ. Legrand Bibl. hellenique II. 1928, σ. 501).

2. Τὸν βίον τοῦ Ἰωσήφ, ὅστις ἐγκατεβίωσεν εἰς Ἀθῶν ἐν τῇ σκότη ἀγ. Ἀννης καὶ εἰτα ἐντὸς τῆς Λαύρας, ἔγραψε διὰ βραχέων ὁ Ἀλεξ. Λαυριώτης ἐν τῇ Ἑκκλ. ἀληθ. tom. Δ'. Β' περίοδ. 1887, σ. 207—215. Βλ. καὶ «Δωδώνην» τοῦ Γ. Γάγαρη 1896, σ. 117.

3. Ἐδημοσιεύθησαν ἐν Documente Ruman. Istori. τοῦ Hurmuzaki tom. XIII, 1909, 4ον σ. 268—271.

4. Πλὴν τῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα ταύτης ᾠδῆς ὁ Ἰθρωμένος ἐποίησε καὶ ἄλλας ᾠδὰς: α' ᾠδὴν εἰς τοὺς ἐν Λιβόρνῳ προικούντας φιλογενεῖς Γραικοὺς καὶ «ᾠδὴν τῇ ἐλλάδι» κ. ἄ. Ταύτας συνέθεσαν, ὅταν ὁ Ναπολέων ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν ἐμελέτα νὰ φθάσῃ καὶ εἰς Κέρκυραν,

εἰς τὰ ἱερὰ μαντεῖα ἐγεννήθη ἡ ποίησις καὶ ἐκφάντορες ἦσαν οἱ ἱερεῖς, καὶ αὐτὸ τὸ προγόνιον ἔπειτα διετήρησαν καὶ Χριστιανοὶ γενόμενοι καλλιεργοῦντες τὴν ἱεράν ποιήσιν. ἐν Ἡπείρῳ γίνεται ἐξαιρέσις. οἱ ἱερεῖς θεραπεύουσι καὶ τὴν κοσμικὴν ποιήσιν καὶ ψάλλουσι «κλέα ἀνδρῶν». Ἐνταῦθα πίστις καὶ πατρίς εἶναι Σιαμιαῖαι ἀδελφαὶ καὶ κλασσικὸς τύπος εἶναι ὁ «καλόγερος Σαμουήλ», ὁ ἀτρόμητος τοῦ Σουλίου ἥρωος, ὁ τερψικέρανος, ὅστις διὰ τοῦ θανάτου του ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ τοιοῦτος τῶν ἡρώων θάνατος εἶναι πράγματι ζωὴ καὶ ἀνάστασις καὶ ἔχει πολὺ δίκαιον ἡ ἐκκλησία νὰ ἐορτάζῃ τὸν θάνατον τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ὡς ἡμέραν γενεθλίων, διότι τότε ἀρχεται ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, ὅταν ὁ ἄνθρωπος μεταβαίῃ εἰς τὴν ἀθανασίαν, εἰς τὴν αἰωνιότητα τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. ἄρχ «ἐκ τοῦ τάφου ἢ ζωὴ», ὡς ψάλλει ἡ ἐκκλησία καὶ ὁ προφητὰναξ φωνάζει: «Δίκαιοι εἰς αἰῶνα ζῶσι καὶ ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν». Αὐτὰ ἐβροντοφῶναι ὁ «ψαλμωδὸς τοῦ Σουλίου» κατὰ τὸν Σ. Φοῦτζον καὶ ἔκαμνε τοὺς Σουλιώτας νὰ ὁρμῶν πρὸς τὸν θάνατον «τὰν νὰ πᾶν σὲ πανηγύρι» (1).

Τὸ παράδειγμα τοῦ Σαμουήλ ἀπεμιμήθη καὶ ὁ ἐλληνομαθὴς Δερβίσης Χατζῆ Σεχρέτης καὶ ὡς ἀντίλαλος ἐρύθησεν εἰς γλαφυροὺς στίχους τὴν «Ἀλιπασιὰδα», ἥτις θὰ ἀποτελέσῃ πάντοτε τὸν ἀνέφικτον τῆς αὐλοκολακείας βαθμόν, ἀλλ' εὐθαρσῶς ἀντετάχθη καὶ ἀπῆντησε ἀποστομωτικῶς μετὰ ζωντανὰ σύγχρονα πειραδεύματα ὁ Δελβινακιώτης Γεώργιος Γαζῆς διὰ τοῦ ποιήματος «Τρόπαιον Δελβινακίου». Ὁ φίλος καὶ ἀκούρατος Ἡπειρωτολόγος κ. Ν. Πατσέλης ἐφιλοδώρησεν ἡμῖν εἰς τρίτην λαμπρὰν ἐκδοσιν (Ἀθήναι 1946) τὸ ἐκτενὲς τοῦτο στιχούργημα. ὁ Γαζῆς ὄντως ἀπέδειξε ἄνδρὸν τύραννον τὸν ἥρωα τοῦ αὐλοδόχου Χατζῆ Σεχρέτη.

Οἱ τανῦν περιφρονημένοι παπάδες ἐν τῇ πατρίδι μας ἦσαν οἱ πρόδρομοι τῶν μεγάλων ποιητῶν τοῦ Ζαλοκώστα, τοῦ Βηλαρχᾶ, τοῦ Βαλαωρίτου,² τοῦ Κρυστάλλη καὶ ἄλλων τόσων δευτέρας τάξεως, οἱοὶ: Ζῳτος ὁ Μολοσσός, ὅστις ξιφουλκεῖ εἰς τὴν «Φεροπλον Ἡπειρον, ποίημα ἐθνικὸν ἐνθουσιαστικόν» (Λευκὰς 1867) μετὰ μοτο: «Ζωὴ δόξα καὶ τιμὴ μου ὁ Σταυρὸς καὶ τὸ σπαθί μου.» ἐν τούτοις ὁ φιλόπατρις Δροβιανίτης ἐκρυσεν ἐνταῦθα ἑαυτὸν διὰ τῆς ἀνωθυμίας. (3) ὁ μετὰ τὸ νεανικὸν γηράσας σφρίγος, ὁ ἀντιλεγόμενος Χρηστοβασίλης, ὁ ἀριστος χειριστὴς τῆς ἡπειρωτικῆς διαλέκτου, ὁ συνεχίζων μέχρι σήμερον τὴν ἐξ ὑπογείου ποιήσιν, ἄλλος τῆς Μιύσης θεράπων, ὁ Τόσκεισης καὶ ἡ ἀπροσμέτρητος φάλαγξ τῶν ἀνωνύμων, εἰς αἴσθημα, ἐνθουσιασμόν καὶ πρωτοτυπίαν ἀσυναγωνίστων, οὗς θαυμάζει τις εἰς τὰς συλλογὰς τοῦ Φώριελ τοῦ Πασῶδ καὶ Ἀραβαντινοῦ ἀναγινώσκων τὰ κλέφτικα τραγούδια.

ΤΟ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑ.Ι.ΣΙΟΥ

Τὸ φυτὸν τοῦτο ὡς ξενικὸν δὲν ἔχει παρ' ἡμῖν ἰδιαίτερον ὄνομα. ἔλαβεν αὐ-

ἦσαν τὰ ἐμβατήρια. Βλ. «Κατάλογον τῶν ἀναγνωσθέντων ὑπομνημάτων εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν (ὅπου ἦτο καθηγητὴς) ἀπὸ τοῦ 1808—1812» ἐν Πανδύρας τομ. Ι', σ. 298.

1. Ὁ Ζαλοκώστας μεταφράσας τὸ θαυμασιόν τοῦ Ἰταλοῦ ἔργον ἐπέγραψεν εἰς τὸν Σαμουήλ (Ἀθήναι 1850) ἐκ τοῦ Finlay λαβὼν ἔγραψεν ὁ Γούδας (Παράλλ. βίολι Β', σ. 201) ὅτι ὁ Σαμουήλ κατήγετο ἐκ τῶν ἀλβανῶν τῆς Ἀνδρου καὶ ἐπανέλαβε καὶ ὁ Δ. Πασχάλης, Ἡ Ἀνδρὸς, Β', σ. 158. Ψεῦδος. Ὁ Σαμουήλ ἐκ τοῦ χωρίου Λάμπαβον (ἐγεννήθη τῷ 1760) τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν, ἐμόνασεν εἰς τὸ Γηρομέριον ὡς ἀπέδειξεν ὁ Α. Πετρίδης (Πανδ. ΙΗ', σ. 79—80).

2. Διὰ τὴν ἡπειρωτ. καταγωγὴν τοῦ Βαλαωρίτου παραπέμπω εἰς τὸν μνημονευθέντα κ. Πατσέλην «Ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἡ Ἡπειρος», Ἀθήναι 1937, ὅπου καὶ ἡ βιβλιογραφία. «κατάγεται ἀπὸ τὴν Βαλαῶρα, πλησίον τοῦ Ἀχελώου, ἀπέναντι τῆς Σιθίου» γράφει σ. 7.

3. Θὰ ἠδίκουν πολὺ τὸν Μολοσσόν, ὃν γέροντα ἐπεσκαπτόμην εἰς τὸ κελλί (τρώγλην) τῆς Πλάκας, ὅπου ὑπὸ πάντων ἐγκαταλελειμμένος ἐν ἄκρᾳ πενίᾳ ἐτερμάτισε τὸν βίον. Ἔσωζε παρ' ὅλην τὴν δυστυχίαν τὸ σφρίγος εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν μένος. Θὰ δώσω μίαν ἐξήγησιν διὰ τὴν ἀνωθυμίαν ἐν γένει τῶν Ἡπειρωτῶν ποιητῶν. ἐθεώρουν τὴν ποιήσιν ἐμπνευσιν τοῦ ἔθνους των καὶ δὲν ἐδέχοντο νὰ θέσουν τὸ ὄνομά των καὶ νὰ σφετερισθοῦν μόνον τὴν δόξαν τῆς αὐτοῦ κήρυκες ἀπλῶς ὑπῆρχον. αὐτὸ ἐγὼ νομίζω, φῶρον καὶ δειλίαν δὲν παραδέχομαι, οἱ ποιηταὶ δὲν εἶναι ὄξυροι θνητοὶ καὶ κοινοὶ ἄνδρες.

τὸ ἐκ τῆς χρήσεως, ἐκ τοῦ θεωμένου καπνοῦ, ὃν ἀναδίδει ἡ καύσις τοῦ σιγάρου ἢ μᾶλλον ὁ καίων αὐτό. ὁ συμπατριώτης μας Π. Γεννάδιος ἐν τῷ «φυτολογικῷ λεξικῷ» (Ἀθῆναι 1914, σ. 700—13) ὀνομάζει εἰς τὸ διεξοδικὸν τοῦτο ἄρθρον *νικοτιανήν* ἀπὸ Νικότου, πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας ἐν Πορτογαλίᾳ τῷ 1560. Οὗτος πρῶτος ἐκαλλιέργησεν εἰς τὸν κῆπόν του τὸ φυτὸν καὶ ἐπεμψε δῶρον εἰς τὴν Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων (ἔθεν τὸ πρῶτον ὄνομα *medicaca* καὶ *herbe à la reine*). ἀλλ' ἡ Εὐρώπη, ὅπου ἀμέσως διεδόθη, προτίμησε τὸ ὄνομα τοῦ πρεσβευτοῦ οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ Κολόμβου, ὅστις περιέγραψεν αὐτὸ τῷ 1492 ἀνακαλύψας εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἐν ἀρχῇ ἐστοίχιζε τόσον ὥστε μόνον οἱ βασιλεῖς ἐποιούνοτο χρῆσιν αὐτοῦ· καὶ ὁμως ἀμέσως διεγνώσθησαν τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς χρήσεως τοῦ φυτοῦ, ὅπερ σήμερον κατακτῆσαν ὅλας τὰς τάξεις καὶ ἡλικίας πλουσίους καὶ πένητας θεωρεῖται ὅτι ἀριθμ. 1 (τῶν ναρκωτικῶν) ἐχθρὸς τῆς υγείας τοῦ ἀνθρώπου! Εἰς τὰ «Φυτικά μου (Ἀθῆναι 1938—1941 τόμος Α'—Β') περιγράφω περὶ τὰς 4 δεκάδας συγγραμμάτων περὶ καπνοῦ. Μεταξὺ τούτων ὁ Ἱερώνυμος Fagon ἔγραψεν, ὅτι οἱ καπνισταὶ γίνονται βραχύβιοι (τομ. Α'. σ. 197). τὸ βιβλίον λατινιστὶ ἐξέδόθη ἐν Παρισίοις τῷ 1699. ὁ δὲ I. M. de la sone καὶ I. Bariolle (σ. 229, ἐτ. 1751) περιγράφουν τὸν καπνὸν ὡς δηλητήριον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶχε κατακλύσει τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὥστε εὐρίσκω εἰς τοὺς κώδικας τῶν Μετεώρων ἑμμετρον· σάτυραν κατὰ τῶν καπνιστῶν, ἀφοῦ αἱ συμβουλαι καὶ τὰ προληπτικὰ μέτρα ἦσαν ἀνίσχυρα.

Ἦναγκάσθη καὶ αὐτὸς ὁ Σουλτάνος ἰὰ λάβῃ περιοριστικὰ κατὰ τοῦ καπνοῦ μέτρα ἐπιβαλὼν βαρὺν φόρον. Ἐκάλεσε δὲ καὶ τὸν ἐμπιστὸν του Νικόλαον Μαυροκορδάτον, τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐγγροβλαχίας, ἄνδρα ἐκ τῶν πλέον διακεκριμένων τοῦ κράτους διὰ τὴν μεγάλην μέγιστον καὶ ἀρετήν. Ἰδιαιτέρως οὗτος δέεικτο ὡς ἡθικολόγος καὶ ἐθχυμάσθη παρὰ τῶν Εὐρωπαίων διὰ τὸ σοφὸν «Περὶ καθηκόντων» συγγραμμά του, ὅπερ ἐχαρκτηρίσθη ὡς κώδιξ ἡθικῆς. Τότε οὗτος ἔγραψε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον:

«Λόγος κατὰ νηκοτιανῆς (sic) τοῦ ἀοιδίμου καὶ . . . σοφωτάτου ἡγεμόνος Νικολάου ΒΒ. Μαυροκορδάτου ἡδὴ πρῶτον ἐκδοθέν τύποις ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας 1786» (¹)

Ὁ Σοφ. Οἰκονόμου ἐκδοὺς τὸ δεύτερον τῷ 1876 τὴν διατριβὴν ἔχει τὸν ἐξῆς τίτλον: «ψόγος νικοτιανῆς, ἐπιστολὴ πρὸς Μητροφάνην τὸν διάκον [καὶ ἀπάντησις] μετ' εἰσαγωγῆς παρεκδοτικῆς ἐπιστολῆς. Βενετία». (²)

Ὁ Δωδωναῖος Μητροφάνης οὗτος, νέηλος εἰσέτι, ἵνα κολακεύσῃ τοὺς καπνιστὰς καὶ καπνιζομένους (ἢ λιθιζομένους;) Φαναριώτας, ἔγραψεν, «ἐπαινον νηκοτιανῆς» ὡς ἀπάντησιν εἰς τὸν «Ψόγον» τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις, ὡς φαίνεται καὶ ἀνταπήντησεν. Ἡ τολμηρὰ χειρονομία τοῦ Ἠπειρώτου ἐπέτυχε, διότι προήχθη καὶ διωρίσθη πατριαρχικὸς εἰς Μακεδονίαν ἐξαρχος ἀλλὰ συληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφυλακίσθη εἰς Ζίχναν. ἐλυτρώθη δὲ διὰ θαύματος τοῦ ἁγίου Δημητρίου. (³) ἔγραψε καὶ ἄλλα ἔργα ἰδίως ἡθικά ἐπιγράμματα εἰς ἀρχαίαν γλῶσσαν καὶ περὶ ἔρωτος «δυσκαθέκτου», ὅστις «ἀμβλυωπεῖ» ὅτ' ἐρᾷ δυσειθέων.

Ἀλλ' ἡ ἄμυνα τοῦ Μητροφάνους Γρηγορᾶ εἶχεν ἀνάγκην ἐνισχύσεως, καὶ προσήλθον ἐπικούροι οἱ Φαναριῶται, οἱ πολλὰ τὰ κακὰ εἰς τὸ Γένος κατεργασάμε-

1. Legrand Bibliogr. helenique II. Paris 1928, σ. 458. Τὸ βιβλίον δὲν εἶδον.

2. Ὁ υἱὸς τοῦ Μαγ. Οἰκονόμου δὲν ἐγνώριζε τὴν α' ἐκδοσιν καὶ ἀλλάσσει καὶ τὸν συγγραφέα, ἀποδίδων αὐτὴν εἰς Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον (τὸν νέον δεσάειω), ὅστις εἶναι μόνον ἐκδοτὴς τῆς α' ἐκδόσεως, οὐχὶ δὲ καὶ συγγραφεὺς. Δυστυχῶς τὴν β' ταύτην ἐκδοσιν ἔχω εἰς τὴν ἐν Αὐστρίᾳ βιβλιοθήκην μου. Τὸν χαρακτήρισμόν τοῦ Νικ. Μαυροκορδάτου, δικαίον κατὰ πάντα, βλ. εἰς τὸ ὑπέροχον ἔργον τοῦ Ἀλέξ. Στουρτζαῖ: «L' Europe orientale et le role historique des Mavrocordato 1600—1880 κλπ. Paris 1913. σ. 93—96.

3. Εἰς «Θύραν μετανόας» δημοσιεύεται ὁ συντεχθεὶς τότε ὑπ' αὐτοῦ παρακλητικὸς εἰς τὸν ἅγιον κανὼν καὶ τὸ ἱστορικὸν τῆς συλλήψεως καὶ ἀπελευθερώσεως (σ. 349—354).

νοι και δὴ συντάξαντες τὸ «πρακτικὸν» κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου: «Πρακτικὸν τῶν ἐν Φαναρίῳ ἀρχόντων, δι' οὗ ἀπαριθμοῦσι τὰς ὠφελείας τῆς χρήσεως τῆς νικοτιανῆς ἐναντίον τοῦ διώκτου αὐτῆς». (1) Ἡ εὐώδης νικοτιανὴ ἔχει ἄλλας τε ἀρετάς, γράφουσι, «τὸ δὲ μέγιστον καὶ ἐξαίρετον αὐτῆς εἶη ἂν, ὅτι γε τὸν ἡγεμόνα νοῦν θορύβου πάντος καὶ ιαραχῆς ἀπάσης ἢ ταύτης πόσις ἀπαλλάττει . . . τῇ δὲ μνήμῃ τοσοῦτόν γε παρέχει τὴν ὄνησιν, ὥστε τις τῶν νοῦν ἐχόντων οὐχ ἡμαρτεν, ἂν γεννητικὴν ταύτης κατονομάσῃ . . . ἀλλ' οὐ νικοτιανήν». Σημειωτέον, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων ἡσχολήθη περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου λογίου τῆς Δωδώνης. Εὐτυχῶς δ' ἐκ περιστάσεως τῆς Θράκης ἐν Βουκουρεστίῳ καθηγητῆς Δημοσθ. Ροῦσος ἐδημοσίευσεν αὐτόσε τῷ 1935 τὴν «Ἱστορίαν . . . περὶ τῶν ἡγεμόνων Στεφάνου τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Νικολάου τοῦ σοφοῦ . . .» μετὰ πολλῶν προλεγομένων περὶ τοῦ βίου τοῦ Γρηγοῦρᾶ. (2)

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἡμέτερος Παῖσιος, ὁ ἐκ τοῦ κελλίου τοῦ παρακολουθῶν τὰ πάντα καὶ νυχθημερὸν ἐργαζόμενος εἰς οἰκοδομὴν τῶν πιστῶν. Ἡ χρῆσις τοῦ καπνοῦ ἦν μεγάλως διαδεδομένη εἰς τὴν Ἑπειρὸν καὶ Ἀλβανίαν ἦτο χώρα παραγωγικὴ. ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τῶν παιδικῶν μου χρόνων ὅτι οἱ Μουσουλμάνοι τῆς Παραμυθίας, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Μαργαριτίου, ἦσαν ὅλοι «κατσάκιδες» ἦτοι λαθρέμποροι καπνοῦ, ὅστις εἶχε γεῖνει τότε μονοπώλιον τοῦ κράτους καὶ δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον. Ἐφόρτωνε τὸν ἵππον τοῦ μὲ τὸ ὄπλον ὑπὸ μάλης ὁ καπανταῆς καὶ ἀποφασισμένος περιήρχετο τὰ χωρία μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του—ὁ νόμος ἦτο δρακόντειος.—Σεραφεῖμ, ὁ θαυμάσιος αὐτὸς μητροπολίτης Ἀρτης, ὁ Βυζάντιος, πρὸς τοῖς ἄλλοις σπουδαίοις, ἅπερ περισυνέλεξεν εἰς τὸ βιβλίον του, γράφει καὶ τὴν εἰδήσιν, ὅτι «πρώτης ποιότητος καὶ εὐωδιστάτη νικοτιανὴ ὑπάρχει» εἰς τὴν ἐπαρχίαν του (3)

Πολὺν λόγον κάμνει περὶ τῶν ὀλεθρίων ἐνεργειῶν τοῦ καπνοῦ ἐπὶ τῆς υἱείας τοῦ ἀνθρώπου ὁ γνωστὸς καθηγητῆς τῆς Φαρμακολογίας καὶ Ὑγιεινῆς Ι. Π. Πύρλας, ὁ διὰ τοῦ Φοῖβου, Παραφοῖβου καὶ Ἡλίου, χρησιμωτάτων περιοδικῶν, ἐκλαϊκεύσας τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. «Ὁ καπνὸς εἶναι δηλητήριον», γράφει, ὁ δὲ καπνίζων κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς χρήσεως . . . ἀίσθάνεται σκοτοδίνην, θάμβωσιν, ναυτίαν, τρόμον καὶ νάρκωσιν καθ' ὅλον τὸ σῶμα» (Φοῖβος Η', 36 καὶ 67 πρὸς δόγματα). Περὶ τοῦ ταμπάκου, ὅπερ ἀκόμη ἐν τῇ Πατρίδι μας εἶναι λίαν διαδεδομένον, ὁ Παῖσιος γράφει μετὰ μεγαλητέρας ἀυστηρότητος καὶ εἶχε πολὺ δίκαιον διότι παρηκολούθει ὅτι συνέβαινεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Δανίᾳ ὡς ἀναφέρω ἐν τέλει. ἔλαβε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Ἰωάννου Νικότου, ὅστις κατήγετο ἐκ Ταμβάκου ἢ μᾶλλον ἐκ Ταμπάκου τῆς Ἀμερικῆς. ἐπειδὴ ἡ κόνις ἦτο οὐ μόνον ἐπιβλαβής, ἀλλὰ καὶ βρωμερά, κατὰ Παῖσιον, καὶ ἡ ἀυστηρότης τῶν νόμων, οὓς τὸ Κράτος ἐψήφισεν, εἰς οὐδὲν ἐλογίζετο, ὑπήχθη ἐνωρὶς καὶ αὐτὸ εἰς τὸ μονοπώλιον. «Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ ἐμπόριον εἰς καπνοκόνιν ὄντας ἐμποδιζόμενον, μόνον διὰ κλεψεμπορίου ἡμπορεῖ νὰ γένη. καὶ μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὴν Τουρκίαν γίνεται ἀρκετὸν καὶ τὸ περισσότερον. διότι εἰς τὰ μονοπωλεῖα δὲν εὐρίσκεται καλὴ, τὴν ὁποῖαν ὁ κοινὸς λαὸς

1. Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Ἀλεξ. Λαυριώτου ἐν τῇ ἐφημερίδι «Κωνσταντινούπολις» τοῦ 1893.

2. Mitrofan Gregoras, Cronica Tsari romanesti (1714—1716). ἀνάτυπον ἐκ τῆς Revista istorica româna 4 (1934) σ. 1—43. μετὰ ρουμ. μεταφράσεως. Νικόλαος «ὁ σοφός» εἶνα' ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Μαυροκορδάτος, καὶ οὗ ἀντεπεξῆλθεν.

3. «Δοκίμιον ἱστορικῆς τιнос περιλήψεως τῆς... Ἀρτης καὶ... Πρεβέζης». (Ἀθήναι 1884) σ. 181 καὶ ὁ Βελεγράδων Ἀνύσιμος Ἀλεξούδης εἰς τὴν «Σύντομον ἱστορικὴν περιγραφὴν τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Βελεγράδων» (Κέρκυρα 1868) γράφει: «ἐκτὸς τούτων παράγει ὁ τόπος καὶ... νικοτιανήν (καπνὸν)» σ. 155. Οἱ φιλόμουσοι καὶ φιλοπρόδοοι οὗτοι ἀρχιερεῖς, οἵτινες δὲν ἦσαν καὶ Ἑπειρώται, δὲν εἶρον δυστυχῶς μιμητὰς καίτοι παρήλθεν ἑκατονταετία!

καὶ βουρνοῦτι λέγουσιν ἀπὸ τοῦ βουροῦν, ἡ ρίς καὶ ὅτ, τὸ χόρτον, συνθέσαντές την, ὡς νὰ ἔλεγον ρινόχορτον». (1)

Τὸ ποίημα, ὅπερ δημοσιεύομεν τὸν πρῶτον ἐνταῦθα εὐρίσκεται εἰς δύο κώδικας τῆς Σκήτης τῶν Καυτοκαλυβίων μονῆς Λαύρας τοῦ Ἁθωνοῦ, εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 3 (200) τῆς καλύδης τοῦ δαΐου Ἀκακίου φ. 45α—486 τοῦ XVIII, ὅστις ἔχει καλὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸν ὑπ' ἀριθ. 47 (133) τῶν Ἰωασαφάων φ. 44α—47β, κακὸν ἀντίγραφον τοῦ πρώτου κώδικος. Οὗτος γέγραπται χειρὶ Ἰωνᾶ ἱερομονάχου, ὅστις ἐμόναζεν ἐνταῦθα. (2)

Ὁ στιχουργὸς ἀποτείνεται ἰδίως πρὸς μοναστηριακοὺς καὶ δὴ κοινοβιάτας, εἰς οὓς ὑπενθυμίζει τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἔδωκαν κατὰ τὴν κουράν (στ. 35 προβλ. καὶ 41, 56, 103, 121) καὶ τοιοῦτοι μοναχοὶ ζῶντες ἐν κοινοβίῳ μόνον σχεδὸν εἰς τὸν Ἁθω ὑπῆρχον τότε, ὅπου καὶ τὸ ποίημα εὐρέθη. Ἄλλ' ἔξισεν εἰς τὸ Ὅρος ὁ Παῖσιος; Μίαν ἔνδειξιν μόνον ἡδὺ ἤθηγ' νὰ ἀνεύρω. Τὸ ὑπ' ἀριθ. 185 Λειτουργικὸν τῆς μονῆς Παντοκράτορος φέρει τὸ ἑξῆς ἐν τέλει σημείωμα: «χειρὶ τλήμωνος καὶ ἐλαχίστου Παΐσιου ἱερομονάχου... ἔτος ἀπὸ παρθενικοῦ τοκετοῦ ἀχπῆ' (1688) ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ ιζ' » ὡς καὶ ἕτερον κώδικα ὑπ' ἀριθ. 195 ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ Θηκαρᾶς (εὐχαὶ) ἐν τέλει: χειρὶ οἰκτροῦ Παΐσιου ἱερομονάχου, ἀχπῆ' (1689). (3) ἀλλὰ τὸ ἔτος 1687, ὡς εἶδομεν, εἰς τὴν πῆξιν τῆς λίμνης ἦτο εἰς Ἰωάννινά. ὡς φαίνεται τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀνεχώρησεν καὶ μετέβη εἰς Ἁθω, ὅπου ἴσως καὶ πρὶν εἶχε μονάσει. Ὅντως ἐκάπνιζον οἱ Ἀγιορεῖται, ὅσοι μάλιστα εἶχον συνειθίσει εἰς τὰ πλούσια τῆς Βλαχίας μετόχια, καὶ ἐν μὲν ταῖς ἰδιορρύθμοις μοναῖς καὶ νῦν καπνίζουσι πολλοὶ φανερά, ἐν δὲ ταῖς κοινεδιακαῖς ἱεροκρυφίως. Τοῦτο εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν. Εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς μονῆς τοῦ δαΐου Γρηγορίου, ὅπου κατὰ Σάββατον τελεῖται ἡ θεῖα λειτουργία, ὑπάρχει τοιχογραφία ἐν τῷ νάρθηκι, ὅπου περὶσταται γέρων μοναχὸς ἐξηπλωμένος, καὶ μακαρίως ραφῶν τὸν ναργίλῳ καὶ κάποιος μαῦρος μὲ κέρατα καὶ οὐράν περιποιεῖται αὐτὸν νὰ μὴ τρῦτῃ ἔγει δὲ τὴν ἐπιγραφὴν (ἢ καλῶς ἐνθυμοῦμαι): «ὅποιος κοιμᾶται στήν λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς τὸν ὑπηρετοῦν. οἱ διαβόλοι». καὶ εἰς ἄλλας θεαλαῖς μονὰς εἶχεν εἰσαχθῇ τὸ κάπνισμα. εἰς σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τῷ 1600, ἐκδοθὲν ὑπὲρ τῆς μονῆς Ζηχαρίας παρὰ τὴν Λεβωδεῖαν (νῦν ἐρείπιον), τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἀπαγορεύεται «μήτε ἀναροφεῖν καὶ ἐκτείνειν διὰ καλάμου τὸν καπνόν, ὅπερ ἄσεμνον [οὐκ] ὀλίγον καὶ ἀναισχυντίας ἀνάπλεων καὶ τῆς μοναχικῆς κοσμιότητος ἀλλότριον». (4)

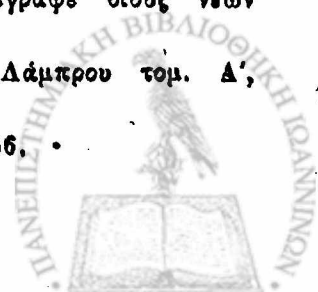
Σὺ δέ, νοῆμον ἀναγνώστα, πρόσχες εἰς ποῖα πλαίσια ἐτοποθέτουν τὰ φθοροποιὰ πάθη οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν παιδαγωγικὴν μέθοδον, ἣν ἐφῆρμοζον πρὸς ἀποτροπὴν τῶν χροιστιανῶν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἡδονικῶν καὶ γαργαλιστικῶν μέσων, εἰς ἃ οἱ φιλόσοφοι καὶ ματαιόφρονες, ἐπιδιώκουσι νὰ εὕρωσιν ἀπολαύσεις, ἀντὶ δὲ τούτων τὴν φθοράν καὶ ἀπώλειαν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν ἐπιφέρουσιν ἐαυτοῖς δυνάμει. ἔδω πράγματι ἐταρμόζεται ἡ λαϊκὴ παροιμία καθ' ἣν ἡ ἀλώπηξ ἐτέρπετο λείχουσα διὰ τῆς γλώσσης τῆς τὴν λίμαν (ἢ ρινί) ἀλλὰ δὲν

3. Νικ. Παπαδοπούλου. Ἑρμῆς ὁ κερδῆς ἦτοι ἐμπορικὴ ἐγκυκλοπαιδεία. Βενετία 1815. τομ. Α', σ. 263.

4. Βλ. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Κατάλογος τῶν κωδίκων... Καυτοκαλυβίων καὶ τῶν Καλυδῶν. Παρίσι 1930' σ. 76, 105. Ὁ Ἰωνᾶς ἦτο Ἀγγραφιώτης καὶ ἔγραψε βίους νέων δαΐων καὶ νεομαρτύρων.

1. Κατάλογος τῶν χειρογράφων τοῦ Ἁγίου ὄρους Ἁθω, ὑπὸ Σπ. Δάμπρου τομ. Α', Κανταβριγιά 1895. σ. 110.

2. Παρνασσός, περὶ τοῦ ὁμωνύμου φ. λολ. συλλόγου ἔτ. ΙΒ', σ. 266.

ἤργητε νὰ ἐννοήσῃ διὰ τὸ αἷμα τῆς καὶ ἐφθείρε τὴν γλῶσσαν ἢ τάλαινα. (1)
 Σχόλιον ἀκροτελεύτιον. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ στίχοι 125—126
 περὶ τῆς πρέζας.

«Δανεῖζεις καὶ δανεῖζεσαι ἔνδον τῆς ἐκκλησίας
 ὡς τῆς ἀπανθρώποτης καὶ φαύλης συνήθειας!»

Ἐξ ἀκοῆς ἔχομεν, διὰ τὴν κακὴν συνήθειαν τῆς «πρέζας», ὡς λέγεται ἡ λήψις
 διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ δείκτου ταμπάκου (2), εἶχε προχωρήσει ὄντως μέχρι τοῦ ἱεροῦ
 βήματος καὶ οἱ ταιριακλήδες ἀρχιερεῖς ἀτυτολῶς ἐδγαζον ταῖς χρυσοποίκιλταις
 ταμπακέραις των καὶ ἐλάμβανον καὶ προσέφερον τὴν γαργαλιστικὴν κόνιν ἐν και-
 ρῷ τῆς λειτουργίας, φρονούντες διὰ οὕτη δὲν ἔρχεται διὰ τοῦ λάρυγγος, καὶ ἐ-
 πομένως ἐπετρέπετο χρῆσις καὶ πρὶν τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Παρετήρησε τὸ τοι-
 οῦτον ἄπαξ καὶ δις ὁ πολυθρύλητος ἱεροκῆρυξ τοῦ οἴκου. θρόνου Γεράσιμος Κακα-
 θέλας (=κακὸν θέλος), ὁ δαιμόνιος καὶ εὐφύετατος αὐτὸς ἀρχιμανδρίτης, ὅστις
 πολλάκις διὰ τῶν εὐφυῶν τεχνασμάτων του ἔσωσε τὸν Πατριάρχην. Οἱ Σουλτάνοι,
 μὴ δυνάμενοι ἐκ τοῦ συστάδην νὰ πολεμήσουν τὸν Πατριάρχην, ἔστηναν αὐτῷ κα-
 ταχθονίους παγίδας, ἀφορμὴν νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἐκκλησίας. Λοι-
 πὸν εἰς μίαν ἐπίσημον λειτουργίαν, κατ' ἣν στείγην ὁ Πατριάρχης εἰς τὸ χερουβι-
 κὸν ἐξήρχετο νὰ θυμιάσῃ, εὗρον εὐκαιρίαν οἱ ἄγιοι συνοδικοὶ καὶ εὐγαλαν ταῖς
 ταμπακέραις. ὁ Κακαθέλας τί κάμνει; εὐγαλε καὶ αὐτὸς τὸν ναργιλὲν του, (3) τὸν
 ἔστησε ἐπὶ τῆς ἀγίας τραπέζης καὶ προσεπάθει διὰ τοῦ σαντανίου νὰ τὸν ἀνάψῃ!
 Οἱ συνοδικοὶ ἀνεστατώθησαν. «ταιριακλήεις καὶ ταιριακλήεις μου, ἄγιοι συνο-
 δικοί,» ἀπήντησεν ἀπαθέστατα. Ἐννοεῖται, διὰ ἕκτοτε δὲν ἐτόλμησαν οἱ ἄγιοι ἀρ-
 χιερεῖς νὰ ἐπαναλάβωσι τὸ ἄτοπον τοῦτο, ἀλλ' ἔπνεον τὰ μένεα κατὰ τοῦ Κακα-
 θέλα, καὶ, ὡς ἄδειται, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ τὸν ὀμιλοῦν πλέον· διότι πολὺ θάρρος τὸν
 εἶχον δώσει. Μετ' ὀλίγον διὰ ζήτημά του παρυσιάσθη ἐπὶ συνόδῳ· ἐχαίρετῃ,
 ἐπανελάθε, τίποτε, οὔτε φωνὴ οὔτε ἀκρόασις. ἀλλ' ὁ ἔξυπνος ἀρχιμανδρίτης «ὥστε
 δὲν ὑπάρχει ψυχὴ ἐδῶ μέσα» εἶπε, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ κάμῃ, ὅποτε ὅλοι μαζὴ
 ἔβλαυν ταῖς φωναῖς! ὁ Κακαθέλας ἦτο ἀμίμητος καὶ ἀήττητος πάντοτε ἐὰν δὲν ὑπὲρ-
 χεν οὗτος ἴσως ὁ καπνὸς νὰ εἶχεν ἀντικαταστήσῃ τὸ θυμίαμα, ὡς ἀπολυμαντικὸς,
 εἰς τοὺς ναοὺς.

1. Τὸ σοβιετικὸν κράτος ἀπὸ τριετίας ἤδη κατήγγησε τὸ κάπνισμα. Γνωστὸς δὲ τοῖς πᾶ-
 σιν ὁ ἐξεγερθεὶς ἐν Ἀμερικῇ πόλεμος, ἀφ' οὗτο ἀπεδείχθη, διὰ τὸ καρκίνος, ὅστις μαστίζει
 τὴν κοινωνίαν εἰς βαθμὴν ἀπίστευτον, προέρχεται ἐκ τοῦ καπνοῦ. Νέαν ἀνακάλυψιν ἀνέγρα-
 φαν πέρσι αἱ ἐφημερίδες (Βραδυνὴ 24—4—53) διὰ καὶ ἡ στηθάγχη ἢ τὸ ἀσθμα ἐντεῦθεν προ-
 ἔρχεται: «Ἡ νικητικὴ προκαλεῖ διαταραχὴν τοῦ καρδιακοῦ μυὸς καὶ τῆς στεφανιαίας».

2. καπνόκοινον ὠνόμασεν ὁ Παπαδόπουλος εἰς τὴν διττον Ἐμπορικὴν ἐγκυκλοπαί-
 διαν» τὴν καλουμένην «Ἐρμῆς ὁ κερδορ», βιβλίον χρησιμώτατον, οὗ ὅμοιον δὲν ἀνευῆν ἄλ-
 λο ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῇ 1815. Ὁ πρωτότυπος ἀνὴρ, ὅστις μετέφρασε καὶ τὸν γαλλικὸν ἔμπο-
 ρικὸν κώδικα ἦτο Ζαγορίσιος, καὶ ἔζησεν ἐν Κίπολει... Κατὰ τὸν Γεννάδιον λέγεται καὶ ἔρρινον
 εἴσρινον καὶ κοινῶς ταμπάκος (γρ. ταμπάκο), τουρκιστὶ μπουρνουτ καὶ ἑρρίνωσις ἢ πρέζα.
 «Εἰς τὴν Ἰσπανίαν κατασκευάζεται καπνὸς κόνης (sic), λεπτοτάτη, κοκκινοκίτρινη καὶ ἀγοράζε-
 ται ἀκριδῶτα. Εἰς τὴν Βενετίαν οἱ μοναχοὶ τῆς ἀγίας Ἰουστίνης κατεσκευάζον... μαύρην πο-
 λυζήτητον καπνὸν κόνης, τῆς ὁποίας τὸν δευτέρον τόπον ἔχει ἡ γινομένη εἰς τοὺς Κορφοὺς... Εἰς
 τὴν Δρυϊνούπολιν τῆς Θεσπρωτίας κατασκευάζεται τὸ λεγόμενον φοῦλι, φιλή καὶ καστανόχρους
 κόνης καὶ αὕτη ἐγκρινομένη. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ μαύρη χονδροτέρα καὶ λεγομένη ἐψημένη κα-
 θὼς καὶ εἰς τὸ Δυρράχιον τῆς Ἀλβανίας» (Παπαδ. τομ. Α', σ. 263). Νομίζω διὰ τὸ ἐψημένον
 εἶναι τὸ σιγὴν, ὅπερ ἐπ' ἄλλης σημασίας ἀναφέρει ὁ Γεννάδιος (σ. 703). τὴν λ. ὁ Κοραῖς παρά-
 γει ἐκ τοῦ συν+ἔψω.

β. ροῖσκον λέγει τὸν ναργιλὲν ὁ Πύρλας (Φοῖβος Η', σ. 68),

«ΠΟΙΗΜΑ ΠΑΤΡΙΣΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΜΑΘΗΤΟΥ
ΤΟΥ ΒΗΣΣΑΡΙΩΝΟΣ»

- φ. 45α «Δύο είναι τὰ αἷτια ὁποῦ μᾶς ξεχωρίζουν
τοὺς μοναχοὺς καὶ κοσμικοὺς καὶ μᾶς ἀποφασίζουν.
τὸ πρῶτον καὶ ἐξαίρετον εἶναι ἡ παρθενία,
τὸ δεύτερον καὶ ἄθευμον εἶναι ἡ κρεωφαγία.
5 καὶ ὁποῖος τῶν μοναχῶν ἐν τῷ παρόντι δῶ
ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ ἐνὸς δὲν ἔχει καὶ τὰ δύο,
οὔτε τὴν τελειότητα τοῦ ἐπαγγελατός του,
ἀλλ' ἔμεινε ὀλότηφλος καὶ ἔχασεν τὸ φῶς του.
Νηστεία καὶ ἐγκράτεια ἀγγέλων παρρησία,
10 ὁρώσις καὶ πόσις μάλιστα δαιμόνων συντροφία.
μὴ γίνεσαι ὑποκριτὴς καὶ φαίνεσαι σὺν κόσμῳ
πῶς τάχα εἶσαι νηστευτὴς φυλάττεις καὶ τὸν νόμον.
καὶ ὅταν ἔλθῃ ὁ κριτὴς καὶ σὲ διχοτομήσῃ
καὶ ἀπομένης ἔρημος καὶ πάρῃ τὸ ἡμίση,
15 τουτέστι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπαγγελατός σου,
ἐκεῖνα ὁποῦ ἔταξες εἰς τὸν πνευματικὸ σου,
τότε ποῦ σὲ ἐρώτησε ἔμπροσθεν τοῦ θεοῦ σου
Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ πλάστου καὶ θεοῦ σου.
καὶ φοδερὸν τὸ ἔμπροσθεν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος,
20 ὅτε κατὰ τὰ ἔργα μᾶς τοῦ καθενὸς διδόντος (sic).
Ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ διάζεται φωνάζει
καὶ ὁποῖος διάζεται ἐκεῖνος τὴν ἀρπάζει.
- φ. 456 καὶ διάζε, ὦ μοναχέ, πάντα τὴν θέλησίν σου,
ἂν θέλῃς νὰ μὴν κολασθῇς καὶ χάσῃς τὴν ψυχὴν σου.
25 Ἄλλος σε κόσμος, ὦ ψυχὴ, ἐκεῖσε ἀναμένει,
καὶ τὰ κρυπτὰ σου καὶ δεινὰ πάντα δημοσιεύει.
ψυχὴ, τὰ ὧδε πρόσκαιρα μικρά τε καὶ μεγάλα,
τὰ δὲ ἐκεῖ αἰώνια γινώσκωμεν εὖ μάλα
ἂν τὸν κόσμον βούλεσαι ὅλον νὰ τὸν κερδήσῃς
30 καὶ τὴν ψυχὴν ζημιωθῇς. πές μου, τί ὠφελήθης;
ὁ κόσμος εἶναι πρόσκαιρος καὶ αὖριον πηγαίνει,
ἡ δὲ ψυχὴ αἰώνιος ποτὲ δὲν ἀποθαίνει.
Ἐπιμελήσου μὲν ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου,
ὑπερορᾷν δὲ τῆς σαρκὸς οὔσης αἰεὶ ρευστάτου.
35 εἶναι φρικτὸν ἀλλότριον τοῦ ἐπαγγελατός μας,
μυκτηρισμὸς καὶ χλευασμὸς τῶν μοναστηριῶν μας.
καὶ εἶναι τόσον ἀπρεπον καὶ κατηγορημένον
καὶ μάλιστα εἰς μοναχὸν καὶ εἰς ἱερωμένον
καὶ εἶναι σὲ κοινόβιον ἔχει προσηλωμένους
40 καὶ γίνεται παρήκοος ἢ γέρων ἢ καὶ νέος,
ὁ τέτοιος καλόγηρος ποῦ πίνει τὸ τουτοῦν (1)
ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου νὰ γίνεται σουροῦνι.
ἂν εἶναι καὶ ἡγούμενος καὶ ἔχει αὐτὴν τὴν χάριν,
νὰ τοῦ κουρεύουν τὰ μαλλιά νὰ μένῃ παλλικέρην.
45 ὅτι τὰ μοναστήρια ἔχουσιν ἄλλην τάξιν,

1. τουτοῦνι λ. τουρκικὴ, καπνός.

- φ. 46α δὲν ἡμπορεῖ καθέκαστος ποτὲ νὰ τὴν ἀλλάξῃ.
 ἐνῶ ἐκλήθη ἕκαστος ἐκεῖσε καὶ μενέτω,
 καὶ σήμερον καὶ αὔριον καὶ πέρυσι καὶ ἐφέτω.
 ἂν ἦσουν στὰ ἐγκόσμια καὶ ἀνακατωμένοις
 50 εἰς πόλεις καὶ μὲ κοσμικοὺς ἦσουν συμπαθισμένοις.
 ἐσὺ εἶσαι, ταλαίπωρε, ξένος ἀπὸ τὸν κόσμον
 καὶ ἄφησες τὴν στράταν σου καὶ τὸν δικόν σου νόμον.
 καὶ τί θαρρεῖς, ἐλσεινέ, καὶ τί θελὰ κερδέσης
 ἀπὸ τὸν βρομερὸν καπνὸν ἢ τοῦ θεοῦ ν' ἀρέσης;
 55 εἶναι ὁμολογούμενον ἀπὸ τοῦ πλήθους ὅλου
 πῶς εἶναι τὸ θυμίαμα αὐτὸ τοῦ διαβόλου.
 ὅσοι τὸ ἐπεθύμησαν τοὺς ἔδειξεν ἀχρεῖους,
 εἶναι ἐτοῦτο βέβαιον ἀπὸ πολλοὺς ὁσίους.
 δὲν εἶν' θεοῦ θυμίαμα ὡσὰν τῆς ἐκκλησίας,
 ἀλλ' εἶναι ἴδιος καπνὸς τῆς εἰδωλοθυσίας.
 ἐκεῖνος ὅπου ἐσφάζαν οἱ Ἕλληνες τοὺς τράγους
 καὶ ἔτρωγαν καὶ ἐπιναν ἀντάμα μὲ τοὺς μάγους.
 Ἄλλ' ὅμως καλόγερος ποῦναι στὸ μοναστήρι,
 καὶ νὰ καπνίζεται ἐκεῖ καθὼς στὸ ἐργαστήρι,
 εἶναι πρᾶγμα ἀλλότριον τοῦ ἐπαγγέλματός του,
 καὶ βλάπτει καὶ τοῦ λόγου του βέβαια μοναχὸς του.
 καὶ ὁ μὴ βλάπτων⁽¹⁾ ἑαυτὸν οὐδεὶς τῶν ἄλλων βλάπτει,
 ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὸν λάκκον αὐτοῦ σκάπτει.
 φ. 46β καὶ ἔστω εἰς διορθωσιν ἐκείνου ποῦ τὸ πίνει,
 ἂν θέλῃ νὰ διορθωθῇ πλέον ἅς μὴ τὸ πίνῃ
 καὶ λείπει ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ τὴν ψυχὴν του σώνει,
 [καὶ οὕτως ἢ μετάνοια ὅλα τὰ κατορθώνει]⁽¹⁾
 γίνεται καὶ παρὰδειγμα καὶ σ' ἄλλους καλογήρους,
 καὶ ἔχει τὸν μισθὸν αὐτὸς μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους,
 Δὲν εἶναι ὁ καπνὸς αὐτὸς ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα,
 οὐδὲ ἀπὸ τὰ χρήσιμα, οὐδ' ἀπὸ τὰ τερπναῖα,
 ὅπου κανεὶς χωρὶς αὐτὸν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ.
 ἐδῶ-ἢ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν νὰ βοηθήσῃ,
 νὰ ἡμερώσῃ τὸν κριτὴν καὶ νὰ μὴ μᾶς ξετάξῃ
 διὰ τὰς ἁμαρτίας μας τότε ποῦ θελὰ κράξῃ:
 Δεῦτε κληρονομήσατε οἱ φίλοι τοῦ πατρός μου
 αὐτὰ ποῦ σᾶς ἐτοίμασα ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου.
 καὶ πάλιν: σύρτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατακαπνισμένοι ⁽²⁾
 καὶ μάλιστα οἱ μοναχοὶ οἱ χωριστοὶ τοῦ κόσμου,
 ὅτι δὲν εἴσθε ἄξιοι νὰ βλέπετε τὸ φῶς μου.
 ὅτι ἐσεῖς ἐτάξατε νὰ εἴσθε μιμηταί μου,
 προθύμως καὶ αὐτοτελῶς μάλιστα ἐμπροσθέν μου.
 καὶ εἰς τὸν κόσμον φαίνεσθε πῶς εἴστε ὁπαδοί μου,
 καὶ εἰς ἐμὲ γεγόνατε παντοτεινοὶ ⁽³⁾ ἐχθροί μου.
 φ. 47 καὶ συλλογίσου τὸ πῶς εἶναι ἐντροπή σου,
 60 μεγάλη ἀγνώστια σου εἶναι στήν κεφαλὴ σου,
 ὅτι τὰ δυσκολώτερα πάθη τὰ ὑποφέρεις,

1. καὶ ὁ μὴ βλάπτῃ κῶδ. Ἡ ἐννοία εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ λόγου τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου
 «Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικῶντα οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται».
 2. ὥρατα παρωδία, ἀντὶ οἱ κατηραμένοι.
 3. πατρινοὶ κῶδ. ἀλλ' ἐφ' ὅσον γίνεται ἐκ τοῦ πάντοτε δι' εἰ δέον νὰ γράφηται.

- μέ την βοήθειαν Θεοῦ ὅλα τὰ κυριεύεις,
καὶ ὁ καπνὸς ὁ βρομερὸς αὐτὸς τοῦ τουτουνίου (1),
σὲ κάνει ξένον τοῦ Χριστοῦ καὶ δοῦλον τοῦ θηρίου.
- 65 ἔτοῦτο εἶναι ἕμοιον ὥσάν τις ἄνθρωπος
νὰ νικηθῇ ὑπὸ παιδός, ἐφάνηκεν ἄχρετος.
ἀνίσως καὶ οἱ δύο τους ἦταν πάλιν ἄνδρεῖοι,
ἄμφοτεροὶ εὐρίσκονταν πῶς δὲν εἶναι ἄχρετοι,
ἀλλὰ εἶναι καὶ φαίνεται πάλιν ἀνδρειωμένοι (2)
- 70 καὶ δυνατοὶ καὶ ἕμοιοι στὸν κόσμον ἀκουσμένοι,
ὅτι δὲν ἐνίκηθησαν ὁ τις ἢ ὁ ἄλλος,
καὶ νὰ φανῇ ἀνόμιος μικρὸς τε καὶ μεγάλος.
καὶ σὺ ἰδοὺ ποῦ φαίνεσαι πῶς εἶσαι νικημένος.
[καὶ ἀπὸ τοῦ οὐδὲ τίποτε καὶ καταλαλουμένος]
- 75 Εἰ μὲν καὶ ἤθελες φανῇ δοῦλος ἐνδὲς μεγάλου
ἀρχοντος ἢ καὶ ἀφεντὸς ὀνομαστοῦ καὶ ἄλλου,
εἶχες ἐλπίδα ἀγαθὴ πῶς νὰ σὲ λευθερώσῃ,
καὶ ἀπὸ τὴν σκλαδίαν σου αὐτὴν διὰ νὰ σὲ γλυτώσῃ.
Καὶ σὺ ἂν θέλῃς, ψίλτατε, ἔχεις τὴν ἰατρείαν,
- 80 εὐκολὰ νὰ ἰατρευθῇς ἀπὸ τὴν σὴν σκλαδίαν.
φ. 47β πλέον ἀπὸ τὴν σήμερον ἄφησε τὸ τουτουῖ
ἀπὸ τὸ μοναστήριον νὰ μὴν γένῃς σουργοῦνι (3)
Ἡγούμενος εὐρίσκεσαι ἢ ἀδελφὸς ἂν εἶσαι,
ἔχεις τὸ αὐτεξούσιον ἐλεύθερος νὰ εἶσαι.
- 85 εἰ δὲ καὶ θέλεις πάντοτε νὰ εἶσαι δουλωμένος,
ἀπὸ τὸ μοναστήριον εἶσαι καὶ διωγμένος
καὶ πῆγαινε εἰς τὸ καλὸν τῶρα αὐτὴν τὴν ὥραν

1. Εἰς τὸ «Ἀπλωρωμαϊκόν» Λεξικόν τοῦ K. Weigel (Λειψία 1796) σημαίνει ἡλιθιότητα, ἀνοησίαν, παρ' ἄλλοις ἄγνοϊαν.

2. ΚΩΔ. ἀνδρειωμένοι. Λέξεις ἀκριτικὴ ἀνδρειώνομαι ἢ ἀντρειώνομαι, ὁ ἔχων δύναμιν ὑπεράνθρωπον: «Βοηθῶ σε ὁ τόπος. Διγενῇ, καὶ φαίνεσ' ἀντρειωμένος». ἀλλὰ καὶ «Τ' ἀντρειω- νο βοτάνι» (Δέφνερ, διήγημα Στυριανόν).

3. νὰ μὴν γένῃς ἢ γενῇς εἶναι ἐκ τοῦ τύπου ἔγειναι καὶ οὐχὶ ἔγινα, ὡς συνήθως γράφουν, παράγεται δὲ ἐκ τοῦ ἐγεγόνην καὶ ἔγραψα περὶ τοῦ τύπου εἰς τὴν «Δεκεμβριανὴν τραγωδίαν τῶν δμῆρων», (Ἀθήναι 1953) σ. 406 ἐλέγχων τὸν καθηγητὴν Κουγέαν, ὅστις ἔγραψεν ἔγινα, ἀκολουθῶν ἴσως τὸν Ζηκίδη. Οὗτος πύσων τελείαν ἄγνοϊαν τῆς δημοτικῆς γλώσσης γράφει εἰς τὸ «Ὅρθογραφικὸν λεξικόν», σ. 318 «ἔγινα καὶ οὐχὶ ἔγειναι». Ἀλλὰ τὰ κεῖμενα τὸν διαφεύδουν. Καὶ τώρα δώσε μου βουλὴ σὲ τοῦτο πῶς νὰ γένῃ» (Legrand, Recueil de poèmes historiques en grec vulgaire, Paris 1877, σ. 66, στ. 501 καὶ 506 ἀνὰ μὴν γενῇ ἀλ- λάως». Καὶ ἐν Bibliothéque grécque vulgaire II Paris 1881 σ. 139, στ. 383 «ὡς ποῦ ποτὰμ' ἔγεινῃκε στὴ γῆν τὸ τόσον αἶμα» καὶ 397 «κακὸν ἔγεινῃκε», σ. 140 στ. 420 «καὶ ἀναφεν εἰς τὸ πρόσωπον καὶ ἔγεινε σὰν καμίνι». καὶ οἱ «γεινόμενοι καὶ ἀπογενόμενοι» ἐν χριστ. ἐπιταφίοις ἐπιγραφαῖς—οἱ γεννηθέντες καὶ ἀπελθόντες. πλανᾶται δὲ ὁ μακ. Βασ. Φάδης γράφων εἰς τὴν Μεγ. Ἐγκυκλοπ. Η', σελ. 373: «ἰδιωματικῶς ἀντὶ τοῦ γεννῶμαι μόνον εἰς τὸν ἀόριστον: «ὅταν γένῃ τὸ πρῶτο μου παιδί, ἔλειπε ὁ ἀντρας μου» καὶ «σῆχω, γιατί γένῃ μέρα»—ἔγεινε. δὲν εἶ- ναι ἰδιωματικόν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ γίνομαι ὡς ὑπαρκτικόν σημαίνει καὶ γεννῶμαι. προγ. τὸ ἀρχαι- οπινὲς τῆς Ἀλβανικῆς riell (πέλω) καὶ reia ἢ φορβάς, σημαίνει κατ' ἀρχὴν ὑπάρχω ὡς καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ, ἀλλὰ νῦν πάντοτε γεννῶ (πρβλ. Παλλὰς Ἀθήνη, ὁ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Διὸς γεννηθεὶς λόγος, ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ· διότι ἢ Ἀθηνᾶ εἶναι θεὰ τῆς σοφίας ἀλλὰ καὶ τῆς ἀν- δρείας διότι ἐξῆλθε πάνοπλος, τὸ σύμβολον τῆς μετὰ συνέσεως ἀνδρείας. Βλ. Ἀλβανικαὶ μελέ- ται. Ἡ μετόφρασις τῆς K. Διαθήκης εἰς τὸ Ἀλβανικόν. ἦτι τοῦ Γρηγορ. Ἀργυροκαστρί- του καὶ ἡ τοῦ Χριστοφορίδου ἐξεταζομένη ἀπὸ γλωσσικῆς, ἐρμηνευτικῆς καὶ δογματικῆς ἀπόψεως κλπ.» Θεσσαλονίκη 1933, σ. 166 ἐ. Παρέκδοσις: ἔδωκε δὲ ἡμῖν ἀφορμὴν ἡ ἀλβ. λέ- ξις fjaļé λόγος. Εἰς τὸν Κουγέαν ἐλέγχοντα ἡμᾶς ἀπηντήσαμεν περὶ τούτου συντριπτικῶς εἰς τὸ «Κράτος τῆς ἀληθείας τετλ.» Ἀθήναι 1944, σ. 137—139. Γενικῶς περὶ τοῦ γίνεσθαι βλ. Ἀθηνᾶς, τόμος Γ', 316 ἐ.

- να μὴν κολλήσῃ τοὺς λοιποὺς ἢ ἐδική σου ψώρα,
(ὅτι τοὺς ἀμαρτάνοντας ἔλεγε παρρησία,
τὸ λέγει ὁ ἀπόστολος ὡς καὶ ἡ ἐκκλησία),
ἵνα καὶ οἱ ἐπίλοιποι νὰ ἔχωσι τὸν φόβον,
ἀκούοντες τὴν ἀπειλὴν καὶ φεύγωσι τὴν λῶδην
αὐτήν, [ποῦ] κυριεύσαι καὶ σὲ καταδουλώγει,
καὶ σοῦ κεντρώνει τὴν ψυχὴν ὡς μὲ τὸ βελόνι.
- 95 καὶ φαίνεσαι οὐτιδανὸς στὸν κάθε ἀδελφόν σου,
καὶ μάλιστα εἰς τὸν Χριστὸν τὸν πλάστην καὶ θεόν σου.
καὶ φαίνεται παράδειγμα εἰς ὅλους τοὺς πατέρας,
εἰς τὴν παροῦσάν σου ζωὴν καὶ νύκτας καὶ ἡμέρας.
καὶ εἶναι ἀτιμία σου καὶ ὄνειδος μέγαλον,
- 100 ὅτι σὲ κάμνει μασχαρᾶν καὶ παίγιον καὶ φαῦλον,
ἄχρειον καὶ οὐτιδανὸν πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους,
- φ. 48α γειτόνους σου καὶ μακρυνοὺς μικροὺς τε καὶ μεγάλους.
καὶ πλέον τὸ χειρότερον καὶ κατηγορημένον,
ποῦ εἶσαι θεῖον ὄργανον καὶ χειροτονημένον.
- 105 ὄργανον θεῖον, ἱερὸν ὡς ἱερεὺς ἐχρίσθης,
καὶ σὺ μὲ τὸ τουτουνίον ὕστερον ἐκαπνίσθης.
Ἀπαραιτήτου (¹) τοῦ καπνοῦ εὐλόγως ὡς ἀχρείου,
καὶ μένε πάντα εὐμενῶς στὸν οἶκον τοῦ Κυρίου.
ἡγουν στὸ μοναστήριον τοῦ τυχόντος ἀγίου
- 110 καὶ λείψῃ ἀπὸ τὸν καπνὸν αὐτὸν τοῦ τουτουνίου,
ὅτ' εἶναι κατασχὺνῃ σου εἶναι καὶ μολυσμός σου,
καὶ μάλιστα ἀλλότριον τοῦ ἐπαγγελματοῦ σου.
ἐνῶ εὐρῶ σε, ἄνθρωπε, ἐκεῖ, λέγει κρινῶ σε
ὁ Κύριος ὁ πλάστης σου τὸν κόπο σου πληρώσει.
- 115 ἕκαστος γὰρ καὶ τὸν μισθὸν τοῦ ἔργου τοῦ ἰδίου
λήψεται καθὼς γέγραπται, ἐκ πνεύματος ἀγίου.
Τὸν σπύρον, ὁποῦ ἐσπείρες, ἐκεῖνον καὶ θερίσεις,
ἔχεις τὸ αὐτεξούτιον καὶ κάμε ὡς ὀρίσεις.
ὑπακοή ἐστὶ ζωή, λέγει ἡ ἐκκλησία.
- 120 θάνατος ἢ παρακοή, ἄδου ὁδὸς εὐθεῖα.
Ἔστιν καὶ ἄλλο τέταρτον (;) αὐτὸ ποῦ λέν μπουρνοῦτι,(¹)
καὶ θάνουν εἰς τὴν μύτην τους καὶ καίγει σὰν μπαροῦτι.
θαστάζει ὡς ἐγκόλπιον ἢ δεξιὰ σου χέρι
καὶ δείχνεις καὶ εἰς ἄλλουνοὺς τὴν βρομερὰν σαλτέραν (²)

1. Ὁ κῆδ. ἀπαραίτησθω καὶ ὁ τῶν Ἰωαν. ἀπαρετίσθω.

1. Κατὰ τὸ «Λεξικὸν ἀπλορωμαϊκὸν γερμανικὸν καὶ Ἰταλικὸν» τοῦ Καρ. Weigel Leipzig 1796, σ. 746: μπουρνοῦτίνι (μπουρνοῦτουτίνι) τὸ ταμπάκο (μπουρνοῦ τουρκιστὶ ἢ ρίς). τὸ δὲ «τέταρτον» ὑποθέτω ὅτι θὰ ἦτο τέτοιο· διότι περὶ ἄλλων εἰδῶν δὲν γράφει.

2. λέξεις ἀθηναϊστικαί, ἴσως παραφθορὰ τῆς σαλατιέρα· ὅθεν καὶ ἡ ἀλατιέρα. Κατὰ Πύρ-
λαν ἡ χρῆσις τοῦ ταμβάκου εἶναι μεταγενεστέρα. «Ἐγένετο παρὰ βασιλείᾳ ἐν Γαλλίᾳ παροχού-
σης ὑπὸ ἡμικρανίας. Κατὰ μίμησιν ἢ κολακείᾳ καὶ ἢ ἀυλοδουλωσύνῃ... ἐπέβαλε τὴν χρῆσιν εἰς
τοὺς κενοδόξους πλουσίους καὶ τὸ ὁφθαλμίζεσθαι κόνεως καπνοῦ κατέστη συστατικὸν εὐγενείας
καὶ πολιτισμοῦ. Οἱ παρουσταζόμενοι ἐνώπιον τῶν βασιλέων Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ ΙΔ', ἐπεὶ οἱ
βασιλεῖς οὗτοι ἐπρεζάριζον πολὺ καὶ ὁ ταμπάκος ἔμενεν εἰς τοὺς ρώθωνας... ἔφερον εὐστρον
καὶ θηλάκ. ὃν ἐν χερσὶ πλήρες ταμπάκου, τοὺς δὲ ρώθωνας εἶχον γεμάτους ἐκ τῆς πολυτίμου
αὐτῆς κόνεως καὶ συνάμα ἐχρωμάτιζον ἐκ ταύτης καὶ τὰ μῆλα τοῦ προσώπου, τὰ δὲ ἐνδύματα
εἶχον ὄζοντα ἐκ ταμπάκου... Ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Δ' (1635) ἀπηγόρευσε ταύτην ἐπὶ ποινῇ
θανάτου, ὃ δὲ τῆς Περσίας Σάχης ἐπὶ ἀποκοπῇ τῆς ρινός, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ Ἰακώβου
Α' καὶ ἐν Δανιμηκρίᾳ ἐπὶ Χριστιανοῦ Α' ἀπηγορεύθη ἐπὶ ποινῇ ραδισμῶν καὶ προστίμου»
(Φοῖβος Η', σ. 83).

ΑΧΙΛΛΕΩΣ ΒΑΝΤΖΙΟΥ, συνταξιούχου καθηγητού

ΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ ΤΣΕΠΕΛΟΒΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΩ. ΔΟΥΜΑΣ

Μετά ψυχικῆς ἀγαλλιόσεως ἐντροφῶν εἰς τὴν ἔξουχισιν τῶν διαφόρων Ἑπειρωτικῶν μελετῶν, τῶν δημοσιευομένων ἐν τῇ περιοπουδασίῳ Ἑπειρωτικῇ Περιοδικῇ τῇ «Ἑπειρωτικῇ Ἑστία», ἤ τις πλέον κατέστη πραγματικῇ φωτὸς ῥοστία διαφωτίζουσα τὴν σκοτεινὴν τῆς Ἑπείρου Ἱστορίαν, δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἐκτιμῶ καὶ πάσας μὲν τὰς ἄλλας μελέτας, ἰδιαιτέρως δὲ τὰς ἀναφερομένας ὡς Συμβολὴν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς καὶ νὰ μὴ ἐπαινέσω πάντα δυνάμενον διὰ τῶν Μελετῶν του νὰ προσφέρῃ ἔστω καὶ ὀλίγα φρύγανα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φλογός, τῆς διὰ τῆς «Ἑπειρωτ. Ἑστίας» ἀναπεμπομένης.

Ὁ καὶ μοῦ ἐπιτρέψῃ καὶ ὁ ἐκλεκτός τοῦ Περιδικοῦ συναργάτης κ. Νικ. Πατσέλης νὰ τῇ ἀπονεύμῃ τὸν δίκαιον ἔπαινον διὰ τὴν μελέτην του «**Ἡ Συμβολὴ τῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὴν πολιτικὴν, κοινωνικὴν... ἐξέλιξιν τῆς χώρας**», προϊόν βαθείας του ἐνσκήψεως ἐπὶ τῶν πηγῶν, ἀφ' ὧν ἐποτίσθῃ. Εἶναι ὄντως μία ἐργασία πολυτίμος, διὰ νὰ διαλάβῃ ἡ δράσις πολλῶν Ἑπειρωτῶν, οἱ ὅποιοι, ἀφανεῖς αὐτοὶ καὶ λησμονημένοι, συνετέλεσαν εἰς τὸ κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, πρὶν ἢ τὰ ὀνόματά αὐτῶν τελείως ἀποσβῆναι ἢ λήθῃ, ἢ μᾶλλον ἢ γενικῇ ἀπὸ τοῦ σκοτεινοῦ τούτου αἰῶνος τῆς ὕλης καὶ τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων ἀδιαφορία.

Μοὶ ἐφάνη ὁμως περίεργον, πῶς διέλαθε τὴν προσοχὴν του ἡ καταγωγὴ τῶν δειμνήστων μεγάλων Ἑπειρωτῶν Ἰωάννου καὶ Γεωργίου Δούμα, γνωστῶν ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἑπείρον, ἢ ὅποια κατανόησις τὴν πατριωτικὴν ὑποστήριξιν ἑκατοντάδων Ἑπειρωτῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Σιδηροδρό-

μου ΣΠΑΠ, ἀλλὰ καὶ εἰς σύμπαν τὸ Πανελλήνιον διὰ τὴν παροιμιώδη φιλοπαιδείαν καὶ τὸν τοπικισμὸν τῶν πρὸς πᾶν ὅ,τι Ἑπειρωτικόν. Διότι, εἴτε ἐξ ἐξυαλισμένων πληροφοριῶν εἴτε ἐκ παραδρομῆς ἀνεγράφη ὅτι ἀμφότεροι κατάγονται ἐκ Καπεσόδου τοῦ Ζαγορίου, ἐν ᾧ κατάγονται ἐκ Τσεπελόβου τοῦ Ζαγορίου, τόσῃν σχέσιν ἔχοντες πρὸς τὸ Καπεσόδον, ὅσον ἡ προστατευτικὴ τῶν χεὶρ ἐτάθη καὶ ἐπὶ πολλῶν Καπεσοβιτῶν. Ποῖα τρανωτέρα περὶ τούτου ἀπόδειξις ἀπὸ τοῦ ὅτι ἡ πατρικὴ τῶν οἰκία εὗρισκετο εἰς Τσεπέλοβον καὶ ἐπὶ ταύτης εἶχε κτισθῇ τὸ ὠραῖον καὶ καλλιευμαρον Παρθενάγωγιστον, τὸ ἤδη Διδακτήριον τῆς Κοινότητος, ἀλάθητον καὶ αἰώνιον μνημεῖον καὶ μαρτύριον τῆς καταγωγῆς των; Ἡ ἐπὶ τοῦ Διδακτηρίου πλάξ καὶ ἡ ἐπιγραφὴ δὲν ἀποσβῆσθαι οὔτε ὅτ' ἀποσβεσθῇ, ὅπως ἀποσβῆσθαι ἢ μᾶλλον κατεστράφη καὶ τὸ εἰκόνισμα, ὡς στήλῃ ἀναθηματικῇ, παρὰ τὴν Γέφυραν τοῦ Λυκοστόμου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ Κτίτορος τῆς Γεφύρας Γ. Βίκα ἐκ Τσεπελόβου. Εἶναι ἐγκληματικὴ ἡ ἀχαριστία αὐτῆς ἐκ μέρους τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας. Καὶ ἔπειτα πῶς ἔχομεν τὴν ἀπαίτησιν νὰ περιωμῇ ὅ,τι δυνατόν ἐκ τῆς σκοτεινῆς Ἱστορίας τῆς Ἑπείρου, ἐφ' ὅσον ἀφανίζονται καὶ ἐνεπίγραφοι πλάκες;

Καὶ ὀφείλω χάριτας εἰς τὸν κ. Πατσέλην, διότι μοὶ ἐδόθη ἀφορμὴ ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῆς ἀληθείας, νὰ ἀφισπώσω ὀλίγας λέξεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν καθόλου δράσιν τῆς εὐεργετικῆς Οἰκογενείας Δούμα, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ πᾶντος των, μεγάλου εὐεργέτου τῆς Κοινότητος Ἰω. Δούμα, συμπληρῶν, ὡς πρὸς τοῦτο μόνον, τὴν ἐξιόχην μελέτην τοῦ κ. Πατσέλη.

Ὅλη ἡ Ἑπείρος γνωρίζει ὅτι τὸ Ζαγόριον εἶχεν ἀποκληθεῖ ἄλλοτε, καὶ δικαίως, **ἐπνευματικὴ τῆς Ἑπείρου ἀκρόπολις**, λόγῳ τῆς ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ἐπιδόσεως τῶν Ζαγορίσιων εἰς τὰ Γράμματα, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν πολλῶν ἐξ ἐκάστου χωρίου Εὐεργετῶν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῆς ἐξῆς, τόσον ἐνίσχυσαν ὕλκως τὴν ἐν Ζαγορίῳ ἐκπαίδευσιν. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς δυναστείας τοῦ αἰμοδόρου Ἀλῆ-Πασᾶ, ὁ Μέγας τοῦ Γένους Διδάσκαλος Ἀναστ. Σακελλάριος ἐκ Βραδέτου, μαθητῆς τοῦ Μεγάλου Φιλίππου, διοργάνωσεν Ἑλληνικὴν Σχολὴν ἐν Κουκουλίῳ τοῦ Ζαγορίου, εἰς τὴν ὅποian ἐφείτων ἐκ διαφόρων χωρίων 150 λογάδες μαθηταὶ—κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἱατροφιλοσόφου Γούδα—οἱ

φ. 486 δανείζεις καὶ δανείζεσαι ἔνδον τῆς
[ἐκκλησίας,

120 ὡ τῆς ἀπανθρωπότητος καὶ φάυλης
[συνηθείας!

καὶ γίνεσαι παράδειγμα μάλιστα ἀ-
[πιστίας,

μέθλων ὁποῦ λέγεται τέκνον τῆς ἐκ-
[κλησίας.

Ὅποιος πίνει τὸ τουτοῦν, ἔχει φίλον
[τὸ γουρὺν

ὁποιος πίνει τὸ μπουροῦν, νὰ τοῦ
[πελεκοῦν τὴν μύτη.

Τέλος καὶ τῇ Θεῷ χάρις»

ὅποιοι ἐξαπεστέλλοντο ὡς διδάσκαλοι πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς ἐξ αὐτῶν ὁ ὁποῖος καὶ συνειργάζετο μετ' αὐτοῦ, ἦτο καὶ ὁ ἐκ Τσεπελόδου διδάσκαλος Σάββας, ἐπὶ πνευματικῶν διδασκὰς καὶ ἀποθανόν ἐπὶ τῆς ἑδρας, παρ' ᾧ ἐφοίτησε καὶ ὁ Φιλ. Κουσιδης καὶ ὑπὸ τοῦ ὁποῖου, γέροντος τότε, ἠρύσθη τὰς πληροφορίες. Ὅτι δηλ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Τσεπελόδου ἐφοίτων 20 μαθηταί, διδασκόμενοι Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς, τὴν Γαλλικὴν καὶ Ἰταλικὴν καὶ ὅτι ὁ Σάββας ἀλληγογραφῶν μετὰ τῶν ἐν τῇ ξένῃ εὐεργετῶν συνετέλεσε νὰ ἱδρυθῇ ἐν Τσεπελόδῳ σπουδαία βιβλιοθήκη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετ' ἐκδόσεις τῶν Ζωσιμάδων, μετ' ἐξιστορίας τοῦ Γαζή καὶ τὰ Κυριακοδρομία, εἰς τὴν ὅποιαν καὶ ἡμεῖς τότε νεαροὶ ἐκπαιδευτικοὶ ἐνετρυφήσαμεν, καὶ ἡ ὅποια κατεστάθη κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος τοῦ 12—13 ἐπιδρομῆς τῶν Ἀλβανῶν. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην μου σῶζονται εἰσέτι τόμοι τοῦ Πλουτάρχου, ἐκδοθέντες ἐπιμελείᾳ καὶ ἀναλώμασι τῶν εὐεργετῶν Γ. Βίκα καὶ Ἰω. Δούμα. Εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ ἀνάδειξις τῶν εὐεργετῶν ἐν Τσεπελόδῳ καὶ ὁ ἐκπαιδευτικὸς ὀργασμὸς εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου Πατρίδα.

Ὅτε πρὸ ἐξηκονταετίας ἐδίδασκον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τοῦ Τσεπελόδου, ἀνεύρον καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν διαφόρων εὐεργετῶν τῆς Κοινοῦτος, ἐκ τῆς ὁποίας ἠρύσθη τὰς μάλλον ἐνδιαφερούσας πληροφορίες διὰ νὰ ἀσχοληθῶ μετὰ τὴν βιβλιογραφίαν ἐκάστου ἐξ αὐτῶν, ὅχι μόνον χάριν τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἰδιαιτέρως, διὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι οἱ εὐεργεταὶ ἀνήκον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ κατώτερα καὶ πτωχικώτερα κοινωνικά στρώματα καὶ νὰ τονίσω, πόσῃ ἀξίαν ἔχει ὁ εὐεργέτης, διὰ τὴν ὅσον εὐεργετεῖ. Ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενος ῥίπτω ὀλίγα ἀπέρριπτα ἀνθὲς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ χωρίου μου καὶ δὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν εὐεργετῶν του.

Ἦσαν πολλοὶ οἱ εὐεργεταὶ τοῦ Τσεπελόδου, ὅπως καὶ κάθε χωρίου τοῦ Ζαγορίου εἶχε τοὺς ἰδικούς του εὐεργέτας. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουσιν θέσιν κατέχει ὁ Ἑθνικὸς εὐεργέτης Ἀναστάσιος Τσοῦφλης, ἱππότης τοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρος, ὅπως τὸν ἀπεκάλεσεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀπονεύμασα εἰς αὐτὸν τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος, καὶ περὶ τοῦ ὁποῖου ἄλλοτε θὰ ἀσχοληθῶμεν, ὁ Γεώργιος Βίκας, ὁ γνωστὸς Κτίτωρ τῆς Γεφύρας τοῦ Λυκοστόμου, ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ὁποῖου συνετηρεῖτο τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, διενέμοντο καθ' ἑξαμηνίαν βοηθήματα εἰς τὰς πτωχοτάτας οἰκογενείας, διετίθετο ἐν προκοπῇ μα εἰς ἅν κατ' ἑτος πτωχὸν κοράσιον, διετηρεῖτο τὸ Κοινοτικὸν φαρμακεῖον, ἐκτίσθη τὸ καλλιμάρμαρον Δημοτ. Σχολεῖον, ὁ ἱατρὸς Πιερρινός, ὁ ἱατρὸς Πολυχρόνης ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ὁποῖου ἐπληρῶνετο ὁ φόρος ἐπιτηδεύματος τῶν πτωχῶν καὶ ἄ. Ἀληθιμότητος δὲ παραμένει ὁ Ἰωάννης Δούμας, τοῦ ὁποῖου καὶ οἱ ἐπίγονοι ἐξοκολοῦθον τὸ εὐεργετικὸν τῶν ἔργων. Καὶ περὶ αὐτοῦ πλέον ὁ λόγος.

Οὗτος κατήγετο ἐκ πτωχοτάτης οἰκογενείας τοῦ Τσεπελόδου καὶ μικρὸς ἀπορφανισθεὶς διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν μιᾶς θείας του, ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Τσεπελόδου κάποιος παλαιὸς Τσεπελοβίτης πλούσιος, ἐμπορευόμενος ἐν Ρωσίᾳ, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Διδασκάλου δύο πτωχὰ παιδία, διακρινόμενα διὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἐπιμέλειαν, ἵνα τὰ προσλάβῃ εἰς τὴν ἐργασίαν του ἐν Κισνοβίῳ τῆς Ρωσίας καὶ τὰ ἀναναδείξῃ. Ὁ Διδάσκαλος τοῦ συνέστησε πρὸ παντὸς τὸν Ἰω. Δούμαν, τὸν ὁποῖον καὶ παρέλαβε μετ' ἑαυτοῦ. Ὁ χαρακτήρ του, ἡ εἰς τὸ ἔργον του ἀφοσίωσις, ἡ ἐντιμότης του, ἡ εὐφυΐα του, τὸ σπινθηροδόλον πνεῦμά του, ἐφέλκυσαν τὸσον τὴν προσοχὴν τοῦ κυρίου του, ὥστε πολὺ ἔνωρίς τὸν κατέστησε συνέτακτον καὶ διάδοχον τοῦ καταστήματος μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἡ τιμιότης του καὶ ἰδιαιτέρως ἡ πρὸς τὸ θεῖον εὐσέβειά του καὶ τὸ θρησκευτικὸν του συναίσθημα, γιγαντούμενον καὶ μετὰ τὴν φιλοπατρίαν του, συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν.

Καὶ μόλις ἡ τύχη ἤρχισε νὰ προσμειδιᾷ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, ἐθεώρησε καθήκον του νὰ ἀποστέλλῃ βοηθήματα εἰς πτωχὰς οἰκογενείας τῆς Πατρίδας του, εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἰδιαιτέρον δὲ ἐπίδομα καθώρισε διὰ τὸν γέροντα ἤδη διδάσκαλόν του μέχρι τοῦ θανάτου του. Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ ἀπέστειλε τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν πρὸς ἀνοικοδόμησιν ἐπὶ τῆς παλαιᾶς πατρικῆς του οἰκίας καλλιμαρμάρου καὶ εὐρυχώρου Παρθενώγειου μετ' αἰθούσας Διδασκαλίας, Νηπιαγείου μετ' ὥρας εἰκονογραφίας ἐκ τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης, ἐκθέσεως εἰδῶν χειροτεχνίας, Ὑφαντηρίου, Κοινοτικοῦ Γραφείου, κατοικίας τῶν Διδασκαλιστῶν καὶ τῆς ὑπηρεσίας, μετ' ἑκὼν ὑποχρέωσιν, νὰ κατοικῇ εἰς ἐν τῶν δωματίων του ἡ γραῖα θεῖα του, ἡ ὁποία ὀρφανὸν τὸν εἶχε προστατεύει.

Δὲν παρήλθε πολὺς χρόνος καὶ οἱ προὔχοντες τοῦ χωρίου ἐξεδίωξαν τὴν γραῖαν θεῖαν ἐκ τοῦ Σχολείου, εἰς τὴν ὁποίαν προσέφερον ἄλλο πτωχικὸν οἶκημα. Ἡ γραῖα θεῖα, ἡ ὁποία βαρύνως ἔφερε τὴν ἐκρίζωσιν ἀπὸ τῆς πατρικῆς οἰκίας, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ἀνέφερεν εἰς τὸν ἀνεψιόν της τὴν βέβηλον ταύτην πράξιν τῶν Ἐφόρων, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν εἰς τὸν Πρωθυερέα τῆς Κοινοῦτος τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διετήρει εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ὁ ἀποθανόντος ἤδη προκάτοχός μου. Κ. Σέτζης, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησα τότε εὐλογον νὰ ἀντιγράψω εἰς τὸ ἐξώφυλλον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πλουτάρχου, ἀποτιθειμένου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην μου καὶ τὸ ἀντίγραφον τῆς ὁποίας ἀνεκάλυψα κατὰ τύχην ἐσθάτως ἀναδιφῶν νὰ ἀνεύρω καὶ ἄλλας μου ἐπ' αὐτῶν σημειώσεις.

Δὲν ἐπίστευα ποτὲ ὅτι ὁ Σατανᾶς θὰ ἐστῇ τὸν θρόνον του εἰς τὰς καρδίας σας, ἵνα ἐξαπολύσῃ ὅλην τὴν ἀχαριστίαν ἀπέναντί μου. Σὰς ἐνόμίζα θεοσεβέστερους, ἐνόμιζα ὅτι διατηρεῖτε καὶ εἰς τὴν Πατροπαράδοτον εὐγνωμοσύνην, τὴν σπουδαιότεραν Εὐαγγελικὴν καὶ Ἑλληνικὴν ἀρετὴν. Ἀλλ' ἄντ' αὐτῆς ἐθεωρήσατε εὐλογον νὰ λά-

βητε τὴν σκοτεινὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδιώξητε ἀπὸ τῆς πατρικῆς τῆς οἰκίας τὴν γραίαν θείαν μου, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλω τὴν ζωὴν, τὴν προστασίαν, τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὸν Χριστιανικὸν δρόμον. Οὐχ ἦν τὸν ὥς καλὸς Χριστιανὸς σὰς συγχωρῶ, ἀλλὰ προδράστιμωρίαν σὰς ἀποστέλλω 300 φλωρία, ἵνα τὰ διανείμητε εἰς τὰς πτωχοτέρας οἰκογενείας τοῦ χωρίου μου. Ἄς σὰς χρησιμεύῃ ἡ τιμωρία αὕτη ὡς παράδειγμα».

Φαντάζεσθε τὴν ἀγανάκτησιν τῆς λοιπῆς Κοινότητος εὐθύς, ὡς ἐγνώσθη τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς. Ἡ ἔκφορος ἀμέσως ἐπαύθη καὶ ἀνετίθη εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Κοινότητος ὁ προσωρινὸς διακανονισμὸς τοῦ ζητήματος. Ἐν τῇ μεταξὺ ὁ ἀξιμνηστὸς Ἰω. Δούμας συνέταττε τὴν Διαθήκην του, τῆς ὁποίας τὰ κυριώτερα σημεῖα ἦσαν τὰ ἑξῆς. Δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ποσὰ ὑπολογίζοντο εἰς ρούβλια, μετατρεπόμενα εἰς χρυσὰς δραχμὰς, σύμφωνα πρὸς τὰς νομισματικὰς διακυμάνσεις.

α) Ἐνιοχέσθω τὸ Ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα ἐν Ἀθήναις, ἵνα φοιτῶσιν ἐν αὐτῷ διωρεὰν δύο ἐκ Τραπεζοῦ ὑπότροφοι, δικαιοῦμενοι μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν των νὰ λαμβάνουν ἀνὰ 200 χρυσὰς δραχμὰς, ἤτοι 10 χρυσὰ εἰκοσόφραγκα διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ἐργαλείων των καὶ ἐν μουσικὸν ὄργανον.

β) Ἐξησφαλίζετο ἡ μισθοδοσία τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Παρθεναγωγείου, ἀποτελουμένου ἐκ μίαις διδασκαλίσεως, ἀποφοίτου ἀνωτέρας Σχολῆς, μίαις Νηπιαγωγῶν καὶ μίαις Ὑφαντρίας. — (Σημ. Τὸ προσωπικὸν τοῦτο ἐνθυμοῦμαι κατὰ τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν, ὅπως ἐνθυμοῦμαι καὶ τὴν πρώτην Διευθύντριαν ἐξ Ἀθηνῶν, ὀνομαζομένην Ἀγγελικὴν, ἀποφοίτον τοῦ ἀρτί Ἰδρυθέντος Διδασκαλείου τῆς Φιλεκαπιδευτικῆς Ἀδελφότητος Ἀθηνῶν).

γ) Πρὸς προικοδότησιν ἐνὸς κατ' ἑτος πτωχοῦ κορασίου ἐκ Τραπεζοῦ ἐκ δραχμῶν χρυσῶν 250.

δ) Πρὸς διανομὴν εἰς τὰς πτωχοτέρας οἰκογενείας καὶ ὀρφανὰ δραχμαὶ 1000 χρυσῶν καὶ ἑξαμηνίαν.

ε) Δι' ὑποτροφίαν ἐνὸς νέου ἐκ Τραπεζοῦ πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του εἰς Πολυτεχνεῖον τῆς Γερμανίας ἀνὰ 200 δρχ. χρυσὰς κατὰ μῆνα. — (Σημ. Ὡς ὑποτρόφους εἰς τὴν Εὐρώπην ἐνθυμούμεθα τοὺς ἐκ Τραπεζοῦ ἀδελφοὺς Κουτσάυτη, διότι λόγῳ τῆς ἐλαστικότητος τῆς σχετικῆς διατάξεως τῆς διαθήκης, ἡ ὁποία δὲν περιῶριζε τὴν ὑποτροφίαν εἰς μόνους Ἠπειρώτας, ἢ Ζαγοριοῖς, ἀλλ' ἐπεὶ δὴ διαλάμβανε τὸ ὅτι ἐὰν ἐλλείψει ὑποτρόφων Ζαγοριοῖς δύνανται νὰ ἀποστέλλωνται τοιοῦτοι καὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος», διὰ τοῦτο ἐπετύγχανον ταύτην καὶ πολλοὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐπιτήδειοι, τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν ἐπῆρκει πρὸς συντήρησιν ἐνὸς ὑποτρόφου εἰς Γερμανίαν).

Ἐν τῇ διαθήκῃ καθωρίζοντο διάφορα βοηθήματα εἰς τοὺς Ναοὺς, εἰς ἐπιζῶντας συγγενεῖς, εἰς ἐξωραϊσμὸν κοινοτικῶν καταστημάτων, ἐπισκευὴν γεφυρῶν καὶ βρύσεων. Ὡς ἐπιτρόπους καὶ ἐκτελεστάς τῆς Διαθήκης καθώριζε μεταξὺ ἄλλων, κυρίως τὸν ἀνεψιὸν του Ἰωάννην Δούμαν, τὸν γνωστὸν εἰς τοὺς παλαιοτέρους πρῶτον Διευθυντὴν τοῦ Σιδηροδρόμου Σπαπ, τοῦ ὁποίου ἡ ἰλαρὰ καὶ σθεναρὰ φυσιογνωμία μετὰ τὴν μακρὰν του γενειάδα θὰ μοῦ μείνῃ ἀνεξάλειπτος, ὅταν ἤρχετο ἐφ' ἀμάξης εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Θεμιστοκλέους τότε γραφεῖον τοῦ Σιδηροδρόμου, ἀνοικτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας εἰς πάντα Ἠπειρώτην καὶ ἰδιαιτέρως Ζαγοριοῖς καὶ δὴ Τραπεζοδότην.

Τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν τῶν Σιδηροδρόμων ὁ γνωστὸς εἰς τὸ πανελλήνιον ὡς θερμὸς πατριώτης καὶ λάτρης τῆς Ἠπείρου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Ζαγορίου, μηχανικὸς Γεώργιος Δούμας, εἰς τὸν ὁποῖον ὡς δουλευτὴν τότε, ὠφείλετο ἡ διάνοξις τῆς ὁδοῦ μέχρι Ἀσπραγῶν, ὁ ὁποῖος πολλάκις μετὰ τῆς οἰκογενείας του ἐπεσκέψθη τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, τὸ Τραπεζοῦ, καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ συνδεθῶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἀναδόχου βαπτίσεως τῆς μικροτέρας μου κόρης. Πᾶς ἐπαινος καὶ πᾶν ἐγκώμιον εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν πατριώτην ἠΐθελε θεωρηθῇ ἐκ μέρους μου ἀσύγγνωστος κολακεία. Ἡ ἀνωτερότης τοῦ χαρακτῆρος του, ὁ πατριωτισμὸς του, ἡ λατρεία του πρὸς τὴν Ἠπείρον καὶ ἰδιαιτέρως τὸ Ζαγόριον ἀπόκειται πρὸς μίμῃσιν παράδειγμα διὰ πάντα ἐν τῇ ἔσῃ διαμένοντα Ἠπειρώτην κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν τείνουν νὰ ἀμβλυνθοῦν καὶ τὰ εὐγενέστερα ἰδεώδη. Τὰ ἀνταρτικὰ Σώματα κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τοῦ 12—13, τὰ ὁποῖα τόσον συνатέλεσαν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν αὐτῶν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τῆς Ἠπείρου καὶ διὰ τὰ ὁποῖα κατηνάλωσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του, ὀφείλονται εἰς αὐτόν. Τὰ οἰκογενειακὰ του ὅμως πλῆγματα καὶ ἡ φιλανθρωπικὴ καὶ πατριωτικὴ δράσις τῆς ζωῆς χήρας δὲν δύνανται παρὰ νὰ κινήσουν τὴν πρὸς τὴν μνήμην του συμπάθειαν παντός Ἠπειρώτου.

Δὲν πιστεύω ὅμως ὅτι ὁ ἀγαπητὸς κ. Πατσέλης νὰ μοῦ καταλογίσῃ ὡς ἀπρέπειαν, ἐπεὶ δὲ ἐτόλμησα νὰ διορθώσω μίαν του ἐσφαλμένην πληροφορίαν, ὅτι κατήγετο ἐκ Καπεζοῦ, τὸ ὁποῖον πολλοὺς καὶ μεγάλους ἀνδρες παρήγαγε, καὶ ἰδιαιτέρως τοὺς εὐεργέτας Ἀδελφοὺς Πασχάλη μετὰ τὴν Πασχάλειον Σχολὴν, τὴν προοριζομένην νὰ λειτουργήσῃ ὡς Ἑμπορικὴ Σχολή, πράγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐπραγματοποιήθη διὰ λόγους, οὐς εἰς ἄλλην μας μελέτην θὰ πραγματευθῶμεν.

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ι. ΔΑΚΑΡΗ,

Ἐπιμελητοῦ Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων Ἡπείρου

Ἡ ΕΘΝΙΚΟΤΗΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

Τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν ἐξακολουθεῖ, φαίνεται, νὰ παραμένει ἀνοιχτό, παρ' ὅλη τὴν μειονεκτικὴν θέσιν, στὴν ὁποία βρίσκεται ἡ ἄποψη, ποὺ ἀρνεῖται τὴν ἐλληνικὴν καταγωγὴν των. Τελευταῖα ἀκόμα εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος μελέτη τοῦ μεγαλύτερου σύγχρονου ἐρευνητοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς θρησκείας, τοῦ Martin Nilsson ὁ ὁποῖος συντάσσεται ἀδίστακτα μετὰ τὴν θέσιν αὐτὴν (¹). Κι' αὐτὴν ἀκόμα τὴ Δωδώνην, ποὺ σὲ μιὰ μελέτῃ τῶν νεανικῶν χρόνων τοῦ ὁ σοφὸς θρησκευτολόγος τὴν χαρακτήριζε σὰν νησίδα ἐλληνικὴ ἀνάμεσα ἀπὸ βαρβαρικὰ φύλα (²), κι' αὐτὴν τὴ Δωδώνην ὁ Nilsson δὲν τὴ θεωρεῖ πιά ἐλληνικὴ. Στὶς σελίδες τῆς « Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας » (τεύχ. 9, Ἰανουάριος 1953 σ. 3—12) εἶδε τὸ φῶς μιὰ σύντομη ἀπολογία ὑπὲρ τῆς ἐλληνικότητος τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν, ἡ πρὸ ἐμβριθῆς καὶ γενναία, τὸ περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν Ἡπειρωτῶν κεφάλαιο τοῦ ἐξοχωτέρου ἱστορικοῦ τοῦ αἰῶνος μας, τοῦ Κ. J. Belloch (³). Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ Γερμανὸς ἱστορικὸς μετὰ τὴν ὀξύτητα, ποὺ τὸν διακρίνει, ὑποστηρίζει ὅτι οὔτε οἱ ἀντιφατικὲς ἄλλωστε μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων οὔτε τὰ ὀλίγα προελληνικὰ τοπωνύμια εἶναι δυνατόν νὰ στηρίξουν σοβαρὰ τὴν ἄποψιν τῆς βαρβαρικῆς καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν. Πολλὰ ἀπὸ τὰ προελληνικὰ τοπωνύμια ἀποδείχνει ἐλληνικὰ, τὰ πραγματικὰ ξενότροπα δὲν ἀποτελοῦν, παρατηρεῖ, μοναδικὸ παράδειγμα γιὰ τὴν Ἡπειρόν. Τέτοια τοπωνύμια, συχνὰ σὲ μεγαλύτερη ἀναλογία, ἀπαντοῦν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ στὴν Πελοπόννησον, τῶν ὁποίων ἡ ἐλληνικότης ποτὲ δὲν ἀμφισβητήθηκε. Ἐξηγεῖ ἀκόμα ὁ ἱστορικὸς τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους δόκιμοι συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος, σὰν τὸ Θουκυδίδης, χαρακτήρισαν τοὺς Ἡπειρώτας βαρβάρους, δίνει τὴ σωστὴ ἐρμηνεῖα τῶν χαρακτηρισμῶν αὐτῶν καὶ διατυπώνει ἐπιχειρήματα, ποὺ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς καταγωγῆς τῶν Ἡπειρωτῶν. Στὸ ζήτημα αὐτὸ ἀξιολογώτατη συμβολὴ ἀποτελοῦν οἱ νεώτερες μελέταις τοῦ ὑψηλοῦ κ. N. Hammond (⁴) καὶ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Δ. Εὐαγγελίδου (⁵).

Εἶναι ἐντούτοις χαρακτηριστικὸ ὅτι καὶ ἡ ἄποψιν περὶ τῆς βαρβαρικῆς καταγωγῆς τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν ἐξακολουθεῖ νὰ προσελκύει σοβαροὺς ἐρευνητάς τοῦ κύρους τοῦ M. Nilsson ἂν καὶ τὸ βάρος τῶν επιχειρημάτων καταφανῶς κλίνει πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευρὰ τῆς πλάστιγγος, ὑπὲρ τῆς ἐλληνικῆς ἐθνικότητος τῶν προγόνων μας. Ἀναμφισβήτητα στὸ ἐπίμαχον αὐτὸ πρόβλημα θὰ δώσει τὴν ὁριστικὴν καὶ τελεσίδικην ἀπάντησιν ἡ πρόοδος τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν καὶ τὰ προκύπτον

τα ἐξ αὐτῶν ἐθνολογικὰ πορίσματα. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θεωροῦμε σκόπιμο, ὅσο πρόωρο κι' ἂν εἶναι ἀκόμη, νὰ ἐκθέσουμε ἐδῶ σὲ συντομία τὶς πρῶτες διαπιστώσεις, πὺν ἐπιτρέπουν οἱ μέχρι σήμερα ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες, οἱ ὁποῖες διεξάγονται στὴν κεντρικὴ κυρίως Ἡπειρο.

Πολὺς λόγος ἐγίνε ὥς τώρα γιὰ τὰ προελληνικὰ τοπωνύμια τῆς ἀρχαίας Ἡ-
πείρου, τὰ ὁποῖα ἀνέρχονται περίπου σὲ δεκαπέντε (*). Τὰ πλεῖστα εἶναι μικρασια-
τικῆς καταγωγῆς. Στὸ σημεῖο αὐτὸ πολὺ διαφωτιστικὲς εἶναι οἱ παρατηρήσεις τῶν
Blegen καὶ Haley. (†) Κατ' αὐτοὺς ἡ συχνότης τῶν προελληνικῶν τοπωνυμίων στὴν
ἐλληνικὴ χερσόνησο εἶναι μεγαλύτερη στὴν Κρήτη, Κυκλάδες, ἀνατολικὴ Πελοπόν-
νησο καὶ ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα (Φαιστός, Κνωσός, Τίρυνς,
Κόρινθος, Ἰλισός κ.λ.π.) καὶ ἀποβαίνει διαρκῶς ἀσθενέστερη, ὅσο
προχωροῦμε πρὸ τῆ βόρειο καὶ τῆ δυτικῆ ἰδίως Ἑλλάδα. Ἡ διασπορὰ δηλ. τῶν
μικρασιατικῶν τοπωνυμίων σχηματίζει ἓνα ριπίδιο, μὲ κέντρο τὴν Κρήτη καὶ τὶς
Κυκλάδες, τοῦ ὁποῦ οἱ ριπίδες διακλαδίζονται πυκνότερες στὴν ἀνατολικὴν Πελο-
πόννησο καὶ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ διαρκῶς ἀραιουμένες στὴ βόρειο καὶ δυτικὴ προ-
πάντων Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ τὴν ἴδια διάταξη παρουσιάζει καὶ ὁ πρωτοελλαδικὸς πο-
λιτισμὸς πὺν σημειώνεται νωρίτερα στὴ νότιο Ἑλλάδα, γύρω στὰ 3000 π.χ. καὶ
διαρκῶς βραδύτερα, ὅσο προχωροῦμε πρὸς βορρᾶν καὶ δυσμὰς, κι' ἐπειδὴ τὰ ἔχνη
τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ καὶ συγγενῆ τοπωνύμια ἀπαντοῦν καὶ στὴ Μ. Ἀσία, ἔπεται
ὅτι ὁ λαὸς αὐτός, πὺν κατέλαβε τὴν Ἑλλάδα στὶς ἀρχὲς τῆς 7' π.χ. χιλιετηρίδος,
εἰσήγαγε τὴ χρῆση τοῦ χαλκοῦ καὶ κατέστρεψε ἐν μέρει τὸν παλαιότερο νεολιθικὸ
πολιτισμὸ πὺν ἀφωρμήθηκε ἀπὸ τὴν νοτιοδυτικὴ Μ. Ἀσία.

Σύμφωνα μὲ τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς θὰ πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι τμήμα τοῦ
μικρασιατικοῦ λαοῦ ἔφτασε κι' ἐγκαταστάθηκε καὶ στὴν Ἡπειρο, ἀφήνοντας γὰ
σφραγίδα καὶ γιὰ κληρονομία τοῦ πολιτισμοῦ τῶν τὰ γνωστὰ Ἡπειρωτικὰ τοπω-
νύμια (Λάρισα, Μολοσσοί, Θύαμις, Θύαμος, Κόσσοι,
Πίνδος, Τριπόλισσοι, Κελυδνός, Κρᾶθις, Ὠρωπός,
Σεσάρηθος κ.λ.π.) Στὴν ἐκδοχὴ αὐτὴ ἀντιστρατεύονται, προκειμένου περὶ
τῆς Ἡπείρου, λόγοι σοβαροί. Οὐδὲ τὸ παραμικρὸ ἔχνη τοῦ μικρασιατικοῦ πολιτι-
σμοῦ, ἐκτὸς τῶν τοπωνυμίων, δὲν ἀποκαλύφθηκε μέχρι σήμερὰ στὴν Ἡπειρο. Τὰ
χαρακτηριστικώτερα ἀγγεῖα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τὰ ραμφόστομα ἀγγεῖα, γνωστὰ ὡς
Sauce—Boats καὶ τὸ πρωτόγονο βερνίκι, μὲ τὸ ὁποῖο ἐκάλυπταν συχνὰ τὶς ἐπιφά-
νειες τῶν ἀγγείων *utrinis* λείπουν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐντελῶς ἀπὸ τὴν κεραμικὴ τῆς
Ἡπείρου. Τὸ φαινόμενο εἶναι φυσικόν, γιὰτὶ ὁ λαὸς αὐτὸς τῆς Μ. Ἀσίας ἐνδια-
φέρονταν κυρίως γιὰ περιοχὲς παράλιες καὶ πεδινὰς καὶ γενικὰ προσιτὲς ἀπὸ τὴ θά-
λασσα. Ἡ Ἡπειρος εἶναι ἡ πιὸ ἀπομακρυσμένη καὶ ἡ πιὸ ἀπρόσιτη, περιοχὴ τῆς
Ἑλλάδος γιὰ τὸ μεσογεακὸ αὐτὸ λαόν, πὺν ἐγκαθιστᾷ τὶς πολυάριθμες ἀποικίαις τοῦ
στὴν ἐλλαδικὴν χερσόνησον. Ἐπὶ πλέον γιὰ μερικὰ τοῦλάχιστον ἀπὸ τὰ προελληνικὰ
τοπωνύμια εἶναι βέβαιον ὅτι ἔφθασαν στὴν Ἡπειρο δυὸ περίπου χιλιετηρίδες ἀργό-
τερα, κατὰ τὸ τέλος τῆς ὑστεροελλαδικῆς περιόδου (1200—1100 π.χ.) Τὸ προελλη-
νικὸν τοπωνύμιον π.χ. Μολοσσός (†) καὶ τὸ ὄνομα Πασσαρόν, (‡) ἡ πρωτεύου-
ρα τῶν Μολοσσῶν ἔφθασαν στὴν Ἡπειρο κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1Β' π.Χ. αἰῶνος, προ-

(Εικὼν 1η)

Τεμάχια ἀγγείων τῆς ἀρχαιότερης

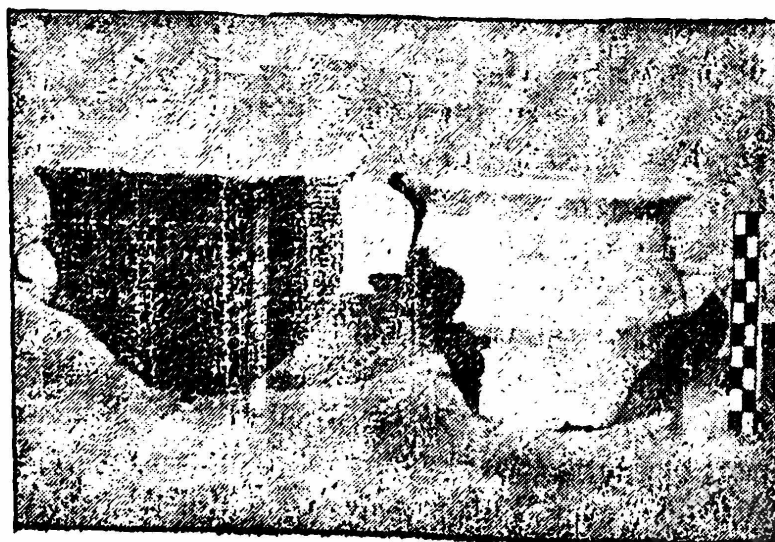
νεολιθικῆς περιόδου

ερχόμενα καθ' ὅλες τις ἐνδείξεις ἀπὸ τῆ δυτικῆ Μακεδονία ("). Εἶναι ἐπομένως πολὺ ἀμφίβολη ἡ ὑπόθεση, ὅτι φορεῖς τῶν προελληνικῶν τοπωνυμίων τῆς Ἑπείρου ὑπῆρξαν τὰ μικρασιατικὰ φῦλα τοῦ πρωτοελλαδικοῦ πολιτισμοῦ. Πιθανώτερο τὰ τοπωνύμια αὐτὰ ἔφτασαν στὴν Ἑπειρο ἔμμεσα μὲ ἄλλα δηλ. φῦλα, τὰ ὁποῖα ἐγκατέλειψαν τὴν παλαιότερη πατρίδα τους στὴν ἐλληνικὴ χερσόνησο καὶ ἐγκατεσιτάθησαν στὴν Ἑπειρο σὲ κάποια μεταγενέστερη φάση τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Πρόσφυγες οἱ νέοι εἰσβολεῖς μετέφερον μαζί των στὴν Ἑπειρωτικὴ χώρα τὰ πολαῖα ὀνόματα τῆς μητροπολιτικῆς πατρίδος καὶ τὰ κληροδότησαν στὴν Ἑπειρο, ὅπως συνέβη κατὰ τὸν I. π.χ. αἰ. μὲ τοὺς Μολοσσοὺς εἰς δυτικῆς Μακεδονίας, ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Ἑπειρο. Γιά τὰ ὑποτιθέμενα Ἰλλυρικῆς καταγωγῆς ἔθνη μὲ κατάληξη—ων καὶ—τος (Ἀκραλέστων, Θεσπρωτὸς) ἰσχύει ὅ,τι παρατήρησε ὁ ἱστορικός Belloch. Τὰ εἰς—τος ἔθνη εἶναι γνήσια ἐλληνικά ὀνόματα, τὰ δὲ εἰς—ων λήγοντα ἰλλυρικὰ εἶναι ἐπίσης συχνὰ καὶ στὴν λοιπὴ Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας δὲν ἀμφισβητήθηκε ποτὲ ἡ ἐλληνικότης. «Ἀλλωστε ἡ συνύπαρ-

(Εικὼν 2α)

Χειροποίητα προϊστορικά ἀγγεῖα

ἀνευρισχόμενα στὴν Ἑπειρο

ξίς Ἰλλυρικῶν τοπωνυμιῶν εἰς τὴν Ἡπειρον δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀποδείξεις περὶ τῆς Ἰλλυρικῆς ἐθνικότητος τῶν Ἡπειρωτῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς γειτνιασεως τῶν δύο τούτων ἐθνῶν» (Ἡπ. Ἑστ. ἔ. ἀν. 8 καὶ 9).

Οἱ ἀνασκαφῆς στοὺς προϊστορικοὺς συνοικισμοὺς τῆς Δωδώνης, τῆς Καστρίτσας, τοῦ Κουτσελίου καὶ τοῦ Γραμμένου, τὰ τυχαῖα εὗρηματα τῶν τάφων τοῦ Καλπακίου καὶ ἄλλων, περὶ τίς εἴκοσι προϊστορικῶν θέσεων παρουσίασαν κεραμικὰ ἰδίως εὗρηματα, γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται ἀμέσως παρακάτω λόγος.

Ἡ ἀρχαιότερη κατηγορία ἀγγείων εἶναι ὀλίγα ἐπὶ τοῦ παρόντος χειροποίητα ἐγχάρακτα ὕστρακα τῆς Θεσσαλίας, Λευκάδος καὶ Σερβίων⁽¹⁰⁾ (εἰκ. 1. 2—3) Ἐνα ἄλλο τεμάχιο ἐγχάρακτο τῆς Κασσιρίτης φαίνεται νὰ ἔχει σχέση μετὰ τὸν παραδουνάβειο νεολιθικὸ πολιτισμό. (εἰκ 1,1).

Μιὰ δευτέρα κατηγορία χειροποιήτων ἐπίσης ἀγγείων, ποὺ ἀνευρίσκονται σὲ ὅλη τὴν περιοχὴ τῆς Ἡπείρου, ἀποτελεῖ τὴν χαρακτηρηστικώτερη τάξιν τῆς προϊστορικῆς κεραμικῆς. Οἱ ἐπιφάνειες τῶν ἀγγείων ποικίλλονται μετὰ ἀνάγλυφες ζῶνες, ποὺ ἀπομιμοῦνται σχοινιά καὶ ἄλυσίδες (εἰκ 1, 4), καὶ μετὰ ἀνάγλυφα κομβία ὠοειδῆ ἢ στρογγυλά. Ἡ διακόσμηση καὶ ὁ σκηματισμὸς τῶν ἀγγείων αὐτῶν ἔχουν τίς ρίζες των στὴ νεολιθικὴ κεραμική. Παραμένει ὁμως ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄγνωστο ἂν οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν ἔφτασαν στὴν Ἡπειρο κατὰ τὴν νεολιθικὴν περίοδο ἢ πιθανώτερα κατὰ τὴν πρώτη ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ (ὑπονεολιθικὴ κεραμικὴ). Πάντως ὁ ρυθμὸς αὐτὸς τῶν ἀγγείων διατηρήθηκε στὴν Ἡπειρο καθ' ὅλη τὴν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ Ἰδιαίτερα στὴ δυτικὴ Ἡπειρο, ὅπου δὲν ἔφτασαν οἱ Μολοσσοί, ἔξακολούθησαν νὰ κατασκευάζονται μέχρι περίπου τῶν κλασσικῶν χρόνων, ὅπως ἐξάγεται κυρίως ἀπὸ τίς ἀνασκαφῆς τῆς Δωδώνης⁽¹¹⁾.

Μιὰ τρίτη ἐνδιαφέρουσα κατηγορία ἀγγείων, ποὺ βρέθηκαν στὴν Καστρίτσα, Κουτσελίῳ, Δωδώνῃ, Γραμμένῳ, κ. ἄ. μετὰ μελανότεφρο πηλὸ καὶ λαμπερὲς καμμιὰ φορὰ ἐπιφάνειες, πιθανῶς ἔφτασαν στὴν Ἡπειρο στὰ τέλη τῆς Γ' π.χ. χιλιετηρίδος (εἰκ. 2). Πολλὰ στοιχεῖα τῶν ἀγγείων αὐτῶν ἔχουν τὸν χαρακτῆρα τῶν μινυείων ἀγγείων τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος⁽¹²⁾. Συγγενεῦσιν πολὺ μετὰ τὰ μεσοελλαδικὰ ἐγγεῖα, τὰ ἐρυθρὰ 8 μελανὰ μονόχρωμα, τῆς νότιας Ἑλλάδος, καὶ ἰδιαίτερα μετὰ τὰ μελανὰ ἐγγεῖα τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, σιὸν κύκλον τῶν ὁποίων ἀνήκουν καὶ τὰ ὅμοια ἐγγεῖα τῆς Ἡπείρου.⁽¹³⁾

Μιὰ τελευταία κατηγορία προϊστορικῶν χειροποιήτων πάντοτε ἀγγείων ἀπὸ τὴν Καστρίτσα καὶ τὸ Κουτσελίῳ, ποὺ χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν ΙΒ' π.Χ. αἰ. καὶ ἔξης, εἶναι ἡ πρὸ ἐνδιαφέρουσα τῆς σειρᾶς (εἰκ. 3). Οἱ ἐπιφάνειες τῶν ἀγγείων κοσμοῦνται μ' ἓνα πολὺ λεπτὸ γεωμετρικὸ τρόπο, ἀλλὰ ἡ τοποθέτηση τοῦ κοσμήματος στὶς ἐπιφάνειες τοῦ ἀγγείου φανερώνει ἀνεπτυγμένη ἀντίληψη τῆς διακοσμητικῆς τέχνης. Ὅμοια ἀκριβῶς ἐγγεῖα βρέθηκαν στὴ Δυτικὴ Μακεδονία, στὴν Ὀχρίδα, στὴ Φλώρινα, στὴν Κοζάνη καὶ ἰδίως σιὸ Μπουμποῦσι (στὴν περιοχὴ Καστοριᾶς) καὶ σιὸ νεκροταφεῖο τοῦ Πατέλι. Νοτιώτερα ὁ ἴδιος ἀμαυρόχρωμος γραπτὸς ρυθμὸς τῆς Κεραμικῆς αὐτῆς ἀπαντᾷ στὴν Αἰτωλία (Θέρμο, Ταξιάρχης), στὴ Λευκάδα, στὴν Ἰθάκη, στὴν Ὀλυμπία καὶ σιὸ Λανοκλάδι, στὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ Σπερχεῖοῦ κοντὰ στὴ Λαμία. Πρόκειται γιὰ ἰδιόμορφο γραπτὸ ρυθμὸ μετὰ γεωμε-

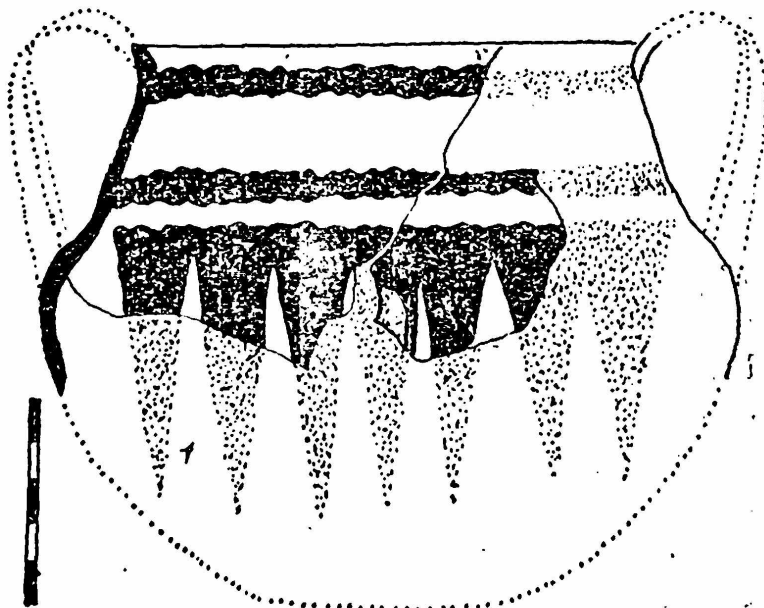
τρική διακόσμηση, πού είχε ἀφειρηγία τὴν Δυτικὴ κυρίως Μακεδονία καὶ ἀπὸ κεῖ ἐξαπλώθηκε καὶ καλλιεργήθηκε κατὰ μῆκος τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Πελοποννήσου. Ὅπως ὑποστηρίζουμε στὴ σύντομη δημοσίευσή (ΠΑΕ 1952 σ. 380 καὶ σ. 385) φορεῖς τῶν ὀγγείων αὐτῶν τῆς Ἡπείρου ἦταν φῦλο τοῦ δυτικοῦ κλάδου τῶν Δωριέων, οἱ Μολοσσοὶ πού ἐγκατεστάθηκαν στὴν κεντρικὴ Ἡπειρο, μὲ κέντρο τὸ λεκανοπέδιο τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ τὸ δεύτερο ἥμισυ τοῦ IB' π.Χ. αἰ. Προγενέστερη κοιτίδα τῶν Μολοσσῶν εἰσβολέων ὑπῆρξε ἡ Δυτικὴ Μακεδονία καὶ μάλιστα ἡ περιοχὴ τοῦ Μπουμποῦσι—Καστοριάς, ὅπου κατοικοῦσαν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ Ὁρέσται Μολοσσοὶ καὶ ὅπου ἀνευρέθησαν ὅμοια πρὸς τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα τῆς Καστρίτσας—Κουτσελιοῦ, ὅπως εἶδαμε.

Θεωρεῖται βέβαιο ὅτι τὰ Ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα ἔφθασαν στὴν Εὐρώπῃ γύρω στὰ 2500 π.Χ. Μέχρι τῶν χρόνων περὶ τὸ 2000 π.Χ. περιωρίζονταν βορείως τοῦ Ὀλύμπου. Τὶς νοτιώτερες περὶ τὸν Ὀλυμπο καὶ Μακεδονία προφυλακὲς τοῦ με-

(Εἰκὼν 3η)

Χειροποίητο ἀγγεῖο τοῦ IB'.

π. Χ. αἰῶνα

γάλου αὐτοῦ λαοῦ ἀποτελοῦσαν οἱ Ἕλληνες. Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν πέντε αἰώνων (2500—2000 π.Χ.) διαμορφώθηκαν στὴν περιοχὴ αὐτὴ τῆς Μακεδονίας, καὶ ἴσως καὶ τῆς Ἡπείρου, οἱ γνωστὲς ἑλληνικὲς φυλές, οἱ Ἴωνες, οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς, καὶ διακρίθηκαν οἱ ἑλληνικὲς δῖαλεκτοι. Μὲ τὴν ἐναρξὴ τῆς Β' π.Χ. χιλιετηρίδος, γιὰ λόγους ἄγνωστους σὲ μᾶς, τὰ νοτιώτερα ἑλληνικὰ τμήματα ἀναγκάστηκαν νὰ διαβοῦν τὸν Ὀλυμπο καὶ νὰ ξεχυθοῦν στὴν νοτιώτερη Ἑλλάδα, ὑποτάσσοντας καὶ συχνὰ κατασιρέφοντας τὸν πρωτοελλαδικὸ πολιτισμὸ, πού ἦταν κρᾶμα τοῦ ἀρχαιότερου νεολιθικοῦ στοιχείου καὶ τοῦ κυριάρχου, ὅπως εἶδαμε, μεσογειακοῦ λαοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐνα τελευταῖο ἀκόμα κῆμα ἐλλήνων εἰσβολέων, οἱ Δωριεῖς, περὶ τὸ τέλος τοῦ IB' π.Χ. αἰῶνος ὑποχρεώθηκε καὶ αὐτό, ἐξ αἰτίας εἰσβολῆς στὴν κεντρικὴ Μακεδονία ἐνὸς ἱλλυρικοῦ λαοῦ τῶν Lausitz, νὰ προωθηθῇ νοτιώτερα, δίνοντας ἔτσι τὴν τελικὴ σφραγίδα τῆς ἐθνολογικῆς συνθέσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δωριεῖς οἱ κάτοικοι αὐτοὶ τῆς Μακεδονίας διέβησαν τὸν Ὀλυμπο καὶ τὴν Πίνδο καὶ ἀπὸ δυὸ διαφο-

ρετικούς δρόμους, τις Θερμοπύλες και την Ήπειρο, προήλασαν και κατέκλυσαν την ανατολική και τη δυτική Ελλάδα, συγκλίνοντας προς τη Λακωνία.

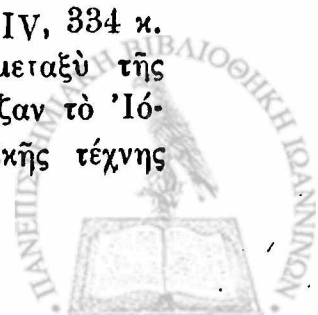
Είναι φανερό ότι η πρώτη κατηγορία των ολίγων επί του παρόντος έγχαράκτων νεολιθικών αγγείων (εικ. 1, 1—3) δε μπορεί να έχει καμμία σχέση με την εμφάνιση των ελληνικών φύλων στην Ήπειρο, αφού τα Άρια φύλα δεν είχαν εγκατασταθῇ ακόμα στη Βαλκανική Χερσόνησο. Αμφίβολο επίσης είναι αν η δεύτερη κατηγορία των χειροποίητων αγγείων (εικ. 1, 4) μπορεί να σχετισθῇ με την εγκατάσταση ελληνικών φύλων στην Ήπειρο. Στη λύση του ζητήματος αυτού θα συντελοῦσε ἐν μέρει και ὁ προσδιορισμός, με τις μελλοντικές ανασκαφές, του χρόνου της εμφάνισης των αγγείων αυτών, ἀν δηλ. ἡ κεραμική αὐτὴ μετὰ τὴ νεολιθικὴ φυσιογνωμία ἔφτασε στὴν Ήπειρο κατὰ τοὺς νεολιθικούς χρόνους ἢ κατὰ τὸ δεύτερο ἡμισυ τῆς Γ' π.Χ. χιλιετηρίδος. Τὸ γεγονός ὁμως, ὅτι ὅμοια κεραμικὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ ἀπαντᾷ στὴ Μακεδονία, τὴ Θεσσαλία καὶ τὰ Ἐπτάνησα, κάνει πιθανώτατο ὅτι στίς περιοχὰς αὐτὰς ἀναπτύχθηκε συγγενὴς ἐν μέρει πολιτισμός.

Ἡ τρίτη κατηγορία μελανῶν αγγείων παρουσιάζει, ὅπως ἐσημειώσαμε, γνωρίσματα τῶν μινυέων αγγείων (εικ. 2). Πολλοὶ ἐρευνῆται δέχονται ὅτι τὰ αγγεῖα αὐτὰ ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀφιξὴ τῶν πρώτων Ἑλλήνων, τῶν Ἰώνων. Τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μελανὰ αγγεῖα, πὺ βρέθηκαν στὴν Καστρίτσα, ἀνήκουν στὴν τελευταία φάση τῆς πρωτοελλαδικῆς κεραμικῆς, στοὺς τελευταίους δηλ. αἰῶνες τῆς Γ' χιλιετηρίδος, πὺ συμπίπτει, ὅπως εἶδαμε, μετὰ τὴν ἀφιξὴ τῶν Ἑλλήνων βορείως τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ὅτι ὑπάρχουν σαφεῖς ἐνδείξεις ἐγκαταστάσεως στὴν Ήπειρο ἰωνικῶν φύλων, κάνει πιθανὴ τὴ ἄποψη αὐτή.⁽¹⁾ Βέβαιον δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἄποψη κατὰ τὴν ὁποία τὰ αγγεῖα αὐτὰ ἐξελέχθησαν ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα νεολιθικὰ μελανὰ αγγεῖα καὶ ἐπομένως εἶναι ἄσχετα μετὰ τὴν πρώτη ὑπόθεση περὶ τῆς ἐλληνικῆς των καταγωγῆς. Τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τῶν αγγείων αὐτῶν εἶναι ἐπίσης ὅτι συνδέονται στενῶτα μετὰ τὴ μεσοελλαδικὴ κεραμικὴ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, πὺ ἀνευρίσκεται ὡς τὸ Μάλθι τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ ὡς «ἀδριατικὴ κεραμικὴ». Εἶναι πιθανὸν ἐπομένως ὅτι οἱ δημιουργοὶ τῶν μελανῶν αγγείων τῆς Δυτ. Ἑλλάδος—ἴσως καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος—εἶχον ἐν μέρει συγγένεια πολιτισμοῦ καὶ αἵματος.

Ἀναμφισβήτητα ἡ τετάρτη κατηγορία τῶν γραπτῶν αγγείων (εικ. 3) τῆς Καστρίτσας καὶ τοῦ Κουτσελιοῦ μαρτυρεῖ ἀφιξὴ καὶ ἐγκατάστασιν στὸ λεκανοπέδιο νέων φύλων μετὰ ἀφειρηγία, ὅπως σημειώσαμε, τὴ Δυτ. Μακεδονία. Ἐχει ἤδη γίνῃ ἀπὸ ὅλους ἀποδεκτὸ ὕστερα ἀπὸ τίς ἀνασκαφὰς καὶ ἐρευνες τῶν τελευταίων 30 ἐτῶν τοῦ Ἀγγλοῦ ἰδίως καθηγητοῦ κ. W. Haurtley καὶ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀντ. Κεραμοπούλου, ὅτι ἡ Μακεδονία κατὰ τὴ Β' π.Χ. χιλιετηρίδα εἶχε καταληφθῇ ἀπὸ ἐλληνικὰ φύλα. Ὁ αὐτὸς Ἀγγλος ἀρχαιολόγος ἐπεχείρησε νὰ συνάψει τὰ αγγεῖα αὐτὰ μετὰ τὰ δωρικὰ φύλα τῶν Μακεδόνων τοῦ Ἡροδότου (I, 56). Μεγάλον τμήμα τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐλληνικῆς ὀπισθοφυλακῆς, ἐξ αἰτίας τῆς ἐσβολῆς στὴ κεντρικὴ Μακεδονία τῶν Lausitz, ἐγκατέλειπε τὴν μακεδονικὴν πατρίδα καὶ διὰ τῶν διαβάσεων τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Πίνδου κατέκλυσε τὴ νότια Ἑλλάδα. Τὸ δυτικὸν τμήμα (Παν-

σαν. VIII, 5,6) από το 'Αντίρριο διεπεραιώθη στο Ρίο και έφτασαν στην 'Ηλιδα. Κατά την αρχαία γραπτή παράδοση στην αυτή εποχή έγκατεστάθησαν στην κεντρική 'Ηπειρο και οι Μολοσσοί⁽¹⁵⁾ (πιθανώτατα και τα λοιπά δωρικά φύλα της 'Ηπείρου οι 'Ατινῆνες, οι Τάλαρες, οι 'Αθαμᾶνες), οι όποιοι, όπως είδαμε, έφεραν μαζί και εκαλλέεργησαν τον γραπτό ρυθμό των άγγείων. Το να υποθέσουμε ότι το φύλο αυτό ή γενικά οι όποιοιδήποτε φρεείς και δημιουργοί των γραπτών άγγείων του λεκανοπεδίου ήταν βάρβαροι, θα πρέπει τότε να δεχτούμε ότι ή είσβολή των βαρβάρων έφτασε ως την Αιτωλία, το Σπερχειό, την 'Ιθάκη και την 'Ολυμπία! Το να υποθέσωμε επίσης ότι τα άγγεία αυτά έφτασαν ως εκεί κάτω ειρηνικά, δια του εμπορίου, θα ήταν τόσο περίεργο, όσο το να δεχθῇ κανένας ότι ο σημερινός τύπος μιᾶς επαρχίας μπορεί να εκτοπίσει τον αθηναϊκό μέσα στην 'Αθήνα. Γιατί τα γραπτά άγγεία της 'Ηπείρου και της Δυτ. Μακεδονίας είχαν να συναγωνισθούν τα άσυγκρίτως ανώτερα σε ποιότητα και τεχνική τροχήλατα μυκηναϊκά άγγεία. Είναι έξω από κάθε αμφιβολία ότι ή εμφάνιση των γραπτών άγγείων στο λεκανοπέδιο των 'Ιωαννίνων μαρτυρεῖ την παρουσία ελληνικών φύλων, που ώρμήθηκαν από τη Μακεδονία. Τα φύλα αυτά, που έφεραν μαζί των τον γραπτό ρυθμό έφτασαν μέχρι της Πελοποννήσου. Έκεί ο πρωτόγονος γεωμετρικός ρυθμός υποχώρησε και εξαφανίστηκε πρό των έλεπτυσμένων άγγείων των ύπομυκηναϊκών και πρωτογεωμετρικών χρόνων. Στις απομονωμένες όμως περιοχές της Αιτωλίας και άσφαλώς της 'Ηπείρου και της Δυτ. Μακεδονίας διατηρήθηκε επί αιώνες. Ωστε τα φύλα που έγκατεστάθησαν σιόν IB' π.Χ. αἰ. στην κεντρική 'Ηπειρο και μέχρι των Θεσσαλικών συνόρων πιθανώτατα και υποχρέωσαν τους 'Ηπερώτας Θεσσαλούς να τραπούν στη σημερινή Θεσσαλία, ήταν Έλληνες Είναι αυτοί, που μιλούσαν τη δυτική δωρική διάλεκτο κατά μήκος της δυτ. 'Ελλάδος, την όποία διατήρησαν ανεξέλικτη και αρχαϊκή επί πολλούς αιώνες, ώστε κατά την εποχή του Θουκυδίδη (III, 94,5) να χαρακτηρίζονται «άγνωστότατοι την γλώσσαν» (Belloir, έ. άν. σ. 7), όπως και τα άγγεία των, αρχαϊκά και πρωτόγονα, θα έφαινοντο στους εκλεπτυσμένους νοίους Έλληνας έργα βαρβαρικά.

Σοβαρώτατη μαρτυρία για την ελληνικότητα των αρχαίων 'Ηπειρωτών αποτελούν οι τέσσαρες προϊστορικοί τάφοι του Καλπακού, που αποκαλύφθηκαν πέρουσι⁽¹⁶⁾. Από τα άνευρεθέντα κτερίσματα, οι τάφοι μπορούν να χρονολογηθούν με ββαιότητα κατά τους χρόνους 1400—1150 π.Χ., δηλαδή λίγο πρό της εμφάνισης των Μολοσσών στην 'Ηπειρο. Στους τάφους βρέθηκαν ένα χάλκινο έγχειρίδιο και μιᾶ χάλκινη αἰχμή δόρατος μυκηναϊκής τέχνης. μερικά χάλκινα επίσης βραχιόλια βορείας προελεύσεως, χάλκινες λαβίδες, χάντρες περιδεραίου από ήλεκτρο, όρεία κρύσταλλο, χαλκηδόνιο λίθο και πηλό. Έκτός των βραχιολίων τα λοιπά κτερίσματα είναι γνήσια έργα ελληνικής τέχνης. Πιθανώτατα τα χάλκινα όπλα προέρχονται από την 'Ιθάκη ή την Κεφαλληνία. Από τον Όμηρο πληροφορούμεθα ('Οδυσσ. I, 259, XIV, 315 κ. έξ., XIX, 287 κ. εξ. XVI, 425—7, XIV, 334 κ. εξ. και XIX, 291) ότι υπήρχαν καλές σχέσεις εμπορίου και συμμαχίας μεταξύ της 'Ιθάκης, της Κεφαλληνίας και της 'Ηπείρου. Με πλοίαρχα, που διέσχισαν το 'Ιόνιο και ύστερα ανέπλεαν τον Καλαμά, έφτασαν τα περιζήτητα μυκηναϊκής τέχνης

ὄπλα μέχρι τῆς κεντρικῆς Ἑπείρου. Παλαιότερα στήν ἴδια περίπου περιοχή είχαν βρεθῇ δυὸ μεγάλα μυκηναϊκά ξίφη, πού φυλάσσονται στοὺς Δημοτικὸ Μουσεῖο Ἰωαννίνων καὶ μιὰ χαλκῇ αἰχμὴ δόρατος⁽¹¹⁾.

Κοντὰ στοὺς τάφους βρέθηκαν ἐπίσης καὶ τεμάχια ἀγγείων προϊστορικῶν μὲ τὴν πλαστικὴ διακόσμηση (κατηγορία II). Κι' ἂν ἀκόμα γίνει δεκτὸ ὅτι τὰ πλεῖστα εὐρήματα τῶν τάφων ἔφτασαν διὰ τοῦ ἐμπορίου στοὺς Καλπάκι, ὑπόθεση πιθανώτατη, ὅμως ἡ κατασκευὴ τῶν τάφων, ὁ τρόπος τῆς ταφῆς καὶ ἡ ἐναπόθεση κτερισμάτων μέσα στοὺς τάφους μαρτυροῦν ἀναμφισβήτητα ἑλληνικὰ ἔθιμα ταφῆς κατὰ τοὺς χρόνους 1400—1150 π.Χ. Ἕλληνες λοιπὸν ἦταν οἱ νεκροὶ τῶν τάφων καὶ οἱ δημιουργοὶ τῶν ἀγγείων τῆς δευτέρας κατηγορίας ἄσχετα ἂν τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ παλαιότερα ἔφτασαν μὲ προελληνικὰ ἢ ἑλληνικὰ φῦλα. Οἱ τάφοι αὐτοί, ὅπως εἶπαμε ἀνῆκαν σὲ ἑλληνικὸ φῦλο, παλαιότερο τῶν Μολοσσῶν. Κι' ἐπειδὴ οἱ Θεσπρωτοὶ μέχρι τοῦ 1Β' π.Χ. αἰῶνος κατεῖχαν ὁλόκληρην τὴν Ἑπείρον, ἀκολουθεῖ τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Θεσπρωτοὶ ἦταν οἱ κατασκευάσαντες τοὺς ἑλληνικοὺς τάφους τοῦ Καλπακίου. Καὶ οἱ Θεσπρωτοὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ Ἕλληνες. Καὶ τὰ μελανὰ τοῦλάχιστον ἀγγεῖα τοῦ τέλους τῆς Γ' καὶ τῆς Β' π.Χ. χιλιετηρίδος, πού, ὅπως εἶδαμε ἀπαντοῦν σ' ὁλόκληρην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴ δυτικὴ πρόπει πιθανώτατα νὰ ἀποδοθοῦν στὰ Θεσπρωτικὰ ἑλληνικὰ φῦλα τῆς Ἑπείρου.

Μὲ τοὺς Θεσπρωτοὺς συμμαχεῖ ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰ τῶν πειραιῶν Ταφίων (Ὀδυσσ. XVI, 427) καὶ φῦλα Θεσπρωτικὰ οἱ Ἐνιῆνες καὶ οἱ Περαιβοὶ (Ἰλ. II, 149) παύρουν μέρος στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Τροίας. Κι' οὔτε ἦταν δυνατόν νὰ ὑπάρξει Δωδώνη ἑλληνικὴ περιστοιχισμένη ἀπὸ βαρβάρους λαοὺς⁽¹²⁾.

Ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνους, πού ἔρχονται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀρχαῖο ἡπειρωτικὸ πολιτισμό, γιὰ ὅσους ἀνέσκαψαν τὰ χώματα καὶ μελέτησαν τὰ φτωχὰ καὶ συνήθως πρωτόγονα λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑπείρου, δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι οἱ δημιουργοὶ τῶν ἢ ἀν Ἑλλήνων. Στὸ λάξευμα μιᾶς πέτρας καὶ ὥς τις δημόσιες οἰκοδομὲς καὶ τὴν μεγαλοπρεπὴ ἀνύψωση τῶν κτιστρῶν τῶν ἡπειρωτικῶν πόλεων, σὲ κάθε σχεδὸν εἶδος μικροτεχνίας, ἀπὸ τὸ πιὸ ἀπλὸ ὥς τις σύνθετες ἐκδηλώσεις τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ τῶν, στὰ ἔθιμα ταφῆς, στὴ γλῶσσα, στὴ θρησκεία, σὲ κάθε πνευματικὴ ἐκδήλωση ὁ ἐρευνητὴς ἀνασκάτιοντας ἀνευρίσκει καὶ ἀνογνωρίζει παντοῦ τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς πρωτογόνου ἑλληνισμοῦ. Διαπιστώνει παντοῦ στοιχεῖα, πού ἀποτελοῦν τὴν ἀρχικὴ σύσταση τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀνακαλύπτει τὴν ἀρχικὴ πηγὴ μιᾶς τέχνης λαοῦ ἀπομονωμένου, ἀλλὰ γνησίως ἐλληνικοῦ! Θὰ ἦταν οὐρανομήκης ἀτέλεια νὰ ἀρνηθοῦμε στοὺς παλαιότατο αὐτὸν πολιτισμὸ τὴν ἑλληνικότητά του καὶ νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ φιλοδοξία μιᾶς βασιλικῆς δυναστείας τῶν Μολοσσῶν ἴσχυσε νὰ καταστήσει τοὺς βαρβάρους Ἑπειρώτας μέχρι τῶν μυθίων Ἕλληνας. Ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν Ἑπειρωτῶν κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' π.Χ. αἰῶνα, τὸν ὁποῖον ἰσχυρίζονται μερικοὶ ἐρευνηταὶ καὶ ὁ Nilsson⁽¹³⁾ ὅτι ὑπέστησαν ἀπὸ τοὺς Μολοσσοὺς Βασιλεῖς, θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ὥς ἀποτέλεσμα τὴν ἰδιοποίησιν ἑλληνικῶν μύθων, ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ἑλληνικῶν τρόπων ζωῆς καὶ ἑλληνικῆς ἀκόμα θρησκείας, ἀλλὰ οὐδέποτε θὰ μετουσίωνε τὴ βαρβαρικὴ συνείδηση σὲ ἑλληνικὴ καὶ διὰ μαγείας τὰ πάντα θὰ ἐλάμβανον ἑλληνοπρεπὴ μορφή, ἀκόμα καὶ αὐτὲς οἱ ἀρ-

χαιότατες ρίζες τοῦ ἡπειρωτικοῦ ἑλληνισμοῦ, ποὺ διεισδύουν βαθύτατα στὴ θαμπὴ ἀκόμα περιοχὴ τῆς προϊστορίας καὶ οἱ κατὰ ὀκτὼ αἰῶνες ἀρχαιότεροι τάφοι τοῦ Καλπακίου⁽²⁰⁾.

Ἡ ἀρχαία Ἡπειρος εἶναι πολὺ λίγο γνωστή. Καθὼς βρίσκεται ἀπομονωμένη στὴ βορειοδυτικὴ γωνιὰ τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου, σχεδὸν περικλεισθὴ ἀπὸ πανύψηλα καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀδιάβατα βουνά, δὲν εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθει σὲ γόνιμη ἐπαφὴ μὲ τὸ νότιο ἑλληνικὸ πολιτισμό. Ἔτσι ἔζησε στὴ μόνωσή της αὐτὴ 2000 καὶ περισσότερα χρόνια. Ἦταν φυσικὸ νὰ μὴ ἀκολουθήσει τὸ γοργὸ ρεῖμα τοῦ προϊστορικοῦ καὶ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Κινητοτροφικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον φῦλα οἱ πρῶτοι κάτοικοι της παρέμειναν κινητοτρόφοι καὶ γεωργοὶ σ' ὅλη τὴν ἀρχαία περίοδο. Πλάνητες κινητοτρόφοι δρασκέλιζαν τὴν ἀνοιξὴ μὲ τὰ κοπάδια τους τὴν Πίνδο καὶ ἀπὸ κεῖ κατέβαιναν ὥς τὴν Ἡπειρο. Ἦταν φυσικὸ νὰ μείνουν ἀδιάφοροι πρὸς τὰ μεγάλα συμβάντα τῆς νότιας Ἑλλάδος. Ἐξαίρεση πιθανῶς ἀποτελοῦν οἱ παράλιες περιοχὲς τῆς Ἡπείρου, ποὺ ἀναιμικὰ ἔστειλαν στὴν ἐνδοχώρᾳ τὴν ἀντανάκλαση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ ἀνθοῦσε στὴ νότια Ἑλλάδα. Ἡ γλῶσσα, ἡ λατρεία, τὰ ἔθιμα ταφῆς, ὁ πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς βίος των, τὰ ἀγγεῖα, οἱ οἰκισμοὶ διατήρησαν ἐπὶ μακρότατον χρόνον τὴν ἀνεξέλικτη πρωτόγονη μορφή, ὅπως ἀκριβῶς τὴ βλέπουμε στὴν κεραμεικὴ τῆς Ἡπείρου.

Ὅταν στὴν ἀκριτικὴ αὐτὴ περιοχὴ οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦσαν ἀκόμα σὲ καλύβες, καμωμένες μὲ ἄχυρα, μὲ κλαριά καὶ μὲ πηλὸ, στὴν Ἀθήνα ὑψωνόταν τὸ εὐγενέστερο ἔργο τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὁ Παρθενών. Ὅταν οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου μιλοῦσαν τὴν ἀκατάληπτη γιὰ τοὺς νοτίους Ἕλληνας πανάρχαια γλῶσσα τῶν προϊστορικῶν Ἑλλήνων, στὴν Ἀττικὴ οἱ Σοφισταί, οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ τραγικοὶ ἐσμύλευαν τὴν γλῶσσα τῶν θεῶν. Καὶ ὅταν στὴν Ἀθήνα ὁ Πολύγνωτος καὶ ὁ Μίκων κοσμοῦσαν τὰ δημόσια οἰκοδομήματα μὲ τὶς πολυσύνθετες σκηνές τοῦ Τρωϊκοῦ κύκλου, οἱ ἀγγειογράφοι σταθεροποιοῦσαν τοὺς κανόνες τῆς προοπτικῆς στὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα τοὺς καὶ ὁ Δημόκριτος ἀνέπτυσε θεωρητικὰ τὶς ἀρχὲς τῆς προοπτικῆς μὲ τὰ σημεῖα φυγῆς, στὴν Ἡπειρο ἐξακολουθοῦσαν νὰ κατασκευάζουν τὰ χειροποίητα ἀκόμα χονδρειδῆ ἀγγεῖα τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνεξήγητο γιὰ τὸ Ἡπειρῶτα τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος θεωρήθηκαν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο ἱστορικό, τὸ Θουκυδίδη, βάρβαροι! Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐρευνας τῆς Ἡπείρου θὰ παρουσιάσει καὶ ἄλλες ἀναμφισβήτητες ἀποδείξεις γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐθνικότητα τῶν Ἡπειρωτῶν.

Ὅταν ἱστορικοὶ λόγοι ἀφύπνισαν καὶ ἐνίσχυσαν τὴν ἑλληνικὴ συνείδηση τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν, ἡ Ἡπειρος βρῆκε τὸν πραγματικὸ προσανστολισμὸ καὶ ἔκτοτε ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογένειας.

Ὑποσημειώσεις

1. *Gults, Myths, Oracles and Politics in Ancient Greece*, 1951 σ. 105—108.

2. *Studien zur Geschichte des alten Epiros* 1909 σ. 6.

3. Κατὰ μετάφραση τοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Παπαδοπούλου, Στὸ ἐξῆς παραπέμπουμε σ' αὐτὴ ἐλλείπει τοῦ πρωτοτύπου.

4. Prehistoric Epirus and the Dorian Invasion BSA, XXXII σ. 131—179.

5. *Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ἡπείρου 1947 σ. 1—30.*

6. Αὐτ. σ. 9.

7. The coming of the Greeks AJA, τ. 32, 1928 σ. 148.

8. Γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ γίνεται ἐκτενέστερα λόγος στὴ μελέτη, ποὺ δημοσιεύεται στὸν τόμο «*Ἀφιέρωμα εἰς Ἡπειρον, εἰς μνήμην Χρ. Σούλη*», 1954. Δὲν ἀποκλείεται ἡ λ. *Πασσαρῶν* νὰ ἔχει σχέση μετὰ τὴν ἐλληνικὴ λέξη *πασσάριος* τοῦ Ἡσυχίου, ποὺ σημαίνει πάσσαλος καὶ ὑποθέτει τὴν ἐπὶ πασσάλων κτισμένη πόλη, δηλ. μιὰ προϊστορικὴ λιμναία ἐγκατάσταση (πρβλ. RE2 στὴ λ. Πασσαρῶν).

9. Σχετικὰ ἰδὲ Σ. Ι. Δάκαρη, *Ἀνασκαφὴ εἰς Καστρίτσαν Ἰωαννίνων*, Πρακτικὰ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 1952 σ. 380—81 καὶ σ. 385. Στὸ ἐξῆς θὰ παραπέμπουμε στὴ μελέτη αὐτὴ μετὰ τὴ συντομογραφία ΠΑΕ.

10. Ἀπὸ τίς ἐφετεινὲς ἀνασκαφὲς τοῦ ὑψηλοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου κ. Vladimir Milojević στὰ Δέντρα κοντὰ στὴ Λάρισσα προκύπτει ὅτι ὁ ρυθμὸς αὐτὸς τῶν ἀγγείων εἶναι κατὰ πολὺ ἀρχαιότερος τῶν ὡς τώρα γνωστῶν νεολιθικῶν ἀγγείων τοῦ λεγομένου «πολιτισμοῦ τοῦ Σέσκλου».

11. Πρβλ. Σ. Ι. Δάκαρη ΠΑΕ 1952 σ. 368—369 καὶ σ. 384.

12. Γιὰ τὰ τελειότατα σὲ τεχνικὴ μινύεια ἀγγεῖα ἔχει γίνῃ πολὺς λόγος. Κατὰ μιὰ ἀποψη, ἀρκετὰ πιθανή, φορεῖς καὶ δημιουργοὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, οἱ Ἴωνες, ποὺ ἐμφανίστηκαν περὶ τὸ 2000 π.Χ. νοτίως τοῦ Ὀλύμπου.

13. Αὐτ. σ. 369—373 καὶ σ. 384.

14. Τὸ Ἴόνιο π. Χ. ἔχει σχέση μετὰ τοὺς Ἴωνες. Πρβλ. καὶ ὅσα ἄλλα σημειώνει ὁ H. Treidler, Klio τ. 22, 1929 σ. 86—94. Θὰ πρόσθετα ἀκόμα καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ *Στράβωνος* (X. 445) κατὰ τὴν ὁποία οἱ Ἕλλοπες τῆς Εὐβοίας εἶχαν γενάρχη τῶν τὸν Ἕλλοπα, γιὸ τοῦ Ἴωνος. Καὶ οἱ Ἕλλοπες λοιπὸν περὶ τὴν Δωδώνη, ἀπ' ὅπου προέρχονται πιθανώτατα καὶ οἱ Ἕλλοπες τῆς Εὐβοίας τῆς Θεσσαλίας, τῆς Δολοπίας κ.ά., ἦταν Ἴωνες σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρχαία παράδοση.

15. Σχετ. ἰδὲ Σ. Ι. Δάκαρη ΠΑΕ 1952 σ. ἔ. ἀν.

16. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ θὰ δημοσιευθοῦν σὲ προσεχῇ τόμο τῆς Ἀρχαιολ. ἐφημερίδος.

17. Βρέθηκε κοντὰ στὸ χωριὸ Γκερίμπιανη τοῦ Παρακαλάμου καὶ παραδόθηκε στὴν Ἑφορεία Ἀρχαιοτήτων ἀπ' τὸν δημῶλο κ. Ι. Νούσια.

18. Γνώμη τοῦ M. Nilsson. πρβλ. καὶ Cross, Epirus, 1932, σ. 61. Ἄν πραγματικὰ ἡ Δωδώνη ἀποτελοῦσε ἐλληνικὴ νησίδα, περιβαλλόμενη ἀπὸ βαρβαρικὰ φύλα, τότε θάπρεπε οἱ βάρβαροι αὐτοὶ λαοὶ εἴτε νὰ τὴν ὑποτάξουν καὶ νὰ τὴν καταστρέψουν εἴτε νὰ τὴν σεβαστοῦν. Ἡ πρώτη βέβαια περίπτωση δὲ συνέβη ποτέ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐπὶ δύο καὶ πλέον χιλιετηρίδες τὰ βαρβαρικὰ φύλα τῆς Ἡπείρου σεβάστηκαν τὸν ἱερὸ χῶρο τῆς Δωδώνης, γεννᾶται ἡ εὐλογη ἀπορία, ποιά ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν ἀφιερωμάτων, ποὺ ἀποκάλυψαν οἱ ἀνασκαφὲς στὴ Δωδώνη, μποροῦν, νὰ θεωρηθοῦν βαρβαρικὰ ἔργα; Στὴ Δωδώνη ἦλθε στὸ φῶς ἐκτὸς τῶν ἀγγείων καὶ πλῆθος ἀφιερωμάτων, τὰ ἀρχαιότερα τῶν ὁποίων ἀνάγονται σὲ μυκηναϊκοὺς χρόνους (1600—1200 π.Χ.). Τῶν πλείστων εὐρημάτων ὁ χαρακτηρὸς εἶναι ἐλληνικός. Ἐλάχιστα ἀντικείμενα μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν βορείας προελεύσεως. Ἡ παρουσία τῶν εἶναι πολὺ εὐλογη ἀφοῦ ἡ Ἡπειρος ἐξ αἰτίας τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της, δὲν ἔπαυε ποτὲ νὰ διατηρεῖ ἐπικοινωνία μετὰ τὴν Βαλκανικὴ, νὰ δέχεται καὶ ἰδίως νὰ ἀσκεῖ ἐπιδράσεις. Τὸ φαινόμενο ἄλλωστε τῆς παρουσίας τέτοιων εὐρημάτων στὶς βόρειες περιοχὲς τῆς Ἑλλάδος εἶναι συνηθισμένο φαινόμενο καὶ γιὰ τίς νοτιωτάτες ἀκόμα ἐλληνικὲς περιοχάς.

19. Cults, Myths κλπ. σ. 105—108.

20. Ὁ Nilsson (αὐτ. 105—108) ἀποδίδοντας στὴ Μολοσσικὴ δυναστεία τὸν ἐξελληνισμὸ τῶν Μολοσσῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡπειρωτικῶν φύλων θεωρεῖ τὰ ἐλληνικὰ ὀνόματα καὶ τοὺς περὶ καταγωγῆς τοῦ Μολοσσικοῦ Βασιλικοῦ οἴκου ἐλληνικοὺς μύθους ὡς λεηλασία ἄνευ προηγουμένου καὶ μαρτυρεῖ τὴν ὑπερβολικὴν λαιμαργίαν ἑνὸς βαρβαρικοῦ οἴκου, ποὺ θέλει νὰ ἐμφανισθῇ ὡς ἡρωϊκοὶ Ἕλληνες (Πρβλ. καὶ M. Nilsson, Geschichte der griech. Religion τ. II, σ. 131).

Η ΕΝΘΥΜΗΣΗ ΤΟΥ 1584

ΣΤ.' ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ *

Ἡ Δεσποτεία τοῦ δυναμικοῦ Θωμᾶ τοῦ Πρελούμπου, συγκράτησε καὶ γιὰ μερικὸ ἀκόμα καιρὸ τὴν κατάρρευση, ἂν καὶ κι' αὐτό, μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀλβανικῶν. — Στὰ 1385, ὁ Ἀλβανὸς φύλαρχος Σπάτας¹¹, εἶχε προτείνει στὸ Δεσπότη αὐτὸν τοῦ Καστροῦ, συμμαχία, γιὰ νὰ χτυπήσουν ἐνωμένοι τοὺς Ὀσμανλήδες. Ὁ Θωμᾶς δὲ, εἶχε προτιμήσει νὰ συμμαχήσῃ μὲ τοὺς τελευταίους ἐναντίον τῶν Ἀλβανικῶν φυλάρχων. Καὶ μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ Θωμᾶ, ὁ καινούργιος Δεσπότης—Φ. ἄγκος τὴν καταγωγή—βρέθηκε στὰ 1388 στὴν ἀναπότρεπτη ἀνάγκη, νὰ «προσκυλήσῃ» κι' αὐτὸς τὸ Βαγιαζίτ, καὶ νὰ γίνῃ ὑποτελής του. Οἱ προϋχόντες τοῦ ἀριστοκρατικῶν κυβερνῶμενου Καστροῦ, ἦσαν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κρᾶμα Ἑλλήνων Χριστιανῶν (Βυζαντινῶν καὶ ἐπιτόπιων) Σέρβων, Ἀλβανῶν καὶ Λατίνων Φεουδαρχῶν¹². Ὅλα δὲ τὰ γύρω Κἄστρα, ὁρισκόταν στὴν ἴδια μὲ τὸ Γιαννιώτικο ἀπόγνωση καὶ στὸν ἴδιο ὑπόκυπταν ζυγὸ.

Σὲ ἄρθρο π.χ. τοῦ Ἀγγ. Γ. Προκόπιου, δημοσιευμένο στὸ φύλλο τῆς 7ης Μαρτίου 1954 τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἐφημερίδας «Καθημερινή», διαβάζουμε ὅτι στὰ 1380 εἶχαν καταλάβει τὴν Καστοριά οἱ Ἀλβανοὶ καὶ στὰ 1385, οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι τῆς ἄφησαν δικαϊκὴ καὶ πνευματικὴ αὐτονομία.

Καὶ θὰ μπορούτε τώρα κανένας νὰ διερωτηθῇ, γιατί, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάντια αὐτὴ τῆς ἀπόλυτης ἐκλυσῆς καὶ τοῦ δεινοῦ ἐξευτελισμοῦ, γιατί οἱ Ὀσμανλήδες δὲν διέλυσαν ἀπὸ τότε τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατο-

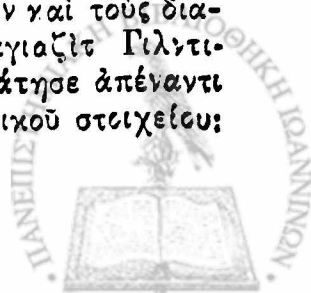
ρία, καὶ στὶς κατακτητικὰς τοὺς ἐξορμήσεις, δὲν κατέλυσαν ἀμέσως τὶς γενικὲς καὶ τοπικὲς ἐξουσίες, ἀλλὰ περιορίζονταν—γιὰ εἰς τοὺς ὀλίγους—παραδιδόνταν χωρὶς ἐνοπλὴ ἀντίστασις—σὲ κατάλυση μόνον τῆς κυριαρχίας καὶ σὲ μορφὲς σχεδὸν ἀνεξάρτητης ὑποτελείας.

Κι' οἱ Τούρκικες ἀκόμη ἡγεμονίαι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Βαλκανικῆς, οἱ ἀρχὲς καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκατονταετηρίδας αὐτῆς, ὥσπου νὰ ἐπικρατήσῃ μιὰ τους—ἡ Ὀσμανικὴ—ἐριστικὰ, ἀντιμαχόμεναι κι' αὐτὲς ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Ἀλλὰ κι' ἂν ἀκόμα ἐμονοῦσαν, οἱ Τούρκοι, λιγώτεροι ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, δύσκολα θὰ μπορούσαν νὰ κατανικήσουν τὶς—ἐνωμέναις πάντως—δυνάμεις τῶν τελευταίων.

Ἐπειτα, πίσω ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, ἦταν ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη, ποὺ ἦταν ἐνδεχόμενο νὰ κινηθῇ γιὰ νὰ προστατεύσῃ ὁμόθρησκούς τοὺς ποὺ κινδύνευαν, ἢ—κι' ἴσως αὐτὸ νὰ ἦταν καὶ περισσότερο—μὲ τὸ πρόσχημα τῆς προστασίας, νὰ πολεμήσῃ ἐναντίον τοὺς γιὰ τὴν κληρονομία τῆς πλούσιας λείας. Καὶ τὸ πρὶν πολὺ, οἱ Τούρκοι, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἀλλὰ ἀκόμα κι' ἀργότερα, ἦταν καὶ ἔμειναν μονάχα πολεμιστὲς, καὶ οὔτε δυνάμεις, οὔτε καιρὸ εἶχαν νὰ κυβερνήσουν τοὺς κατακτώμενους.

Πράξη λοιπὸν δξύτατης πολιτικῆς σύνεργης ὑπαγόρευσε, στὸ ἀπὸ τὰ πολιορκίαι ἐκεῖνα Τούρκικα Κράτη, Ὀσμανικὸ—ποὺ ἀργότερα ὠργανώθηκε, ἐπεκτάθηκε καὶ ἐδραιώθηκε ἀπὸ τοὺς Ὀρχάν καὶ τοὺς διαδόχους του Μουράτ καὶ Βαγιαζίτ Πιλιτρίμ—τὴ στάση ποὺ αὐτὸ κράτησε ἀπέναντι τοῦ κατακτώμενου Χριστιανικοῦ στοιχείου:

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καὶ τέλος.

«Ολοκληρωτική από τή μιὰ καταστροφή, κάθε ἀνθιστάμενου, ἀλλὰ εὐρύτατη ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀνεξαρτησία, στοὺς ἐκούσια ὑποτασσόμενους καὶ συνθηκολογοῦντες. Ἐξέχουσες θέσεις καὶ μεγαλόπρεπες ἠθικὲς ἀμοιβές στοὺς ἐξισλαμιζόμενους, προνομιακὴ, πολιτειακὴ καὶ ἄλλης μορφῆς αὐτοδικοκῆση στὰ ἐκκλησιαστικὰ (ἰὰ Μοναστήρια τοῦ Χρονικοῦ τῆς Δρυοπίδος) καὶ πολιτικὰ Κάστρα καὶ Φέουδα, πὺ ὑποτασσόταν χωρὶς ἀντίσταση.

Κατ' αὐτὸ τὸν τρόπο, καὶ ὠργανωμένες διοικήσεις ἄφηνε πίσω του ὁ κατακτητὴς, καὶ φόρου: ὑποτέλειαν χωρὶς ἀπασχόλησὴ τοῦ εἰσπραττε: ἀλλὰ καὶ μὲ στρατιωτικὲς δυνάμεις ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους ἐνισχυόταν συμμάχους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀφηνόταν μὲ τὴν ἐντύπωση μιᾶς ἀπλῆς μονάχα ἀλλαγῆς ἐπικυρίαρχου. Ταῦτόχρονα δὲ, σταματοῦσε στὴ γέννηση τῆς, κάθε ἐξέγερση τῆς Χριστιανικῆς Δύσης, πὺ ἀφορμὴ ἢ πρόσχημα θὰ εἶχε τὸ βίαιο ἐξισλαμισμό καὶ τὴν καταπίεση.

Τὴν ἴδια πολιτικὴ ἀκολουθήσαν, καὶ γιὰ πολὺ μάλιστα χρονικὸ διάστημα οἱ Τούρκοι καὶ τὴν Ἑπειρο, τὴν τόσο μακροσμένη ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐξουσία, καὶ τόσο κοντινὴ πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴ Δύση, καὶ μιὰ μικρὴ, ὅμως ἀδρὴ εἰκόνα τῆς, μᾶς δίνουν τὰ προμνημονευόμενα Χρονικὰ Τσαρπλανῶν, Δρυοπίδος, Δελδίνου, σὲ συνδυα-

σμὸ καὶ μὲ τὸ Ἑπειρώτικο Χρονικὸ τῆς Ἐπανάστασης τοῦ 1611.

Τὴν προνομιακὴ αὐτὴ κατάσταση, τὴ διαπιστώνει καὶ ὁ Ἀραβαντινός, γράφοντας στὴ Χρονογραφία του ὅτι: «...ἐν τῇ κατακτήσει τῆς Ἑπείρου, ἡ Τουργικὴ Κυβέρνησις ἐδείχθη λίαν ἐπιεικής...» Κι' αὐτὸ δέ, σίγουρα, πάλι ἀπὸ φόβου: Ἡ Ἑπείρος, ἦταν τὸ προγεφύρωμα γιὰ τίς ἀπὸ τὴ γειτονικὴ Ἰταλικὴ Χερσόνησο ἐξορμήσεις τῆς δύσης πρὸς τὸ Βυζάντιο καὶ τὴν Ἀνατολή, καὶ μιὰ ἀπὸ τίς πύλες εἰσόδου πρὸς τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν Πελοπόννησο, καὶ ἦταν συνεπῶς ἐπιβαλλόμενο, ἵα ἐπικρατὴς αὐτὴ κατάσταση, πὺ νὰ δίνει, ὅσο τὸ δυνατὸ λιγότερες ἀφορμὲς γιὰ διεισδύσεις καὶ ἐπεμβάσεις, καὶ νὰ ἀναπληρώνη μὲ μιὰ μορφὴ αὐτοδικαίωσης, τὴν ἀπὸ τὴν ἀπόσπαση ἐλάττωσιν ἐπὶ βολῆς τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο πὺ κράτησε καὶ ἀργότερα ἐπὶ διακόσια περίπου χρόνια τὴν—ἀλλοιῶς παράδοξον—ἀνεξαρτησία τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου, καὶ χρειάστηκε τὸ πρόσχημα τοῦ 1611, γιὰ νὰ τὴν καταλύσουν βίαια καὶ ὀριστικά.

Χαρακτηριστικὸ αὐτῆς στὴν Ἑπειρο τῆς ἀτμόσφαιρας, εἶναι ὅτι, παρ' ὅλα αὐτὰ, ἢ ἴσως γι' αὐτὰ, τὰ περισσότερα σχεδὸν ἐπαναστατικὰ κινήματα τοῦ σκόλδου Χριστιανισμοῦ, οἱς Ἑπειρώτικες παραλιακὲς ζῶνες ὠργανώθηκαν, καὶ σὲ ὑποσχέσεις στὴν Ἑπειρο ἀποδάσεως τῆς υποκινητρίδας δύσης στηριζόταν.

ὑποσημειώσεις

11. Δὲς Ἑπειρ. Χρονικὰ 1928 σελ. 21.

12. Δὲς Παπαρηγοπούλου, ὅπου πρὸ πάντων. σελ. 315. Τὸ κοινωνικο-πολιτικὸ φεουδαρχικὸ σύστημα, γεννήθηκε βασικά καὶ πῆρε ὅλη του τὴν ἀνάπτυξιν, στὴ Δύση ὅπου οἱ φεουδάρχες, λαϊκοὶ ἢ κληρὸς, ἀπόλυτοι σχεδὸν κύριοι, τόσο τῆς γῆς ὅσο καὶ τῶν δουλευτῶν τῆς, εἶχαν ἀντικαταστήσει οἱ γὰ—οἱ γὰ τὴν κεντρικὴ (βασιλικὴ) ἐξουσία, ἔχοντας κομμάτια τοῦ Κράτους, σὲ πάμπολλα, μικρὰ καὶ μεγάλα, κρατίδια, πὺ οἱ ἐξουσιαστές τους, ἀποτελοῦσαν κράτος ἐν κράτει. Ὁ ἀφέντης, ὁ ἐπικυρίαρχος, ὁ μικρὸς ἢ μέγας φεουδάρχης, στὴν περιοχὴ ὅπου κυριαρχεῖ, εἶναι ἕνας μικρὸς βασιλεὺς. ἀρκεῖ μονάχα νὰ σέβεται τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπικυρίαρχου πὺ εἶναι πρὸ πάντων ἀπ' αὐτόν. Ἔτσι, σχηματίζεται μιὰ πυραμίδα, μὲ βάση τοὺς δουλευτάδες τῆς γῆς, ἀπάνω τους, τοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους χωροδυσποτές

καὶ στὴν κορυφὴ, τὸν ἀνώτατο ἐπικυρίαρχο, τὸ βασιλεῖ, τοῦ ὁποῦ ἡ ἐξουσία, συχνότατα εἶναι ἀδύναμη καὶ σκιώδης. Κι' οἱ δουκес, οἱ μαρκήσιοι οἱ κόμητες, οἱ βαρῶνοι, εἶναι οἱ οὐσιαστικοὶ κυβερνήτες καὶ ἐξουσιαστές, τῶν δουκάτων, τῶν μαρκιζάτων, τῶν κομητειῶν καὶ τῶν βαρονειῶν, καὶ ἔχουν γύρω τους μὲν αὐτὴ, κατὰ τὸ πρότυπο τῆς αὐτῆς τοῦ ἀνώτατου κυρίαρχου.

Ὅλες αὐτὲς οἱ σχέσεις, βασιζονται ἀπάνω σὲ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις πὺ ἔχει ὁ κάθε φεουδαρχικὸς ἄρχοντας, ἀπέναντι, τόσο τοῦ ἐπικυρίαρχου ἀφαντικοῦ του, ὅσο καὶ τῶν ὑποτελῶν τῆς, σὲ ὅλη τὴν κλίμακα τῆς φεουδαρχικῆς ἱεραρχείας.

Σὲ γενικότατες γραμμές, οἱ ἄρχοντες, παρέχουν προστασία στοὺς δουλευτάδες τῆς γῆς—πὺ συνήθως μένουν ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῶν πύργων καὶ τῶν κάστρων τῶν χωροδυσποτῶν—σὲ περιπτώσεις ληστειῶν, ἐπιδρομῶν, πολέμων κτλ., οἱ

δὲ δευτεροὶ (οἱ ὑποτελεῖς). δουλεύουν τῇ γῆς, τρίτον τοὺς φεουδάρχες καὶ στρατεύονται ἀπ' αὐτοὺς σὲ περίπτωσιν ἐπιστρατειῶν καὶ πολέμων, στοὺς ὁποίους οἱ κυρίαρχοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πάρουν μέρος, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὸ δικό τους ἐπικυρίαρχο. Κοινωνικά, ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀφεντάδες εἶναι οἱ εὐγενεῖς, ὁ κληρονομικός, οἱ πολέμιστοί, οἱ δὲ δουλευτάδες, εἶναι οἱ διόλαιοι, οἱ χυδαῖοι, οἱ ἀγροῖκοι.

Παρόμοια περίπου πολιτικοκοινωνικὴ κατ'εστῆσιν ἐπικρατοῦσε καὶ στὸ Γιαννιώτικο Κάστρο, ὅχι μονίχα στοὺς 11ο καὶ 12ο αἰῶνες, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα: οἱ φεουδάρχες, ἔγιναν τιμαριόχους, χωροδεσπότες, τιφλικοῦχοι· οἱ μικρότεροι ἀπ' αὐτοὺς, λεγόταν σπιῆδες, ἢ Ζαῖμηδες· οἱ χωρικοὶ τῆς ὑπαιθρου, ἦταν οἱ ὑποτελεῖς τους, οἱ ραγιάδες.

Πολλὰς φορές, οἱ ὑποτελεῖς τῶν φεουδάρχων, ἐπιναστατοῦσαν ἐναντίον τους· ὅμως οἱ ἀνταρτίες τους πνιγόνταν στὸ αἷμα: αὐτοὶ, ἦταν οἱ ἀσπλοὶ καὶ οἱ ἀφεντάδες τους, εἶχαν τάρματα καὶ τὰ κάστρα. Συχνὰ οἱ ὑποτελεῖς ἦταν σὺνασπισμένοι σὲ

κοινότητες, γιὰ νὰ προασπίζον ἀποτελεσματικώτερα τὰ δικαιωμάτων τους.

Ἡ ὑποτελεία εἶχε καὶ τὸ τυπικὸ της: τὸ «π ρ ο σ κ ὕ ν η μ α». Ἐκεῖνος ποὺ «π ρ ο σ κ ὕ ν ο ὅ σ ε» ζητόντας προστασία καὶ προνομιακὴ θέσιν, γονάτιζε, ἀσπλος, μπροστὰ στὸ μέλλοντα ἀφέντη του, ἔβαζε τὰ χέρια του, ἐνωμένα, μέσα στὰ χέρια τοῦ ἐπικυρίαρχου, καὶ δήλωνε ἐπίσημα ὅτι εἶναι «ἄνθρωπος» του. Ὁ ἐπικυρίαρχος τότε, τὸν ἀναζηκωνε, τὸν φιλοῦσε σὲ στόμα, καὶ ἀφοῦ ὁ πρῶτος, ὀρθὸς πιά, ἔδινε τὸν ὄρκο πίστεως, τοῦ ἔδινε ἓνα ἀντικείμενο, ποὺ ἦταν τὸ σύμβολο τοῦ «τ ι μ ἄ ρ ι ο υ», τοῦ «φέ ο υ ὅ ο υ» τὸ ὅποιο δημιουργοῦσαν ἀνάμεσά τους. Κατόπι, ἀκολουθοῦσε τὸ δεῖξιμο τῆς γῆς ποὺ ἀφηνόταν στὸν καινούργιο ὑποτελῆ, ὁ ὁποῖος δήλωνε ὅτι τὴν ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν ἐπικυρίαρχο (δὲς στὰ ἀντίστοιχα κεφάλαια τοῦ Ἑγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ καὶ τῆς Παγκόσμιας Ἱστορίας τοῦ Ἑλευθερουδάκη καὶ τῆς Histoire Générale des Peuples, τοῦ Larousse).

Ζ'.—ΟΙ ΥΠΟΤΕΛΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

Μετ' ἀπὸ τὴς συνέπειες τῆς ὑποτελείας τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου, ἦταν ἡ (πρώτη) ἐγκυρία τῆς τῶν Τούρκων, στὰ Γιάννινα. Καὶ ἰδρύονται τότε ἐκεῖ, ὁ Τεκὲς Γαζὴ Βρενδζὴ καὶ τὸ (μετ' ἐκείνου, ἀργότερα) Μπαϊρακλὴ Τζαμί, πικὰ τοὺς ἐξωκκίστους: Νχοὺς Ἀη—Τριάδα, (τοῦ Λειβαδωτοῦ), καὶ Ἀη—Μηνᾶ.

Ἐπιπρόσθετα πρὸς ὅσα γιὰ τὰ δύο αὐτὰ Τούρκικα ἰδρύματα ἀναφέραμε στὴν «Ἠπειρ. Ἑστία» τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1953, σημειώσαμε ἐδῶ, ὅτι, καὶ ὁ Ἀραβὰς τινός, γιὰ μὲν τὸν Τεκὲ, γράφει ρητὰ ὅτι τὸν καθόρυσε, ἀρχικῶς, ὁ (Γαζὴ) Χατζὴ Βρενδζὴς· γιὰ δὲ τὸ Μπαϊρακλὴ Τζαμί, ὅτι κτίσθηκε ἀρχικὰ κατὰ τὰ τέλη τῆς 14' ἐκατονταετηρίδας (κατὰ τὴν ὁποῖαν ἄκμαζε ὁ κτίτοράς του, Βαγιαζίτ, ὅχι ὅμως ὁ Β', ἀλλὰ ὁ Α').

Στὸ σημεῖο αὐτό, (καὶ μὲ ὁδὸν τὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπείρου τοῦ Κ. Μέλιου), κάναμε πρὸ κάτου μὲν συντομωτάτη καὶ σὲ ἀδρότατες γραμμὲς ἀνατοκὴ τῶν ἱστορικῶν τοῦ Κάστρου ἀπὸ τὸ 1388 ἕως τὸ 1430.

Στὰ 1389 ὁ Βαγιαζίτ, βοηθώντας τὸν ὑποτελῆ τοῦ Ἰζάουλο, στέλνει στὸ Γιαννιώτικο Κάστρο στρατιωτικὰς ἐπικουρίας, καὶ λύνεται εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ ἀπὸ τὸν Ἀλβανὸν φύλαρχο Γιάννη Σπάτα. Στὰ 1399

ὅμως, ἄλλος πάλι Ἀλβανός, ὁ λήσταρχος Γκιώνης, κατατροπώνει σὲ μάχῃ τὸν Ἰζάουλο, καὶ τὸν αἰχμαλωτίζει.

Στὰ 1400, ὁ Βαγιαζίτ, πολιορκεῖ γιὰ δευτέρην φορά τὴν Κων/πολιν, ἐμφανίζεται ὅμως στὸ προσκήνιο τῆς ἱστορίας ὁ Ταμερλάνος μετὰ τοῦ Τατάρου, καὶ στὰ 1402, ὁ Βαγιαζίτ νικιέται κατὰ κράτος. Τότε εἶναι πρὸς οἱ Ὀσμάνηδες, κινδύνευσαν νὰ διαλυθῶν, καὶ ὡς ἔθνος ἀκόμα. Ἡ Σαλονίκη—καὶ τὰ Γιάννινα χωρὶς ἄλλο—σπεύδουν ν' ἀποτινάξουν τὸ ζυγὸ τῆς ὑποτελείας.

Στὰ 1403, πεθαίνει ὁ Ἰζάουλος. Καὶ οἱ Ἀλβανοί, ἀνενόχλητοι πλέον καὶ ἀπερίσπαστοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καταλαμβάνουν τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο.

Ἐμφανίζεται τώρα στὴν Ἠπειρώτικη ἱστορίαν ὁ Κάρολος Τόκος, ὁ ὁποῖος, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ντόπιων ἀρματολῶν, κατορθώνει νὰ καθάρσῃ τὸν τόπο ἀπὸ τὴν Ἀλβανικὴν μάστιγα. Οἱ Ὀσμάνηδες, ὅμως στὸ μεταξὺ ἀνατυπάζονται καὶ στὰ 1411, εἰσβάλλουν πάλιν στὴν Ἠπειρον, ἀλλὰ προσκρούουν στὴν ἀντίστασιν τοῦ Κάστρου. Παρ' αὐτό, οἱ ἐπιθέσεις τους ἐξακολουθοῦν, καὶ τὰ στίφη τοῦ Μουράτ τοῦ Β', συνεχίζουν ἀκατάπαυστα τὰς ἀπόπειράς τους νὰ εἰσβάλουν στὰ Ἠπειρωτικὰ ἐδάφη.

Στὰ 1430, πεθαίνει καὶ ὁ Κάρολος. Ἡ διαμάχη ποὺ ἀκολούθησε τῶν κληρονόμων του, δίνει στοὺς Τούρκους ἀφορμὴ γιὰ ἐπέμβαση, καὶ ἔρχεται τότε—μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῶν ἔξωκαστρινῶν—ἡ ὀριστικὴ συνθηκολόγηση τῆς Φεουδαρχίας τοῦ Κάστρου.

Οἱ Τούρκοι συνοικίζονται, ἀρχικὰ, γύρω ἀπὸ τὴν ἀργότερα ὀνομασθεῖσα Καλούτσιασμέ καὶ σιγά—σιγά, καθὼς ἀπὸ διαρκῶς μετακινούμενους πολεμιστὲς, μεταβάλλονται σὲ μόνιμους κάτοικους τῶν περιοχῶν ποὺ κατοικοῦσαν, κατὰ τὸ 1480, εἰς μέρος τοὺς, ἐπεκτάθηκε πρὸς τὶς περιοχὰς τοῦ ἀρχαιότερου Ὀθωμανικοῦ Νεκροταφείου, ὅπου ἴδρυσαν καὶ δεύτερο Μετζίτ, τὸ λεγόμενον Ναμαζγκιάχ.

Ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Ἀραβαντινοῦ, εἶναι σύμφωνη καὶ πρὸς ἀντίστοιχη παράδοση τῶν Τουρκογιαννιωτῶν, ποὺ τὴν περίσσεψε ὁ Γ. Βλαχλειδης: «...πρὸ αὐτῶν δὲ (τῶν Τζαμιῶν Σιεμσιεδίν ἢ Σιερή, καὶ Λιάμ Μετζίτ, ἱδρυμένων περὶ τὸ Ἐγείρας 966, δικό μας 1559), ὑπῆρχε, γράφει, ἐκεῖ τὸ τέμενος Ναμάζ—Γκιιάχ, τὸ ἀρχαιότατον κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν τῶν Τούρκων, μετὰ τριῶν νεκροταφείων...»

Τότε πιθανότατα οἱ Τούρκοι κατέλαβαν καὶ τὸν ἐκεῖ Ναὸ τῆς Μονῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, γιὰ τὸν ὁποῖον μιλεῖ ἡ ἐνθύμιση τοῦ 1584.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ, πρέπει νὰ δώσουμε ὀριστικὴ μορφή σὲ κάποιον συλλογισμό, ποὺ ἔχει τάση νὰ μετατοπίσῃ τὸ χρόνο τῆς ἀνεύρεσης τῆς Εἰκόνας Ἐλεούσας, ἑκατὸ χρόνια πρὶν ἀπ' αὐτὸν ποὺ ἀναφέρεται, στὴν—ὅπως τὴ διάβασε ὁ Ἀθηναγόρας—ἐνθύμιση τῶν λειτουργικῶν εἰδλίων τοῦ Ἀη—Παντελεήμονα τοῦ Νηιοῦ: Ὁ Ἀραβαντινός, στὴ Χρονογραφία του, χρονιά κατὰ τὴν ὁποῖαν εὗρέθηκε ἡ εἰκόνα, καθορίζει ὅχι τὸ 1584, ἀλλὰ—ὀρθότερα κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ 1484. Εἶναι ἀληθινὰ κάπως ἀπίθανο, εἰκόνα ἡ ὁποία πάθῃκε ἀπὸ Ναὸ ποὺ καταλήφθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐξακριβωμένα σχεδὸν, στὰ 1480, νὰ μείνῃ κρυμμένη περισσότερον ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια. Ἱστορικά, φαίνεται πῶς παραδεκτό, αὐτὸ, νὰ ἔχῃ κρατήσει μόνον τέσσαρα.

Ἡ Ἐλεούσα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἀνήκει χωρὶς ἄλλο στὴ σειρά ἐκείνη τῶν εἰκόνων τῆς Παναγίας, ποὺ ἔχουν μείνει διάσημες στὰ ἱστορικὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεώτερου Χριστιανισμοῦ. Εἴτε σιτὸν καιρὸ τῆς Εἰκονομαχίας, εἴτε ἀργότερα στοὺς καιροὺς τῶν κατατρεγμῶν τοῦ Ἰσλάμ, πολλὰς θαυματουργὰς Εἰκόνας, ἰδιαίτερα τῆς Παναγίας, τῆς Ὑπερμάχου αὐτῆς Στρατηγοῦ τῆς Χριστιανωσύνης, ἀχειροποίητες ἢ μὴ: ἢ Χρυσοροιάτισσα π.χ. τῆς Κύπρου, ἢ Χρυσοσπηλιώτισσα ἢ Χρυσοποδαρίτισσα τῆς Πελοποννήσου ἢ Ἀχειροποίητη τῆς Χρυσόπορτας τοῦ Βυζαντίου, ἢ Χρυσόβιτσα τοῦ Μετσόβου, κι' ἄλλες ἀκόμα κι' ἄλλες, φεύγουν ἀπὸ τὸν—ἂν εἶναι συγχωρητέα ἡ μεταφορά—γενέθλιό τους τόπο, καὶ εἴτε πλέοντας στὴ θάλασσα, εἴτε κατ' ἄλλο θαυμαστὸ τρόπο, μετατοπίζονται καὶ ταξιδεύουν, καὶ κατόπι ἐμφανίζονται, σὲ παρθένας ποιμενίδες, σὲ μοιχαλούς ἢ καλογραῖες, καὶ ξαναδρίσκονται μέσα σὲ δρυμνὺς καὶ σ' ἐρημιὰς, κοντὰ σὲ πηγὰς καὶ ιερόχαρους τόπους, σὲ παληὰ παρεκκλήσια κι' ἀπάνου σὲ μεγάλα Δέντρα.

Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς τῶν Γιαννίνων, ποὺ κυρίαρχη μέσα τῆς θέτῃ εἶχεν ἡ Παναγία ἢ Ἐλεούσα ἢ θαυματουργή, πρέπει νὰ ἦταν—αὐτὸ φαίνεται καθαρά—μὰ ἀπὸ τὶς σημαντικώτερες τῆς περιοχῆς. Ὅταν στὰ 1480 καταλήφθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ Μοναστήρι, ποῖος ἔξερε μὲ ποιὸν κινδύνου καὶ μὲ πόση τόλμη πάθῃκε κρυφὰ ἡ εἰκόνα ἀπὸ τὸ Ναὸ, κρατήθηκε μυστικὰ ἀποκρυμμένη γιὰ τέσσαρα χρόνια, καὶ κατόπι, ἐν κρυπῶ καὶ παραβύτιῳ, ἐναποτέθηκε στὸ ἀπόμακρο καὶ ἀσκητικὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικόλαου τοῦ Μεθόδιου τοῦ Νηιοῦ. Ἐγκαταλείποντας ἔτσι γιὰ πάντα τὴν περίβλεπτη κορυφή τοῦ Γιαννιωτικοῦ λόφου, παραδόθηκε καὶ πάλι στὴ λατρεία τῶν πιστῶν, ποὺ καταδιωγμένοι καὶ στερημένοι ἀπὸ τὴν παληὰ τους δόξα, ἰκίτευαν, ἀπόμακρον τὴν καὶ κρυφὰ κι' αὐτοί, τὴ Στρατηγὸν Παρθένο, νὰ ἐλεήσει, νὰ περισώσει καὶ νὰ ξαναδοξάσῃ τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανωσύνην.

Μετὰ τὴν Ἀη Τριάδα τῆς Λειβαδιώτης καὶ τοῦ Ἀη Μηνᾶ τοῦ Τουρκοπάλουκου, ἡ

Ἡ Παράκλησις μετὰ τὴν εἰκόνα τῆς Ἑλεού-
σας, εἶναι πιθανότατα ἡ τρίτη κατὰ σειράν
Χριστιανικὴ Ἐκκλησία ποὺ καταλύεται ἀπὸ
τὸ διαρκῶς ἐπεκτεινόμενο καὶ πληθυνόμενο
Γιαννιώτικο Ἰσλάμ.

Κι' ὅσο πληθύναν, τόσο καὶ ἀπλώνονταν,
σὲ ξεχωριστοὺς δῶμος πάντοτε συνοικισμοὺς
οἱ Τούρκοι. Στὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνα, ση-
μειώνεται ἡ ἔξοδος τῶν Τζαμιῶν Μεμετ
Ἀγᾶ, (δπου τώρα τὰ Δημοτικὰ λουτρά),
Σιεμισεντίν, (παρὰ τὸ Ρουμανικὸ Σχολεῖο),
Μπαχράμ Πασιᾶ ἀργότερα Αἰᾶμ, (δπου
τὸ Κέντρο Ἀλσος),—καὶ τῶν δυό, γύρω
στὰ 1559— Τσιεκούρ, (δπου τὰ Στρατιωτ.
λουτρά), παρὰ τοῦ Χριστιανικοῦ Ναοῦ
τοῦ Ἀη—Γιάννη τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ
Ἀη—Στεφάνου.

Ὑποσημειώσεις

1. Δὲς I. Λαμπρίδη, δπου πρὸ πίνου σελ. 75.
2. Δὲς Ἀραβαντινὸν, δπου πρὸ πίνου σελ. 243.
3. Δὲς Ἀραβαντινὸν, δπου πρὸ πίνου σελ. 245.
4. Ἡ γνώμη τὴν ὅποια, ἀπὸ πολὺ τώρα και-
ρὸ, ἔχουμε διατυπώσει, ὅτι οἱ πρῶτοι Τούρκοι
ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὰ Γιάννινα, ἦταν ὀλιγα-
ριθμότατοι (οἱ 18 ἀξιωματικοὶ ἢ οἱ εὐχρίθμοι
ἄλλοι τῶν χρονικῶν), καὶ μάλιστα Τουργομάνοι,
στηρίζεται στὰ ἀπὸ τὸν Παπαρρηγόπουλο (1887,
Τομ. Ε' σελ. 238) ἱστορούμενα, ὅτι οἱ Τούρκοι
«κατὰ τὰς πρώτας τῆς κατακτήσεως ἑκατονταε-
τηρίδας, ἐπεχείρησαν ἐνίοτε μεταναστεύσεις τι-
νάς. Τουργικῶν, Τουργομανικῶν, Ταταρικῶν καὶ
Ἀραβικῶν φυλῶν ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην». Κον-
τὰ στὰ τέλη τῆς 14' ἑκατονταετηρίδας, ὁ Βαγια-
ζιτ (Γκιλντιρίμ), μετεβίβασε στὴ Βαλκανικὴ Τουργο-
κομάνας, οἱ ἀποικίες, ὅμως τῶν ὁποίων, ἦταν
πάντοτε «σφόδρα εὐχρήστοι», γράφει ὁ Παπαρρη-
γόπουλος, σχετικὰ μετὰ τὸν ὑπόλοιπο ἐθνοπαϊκὸ
πληθυσμὸν, καὶ τοὺς ὁποίους διέκρινε ἀτίθασσο καὶ
δυσήνιο πνεῦμα, μετὰ ληστρικὰς συνήθειας· σὲ τέ-
τοιο δὲ βαθμὸν, ποὺ ἦταν ἐπικίνδυνοι, καὶ στὴν
Ὀσμανικὴ, ἀκόμα τῆς Μ. Ἀσίας κυριαρχία. Γιὰ
παρόμοιους συνοικισμοὺς κάνει λόγον καὶ ὁ Ἀβρα-
ὰμ Βαπορίδης, στὸ βιβλίο του, Βιογραφικὴ Ἱστο-
ρία τῶν Σουλτάνων (γ' ἐκδόσις, Κων)πολη, 1894)
τομ., Α' σελ. 31 καὶ ἐπόμεν. ἀλλὰ τελευταία καὶ
ὁ Τούρκος ἱστορικὸς Ὁμέρ Λουτφί Μπαρκάν, σὲ
ἐργασία του δημοσιευμένη, στὴ γαλλικὰ συντα-
σμένη Ἐπιθεώρηση τῆς Σχολῆς Οἰκονομικῶν
Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κων)πολης, ἐδ-
ρεῖα περίληψις τῆς ὁποίας ἔδωκε στὸ φύλλο τῆς
16ης Νοεμβρίου 1903 τῆς Ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδας
«Καθημερινή» ὁ Α.Α. Πάλλης. Ἡ ἐργασία αὕτη,
μετὰ τὰ ἀρχεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατο-
ρίας, ἀναφέρεται εἰδικὰ στὸ θέμα τοῦ ἐποικι-

Μὰ ἄς ξαναγυρίσουμε τώρα στὰ στενώ-
τερα ἱστορικά μας.

Ἡ χρονολογία λοιπὸν 1584, ὀρθότερα
1484 τῆς ἐνθύμησης, ἀναφέρεται, ὅχι στὸν
καιρὸ τῆς κατάληψης τῆς Μονῆς, κατὰ τὴν
ὁποία (δταν) κρυφὰ πάρθηκε καὶ διασώθηκε
ἡ εἰκόνα, ἀλλὰ στὴ χρονιά κατὰ τὴν ὁποία
αὕτη βρέθηκε. Στὰ 1484 δηλ., συνέβηκε
τοῦτο μόνο: ἡ καλογραία Παρθενία ἡ μονα-
χή, ἡ γνωστὴ τὴν ἐποχὴ αὕτη γιὰ τὴ θεο-
σέδειά της, δραματίστηκε ἢ ἐνυπνιάστηκε
τὸ μέρος στὸ ὁποῖο εἶχεν ἀποκρυφτῇ ἡ εἰ-
κόνα δταν πάρθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἡ
Μονή. Ἡ καὶ ἀπλούστερα: τὴν παρουσίασε
καὶ τὴ φανέρωσε, καὶ ταυτόχρονα μεταβίβα-
σε τὴ θεία θέληση νὰ μεταφερθῇ αὕτη στὸ
Ἰσαμε τότε ὀνομαζόμενο Μοναστήρι τοῦ Ἀ-
γίου Νικόλα Γκουμάτων.

ομοῦ τῶν ἐθνοπαϊκῶν ἐδαφῶν, τῶν κατακτηθέν-
των ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς κατὰ τοὺς 14', 15' καὶ
16' αἰῶνες, τὸν ὁποῖο ὁ Μπαρκάν, ὀνομάζει
«Ἐκ τοῦ πᾶσι τοῦ πᾶσι ὁ πᾶσι ὁ πᾶσι», γιὰ τὴν ἡ-
ταν ἀναγκαστικὸς. Νομαδικὰς φυλὰς Γι-
ουρουκιδῶν, Τατάρων καὶ Τουργομανῶν, μετα-
φερόταν συνοδεῖα, ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσίαν εἰς Εὐρώπην.
Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον, ἐπαιζαν σημαντικὸ ἐπί-
σθον ρόλον καὶ τὰ διάφορα θρησκευτικὰ τάγματα, τὰ
ὁποία ἦταν στρατιωτικὰ ὀργανωμένα καὶ γεμάτα
θρησκευτικὸν ἐνθουσιασμὸν. Ἀπ' αὐτοὺς καὶ τὸ
Τουργομάλικο, ὁ Τεκὲς τοῦ Γαζή Βρενός, τὸ
Μπαϊρακλή Τζαμί. οἱ ἀρπαγῆς Χριστιανῶν παρ-
θένων καὶ τὰ παρεπόμενα. Οἱ Τουργομαννῶτες,
ὁμολογεῖσάν καὶ οἱ ἴδιοι, χωρὶς καμμιὰ δυσκο-
λία, ὅτι οἱ περισσότεροί της, προερχόμενοι ἀπὸ
ἐξισλαμισμένους Ἠπειρώτας, καὶ οἱ ἐλάχιστοι—
οἱ ὑπόλοιποι—καθαρὰ Τούρκοι οἰκογενεῖς τους.
καταγόταν ἀπὸ τὸ βαθὺ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσί-
ας, τὴν Καρατουρκία. Ἀντίστοιχη παρά-
δοσις καταχωρίζεται καὶ ἀπὸ τὸ Σπ. Μουσελῆμη,
σὲ ἀνεκδοτὴν τοῦ Ἱστορία τῆς Παραμυθίας. «Οἱ
Ὀθωμανοί, γράφει, τῆς Παραμυθίας, ὅλοι τους,
ἦσαν ἐξισλαμισμένοι Ἀρβανῆς Χριστιανοὶ Τσα-
μηδες, καὶ σχηματίζαν φάρες. Μόνον δύο οἰκογέ-
νεις Τούρκικες, εἶχαν ἔλθει καὶ ἐγκατασταθῇ,
ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι τῶν Μπουλατάτων, ἀπὸ
τὴν Ἀραβία».

Ἀπὸ ἄρθρον τοῦ Ε. Σιδερῆ (Ἡπ. Χρονικὰ
1929, σελ. 258) ἔβρουμε ἐπίσης ὅτι «μέλη τῆς
ἐξισλαμιότητος οἰκογενείας τῶν Βρανάδων,
ἡμαῖον στὴν Ἀδελφότητα τῶν Καρασῆ—Ὀγλού τῆς Μ.
Ἀσίας», οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸν Παπαρρηγόπουλον
(Τομ. 5 σελ. 242) ἀναφέρονται ὡς Τουργομάνοι
δυναστεῖς τῆς περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Μυσίας. Ἀπὸ
τὴν πληροφορίαν αὕτη, δημιουργοῦνται καὶ ἐνδεί-
ξεις ὅτι, ὁ Γαζή Ἐδρενός, πιθανότατα, εἶχε καὶ
δεσμοὺς μετὰ τῶν Τουργομανικῶν αὐτῶν φυλῶν.

5. Δὲς 'Αραβαντινὸ Β' σελ. 242,
6. Δὲς 'Ηπειρ. Χρον. 1929, «'Εφτάμπουλες»
σελ. 259, ὑποσ. 1.
7. Δὲς 'Αραβαντινὸ Β' σελ. 221.

8. Γι' αὐτὴ εἰδικότερα, δὲς Δ. Σαλαμάγκα.
'Η κυρὰ ἡ Κουσιεβίτσα, 'Εφημ. Γιαννίνων 'Ηπει-
ρος ἀπὸ 22 Αὐγούστου ἕως 2 Σεπτεμβρίου 1937.
9. Δὲς Ι. Λαμπρίδη, ὅπου πρὸ πάντων, σελ. 75.

Η.—Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΚΟΥΜΑΤΩΝ

Οἱ Γκιόνμα, ἦταν παλαιὰ Γιαννιώτικη οἰκογένεια, ποὺ ἀναφέρεται καὶ στοὺς κα-
ταλόγους τῶν 'Ηπειρωτῶν τῆς παροικίας
Βενετίας ἀπὸ τὰ 1556 ἀκόμα¹.

Μετὰ τὴ συνθηκολόγησιν τοῦ 1430, οἱ
ἐξω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ Κάστρου Χριστι-
ανικοὶ πληθυσμοί, καθὼς ὑποδηλώνεται, ὅ-
πως εἶδαμε, ἀπὸ ὄσες σοβαρὲς προανέφε-
θησαν ἐνδείξεις, εἶχαν μείνει—ἀντιθέτως
πρὸς τοὺς Καστρινούς—ἀπροστάτευτοι ἀπέ-
ναντι τοῦ διαρκῶς ἰσχυροποιούμενου καὶ
συνεχῶς πληθυνομένου Τούρκικου στρεϊ-
ου, τὸ ὁποῖο, ὅτε ἀπὸ τὴς πολλαπλῆς νί-
κης τοὺς, καὶ περισσότερο, κατόπι ἀπὸ τὴν
πτώσιν τῆς Κωνσταντοῦς, ἀποχαλινώθηκε
στὴν κατακτητικὴν τοῦ ὑπερσφία: «... εὐ-
θὺς ἔγιναν, γράφει τὸ Χρονικὸν τῆς Δρυ-
οπίδος, λύκοι ἄγριοι κατὰ τῶν Χριστιανῶν,
ἐχάλασαν ἐκκλησίαις καὶ μοναστήρια, ἐκο-
ψαν πολλοὺς Χριστιανούς καὶ ἔγινε θρῆνος
καὶ κλαυθμὸς ἀπαρηγόρητος...» «...
καὶ σὺν ἐπάρθηκε ἡ πόλις ἡ βασιλεύουσα
εἰς τοὺς χρόνους 1453, γράφει ὁ Χρονογράφος
τοῦ Χρονικοῦ Ταραπλανῶν², τότες
ἄγριεψαν οἱ Τούρκοι κατεπάνω τὰ τῶν Χρι-
στιανῶν, καὶ ἔπειλαν ὀρισμούς καὶ ἐχαλοῦ-
σαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ κάστρα, καὶ ἔγι-
ναν μεγάλες ταραχὲς καὶ κλαυθμοὶ ἀνεκδι-
ήγητοι ἕως δύο χρόνους...». Οἱ ἐγκατα-
λειμμένοι τότε ἐξωκαστρινὸι Χριστιανοί, ἄρ-
χισαν νὰ παίρνουν ἐντονώτερα τὸ δρόμον τῆς
ξενιτίας.

Μὰ δὲν ἔρριξαν καὶ πέτρα πίσω τοὺς.
Τὰ πρῶτα χρήματα ποὺ κέρδισαν ἀπὸ τὸ
σκληρὸν τοὺς μόχθο, τὰ θυσίτσαν γιὰ τὸ
σκάδον καὶ δεινὰ τυραννόμενον στὸ γειέ-
θλιο τόπος συντοπίτη, γιὰ νὰ τὸν κρατή-
σουν στὴ πίστιν τῶν πατέρων τοῦ καὶ τὸν
ἐθνισμό τοῦ. Ἀπὸ τὰ χρήματα τῶν ταπει-
νῶν αὐτῶν ταξιδεμένων, συντηρήθηκαν Νη-
οί, ἰδρύθηκαν Σχολαίαι, προστατεύτηκαν
ἐνδεεῖς καὶ φυλακισμένοι· παντρεύτηκαν
φτωχὰ κορίτσια· περιθάλφτηκαν ἄρρωστοι,
τυπώθηκαν διδλίσκας, πληρώθηκαν δασκάλοι,

φωτιστήθηκε καὶ συγκερατῆθηκε τὸ γένος.

Νὰ τί σχετικὰ μ' αὐτὸ γράφει ὁ Πα-
παρηγόπουλος³.

«... Ἀλλ' ἡ 'Ενετικὴ Κοινότης, δὲν
ἐφρόντισε μόνον περὶ ἑαυτῆς: Συγκειμένη
ἐξ ἀνθρώπων ὅτινες ἐκ πείρας ἐγίγνωσκον
τὴν ἐν ταῖς 'Ελληνικαῖς Χώρας ἐπικρατοῦ-
σαν ἀπαιδευσίαν, ἔδραμε προθύμως εἰς θε-
ραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου, δοῦσα πρώτη
παράδειγμα φιλογε εἰς ὅσον ἐμελλον νὰ
μιμηθῶσι βραδύτερον καὶ ἄλλαι τινες τῶν
ἐξωτερικῶν ἡμῶν Κοινοτήτων. Ἐνταῦθα δὲ
ἰδίως καταφαίνεται, τὸ καὶ ἄλλοτε παρα-
τηρηθὲν ὑφ' ἡμῶν, ὅτι, αἱ ἀποικίαι ὅσαι
ἐνυπατάθησαν χάριν ἐμπορίας, οὐσιωδῶς διέ-
φερον τῶν λογίων καὶ πολιτικῶν
προσφύγων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, οὐ μόνον
περὶ τῆς 'Ελλάδος δὲν ἐφρόντισαν, ἀλλὰ
καὶ αὐτοὶ ἐξεφραγκεύθησαν, ἐνῶ αἱ ἐμπο-
ρικαὶ Κοινότητες, ἐπρονέησαν περὶ τῆς
σωτηρίας τοῦ 'Ελληνισμοῦ, παρ' ἑαυταῖς τε
καὶ ἐν τῇ πατρίδι ἐξ ἧς ἀπεμακρύβησαν.
'Ιδιάζονταν δὲ ὀφείλει κατὰ τοῦτο τὸ 'Ε-
θνος εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν 'Ενετικὴν Κοι-
νότητα. Εἶναι δέδοκτον ὅτι καὶ ἄλλαι, προ-
όντος τοῦ χρόνου, συνέδραμον εἰς τὴν ἐμ-
ψύχωσιν τῆς δημοσίας ἐν 'Ελλάδι παιδεύσε-
σεως, ἀλλ' ἐὰν ὁ σπόρος αὐτῆς ἐρρίφθη ἀπὸ
τῶν μέσων τῆς ἐπτακαίδεκάτης ἐκατονταε-
τηρίδος, ἐὰν ὁ σπόρος οὗτος πρωῒμως ἐλα-
στήσας, ἀνέδειξεν ἐφεξῆς τοσοῦτους λογίους
ἱερωμένους καὶ πολιτικούς ἀνδρας, ἐὰν ἡ
ἐκτοτε ἀρξαμένη διανοητικὴ αὐτῆς τοῦ 'Ε-
θνους διάπλασις, ἡ κατόπιν ὑπὸ πολλῶν καὶ
ἄλλων εὐτυχῶν περιστάσεων ἐπιρρωσθεῖσα,
ἔλαβε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν νὰ καρπο-
φορήσῃ προσηκόντως, ἀρχικὴ τούτου πα-
ραίτιος ὑπῆρξεν ἡ 'Ενετικὴ κοινότης».

Στὴ Βενετία σχηματίζεται καὶ ἡ πρῶ-
τη 'Ηπειρωτικὴ παροικία.

Στὰ σχετικὰ μετρώα ἀναγράφονται: Ὁ
Μιχάλης ἀπὸ τὰ Γιάννινα, στὰ 1498⁴ ἡ
Μαρία ἀπὸ τὰ Γιάννινα, στὰ 1502, ὁ Γεώρ-
γης (Τζόρτζο) Τομαράς, στὰ 1524, ὁ Νι-

κίλας (Νικολό) Ξανθόπουλος από τον Άγιο Δονάτο (Άντονατ—Παραμυθία), στα 1526, ο πρώτος από τους Ήγούμενους, Μανώλης Γούμενος, καθώς και ο πρώτος από τους Σουγδουρήδες, ο Γιάννης (Τζοάνο) Σουγδουρής, στα 1555, ο Δῆμος Ζώτος, στα 1560, ο Στάθης Παππας στα 1563, ο Στέφανος Μπαλάνος, στα 1564, ο Αντώνης Βασιλάς, στα 1572. Ο Γιάννης (Τζοάνο) Φιλαθροπινός, στα 1575. Ο πρώτος από τη μεγάλη σειρά των Πουλημένων που συνεχίζεται ίσαμε τα 1678 και πέρα, Νικόλας Πουλημένος, στα 1575, ο Δημήτρης Σπανός, στα 1589, ο Ζώτος Τσιγαράς στα 1595. Ονόματα, όλοι αυτοί, που έγιναν κατόπι γνωστότατα στην Ήπειρώτικη Ιστορία.

Και είναι κατόπι οι Ίερομνήμονες, οι Καραϊωάννηδες, οι Ντίλιοι, οι Μαρούτσηδες, οι Ρίζηδες, ή αείμνηστη αυτή χορεία των Ήπειρωτών της Βενετίας, που πρώτοι και καλλίτεροι φρόντισαν να γιατρέψουν κάθε σωματική ή ψυχική αρρώστεια του δουλωμένου γένους.

Κι' οι Γκιονμάτες:

Στα 1556, πρώτος εκεί ο Στάθης Γκιόνμας: στα 1560, ο Μιχάλης κι' ο Δημήτρης: στα 1574, ο Θεοδόσης κι' ο Γεώργιος: στα 1580, ο Γερόλυμος. Και στα 1674, ο Μάνο Γκιόνμας, ο όποιος με δωρεά εν ζωή στις 5 Νοέμβρη του 1576, διαθέτει 20356 δουκάτα, για την ίδρυση στα Γιάννινα Ίεροσπουδαστήριου, καθώς και για άλλους ακόμα ευχαγείς σκοπούς. Και με την ίδια αυτή δωρητική πράξη, αφήνει και στο Μοναστήρι του Άη—Νικόλα του Μεθόδιου του έπονομαζόμενου Έλεούσα, που αυτός το θέλει, των Γκιόνμα—έπειδή, ποιός ξέρει, ποιός από τους πρόγονους του το είχεν ιδρύσει ή ανακαινίσει—δουκάτα 30. Για το Μάνο Γκιόνμα, ακόμα και στα 1676, ή Έλεούσα ήταν και έμεινε, ο Άη—Νικόλας των προγόνων του.

Κι' όλα αυτά που είπαμε, είναι ένα, μικρό μονάχα κομμάτι, από την ιστορία των έξω από το Κάστρο Χριστιανών, που δεν τους κάλυπτε κανένα προνόμιο, κανένα τείχος. Είναι ακόμα, οι Μονάχοι, οι

Στάθη Σιότο, οι Παπασαράφηδες, οι Χρήστου, οι Χατζηνίκου, οι Γκότση, οι Κοντοξήδες, κι' άλλοι κι' άλλοι, ένα σωρό ταξιδευτές, που φεύγοντας την Τούρκικη δυναστεία, και μη θέλοντας να σκύψουν το κεφάλι, όπως οι Καστρινοί αριστοκράτες Στρατηγόπουλοι, Βουΐσαβοι, Παπούληδες, Λυγδάδες, Αελυποράδες, πήραν τα μάτια τους, κι' από τα πρώτα χρήματα του ύστερήματός τους, κύτταξαν να ανακουφίσουν τους σκλάβους αδελφούς τους, τους βασιανζόμενους και τυραννιζόμενους, όχι τώρα, μονάχα από τον Τούρκο, αλλά κι' από τον έμόθρησκο έξακολουθητικά Ψευδάρχη.

«Απλή ανάγνωση των διαθηκών των, γράφει ο Κ. Μέρτζιος, που τις άνεδημοσίευσε από τα αρχεία Βενετίας, μάς αποκαλύπτει τον φλογερό πατριωτισμόν που έθέρμαινε τα στήθη των αειμνήστων τούτων ανδρών».

Κι' εκείνοι που έμειναν στο γενέθλιο τόπο:

Ο γεωργός άγκάλιασε το χῶμα που τον γέννησε, και τον ανάθρεψε και τον μεγάλωσε. Τη μάνα γῆς, που μέσ' στα σπλάχνα της, ήταν θαμμένοι, σε άτελεύτητη σειρά οι πρόγονοί του, κι' όπου θάβρισκε κι' αυτός την αιώνια γαλήνη.

Ο άστός; ο τεχνίτης; Συσπειρώθηκε πιδ πολύ και συσρίχτηκε στη συντεχνία του. Ο συνεταιρισμός, έγινε τώρα ο δουλευτής του Έθνους και της Θρησκείας. «Από το ταμείο των συντεχνιών, τον κοορβανά, γράφει, ή Άγγελική Χατζημιχάλη, συντηρούσαν γιατρούς, φαρμακεία, δογθοῦσαν άρρωστους συντεχνίτες, γέροντες . . χῆρες, όρφανά . . άεργους . . πάντρευαν κορίτσια μάζευαν έκθετα παιδιά . . . έλευθέρωναν από τις φυλακές κρατούμενους για χρέη. Χτίζαν και συντηρούσαν σχολεία, διώριζαν και πλήρωναν δασκάλους. Οίκοδομοῦσαν έκκλησίες, νοσοκομεία, κάθε είδος ευαγῆ καθιδρύματα . . Ανακαινίζαν μοναστήρια, αγοράζαν άμφια και ιερά σκεύη, ιστοροῦσαν και διακοσμοῦσαν ναούς». Κι' όλα αυτά, από το «κιβώτιον Έλεους». Αυτή τη συμπαγή και όργανωμένη μάζα, βρήκαν έτοιμη οι απόδημοι πατριώτες, και

τῇ μορφοποίησαν σὲ Ἐφορεῖες, Ἐπιτροπές καὶ Ἰδρύματα: Σὲ «Ἐ λ έ η».

Ἀπὸ τοὺς ἐργάτες αὐτῆς τῆς κυψέλης διασώθηκε τὸ ἔθνος καὶ ἡ ὀρησκεία. Ἀπὸ τὸν ἰδρωτὰ καὶ τὰ χρήματά τους, ἐγῆχαν τὰ πρῶτα στὰ Γιάννινα Σχολεῖα, ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μεγάλοι τοῦ γένους Δάσκαλοι, ἀπ' αὐτοὺς ἡ μεγάλη Παιδεία κι' ἡ ἀκτινοβολία τούτης: τῆς πόλης, ἀπ' αὐτοὺς ἡ Διαφώτιση, ἀπ' αὐτοὺς ὁ Διονύσιος, ὁ Ἀγίος Κοσμάς, ἡ Ἐπανάστασις, ἡ Ἐλευθερία.

Κι' ἀπὸ τοὺς Καστρινούς:

Τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο, ἐπὶ διακόσια περίπου χρόνια, δὲν ἔχει ἱστορία.

Οἱ παλαιοὶ ἄρχοντες του, ἐξακολουθεῖσαν καὶ μετὰ τὸ 1430 νὰ νέμονται τὰ τιμάριά τους καὶ τοὺς ὁμόθητους δουλοπαικούς τους. Στρατεύονται, μαζὺ μὲ τὸ δυνάστη, τὸν βοηθοῦν νὰ χτυπήσῃ τὸ Διονύσιο καὶ τοὺς Πέρσες, τὸν κάθε ἐχτρώ του. Κι' ὅταν τοὺς προβάλλεται τὸ δίλημμα, νὰ ἐξισλαμισθοῦν ἢ νὰ χάσουν τὰ τιμάριά τους προτιμοῦν τὸ πρῶτο.

Κι' ἔτσι, οἱ ἴδιοι αὐτοί, σὰ νεοφώτιστοι

τώρα καὶ φανατισμένοι Μουσουλμάνοι, ἐξακολουθεῖσαν νὰ νέμονται καὶ νὰ τυραννοῦν τὸν πρίνδομέθηρσκό τους: καὶ θὰ τὸν εἶχαν τελειωτικὰ ἀπορροφήσει, ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ ταξιδευτὲς τῆς Βενετίας, καὶ κατόπι τῆς Ρωσίας, τῆς Αἰγύπτου τῆς Ρουμανίας. Ἀκόμη καὶ στὰ 1840, οἱ διάδοχοί τους ἄρχοντες τῶν Γιαννίνων, κυττὰν πῶς νὰ «πραγματεύσουν» τὸ γέρο Νικόλα Ζωσιμά, γιὰ τὰ τὰλληρα ποὺ αὐτὸς πρῶριζε γιὰ τὴ Ζωσιμαῖα Σχολή*, σὲ καιρὸ ποὺ ἕνας ἀγρότης, ἕνας ταπεινὸς ἱπποκόμος ποὺ οἱ Τούρκοι τὸν εἶχαν ἀναδείξει σὲ περίοπτη καὶ πλούσια θέση Οἰκονόμου, ἐνῶ μπορούσε νὰ τὰ κρατήσῃ ὅλα, ἀφήνοντας μονάχα νὰ τὸν φωνάζουν Χατζάν, τὰ πέταξε ὅλα μακριὰ, καὶ ἀσφάλεια, καὶ θέση, καὶ χρήματα καὶ χωρὶς νὰ λυπηθῇ, οὔτε γυναῖκα, οὔτε νεογέννητο μοναχοπαῖδι, διακήρυξε θαρραλέα μπροστὰ σὲ τὴν ἀγχόνη:

«Ἦμουν Χριστιανός, εἶμαι Χριστιανός, καὶ θὰ πεθάνω Χριστιανός!...»

—Καὶ Ἕλληνας!.. θὰ προσθέταμε ἐμεῖς ἦταν ὁμοῦς—γιὰ τότε—περιττό.

*Υποσημειώσεις

1. Δὲς Κ. Μάρτζιου, τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἑπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, στὰ Ἑπειρωτικὰ Χρονικά 1936, σελ. 92 καὶ ἐπ. 244 καὶ ἐπ.

2. Δὲς Β. Πατσέλη, Τούρκοι Σπαῆδες, στὸ Περιοδικὸ «Ἑπειρωτικὴ Ἑστία», σελ. 790.

3. Δὲς, Ἀπὸ τὴν παλαιότερη ἱστορία τοῦ Βυζαντινοῦ (Τσαρναπλανῶν) στὸ Περιοδικὸ «Ἑπειρ. Ἑστία» Τομ. Α' σελ. 80.

4. Δὲς Παπαρρηγοπούλου Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθνους 1885 Τόμ. Β, σελ. 609 ἐπ.

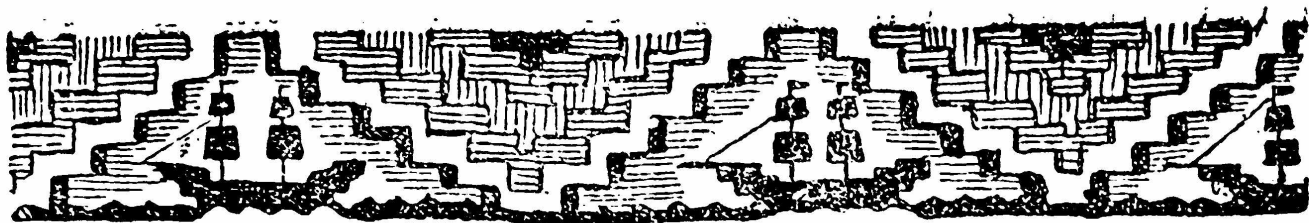
5. Τὴν ὀνομασία αὐτὴ τὴν δίνει ὁ Δ. Κερασάρης, στὴ διαθήκη του ποὺ συντάχθηκε στὴ Βενετία, στίς 30 Νοεμβρίου 1561 (δὲς Ἑπειρ. Χρον. 1936, σελ. 192).

6. Δὲς Ἑπειρ. Χρον. 1936, Τὸ ἐν Βενετίᾳ Κρατικὸν Ἀρχεῖον—Διαθήκαι Εὐεργετῶν.

7. Στὸ βιβλίο τῆς «Μορφὴς ὑπὸ τὴ σωματικῇ ὁργάνωσιν τῶν Ἑλλήνων στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορίαν», Ἀθῆναι 1953, σελ. 292 καὶ ἐπ.

8. Δὲς ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία Ζωσιμάδων στὰ Ἑπειρ. Χρονικά 1931, 1932, 1933.

ΠΕΤΡΟΥ ΓΙΑΝΝΑΚΟΥ, ιατροῦ

ΟΙ ΒΛΑΧΟΙ ΣΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΑ ΖΑΓΟΡΙΣΙΑ

«Σ' ἄν δώσ' ὁ ἥλιος τ' Ἀπριλιοῦ
καὶ λυώσουνε τὰ χιόνια
καὶ χορταριάσουν οἱ πλαγιές....
δικά μας εἶναι τὰ βουνά....»

Τώρα ποῦ γράφω τοῦτες τὲς γραμμὲς οἱ Βλάχοι μας οἱ κατακαυμένοι, ζοῦν τὲς εὐτυχέστερες στιγμὲς τῆς ζωῆς τους. Οἱ χαρὲς τους αὐτές, βρίσκονται, σ' ὁ τιμῆμα τῆς ζωῆς των μόνον, ποῦ ἀποκαμωμένοι ἀπὸ τὴ χειμῶνιά καὶ τὴ «λαμπάδο» τοῦ Θεοῦ τῆς Λάμαρης τοιμάζονται γιὰ τὰ βουνὰ τοῦ Ζαγοριοῦ.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τὰ ἰδανικά τους καὶ τὲς χαρὲς τους. Οἱ Σαρακατσαναῖοι, τὴ μεγαλύνει τὸν, τὴ μοναδική ἴσως, χαρὰ καὶ εὐτυχία τὴ νοιώθουν, τὴν ἐτοχὴ αὐτὴ, ποῦ «φορτώνουν» τὸ «κονάκ» τους καὶ σαλαγόντας τὰ κοπάδια τους, ἀφίνουν πίσω τὴ δόλια Λάμαρη μὲ τὲς πίκρες τῆς καὶ τοὺς καύμους τῆς καὶ ξεκινοῦν γιὰ τὰ λόγγα καὶ τὰ σπανοτόπια τοῦ Ζαγοριοῦ.

Ποίηση καὶ θρησκεία εἶναι ἡ ζωὴ τους αὐτή. Ἄν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τοὺς δεῖ κανεὶς ἀπὸ κοντὰ καὶ κουθεντιάσει γιὰ τὴ ζωὴ τους, θὰ μείνει μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ζοῦν γι' αὐτὴ τὴν ὥρα καὶ τὴν ἐποχὴ. Δὲν ξέρω ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ συναντήσῃ καὶ ἄλλοῦ τὴν ὁμαδικὴ αὐτὴ ζωὴ ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Ὅμαδικὰ πορεύονται, μὲ χαρὲς, φωνές, βελάσματα καὶ κουδουνίσματα, φασίλιες καὶ καὶ λογιῶν λογιῶν ζῶα πρὸς τὴ «ζωή»...

«Ζωή»!... Ναί. Γιατὶ ἔξω μῆνες, αὐτοὺς τοὺς καλοκαριάτικους μῆνες, ζοῦν τὴ ζωὴ καὶ ἔξω μῆνες ἔχουν πάλι, μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης καὶ τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ζήσουν αὐτὴ τὴ ζήση!

Ἡ ἀνυπακομὴ καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ

καρτερία ζωγραφίζεται ἀδρὰ σ' ἃ πρόσωπα ὁλωνῶν ὧς ποῦ νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα ὁ τσέλιγκας γιὰ τὸ ξεκίνημα τὴν τάδε μέρα...

Τὸ ξεκίνημα αὐτό, εἶναι ἡ περηφάνεια καὶ ἡ χαρὰ τῆς στάνης καὶ τοῦ τσέλιγκα, ἀλλὰ καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἀφοσίωση, σ' αὐτὸ καὶ στὴ διάρκειά του.

Ἀπὸ πέρρες εἶχαν χωρίσει τὰ γαλάρια πρόβατα. Τὰ φλώρα γιὰ τὸ πρῶτο κοπάδι, τὰ λάινα γιὰ τὸ δεῦτερο.

Οἱ ἱζιομπαναρέοι τὴν παραμονή, θ' ἀρματώσουν τὰ ἔξω ἔφτα γκεσέμια, καλοκουρεμένα μὲ ἀφημένες φοῦνιες σιὰ πόδια καὶ σις κοιλίες, μὲ τὰ μεγάλα διπλὰ «κύπρια» ποὺ ἀγοῦν σ' ἄν καμπάνες μὲ ἐξαιρετικὴ μουσικότητα καὶ μεταδίδουν γιὰ πολὺ μακρὰ τὴ χαρὰ, τὴν ἀρχοντιά καὶ τὴν περηφάνεια τῆς στάνης. Συμπλήρωμα τῆς μουσικῆς αὐτῆς ἀχολοῦς... γιὰ μπάσο, προστίθεται ἡ «μτιμπίκα», χάλκινο μεγάλο προβατοκρύδουνο, ποὺ κρεμιέται σὲ γκεσέμι κοντόγοντρο συνήθως, μὲ πλατεῖα στεφανωτὰ κέρατα, γιὰ νὰ χτυπάῃ τεμπλικά καὶ ῥυθμικά τὸ «μπίπ» «μπίπ» ὅπως τὸ τύμπανο σ' ἡ μτάνια. Ὅλ' αὐτὰ θ' ἀποτελέσουν τὴν πρωτοπορεία τῆς στάνης ὅλης.

Τὰ κυπροκούδουνα αὐτιά, φειαγμένα ἀπὸ μπροῦνιζο καὶ χαλκό, ἀπὸ τεχνίτες ποὺ ἔχουν τ' ἀργαστήρια τους στὸ παζάρι καὶ στὴν Καλούτσια στὰ Γιάννενα καὶ εἶναι ξακουστοί, γιὰ τὴ λεπτὴ τους τέχνη καὶ τὸ εἰδικὸ μουσικὸ τους αὐτί, ἔχει τὸ καθένα, τὸν ἦχο του καὶ ὅλα μαζὶ τὴ μουσικὴ κλίμακα τοῦ κατασκευαστῆ. Φυλάγονται σ' ἀράφια τοῦ κονακοῦ τοῦ τσέλιγκα καὶ ξεσκονίζονται τ' Ἀη Λαζάρ', γιὰ νὰ φύγουν ἀπ' τὰ γρέκια καὶ τὰ μαντριά, τὰ φίδια καὶ οἱ γκουστερίτσες, καὶ ἀρρώστειες καὶ βζάχτες ἀπ'

τὰ κοπάδια. Τὰ γὰρ σίμια διπλέγονται ἀπὸ μετακατσικάκια, τὰ «μινουχούουν», καὶ εἶναι συνήθως ψηλοπόδια, σιούτα καὶ με ποικιλόχρωμο τρίχωμα. Προτιμῶνται τὰ φλωρα καὶ τὰ λιάρι (ισοτρίμαυρα) καὶ κατὰ δευτέρον λόγον τὰ μπάρτζα, τὰ γκόρμπι ἢ νιέγκοι καὶ τὰ κανούτι, ἀλλὰ πάντοτε ζουνάριτα ἢ μπίλια μεροντοναί. Στὸ καλύτερο, ἢ μὲν χίντρα στὸ κέρατο ἢ τὸ χιμαλὶ τῆς σιάνης ἢ τὸ λαιμὶ τῶν.

Ὁ Τσέλιγκας «ὁ ν' αὐγὴ κοντὰ τ' ἄρμεγμα» ὅταν σιλήσῃ, κάθοντες τὸ στυρό του, τὰ γκεσέμια, παρακολουθεῖ τὸν τροπό που θὰ ξεκινήσουν, γὰρ πρόβλεψη. Πάει μαζί τους ὡς τὸ σύνορο τοῦ λειβαδίου περιήφινος κι' ἀντικειμενικῶς, τὰ «δρομιάζει» καὶ γυρίζει γὰρ τὰ φορτωσὴ τὰ κονάκια. Τὰ γκεσέμια αὐτὰ ἀκαλῶνται, ἀρματωμέναι μετὰ τὴν ἀρμάδα τῶν κουνούνων ὅλης τῆς μουσικῆς σειρᾶς, προπορεύονται σὺν ὁδηγοῖς τῆς σιάνης μαζί με τὸ τζιμπάνο, ποὺ τὰ σιλαγάζει μπροστὶ χαμογελαστός κι' ἐπιβλητὸς καὶ πίσω τους μαυλαίνει τὸ καλλίτερο κοπάδι γιὰ τὰ πρόβατα, τὰ φλωρα (γύρω στὰ πεντακόσια ὅσα...) ἀρματωμένα κι' αὐτὰ μετὰ πληθώρα γαλαροκούδουνα. «Στὴν πινλα» ὁ δεύτερος τζιμπάνος τοῦ κοταδίου κρατᾷ γὰρ τὸν κολοφό του, δεμένον μετὰ χοντρές ἀλυσίδες καὶ σούρει καὶ σα' αἰγᾷ.

Σὲ μικρὴ ἀπόσταση, ἔρχεται τὸ δεύτερο κοπάδι γαλάρια, τὰ λάϊα, κι' αὐτὸ πληθωρισμένο μετὰ γαλαροκούδουνα ἔχει ἐπικεφαλῆς του 4—5 γκεσέμια δευτερότερα καὶ μετὰ μικρότερα κουνούνια, ἀλλὰ δική τους μουσικὴ σειρὰ. Μαζί μ' αὐτὰ μπροστὰ στὸ νόταδι καὶ 5—6 γκεσέμια κρᾶρια, τὰ καλλίτερα τῆς σιάνης, μετὰ «μπιμπίκες» καὶ μεγάλα προβατοκούδουνα ποὺ δὲν ἦταν στὸ πρῶτο κοπάδι. Κι' αὐτὰ γύρω στὰ πεντακόσια τόσα. Τρίτο κατὰ σειρὰ τὰ στέρφα. Δυὸ τρίτα γκεσέμια ἐπικεφαλῆς μετὰ δευτερότερα προβοκούδουνα καὶ πίσω τους τ' ἀγριότερα πρόβατα τῆς σιάνης (γύρω στὰ 350 προτομαγκάγια) μ' ἄρα ἀπροβιτοκούδουνα μετὰ τὸ γεροδεμένο κι' ἀρρενωπὸ «στερφάρη» τους. Ἀκολουθοῦν τὰ ζυγούρια μ' ἐπικεφαλῆς δυὸ τρεῖς στερφοκάλεσιες ἢ παλιές γαλάρες μ' ἓνα δυὸ μικρὰ κουνούνια, ὅσο νὰ τις κυνηγοῦν τ' ἀρνάκια ποὺ τρέχουν πίσω

τους, πὶς ἂν εἶρη... καὶ μετὰ ζυγουριάση τους νωχελό, χαμροτὸ καὶ χαμογελαστό.

Πίσω τους, ὁ γδάρης μετὰ τὴν σ'οιγκιά του τὴ φωνὴ προσαρμόσμενος στ' ἀγριοκόπαλό του, πληθωρισμένο, μετὰ τὰ προσότζινα καὶ τενεκεδέκια κυτροκούδουνα. Καὶ κλείουν τὴν παράταξη, τὰ κ' τσὰ καὶ τ' ἀνήμπορα.

Οἱ σιαθμοὶ τῆς πορείας «τὰ γιτάκια», εἶναι προκαθορισμένα ἀπὸ λάμπου πρὸς πᾶντον.

Θὰ περμένουν ἐκεῖ περιστοιχισμένοι ἀπὸ τοὺς ντραγάς τοῦ τόπου, νῶρθουν καὶ νὰ «ρίξουν» τὰ κονάκια, ν' ἀρμῆσουν καὶ νὰ πῆξουν τὸ τυρί. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ τσέλιγκας θὰ φορτώσῃ τὸ τυρὶ μετὰ τὶς γραφικὰς τσαντῆλες στὸ μπενέκι καὶ ραντίζοντας τὸ διάβα του μετὰ τὸν ὄρὸ ποὺ τρέχει ἀπ' τὶς τοιαυτῆς, θὰ πάη νὰ τὸ κακοπυλίσῃ, στὰ χάγια καὶ στὰ χωριά, ἴσια ἴσια γὰρ τὸ τλάκι (φλοδώρημα ἀγροφυλάκω). Τὸ τυρὶ αὐτὸ εἶναι ὀλόπαχτο, γλυκύτατο καὶ τὸ νοστιμότερο τῆς χρώνιας (κρονοτηγμένο) τὸ Μαῖσιο τὸ τυρὶ καὶ τὸ Αὐγουστῖσιο βούτυρο ἔλγαν οἱ παλαιοὶ Ζαγορόσιοι, ἐκτὸς ἂν ἦταν τῆς τύχης... γιὰ τὴν ἀμέσαστον πώλησιν, ἦταν καὶ καὶ πονηροὶ ποὺ δὲν τὸ εἶχαν! οὐ καλὸ νὰ τὸ φκιάσουν ὀλόπαχο καὶ τὸ «τσιαχλατοῦσαν στ' ἄσ(ι)κί»... Κάθε βράδυ στὶς «τέντες» συγκέντρωση καὶ ὁσήμερι οὗ τσέλιγκας γὰρ τὰ «ζωντανὰ» γὰρ τὴν στοράτα, ἂν ἦταν «ταστρεῖα», μὴν ἐσμιζαν μετὰ τοῦ τάδε, ποὺ εἶναι «παρμένα» (βαρεῖα ἀρρώστεια ἐπιδημικὴ ἀγαλαξία), γὰρ μέτρα ἀσφάλειας στὸ γρέκι, γιὰτὶ στὸ μέγος ἐκεῖνο δὲν παίζον οἱ ἀλογόστορες κι' οἱ κ' ἄσ κοκλέφτες, ἂν κτσαῖχαν πολλά, ἂν γέν'σαν οἱ διγόνες... κ.τ.λ.

Ὅταν φθάσιν στὴν «περιφέρεια» (περιοχὴ τῶν Γιαννίνων), μετὰ τὴν συγκέντρωση καὶ προετοιμασίαν, γὰρ νὰ περάσουν τὴν πολτεία. Τὰ κοπάδια, θὰ μείνουν κάπως περισσότερα νὰ κουτσοφοσκῇσιν, νὰ ξεκουραστοῦν καὶ νὰ περάσουν σιγὰ σιγὰ, γιὰ νὰ ρίξουν στ' ἐς Κερνές, ποὺ θὰ περιμένουν τὰ κονάκια. Πολλοὶ μῆχαν στὰ Γιάννενα γὰρ νὰ ψωνίσουν (χτένες, κομπά, βλόνισι ράμματα... τίποτε τσαρούχια μερακλήτικα ἀπ' τὸν Κουτσάναγα...) ἄλλοι νὰ ἴδωσιν τὴν πιάξανα καὶ τὰ μεγάλα τῆς πολιτείας, ἀπὸ

λοι για τὸ σφαῖτό, στὸ γυατρὸ καὶ νὰ πάρουν καὶ τὰ βοτάνια καὶ τύσες ἄλλης ἀνάγκης τους. Ποῦ... νὰ τὰ ξαναβροῦν τὰ Γιάννενα...

Τὸ πέρασμα τῶν κοπαδιῶν ἀπὸ τὴν πόλη, γίνονταν τὴ νύχτα καὶ μὲ τὴ σειρά τοῦ ἐπιβλητικοῦ ξεκνήματος. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτέ, τὴν νυχτερίτικη αὐτὴ εἰκόνα τῆς πόλης τῶν Γιαννιῶν, ἀπὸ τὴν ἐπιχὴ ποῦ μαθητεύασι τὴ Ζωσιμάα καὶ νοσταγὸς τῆς ζωῆς τοῦ χωριοῦ, ἀναστατώνομουν μαζί τους. Τὴ γραφικότητα τῆς ἀναστατωμένης νύχτας συμπλήρωναν οἱ ἀγοροξυπνημένες ἀπ' τὴν ἠχοβοὴ καὶ τὰ βελόματα, γκαϊῆς, οἱ κηληγάδες καὶ τὰ λελέκια μὲ τὰ νυχτερινὰ «τακαρίσματα» τῆς μακρυᾶς τους μύτης.

Τὰ κουακαρίσματα τῆς λίμνης, σὰν νὰ σγοῦσαν, γὰ ν' ἀκούσῃ τὴν ἠχοβοὴ καὶ ἡ κυρὰ τῆς καὶ ν' ἀτολαύσῃ μαζί τους, τὴ γοητεία τῆς νύχτας, τῆς χιλιοτραγουδισμένης πόλης. Μετὰ τὰ Γιάννενα, ἡ κάθε στάση, τὸ δρόμο τῆς γιὰ τὸ βουνό τῆς. Ἀπὸ τὸ «Λυκόστομο» ἄρχιζε τὸ μέρασμα, ἀλλὰ γιὰ τὰ σπαῖα τοῦ Ζαγοριοῦ τὰ Παπιγκιώτικα, τὰ Βραδετνά, τὰ Κουκουλιώτικα, τὰ Καπεσοβίτσα, τὰ Τσεπελοβίτσα καὶ τὰ Σκαμνεῖωτικα τραβῆσαν οἱ μεγαλύτερες οἱ στάνες κι' ἡ ἀρχοντιά. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἀλλάζ' ἡ ὄψη τοῦ εἰρηνικοῦ Ζαγοριοῦ. Τοῦ κουιτρούλη τὸ πανηγύρι γίνεται στοὺς δρόμους καὶ στὰ χωριά του.

Ποὺς δὲ θυμᾶται τὴ γιορτερὴ ὄψη ποὺ πέρνουν τὰ καταπράσινα βουνὰ μας μὲ τὸν πυρετὸ αὐτὸ τῆς ζωῆς, μὲ τὰ πρόβατα ἀρδιασμένα στὰ στενωπὰ πρᾶσματά τους, τὰ τσάπ... τσάπ τῶν τζιομπαναραίων στὰ γκεσέμια, ποὺ πρῶτα καὶ καλύτερα νὰ σκαρφαλώσουν σ' ἀ βράχια καὶ στὰ στεφάνια. Τ' ἀγοριοκουδονίσματα ἀπ' τὰ πηδήματά τους ἀπ' αὐτὰ καὶ τὰ ξεσπλώματα... σὲ κάνουν νὰ νομίζεις, ὅτι ῥαδιὸ... ξεκόπηκε.

Ποὺς Τσεπελοβίτης δὲ θὰ θυμᾶται τοὺς παλαιοὺς ἀρχοντάνθρωπους μὲ τὸ πλούσιο βιὸ τους, ποὺ ξεκαλοκαίριαζαν στὴ «Βλάσνα» ἢ νώτερα τὸ μπαρμπακώστα Φερεντῖνο μὲ τὰ γεράματά του καὶ τὴ κλίσα του, νὰ σαλαγάη, ὡς τὴν ἀκρὴ τοῦ χωριοῦ, εὐθυτενὴς καλόκαρδος καὶ δαγκώνοντις χαρούμενα τὰ μουστάκια του, τὰ πελώρια γκεσέμια του, ποὺ σέρναν πίσω τους, ὅλο του

τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἀρχοντιά, μὲ τὴ σειρά καὶ τάξη ποὺ περιγράψαμε...

Ποιανὴς Ζαγορίσιος, δὲν κᾶκε ἡ πῆττι ἢ δὲν τὴν ἄμισε μισοπλασμένη γιὰ νὰ βγῇ, ζωσμέ ἡ τὴν ποδιά τῆς, καλοδεῖνο τὸ φακόλι τῆς καὶ μ' ἐλευρωμένα τὰ χροσόχερά της, νὰ χαρῇ, τὴ χερὰ τῆς μέρας καὶ τοῦ Ζαγοριοῦ. Ποιὸς δάσκαλος στὸ Ζαγόρι ἔδωκε τὸ μάθημα, ἔσω καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς δημογεροντίας, ἢ δὲν ἔχασε τὰ μαθητοῦριά του, ποὺ θ' ἄρχον νὰ ὑποδεχτοῦν τ' ἀρνάκια, μὲ τὸ ἥσυχο πέρασμά τους, τὸ τόσο ἡπυχ! ποὺ σ' ἄφαινε ν' ἀκούσης, τὸ γρήγορο «τίτι... πῆτι...» περπάτημά τους, στὰ γκατερίμια. Τὸ μεπλιά τους εὑρίσκαν τὰ κοπάδια, μὲ τὰ παιδιά, ποὺ χαρὰ τους ἦταν νὰ προγκίξουν τὰ γκεσέμια, γιὰ νὰ τραντάξουν τὰ κομπανοκούδουνα, ποὺ 10 μέρες τώρα τραντάζουν κάμπους καὶ χωριά καὶ πολιτείες. Πρῶτα τὰ διαβολόπαδα, μικρὰ μεγάλα, νὰ προκαλέσουν, σ' ἀ σίγουρα ὁμως, μὲ πέτρες καὶ μὲ ξύλα, τὰ θηρία μαλιαρὰ κοπαδόσφυλα, ποὺ τὰ κρατοῦσαν δεμένα μὲ χοντὲς ἀλυσίδες οἱ τσομπαναρέοι. Ἐκεῖνα φοβισμένα ἀπὸ τὸν κόσμον περμέναν, δειχνοντας καὶ τὶς δοντάρες τους, πότε νὰ βγοῦν στὰ κορροβούνια, νὰ βροῦν τὸν ἑαυτό τους.

Ἡ παράταξη τῶν χωρῶν, παραιτιονταν, ὡς ποῦ νὰ πηράσουν καὶ τὰ κονάκια, φορτωμένα στ' ἀλογομούλαρα κι' ἡ λακνιά μὲ τ' ἀργελίσια καὶ τὰ φρεσκογεννημένα μὲ τὰ χαϊμαλιά, νὰ στοριμώχνουναι στὴν οὐρὰ τῆς μάνας τους.

Μπροστά, θ' ἄσπερνε τὸ καραβάνι μὲ τὶς φαμήλιες, μιὰ κοπέλα, μὲ τὴ γρηὰ τοῦ τσέλιγκα τραβώντας ἀπ' τὸ καπίστοι, τὸ καλλίτερο ἄλλογο, φορτωμένο μὲ τὰ προικιά τῆς νηόνυφης, σκετασμένα μὲ παρδαλὴ φλοκερὴ βελόνζα. Συνέχεια ἔρχοιταν ἀρδιασμένο τὸ καραβάνι, φορτωμένα τὰ τετ' ἔλα, τὸ γάστρο, τὰ καζάνια τὰ σακιά μὲ τὰ σκουτιά καὶ τὸ λογιὸ νοικοκυριό. Τὰ λιανοπαῖδια δεμένα στὰ μισοσάμαρα, οἱ κόρες δεμένες στὰ φορτώματα καὶ στὰ τειτῆζα. Οἱ γυναῖκες πεζοπορεῖα, μὲ τὰ καταπροκισμένα τσαρούχια τους, μ' ἀ ὁκὰ τὸ καθένα, ἄλλες μὲ παιδιά χειροκρατῶντας, ἄλλες φορτωμένες σαρμανίτσες μὲ παχομάγουλα βλαχέπουλα, κι' ἄλλες φορτωμένες τὶς ἀδειανές

βιρέλες, μ' ένα δού χοντρο-έφαλα μούργα κουτάβια, παραμάσκαλα.

Τὸ κάθε κονάκι κι' ένα μικρὺ σικο ἀποκομένο δ' γ'νάκι. (Τὰ βλαχόπουλα τὸ ποτίζουν στὸ καπάκι τὸ δικό τους γάλα). Εἶναι τὸ μανάρι τοῦ καλοκαιριοῦ, μὲ φούντες καὶ μὲ μπιχλιμπιδία, πὺν θά'ναι ἡ συντροφιά κι' ὁ φίλος τῶν παιδιῶν καὶ τῆς στάνης. Ὅλο ὁ νοικοκυριό τους κι' ἡ ζωὴ τους, ἐκεῖ μαζί τους, φ'όρωσε ξεφόρωσε.

Ὅταν περάσ' υν καὶ τὰ κο-άκια διολύειται ἡ παρατάξη τῶν χωρ'ανῶν καὶ κλείνεται τὴν αὐλαία στὸ σίτι τὸ μπε-έκι τοῦ τσέλεγκ κα ξεφορτώνοντας τὶς τσαν ἦλες μὲ τὸ γλωρὸ τυρί. Λάμπει ἀπὸ πάστρα ἡ πούταινα τῆς Ζιγορίσιας κίλονοι-κοκυρῶς, (πὺν τῇ ζεμάτ'σε καὶ μὲ τσουκ-ίδα) καὶ χαίρεται χαρὰ μεγάλη ὁ τσέλιγκας, πὺν ὁ ἴδιος τὸ βγάξει ἀπ' τὶς τσαντῆλες, τὸ κόβει ὁμορφα ὁμορφα σὶδ ταψὶ τὸ τοπιθετεῖ σὶην πούταινα καὶ τ' ἀλατίζει. Τῇ γλύκα του τῇ χαίρονται τὰ σιαλοπαρμένα παιδιὰ τρώγοντας, ὅλες τὶς «μῦτες» τοῦ τυριοῦ, πὺν σχηματίζονται, ἀπ' τὸ μυτερὸ τριγωνικὸ σχῆμα τῆς μάλλινης βλαχοῦφασμένης τσαιτῆλας.

Τὸ «κα'οφάοντο κι' τ' χρόν, σ' εὐχαριστοῦμε, νὰ σοῦ διπλοχιλιάσουν καὶ καλὸ καλοκαίρι μαζί μὲ τὸ γλυκὸ καὶ τὸν καφὲ» εἶναι τὸ τέλος. Γραφικώτατοι εἶναι καὶ τὶς πρῶτες ἔπειτα μέρες, οἱ δρόμοι στὰ βουνά μας, μὲ τὰ καραβάνια πὺν φόρων'αν βρίζινο σάλμα (ἄχυρο) ἰδίως ἀπ' τὸ Βραδ το γιὰ τῇ στάνη καὶ τὰ καλύβια. Τὰ ζάρκα βουνὰ τοῦ Ζαγοριοῦ, πὺν δὲν τὰ λερώνει δεν-τρίσιος ἴσκιος, σταμάτησαν μὲ μιᾶς νάναι ἀγριοβούνια. Γίνηκαν ἡμεροτόπια... Στὰ γούπετα καὶ στὰ καταπράσινα πλάγια καὶ ῥιτιά τους, ἀχοῦν κουδούν'α καὶ βελάσματα... Οἱ πέρδικες καὶ τ' ἀγροπούλια, βρῆκαν συντροφιά στὸ τραγοῦδι τους, χιλιάδες γαλαροκούδουνα καὶ μπάσα...

Τὰ σιοῦτα καὶ τὰ ζουναράτα, πὺν ἔσεσαν 15 μέρες ἀρματωμένα μὲ τὰ καμπανοκούδονά τους τὸ βλάχικο ψίκι, ξαπλώθηκαν στοὺς χαλιάδες καὶ στὰ κοτρώνια, γιὰ νὰ ξαποστάσουν καὶ νὰ γατρέψουν ξύνοντας τὰ πληγιασμένα σβέρκια τους στὰ βράχια ἢ καὶ μὲ τ' ἀποσταμένα τους ποδάρια. Σὲ λίγο, θὰ τσιογκανιαστοῦν, γιὰ ὅλο τὸ καλοκαίρι, γιὰ νάναι ἔτοιμα τὸν Ἀπ-Δη-

μήρη, πὺν θὰ κληθοῦν νὰ πάρουν πά'ι, στὸ λαμό τους, τὸ βαρὺ φορτίο καί... τὴν ἡγεσία... Τὸ οὐρλιασμα τοῦ λύκου καὶ τῶν ζουζου'κῶν, π' ἀγρίεψαν τὰ ξαρημά μας τὰ βουνά, δὲ μα'ακούστηκαν... Ὁ «καραγκούνης» μὲ τὰ κολτσιδιασμένα του μαλλιά, συντροφευμένος ἀπ' τὸν κ'λοβό, τὸ μούργκα καὶ τὸν καραμπέρη, βγῆκε στὰ διάσελα... καὶ στὰ παλῆά του καραούλια... Σήκωσε ψηλὰ τὴ μούρη του... Ὁσμίστηκε δῶθε... κεῖθε... καὶ οὐρλιαξε περήφανα, σάν καταχτητής... Σὲ λίγο βοῦγγηξε γύρω τους, παντοῦ σ' ἡ βουνίσια πλάση, τὸ ἀργὸ καὶ βαρὺ χούμ... χούμ του... κι' ἐπανεῖρε τὴν τάξη καὶ τὴ γαλήνη... Ὑστερα, ξαπ'ώθηκε στοὺς ἴσκιους, στὰ κοτρώνια καὶ σὶὰ καραούλια του, μὲ τὴ γρασιδιασμένη του μουσούρα κόντρα στὸ μοσχομυρωμένο σφυριχτὸ βουνίσιο ἄρα τῆς Ἀστράκας καὶ τ' Ἀβάλου... κι' ἔκανε τ' ἀφεντικὸ του νὰ γείρη καὶ νὰ τὸν πάρη γλυκά... καὶ μὲ γαλήνη στὸ βουνίσιο του μαξιλάρι «στὸ κοτρώνι» καὶ στὸν τρουβά του πὺν σέρνει ἀκόμα, τὶς ἀλυσίδες τοῦ καραγκούνη, ἀπ' τὴ σιγάτα καὶ πὺν τοῦ θρυμματίζουν ἀκόμα τὴ γλυκειὰ μπομπότα του... Τ' ἀγριοκίπαδο, τοῦ ζαβρὺ γιδάρη, σταλίζει, στὰ σκέμια καὶ σὶὰ κρεπετοῖρια πάντα... Στοχάζεται στὰ βάθη τους καὶ σὶὰ γκρεμά... καὶ ζη'εύει τὰ περδ'οκόταδα, πού, ἀγριεμένα... ξεπετιοῦνται... κάνουν τὸν κύκλο στὰ ζαβά, μὲ γρηγοράδα τέτοια πὺν ἀκοῦς τὸ φ..χ... οὐ τους μόνο, καὶ κολλοῦν στὰ κοκκινάδια καὶ τσιακαρίζουν σ' ἀ σίγουρα γιὰ νὰ συναχτοῦν τὰ περδικόπουλα.

Τὰ περήφανα τ' ἀγριογ(ι)δα, ὅταν σφυρίξ' ὁ κουλαοῦζος τους, λὲς γκρεμιοῦνται στὰ ζαβά, ὡς πὺν νὰ θαρρέψουν, καὶ ν' ἀνακατωθοῦν στὴ βοσκή, μὲ τὰ σγουροκόπαδα, σὶς ράχες τῆς Γκούρας καὶ τῆς Γκαμήλας.

Λαγάρα!.. καθρέφτης... τὰ νερὰ σὶς; λοῦτσες... ζαρώνουν μονάχα στὸ φύσημα τ' ἀπογοιωματινοῦ βουνίσιου... Τὰ ποδαράκια τους, δὲν τὰ θολώνουν ἀκόμα. Τὸ λίγο πὺν θέλουν, τὸ γεύονται σὶς «γουρνοῦλες» καὶ τὶς κρυβουρες. Τὸ καταπράσινο καὶ γεμάτο δροσοσταλίδες χορταράκι τοῦ Ζαγορίσιου βουνοῦ, τὰ θρέφει καὶ τὰ ποτίζει, καὶ γίνετ' ἀφορμὴ νὰ λερώνονται,

τὰ κουλόκνυρα τῆς προβατίνας καὶ νὰ βουλιάζουν ὁ στάλος καὶ τὰ γρέκια.

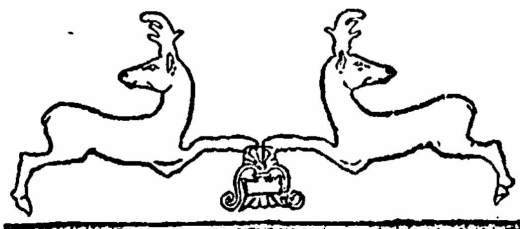
Στὰ οὐρφε·α, ξαναχίστηκε μὲ τὰ γκορ·γκολίθαρα, τὸ μαντρί καὶ ματάκα·σε στὴ βίγλα του, χαρούμενος μὲ τὴν πλατεὶά κέδρι·νη καρδάρα του, ὁ ἄρμεχτῖς. Ἀομέι... ἄρμει... καὶ χορατεύει, πού δὲν τὸν φά·νουν σ' ἡ γρηγοράδα καὶ χαϊεύει μὲ τὰ πασμένα χέρια του (ποιὸς δὲν ἄρμεξε Μαΐ·σια προβαίνα καὶ δὲν τὴν λίστεψε...) πού γυαλίζουν ἀπ' τὰ σαριά, καὶ χαίρεται τὰ λαχταριστὰ διγόνια, πού βυζαίνουν τὶς μαν·ρομάτες καὶ τὶς μπούτσ(ι)κες καὶ καρτεροῦν τὸ χα·αμό, σ' ὃν κοῦρο καὶ σιὰ ξιαμέτια... μὲ τὰ πηδήματα καὶ τὶς χαρὲς τους... Πλαῖσ' ὃν ὄρμηχτή, ἔστησε κι' ὅλας τὰ τε·τρακοσιὰ κα καζάνια, τοῦ βυζαχίτῃ τῆς στά·νης, ὁ σαρακιώτης δουλευτής· κι' ὁ κατνὸς τῆς βομμηανοποίησης μὲ τὸν ἀχὸ τῆς μη·χανῆς βρωμ·ῶν τὸ τόπο γύρα... καὶ τὴν τι·μὴ τῆς στάνης. Χλιμιντοῖ στὴ στάνη γύ·ρε ἡ φοράδα, μὴ χαθῇ τὸ πλάσι τῆς, μὲ τὶς χάντρες καὶ τὰ χαϊμαλιά καὶ καταχα·ρύμενο ἀκοίεται, τὸ χλιμίντρισμα τοῦ «σ·δηρ·φαρου» τοῦ τσέλιγκα, ποὶ βγῆκε κα·θυστερημένο, γὰ νὰ χαιρετῇ τὴν τὸ διάσελα καὶ τοὺς «καρτεροὺς» καὶ νὰ βρῇ καὶ τὴ χαμέν' ἀπὸ τὴ στρά·α, συντροφά του.

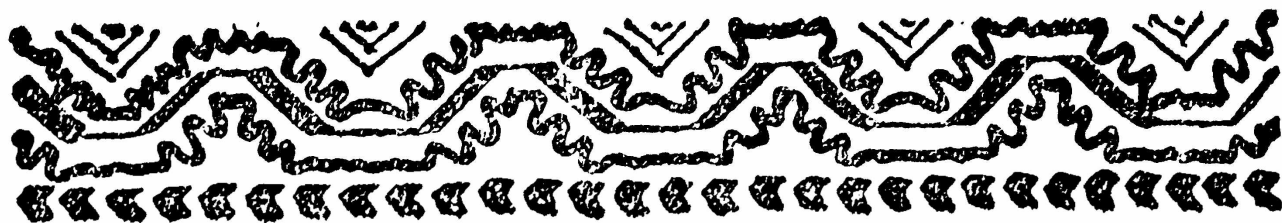
Δὲν ἔχω τώρα ἀντὶα κατάφερα ν' ἀπο·δόσω καλὰ τὴν εἰκόνα τῆς χαρᾶς αὐτῆς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ τόπου μας. Κοντολογίης, παραδεισένια γαῖῃκαν τ' ἀγριοβοῦνια μας, ἀπ' τ' ἀνθρωποπορ·βατοζωοκόπαδο. Σὰν ἄνθρωποι τῆς κοινωνίας μας δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι σ' ὁ νουνιά μας, ἀδικημένοι τόσο, αὐτὸς τοὺς κα·καυμένους βλάχους μας.

Ἡμεῖς γράμματα, ἡμεῖς μόρφωση, ἡ·μεῖς θεατρα καὶ κινηματογράφους... ἡμεῖς... ἡμεῖς... ἡμεῖς ὅ·α! Αὐτοί; Πρωτόγονοι ἄν·θρωποι. Βγαίνουν μιὰ φορὰ τὸ χρόνο... καὶ «σὰν ἡ ἀλ(ε)πού σιὸ παζάρ», καὶ ξα·

ναγνρίζουν στὸν «παράδεισό» τους γιὰ νὰ στείλουν σ' ἑμᾶς !!... τοὺς πολιτισμένους, τὸ ἐκλεκτὸ τυρί τους, τὸ μασχομυρισμένο βούτυρό τους καὶ τὸ καλλίερο τ' ἄρνι τους... Τὴν ψυχαγωγία δὲν τὴν ἔχουν. Καρ·εροῦν τὸ β' ἀχικο γάμο καὶ τὸ ψί·κι, γὰ νὰ ξεφαν·τώσουν, στὴν κυριολεξία. Ὁ βλάχος συντρο·φιά καὶ κρίση ἔχει μὲ τὴ γκλίτσα του, μὲ τὸν κολοβό του, μὲ τὴ φλογέρα του ἄλλοτε, ὅ·κ· τῶρα, τοῦ τὴν πῆρε ἡ δυ·τιχία, γιὰ νὰ μὴν τὴν κ' αἶει μὲ δαύτη φω·αχ·ό, καὶ τὸν ἀκοῦν τ' ἄσ·ρα τοῦ κολοκαιριοῦ καὶ τ' ἀστραπόβρον·α τῆς νύχτας τοῦ χινοπω·ριοῦ, μὲ τ' ἀν·ρ·μια καὶ μὲ τὸ κοπάδι του. Καλὰ πού μαθα·νοιν καὶ κουφεντιάζουν καὶ δὲν γυυγίζουν ἢ δὲν βελαζ·ιν μόνι·οι!! Μιὰ φορὰ τὸ μῆνα «γιὰ ν' ἀλλάξῃ» βλέπει τὴ γυναῖκα του κ' ἀ·ῆ τὸ «συγγενῇ» τῆς κι' ὅς·εἰν' ἀπέναντι στά·π' ἀγία· δὲν ἀφίνεται, τὸ ἔξνο κοπάδι, μὲ τὸ λῦκο πιστικό. Ὁ·α τὰ παιδάκια τρέχουν στὸ πατέρα τους· τὸ δικό του, τὸν φοβᾶται καὶ πρ·πεὶ νὰ μεγα·λώ·τῃ πολὺ καὶ νὰ τὸ γλυκάνει μὲ ζαχαρκά, γιὰ νὰ τοῦ γλυκάνῃ τὴν ἀγκαλιά. Ὁ·οι δουλεύ·υν ὅ·κ· ἄωρο, αὐτὸς 24ωρο. Ὁ·οι τὸν ἐ·μεταλλεύονται, κι' ὅλους πασκάει νὰ τοὺς κἀνῃ φίλους. Ὅταν στρατεύεται κι' ὅταν τοῖ·σ·έ·λει τὰ ἐντάλματα, τὸν θ·μᾶ·ται τὸ κράτος. Μὲ τὴν κλί·σα σ' αὐτὰ χέρια τον κοιμᾶται καὶ τὸ χῶμα καὶ τὸ κ·τρῶνι μόν·μο στρῶμα καὶ μαξι·άρι γιὰ ζωὴ καὶ θάνατο!!... Ἔρχεται ἡ ἀνοιξη νὰ χαρῇ!! καὶ νὰ προστά του, ὁ ν·ρα·άτης γιὰ τὸ «τλά·κ»...

Δὲν θᾶπρετε νὰ κλείσω, μὲ τὴ δυστυ·χία του, τὸ χαρούμενο αὐτὸ νομάτι τῆς ζω·ῆς του· ἀλλὰ μήπως θὰ·τὸ ἰδῇ; . Γιὰ μᾶς; ἔτσι ἔπρεπε, γιὰ νὰ τὸν γνωρίσωμε, νὰ τὸν πονέσωμε καὶ νὰ ξεσηκωθοῦμε καὶ γι· Αὐτὸ ν·

ΤΑΣΟΥ ΛΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ.*

Ὁ Ἰωαννίνων Καλλίνικος, συντάκτης πιθανῶς τοῦ ἀνωτέρω ἀφηρηστικοῦ καὶ τὰ τοῦ Δυρραχίου γράμμα ος, ἀναδεικνύεται ἐξ αὐτοῦ λόγιος, ἐγκρατὴς τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἑρῶν βιβλίων, αὐστηρὸς ἀπολογητὴς τῆς ὁρθοδοξίας, ἀληθοῦς παρυσίας τοῦ λογικοῦ ποιμνίου, ἀγανακτῶν ἐκ τῆς ἀναισχύντου διαγωγῆς τοῦ αὐτοῦ μητροπολίτου καὶ μετὰ παρησίᾳς ὁμιλῶν κατὰ τῶν μηχανορραφῶν τῆς ἀσκουμένης ὑπὸ τῶν Δυτικῶν προπαγάνδας, καθ' ὃν χρόνον τὸ ἔθνος ἐστέναζεν ὑπὲρ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων, εἶχεν ἀπολέσει τὴν πολιτικὴν του ἐλευθερίαν καὶ μόνη παρηγορία τοῦ εἶχεν ἀτομεῖν ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία. Ὁ μητροπολίτης Καλλίνικος, ἀντιθέμενος κατὰ τῶν γιγισμένων, ἀναδεικνύεται μὴ σημαντικὴ προσωπικότης, ἡ ὁποία προσφέρει ἐθνικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ γένος, κατὰ τὴν πικρὰν ταύτην περίοδον τῆς ἱστορίας του.

Ἐκ τῆς ἐπισημειώσεως τοῦ Ἀρχιεπὶ Ἀθανασίου πληροφανεύεται, ὅτι οἱ προεστώτες τῆς Χειμάρους ἀπεδοκίμασαν τὴν ἀτότητα τοῦ μητροπολίτου των, χαρακτηρίσαντες αὐτὴν βδελυρὰν καὶ βλάσφημον. Ἀν τοῦ ὁ ἀληθεύῃ, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Χειμαρριῶται προσεχώρησαν εἰς τὸν παπισμὸν. Ἀπὸ ἐγγραφῶν βιβλίων τῶν προεστώτων Χειμάρους, συντεταγμένην τῇ 22 Ἀυγούστου 1662, μαρτυροῦμεν ὅτι οἱ Χειμαρριῶται εἶχον ζητήσει τὴν μετάβασιν τοῦ Δυρραχίου καὶ Δαλματῶν Συμεῶν Λάσκαρη, «ἵνα τοὺς δδηγῇ εἰς τὰ τοῦ θεοῦ καὶ τὸν ἐδέχθησαν «μετὰ πᾶσαν χαρὰν καὶ εὐφροσύνην», καὶ ὅτι ὁ Ἀρχιεπὶ Ἀθανάσιος «ἐπεμψε χάρισμα εἰς τούτην τὴν ἐπορχίαν ἀρχιερατικὰ καὶ ιερά». Περαιτέρω ἀναφέρεται ὅτι κακο—Σπύρος τις ἠθέλη νὰ κρατήσει τὰ ιερά, ἐμποδισθεὶς δὲ «ἐκάκιωσε καὶ ἔλεγε χίλιες πομπὰς καὶ θρῖσιες εἰς κατοφρόνησιν τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου καὶ ἀρχιεπισκόπου Δυρραχίου καὶ ἔκχμεν καὶ ἤλθον ἀφορεστικὰ χαρτιά ἀπὸ τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων μετὰ πολλὰς βλασφημίας τοῦ ἀγιωτάτου πάπα Ρώμης, μητροπολίτου καὶ διδασκάλων καὶ ἑστέρων διὰ ἡμεῖς ἀκούσαμεν ἀπὸ τῆς ἁγίας διδαχῆς τῶν ἁγίων μητροπολίτου καὶ διδασκάλων, διὰ νὰ εἶναι ὅντων ὀγκανίσματα, αἵματι, ψέματα, πλανήματα. Ἀλλὰ ἡμεῖς δημοσίως τοὺς ἀναθεματίσαμεν, ὁμοίως καὶ τοὺς ἐδικούς τοῦ κακο—Σπύρου, καὶ τὸν ἴδιον ἀκέρμη ὁ μακάριος πατριάρχης καὶ

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους (σελ. 576) καὶ τέλος.

μητροπολίτης ἀζώρεσεν. Ἐφυγεν ἀπέχει καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Κερφούς καὶ ἐνώθη με τοὺς ἀντιλέγοντας τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας . . . »⁽³⁹⁾

Καίτοι δὲν διαφαίνεται σαφῶς τίνας ἀνεθεμάτισαν οἱ Χειμαρριῶται δημοσίως, ἐκ τῆς συνεχείας τοῦ ἐγγράφου ἥτις σιρέφεται καὶ ἀ τοῦ κακο—Σπύρου καὶ τοῦ παρα'εθέντος τμήματος εἶναι φανερόν διὰ φιλοπαπικὸν πνεῦμα ὑπηγόρυσσε τὴν σύνταξιν αὐτοῦ πρὸς διπ'ωριατικὴν χρῆσιν. Εἰς Χειμάρραν ἄλλως τε κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη 1664—1666 εἶχε καταφύγει διωκόμενος καὶ λεινοπαθὼν ὁ Ἀχριδῶν πατριάρχης Ἀθανάσιος, ὁπόθεν ἐπιστρεφόμενος πρὸς διαφόρους⁽⁴⁰⁾ καὶ ἐπομένως πολὺ φυσικὸν ἦτο ὁ λατινόφωνος οὗτος προκαθημένος νὰ ἤσκει πάσης φύσεως προταγάνδαν καὶ δὲ τῶν συνεργῶν καὶ μόνος. Ἐν τούτοις ἡ Χειμάρρα δὲν ἀπεσπάρθη ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας, παρὰ τὴν λαίλαπα τῶν περιστάσεων ὡς περὶ τοῦτου πείθει ἡ ὑπαρξὶς συνεχοῦς διαδοχῆς ὀρθοδόξων ἀρχιερέων, ἀπὸ τοῦ Σεραφεῖμ, ὃν εἶδμεν ἄνω ἐρῶ προσαιτῶντα κατὰ τὸ 1664 χωρία τινά, μέχρι τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων, ὧν γνωρίζομεν πῶς ἦσαν⁽⁴¹⁾.

Περαιτέρω, μετὰ τὸ 1662, ὁ Καλλίνικος καίτοι δὲ, ἔχομεν εἰδικῶς περὶ αὐτοῦ μνείας, παραμέει εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰωαννῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔτους 1666, ὁπότε καταγγέλλεται ὑπὸ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐλαρχίας αὐτοῦ διὰ πικρομίας, ἀδικίας καὶ ἐπιβουλὰς παντοειδῆς, καὶ καθαρεῖται. Εἰς τὴν συνοδικὴν κατ' αὐτοῦ καθαίρεσιν, ἐπὶ πατρὶ Παθείου Δ' τοῦ ἀπὸ Πούσης, κατ' Ἰαννουάριον 1666 γενομένην, ἀναφέρεται ὅτι καθυστερεῖ τὸ πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον δόσιμα, ὅτι ἐνέπαιξε τοὺς πεμπτομένους ἐξάρχους καὶ ὅτι πολλὰ ἰς πρότερον εἶχε καθαιρεθῇ καὶ εἰς οὐδὲν ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὰς πατριαρχικὰς ἀποφάσεις. Ἡ ἐν λόγῳ καθαιρέσις ἐκ τῆς Νομικῆς Συναγωγῆς (φ. 76β—77α)⁽⁴²⁾ ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Παρθένιος ἐλέφθερὸς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Εἰ καὶ πάντες οἱ ἀπάξαπλῶς παραβλέποντες τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους νόμους καὶ τὰ θεοσεβῶς νειομοθετημένα παρακούοντες καὶ ταῖς παρανομίας ἑαυτοὺς ἢ αἰτιάζοντες, ποινὰς ταῖς ὑπὸ νόμον ἀνγκόστους καθυποβάλλονται καὶ νομίμως καταδικάζονται, πολλῶν μᾶλλον οἱ ἔσθροι κληθέντες καὶ προστάται τῶν νόμων, οἱς ἐνεπιστεύθησαν εἰς τὸ διαφυλάττειν αὐτοὺς καὶ ἐκδικεῖν καὶ τοὺς λοιποὺς παιδεύειν, εἰς εὐσμίαν παρανομεῖν φωραθέντες καὶ ἀντὶ τοῦ φυλάττειν φθείρειν τοὺς νόμους καὶ ἀδεῶς αὐτοὺς προδίδοναι καὶ ἐφ' ὅδιον αὐτοὺς ποι-
10 εῖν αἰσχροκερδεῖας, μάλιστα δ' ὅτε τὴν ἀρχιερατικὴν ἀξίαν λαχόντες περιώ-
σάμενοι καὶ θεῶν τὰ συνθήκας ἀποδόντες θεοφρόνως τοὺς νόμους τηρεῖν καὶ ποι-
νηρᾶς ἀπάσης ὑπολήψεως καθαρὸς ἑαυτοὺς περισώζειν καὶ διεξάγειν ἀνεπιλή-
πτως προσωτηρίου νομὰς τὸ θεῶν ἐμπιστευθὲν αὐτοῖς χριστοσπλεκτον πεί-
νιον, καταψευδόμενοι τῆς σφῶν ἐπαγγελίας ἀναφανῶσι καὶ ἀντιτακτοῦντες καὶ

39. V. Laurent, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 46—47.

40. Α δ τ ρ θ ι, σελ. 56 κ. εἶ.

41. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 100.

42. Κ. Ν. Σ α θ α, ἐνθ' ἀκρολ. σελ. 597,

- 15 ἀντιπράττοντες καὶ σκότος ἀντὶ φωτός καθιστώμενοι καὶ ὁδηγοὶ τυφλοὶ καὶ
 ἄλλοι μεμαραμένον καὶ πρὸς πᾶσαν παρανομίαν χωροῦντες ἀνυποστόλως καὶ
 διαφθείροντες τὰ νουνοθετημένα καὶ ψυχὰς εὐσεβῶν διαστέλλοντες τῆς πνευ-
 ματικῆς ἀειζωίας καὶ προδιδόντες εἰς κόλασιν οὓς ὑπέσχοντο ἀσπίλους καὶ
 ἀμώμους φυλάττειν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς, δικαίως πάντως καὶ εὐλόγως τῇ ἐκ-
 20 κλησιατικῇ ἀξίᾳ κατακόπτεσθαι δεόν, ὡς καρποὺς πονηροῦ καὶ ἐπιμωμή-
 τος ἀναδιδόντας κατὰ τὸν εὐθαλῆ καὶ ἀμώμητον περίβολον τοῦ Χριστοῦ καὶ
 μακρὰν ἀποβάλλεσθαι, καθάπερ ἐξίτηλα ξύλα καὶ εὐθετα πρὸς τὴν τοῦ ἐπαπει-
 λουμένου πυρὸς ἀνάλωσιν. Ἐπειδὴ τοίνυν καὶ ὁ χρηματίας ὅπωςδήποτε μη-
 τροπολίτης Ἰωαννίνων κακο—Καλλίνικος, οὐ μόνον ἐφθασε κατὰ πάντα τὸν
 25 χρόνον τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ ποικίλως πρὸς τὴν κατ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ
 Μεγάλην Ἑκκλησίαν παραφρονεῖν καὶ πολλαχῶς ἀντιπράττειν καὶ ἀντιμυχα-
 νᾶσθαι παντοίως πρὸς τὸ διακρατεῖν καὶ μὴ ἀπολογεῖσθαι τὰ κατὰ καιροῦς
 παρ' αὐτοῦ συνοδικῶς ἀπαιτούμενα ἐκκλησιαστικὰ δικαιώματα καὶ ἐπιβούλως
 φέρεσθαι κατὰ τῶν πεμπομένων πρὸς ἐαυτὸν πατριαρχικῶν ἐξάρχων καὶ σκευ-
 30 ωρίας ἐξορτᾶν κατ' αὐτῶν καὶ ἐπιβουλὰς ἐπιχειροῦν καὶ ζημιοῦν τὴν ἐκκλη-
 σίαν δια παντός, ἀλλ' ὧν καὶ πολλάκις παιδείαις καθυπεβλήθη καὶ παιναῖς κα-
 τεδαρύθη καὶ πρὸς σωτηρισμὸν ἐπειράσθη κατὰ τὴν ἄκαρπον ἐκείνου παρ' εὐαγ-
 γελίοις συκῇν, ἀλλ' οὐκ ἠβουλήθη ποτὲ συνίειν, μήτε διόρθωσιν ἐπιθεῖναι
 τοῖς παραφροσύναις αὐτοῦ, φύσιν καὶ γὰρ πονηρὰν μεταβαλεῖν οὐ ράδιον,
 35 κατὰ τὸν εἰπόντα. Ἀλλὰ καὶ τὰς οὐκ ὀρθομένης πολλοὶ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρ-
 χίας αὐτοῦ καὶ εἰσέτρεψαν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔργον κριτήριον ἀναφορὰς εἰς-
 κομίζοντες τῆς ἐκείσε πολιτείας, πεπληρωμένους ἀνεμιῶν καὶ πορνειῶν
 ἀφορήτων καὶ τετολμηκότα δηλοῦντας αὐτὸν διὰ δωροληψίαν καὶ αἰσχροκέρδει-
 αν συγχωρεῖσαι ἀσυγχωρήτως καὶ παραχωρεῖσαι συντελεσθῆναι τετραγαμίας
 40 δεινὰς, αἰμομιξίας καὶ ἀθεμιτογαμίας καὶ πατοῖα εἶδη παρανομιῶν κατ' εἶδος
 καὶ κατ' ὄνομα καὶ κατὰ τὸν περίγραψοντες οἱ ἀναφέροντες, ἐὼ λέγειν
 ὅσας ἀτοπίας καὶ παρανομίας καὶ καταδυναστείας καὶ ἀρπαγὰς καὶ πλεονεξίας
 αὐτοῦ καὶ ἀδικίας καὶ κακιστίας ἐπιβουλὰς ζώῃ φωνῇ καταμαρτύρησαν κατ'
 αὐτοῦ οἱ παραγεγονότες καὶ ὅποιόν τιν' ἀπέδειξαν ἡμῖν αὐτὸν ἀντὶ ἀρχιερέως
 45 ληστὴν καὶ λύκον ἀντὶ ποιμένος καὶ προδότην ἀντὶ κηδεμόνος αὐτῶν, ἀλλὰ
 καὶ πολλάκις καθηρημένος ὢν, ὡς ἐμαρτύρησαν ἐγγράφως καὶ ἀγράφως, οὐκ
 ἠψίστατο τῆς ἀρχιερατικῆς ὑπουργίας, ἀλλὰ διετέλει τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης
 παραινόμως καὶ μὴ ὅσα δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν πλημμελήματα κατ' αὐτοῦ
 προσυπέδειξαν καὶ τοὺς ἐνωτισθέντας κατέπληξαν καὶ πάντες ὁμοφώνως κα-
 50 θαίρειν παντελῆ κατ' αὐτοῦ ἐψηφίσαντο καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἀδόκιμον
 ὡμολόγησαν.

Τούτου χάριν ἡ μετριότης ἡμῶν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους νόμους, ἀνά-
 ξιον αὐτὸν τῆς ἀρχιερωσύνης μαρτυρηθέντα, δι' ὁμοφρονίου καὶ ἐπιτραχηλίου
 καθαιρέσει παντελεῖ καθυπέβαλε καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης συνοδικῶς ἀπεγυ-
 55 μνώσκητο καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς ἐλομελείας ὡς μέλος ἀχρηστον ἀπέκοψε καὶ
 ἠπέρριψε καὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτὸν ἀπεξένωσε καὶ ἀπηλλοτρίωσε καὶ πάντων

τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς αὐτὸν ἀπεστέρησεν, ὥστε ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀνίερον εἶναι καὶ ἀπεστερημένον τῆς θείας χάριτος, Καλλίνικον μοναχὸν λέγεσθαι καὶ ἓνα τῶν ἰδιωτῶν φαίνεσθαι καὶ γνωρίζεσθαι, μήτε στάσιν ἔχοντα, μή-
 60 τε κλησιν ἀρχιερατικὴν, μήτ' ἐνέργειαν μήτε ἀνάκλησιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ καὶ παρεχώρησεν ἄδειαν τῇ ἱερᾷ τῶν ἀρχιερέων συνόδῳ ψήφους κανονικᾶς ἐκτελέσαι διὰ τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, εἰς εὐρεσιν ἀξίου καὶ χρησίμου προσώπου καὶ χειροτονηθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν εὐρεθέντα νομίμως καὶ κανονικῶς καὶ ἀπροκριματίστως καὶ ἐπιλαβέσθαι τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ κατὰ νόμους καὶ διευθε-
 65 τῆσαι αὐτὸ πρὸς τὰ θεάρεστα ἔργα ἀποστολικῶς καὶ κανονικῶς. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐγγράφῃ καὶ ἡ παρούσα κατ' αὐτοῦ συνοδικὴ καθαίρεσις καὶ κατεστρώθη ἐν τῷ παρόντι ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐν ἔτει ,αχϛςϥ (=1666), ἐν μηνί Ἰανουαρίῳ, Ἰνδικτιῶνος δ' ης.

Παρὰ τὸ αὐσιγιανὸν περιεχόμενον τοῦ ἀνωτέρου πατριαρχικοῦ γράμματος, ὁ Ἰωαννίνων Καλλίνικος δὲν μετέπεσεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἔτους 1666. Διότι τὸ ἐπόμενον ἔτος 1667 ἔλαβε προεδρικῶς τὴν ἐπισκοπὴν Δρυϊνουπόλεως, κατὰ σημεῖωμα ἀγιορειτικοῦ κώδικος⁽⁴³⁾, ἐνῷ εἰς Ἰωάννινα ἐτοποθετήθη νέος μητροπολίτης, Κύριλλος, τὸν ὁποῖον συναντῶμεν τὸ πρῶτον μετὰ τὴν τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων μνημονευόμενον ὀνομασίᾳ εἰς συνοδικὴν προᾶξιν τοῦ πατρ. Παρθενίου Δ', περὶ ἐκλογῆς τοῦ ἱερομονάχου Ἰακώβου ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἀνδρου, ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος Αὐξενίου, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1666⁽⁴⁴⁾. Ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Καλλίνικος ἐπανῆλθε τὸ 1669 εἰς μητρόπολιν Ἰωαννίνων⁽⁴⁵⁾ δὲν μαρτυρεῖται. Ἀπεναντίας ἡ ἀρχιερατεία τοῦ Κυρίλλου εἶναι συνεχής, κατ' εἰδήσεις πατρ. κωδίκων⁽⁴⁶⁾. Ἐπὶ πλέον, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1670, ὁ Κύριλλος ὑπ' γράφει τὴν συνοδικὴν καθαίρεσιν τοῦ Σιναίου Ἀνανίου ἐπὶ πατρ. Μεθοδίου τοῦ Γ'⁽⁴⁷⁾, κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1671 ὑπογράφει σιγίλλιον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου, κυροῦντος τὰ ἐπὶ τοῦ Σινᾶ κυριαρχικὰ δίκαια τοῦ Ἱεροσολύμων⁽⁴⁸⁾, ἔτερον τοῦ ἰδίου ὑπὲρ τῆς μονῆς τῶν Ἀγίων Ἀποσιόλων, τῆς Τζοτατζούιας ἐν Μολδοβ'αχ'ᾳ, ἀπολυθέν⁽⁴⁹⁾, κατ' Ἀπρίλιον δὲ τοῦ 1675 ὑπογράφει γράμμα τοῦ πατρ.

43. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, μητρ. πρ. Λεοντοπόλεως. Ἀγιορειτικῶν κωδίκων σημεῖωματα, «Γρ. Παλαμᾶς», τόμ. Α' (1917), σελ. 425. Πρβλ. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηνᾶ γόρα «Ἡπειρ. Χρονικά», τόμ. Γ. (1928), σελ. 32.

44. Δ. Π. Πασχάλης, Ἀναγράφῃ χρονολογικῇ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἀνδρῶ, «Θεολογία» τόμ. Δ' (1926), σελ. 287.

45. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηνᾶ γόρα, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 32.

46. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 68.

47. Ἀρχιμ. Καλλινίκου Δελικάνη, Τὰ ἐν τοῖς κώδιξι τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀρχιεπισκοπείου σωζόμενα ἐπίσημα ἐκκλησιαστικὰ ἐγγράφα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Οἴκου. Πατριαρχείου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1574—1863), ἐν Κ)πόλει 1904, σελ. 331.

48. Αὐτόθι, σελ. 389.

49. Αὐτόθι, σελ. 389. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Πατριαρχικῶν ἐγγράφων τόμ. Γ' ἐν Κ)πόλει 1905, σελ. 340.

Παρθενίου Δ' πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἡρακλείας, ἀγγέλλον τὴν καθαίρεσιν τοῦ ἱεροδιακόνου Λαυρεντίου, διὰ φαύλην διαγωγήν⁽⁵⁰⁾.

Τὸν Μάϊον 1671 ὁ Καλλίνικος ἀναφέρεται εἰς κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν τῆς μονῆς Προφήτου Ἡλιοῦ Στεγοπόλεως τοῦ τμήματος Λιούνιζης, ὡς πρώην Ἰωαννίνων⁽⁵¹⁾ καὶ ἐπομένως ὡς πρόεδρος Δρυϊνουπόλεως. Εἰς τὸν ἡμέτερον Καλλίνικον νομίζομεν ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ τὸ ἐν τῇ προσθέσει τῆς μονῆς τοῦ Σηλαιίου ἀναγεγραμμένον ὄνομα⁽⁵²⁾. Ἀντιθέτως ὑποπτος φαίνεται ἡμῖν ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ἡπειρωτικῆς μονῆς Βουτσᾶς, τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καθ' ἣν αὕτη ὀνεκαινίσθη τὸ ἔτος 1678, ἀρχιερατεύοντος τοῦ Καλλίνικου εἰς Ἰωάννινα⁽⁵³⁾. Πάντως πρὸ τοῦ ἔτους 1678 ὁ Καλλίνικος ἀπέθανεν ὡς Πρόεδρος Δρυϊνουπόλεως, μετὰ ἀρχιερατείαν ἡμίσιος περιπου αἰῶνος, μεθ' ὃ εἰς τὴν Δρυϊνούπολιν ἐτοποθετήθη ἐπίσκοπος Ραφαήλ, κατὰ τὰς μᾶλλον ἀσφαλεῖς εἰδήσεις, τοῦ μνημονευθέντος ἀγιορειτικοῦ κώδικος⁽⁵⁴⁾. Εἰς Ἰωάννινα μετὰ τὸν Κυριλλὸν ἀπαντᾷ τὸ 1676 νέος μητροπολίτης Ἰάκωβος⁽⁵⁵⁾, μεθ' ὃν ἀπὸ τοῦ 1680 ἔφ' ἱκανὰ ἔτη Κλήμης, εἰς τῶν διαπρεπεστέρων ἀρχιερέων⁽⁵⁶⁾.

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ περὶ Καλλίνικου, παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος ἐγένετο μητροπολίτης Ἰωαννίνων τὸ 1639, εἰς διαδοχὴν τοῦ εἰς μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως μετατεθέντος Παρθενίου. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1643 καθηρέθη. Οὕτως ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀρχιερατεία διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1639—1643. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1643 μέχρι Σεπτεμβρίου 1644 Ἰωαννίνων διετέλεσεν ὁ Εὐρύπου Ἰωάσαφ. Καθαίρεθέντα τοῦτον διεδέχθη καὶ πάλιν ὁ Καλλίνικος, παραμείνας εἰς τὸν θρόνον τὸ δεύτερον μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1662, ὅτε καὶ πάλιν καθηρέθη. Εἰς τὸ μεταξὺ δίδει πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ἀπὸ 14 Ἰουνίου 1656 ὑποσχετικὸν περὶ καταβολῆς τῆς ριπτομένης ζητείας, τὴν δὲ 16 Ἰουνίου 1662 ἀπολύει τὴν κατὰ τοῦ Ἀχριδῶν καθαίρεσιν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Χειμάρρας. Τέλος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1666—1678 διατελεῖ Πρόεδρος Δρυϊνουπόλεως.

50. Α. Παπαδόπουλος—Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τομ. Α' ἐν Πετροῖς τόλ. 1891, σελ. 347.

51. Π. Η. Πουλίτσας, Ἐπιγραφαὶ καὶ ἐνθυμήσεις ἐκ τῆς Βορείου Ἡπείρου, «Ἐπετηρὶς Ἑταιρείαις Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τομ. Ε' (1928), σελ. 74—75.

52. Αὐτόθι, σελ. 77.

53. Ἰω. Λαμπρίδου, Ζαγοριακά, οἷς προσετέθησαν καὶ τινὰ περὶ Ἡπείρου, ἐν Ἀθήναις 1870, σελ. 76. Πρβλ. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηνᾶ γόρα, «Ἡπειρ. Χρονικά» τόμ. Γ. (1928), σελ. 32.

54. Σωφρ. Κόστρατιάδου, ἐνθ' ἄνωτ., «Γρηγ. Παλαμᾶς», τομ. Α' (1917), σελ. 425. Πρβλ. καὶ Β. Γ. Μπαρᾶ, Ἡ ἐπισκοπὴ Δρυϊνουπόλεως, «Ἡπειρ. Ἑστία», τόμ. Α' (1952), σελ. 562. ὅπου ὅλως διάφοροι πληροφορίαι.

55. Μητρ. Παραμυθίας Ἀθηνᾶ γόρα, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 62. Μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 98.

56. Μ. Γεδεών, Ὁ Ἰωαννίνων Κλήμης, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», τομ. Δ' (1883—84) σελ. 164—165. Ε. Ι. Σαβράμη, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων, Α' ὁ Ἰωαννίνων Κλήμης ὁ Χίος (1680—1714), «Ἡπειρ. Χρονικά», τομ. Ζ' (1932), σελ. 157 κ. ἐξ.

ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΚΚΟΡΗ, (Νοσταλγού)

ΓΥΡΑ ΑΠΟ ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ

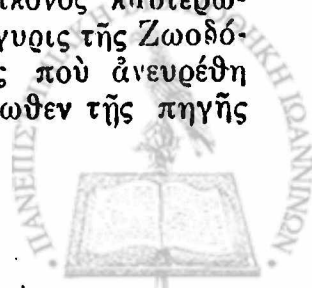
ΕΝΑΣ ΖΑΓΟΡΙΣΙΟΣ ΘΡΥΛΟΣ

Κατὰ τὴν διάλεξη πού ἔδωκε σὶδὸ θέατρον τοῦ Στρατιώτου ὁ Κίττος Μακρῆς, μᾶς παρουσίασε μεταξὺ ἄλλων καὶ μὲ εἰκόνα τοῦ Ἡπειρώτη Ζωγράφου Παγώνη πού ἔζησε στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνος σὴν ὁποία κάτω ἀπὸ τοὺς κλώνους δένδρου κρέμεται ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος ἓνα; τράγος. Ὁ τίτλος τῆς εἰκόνος εἶναι τὸ Μέγα Σπήλαιο. Ἐπειδὴ ὁ ἔγκριτος ὁμιητής, δὲν ἐξήγησε τὴ σημασία αὐτῇ τῆς εἰκόνος, ὁ κ. Ἀπόλλος Μιλάτζιδης σχολιάζοντας τὴν ἀποκαλυπτικὴν αὐτὴν διάλεξη τοῦ κ. Μακρῆ γὰρ τοὺς Ἡπειρώτες τεχνίτες στὸ Πήλιο, σημειώνει σὲ ἐπιστολὴν τοῦ δημοσιευθεῖσαν σὲ ἔγχρωμα ἐφημερίδα ὅτι ὁ γνωστὸς λογοτέχνης κ. ἐνέξης σὲ ἐπιφυλλίδα τοῦ δημοσιευθεῖσαν στὸ «Βῆμα» τῆς 12—5—53 γράφει τὴν ἡκουσθε ἀπὸ ἓνα καλόγηρο τοῦ Μ. Σπηλαίου σχετικὰ μὲ τὴν περίφημὴ ἐκεῖ εἰκόνα τῆς Παναγίας. Ἡ ἀπὸ κερὶ καὶ μασίχι εἰκόνα αὐτῇ, ἔργο τοῦ 50 μ. Χ. τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά, εὐρέθη κατὰ τὸ 363 μ.Χ. ὑπὸ ποιμενίδος Εὐφροσύνης ὀνόματι τυχαίως ἀπὸ τράγον πού καθὼς πήγαινε σὲ ὠρ σμένη συστάδα πρίνων ἐβγαίνει μὲ τὸ μούσι του βρεμμένο κίλ. Κατὰ συνέπειαν, αὐτὴ τὴν ἀφήγησιν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἡπειρώτης Ζωγράφος, ὅταν ζωγράφιζε τὸ Μ. Σπήλαιο σὲ ἐκκλησίᾳ τοῦ Πηλίου.

Ἐν τούτοις παρόμοιος θρύλος σώζεται καὶ διὰ τὴν ἰδρύσιν τοῦ χωριοῦ μου Κουκοῦλι τοῦ Ζαγορίου, τὸν ὁποῖον πολλὰς φορὰς εἶχα ἀκούσει ἀπὸ γερόντιους τοῦ Χωριοῦ, στὰ παιδικὰ μου χρόνια. Ἐλέγαν δηλαδὴ τότε, ὅτι τὸ χωριὸ Κουκοῦλι δὲν κτίσθηκε ἀρχικὰ στὴ θέσιν πού βρίσκεται σήμερα, ἀλλὰ σὲ πολὺ μακρυνὴ καὶ μάλιστα

στὴν ἄκρην τοῦ σημερινοῦ δάσους «Πετούρνα» καὶ ὅτι τότε στὴ σημερινὴ θέσιν τοῦ χωριοῦ, οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ βοσκοῦσαν τὰ γιδοπρόβατά τους. Μία μέρα ὁ βοσκὸς καθὼς βοσκοῦσε τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ, παρέτήρησε ὅτι ὅταν μερικὲς κασίκες πήγαιναν σὲ ὠρ σμένη συστάδα ἀπὸ βάτους καὶ χαμόκλαδα ἐβγάναν ἀπ' ἐκεῖ μὲ τὶς μουσοῦδες τοὺς βρεμμένες. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχεν ὑποπτευθῇ τὴν ὑπαρξὴ νεροῦ σ' ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἔσπευσε πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἀφοῦ παραμέρισε τὰ χαμόκλαδα, εἶδε μὲ καταπληξήν του μὲ εἰκόνα τῆς Θεομήτορος καὶ ἤκουσε ἀπόκοσμη φωνὴ νὰ τοῦ λέῃ: «Ἐδῶ νὰ φέρῃς τὸ χωριό». Τρομαγμένος ὁ βοσκὸς ἔτρεξε καὶ ἀνήγγειλε τοὺς Χωριανούς τὰ ὅσα εἶδε καὶ ἤκουσε, οἱ δὲ χωριανοὶ προηγούμενου τοῦ πατρὸς πήγαν στὸ ὑπὸ τοῦ βοσκοῦ ὑποδειχθέν μέρος ὅπου καὶ βρῆκαν τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας κάτωθεν δὲ τῆς εἰκόνης ἀνέβλυζε δροσερὸ νερό.

Αὐτὴ μὲ λίγα λόγια εἶναι ἡ παράδοσις τῆς ἰδρύσεως τοῦ χωριοῦ. Οἱ κάτοικοι ὑπήκουσαν στὸ μήνυμα τῆς Θεομήτορος καὶ μετέφεραν τὸ χωριὸ στὸ μέρος πού βρίσκεται σήμερα. Ἡ ἀνευρεθεῖσα εἰκὼν ὑπὸ τοῦ βοσκοῦ σώζεται ἄνωθεν τῆς Ὁραίας Πύλης τοῦ μεγάλου τοῦ χωριοῦ ναοῦ, τὴν ὁποίαν κάποιος θεοσεβὴς Κουκουλιώτης, ἐσχέπασε μὲ ἀσῆμι καὶ τώρα μόλις τὸ πρόσωπό της διακρίνεται. Τὴν εἰκόνα αὐτὴ μετέφεραν πολλὰς φορὰς σὲ σπίτια τοῦ χωριοῦ, ὅταν τύχαινε κανένα μέλος τῆς οἰκογενείας νὰ κινδυνεύῃ ἀπὸ βαρεῖα ἀρρώστεια. Πρὸς τιμὴν τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης καθιερώθη καὶ ἡ κάθε χρόνον πανηγυρὶς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ στὸ μέρος πού ἀνευρέθη ἐκτίσθη παρεκκλήσιον ἄνωθεν τῆς πηγῆς

γνωστῆς σήμερα ὡς βρύσης τοῦ Μάνθου Δη-
μῶτσιου κτισθείσης τῷ 1771. (Λαμπρίδου
Ἀγαθοεργ., σελ. 104 μέρος Β). Ἐπάνω ἐπὶ
τὴν πηγὴ ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

«Ἐνθα πηγὴ καὶ φρέαρ
καὶ γλυκύτατον ὕδωρ
τοὺς διψῶντας ποτίζει κτλ.

Ὁ σεβιμὸς ὁς φίλος Ἀχ. Βάντζιος ἔχει
περιγράψει σὲ ἐγγωρίαν ἐφημερίδα τὴν κα-
θιέρωση τοῦ πανηγυριστοῦ αὐτοῦ στὸ Κου-
κοῦλι ποὺ εἶναι τὸ δεύτερο τοῦ Ζαγορίου.
Γιὰ τὸ πρῶτο ἔγραψα ἄλλοτε στὴν «Ἡπ.
Ἑστία». Ὁ ἐκλεκτὸς πατριώτης καὶ φίλος
μῶν Κ. Λαζαρίδης ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἱστο-
ρίαν τοῦ χωριοῦ, δὲν ὑπάρχει ἀμφβολία δι-
θὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του τὸν ὠραῖον αὐτὸν θρυ-
λον καὶ μάλιστα με περισσότερες λεπτομέ-
ρειες. Ὅπως ὅμως καὶ νᾶχη τὸ ζήτημα, ἡ
σημερὴν τοποθεσία τοῦ χωριοῦ εἶναι ἐξαιρε-
τικὴ ὑπὸ πάσης ἀπόψεως.

Ἠκολούθησε τὸ χωριό, κατάγοντο καὶ
σὲ μέρες ποὺ ἐμποδίζει τέλεια τὴς ραγδαί-
ες ροπὲς τοῦ βορρᾶ, εἶναι ἰδεώδης τόπος θε-
ρινῆς διαμονῆς μὲ τὴς πλούσιες πηγὲς του.
Ἐπιπλέον δὲ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνη ἐποχὴ,
οἱ κάτοικοι τοῦ Ζαγορίου θὰ ζοῦσαν μονά-
χα (π) τὴν κτηνοτροφία, ἐν ἀποκλείε-
ται νὰ ἦταν εὐχερὴς καὶ ἡ μετακίνηση τοῦ
χωριοῦ, γὰρ δὲν θὰ εἶχαν τότε κτισθῇ τὰ
καλλιμάρμαρα μέγαρα τῶν ἀδελφῶν Μάν-
θου καὶ Χρυστοδούλου Οἰκονόμου καὶ ἄλ-
λων ἀνδρῶν ποὺ διέπρεψαν κατὰ τοὺς με-
τέπειτα χρόνους. Οὔτε καὶ τ' ἄλλα κίβρια,
ποὺ ὀφείλουν τὴν ὑδροσίτους στοὺς πόρους
τοῦ ταξιδιοῦ, ὅταν οἱ Ζαγορίσιοι ἐστρεψαν
πλέον τὴν προσοχή τους εἰς μακρονὰ γιὰ
τὴν ἐποχὴ τοῦ ταξιδίου τῆς Ἀνατολῆς, τῆς
Βλαχίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ ἄλλων τόπων,
ὅτ' ἐᾶρχισε νὰ ἀναθάλλῃ ὁ ἀξιοθαύμα-
στος τοῦ Ζαγορίου πολιτισμὸς.

Σ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν ὠραῖο θρύλο ὀφεί-
λει τὴν ἰδρυσί του τὸ χωριό μου Κουκοῦλι.

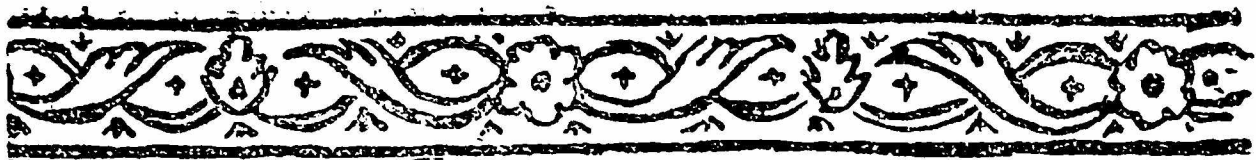
Θρύλος ποὺ τὴν πηγὴ του ὀφείλει σὲ βαθύτα-
το θρησκευτικὸ συναισθημα καὶ σὲ αὐθόρ-
μητὴ πρὸς τὸ θεῖον Χριστιανικὴ πίστι Μή-
πως σὲ τὸν θεῖλο δὲν ὀφείλει τὴν ἰδρυ-
σί της ἡ πόλις τῆς Δωδώνης καὶ τὸ μαντεῖ-
ον της; Καὶ οἱ θρύλοι αὗτοι ἐν προοδίον
τάχα τὸν συνιδεῖν ὁ κρῖκο τῆς φυλῆς μας
ὑστερα ἀπὸ χιλιάδες χρόνους;

Μὲ τὸν θρύλον αὐτὸν ἐξησαν καὶ πέρα-
σαν γενιές ἐλόκληρες καὶ ἡ πίστη αὐτὴ πρὸς
τὸν ὠραῖον θρύλον ἐγενε ἀφορμὴ νὰ ἀ-
κμάσῃ τοῦ χωριοῦ μου ὁ πολιτισμὸς, ὥστε
στὸ θαυμάσιο ἀνώτερο ἐκπαιδευτήριό του,
νὰ διδάξῃ ὁ περίφημος ἐκ Βραδέτου δ δά-
σκαλος Ἀναστάσιος Σακελλαρίου (1820—
1825) μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως
Ἰωαννίνων (Λαμπρίδου Ἀγαθοεργ., μέρος
Β, σελ 7) ὁ μεία ταῦτα ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ
Σχολῇ διδάξας.

Δεν εἶναι δυνατόν βέβαια ὁ θρύλος αὐ-
τὸς νάιναι ἀντιγραφή αὐτοῦ ποὺ ἔγραψεν
ὁ κ. Βενέζης γιὰ τὸ Μ. Σπήλαιον. Διότι οἱ
ἀρεταὶς κάτοικοι τῶν ὄρειων ἐκεῖνων χω-
ρίων, μόνον ἀόριστοι πληροφορίες θὰ εἶ-
χαν γὰρ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Μ. Σπηλαίου.
Ἦταν ἀδύνατον νὰ γνωρίζουν τὴ λεπτομέ-
ρεια τῆς εὐρέσεως τῆς θαυματουργοῦ εἰκό-
νος τοῦ Ὁσίου Λουκά, δι' αὐτὸ συμπεραί-
νουμε ὅτ πρόκειται περὶ παραδόσεως πη-
γαίας σ' ἑ εἶναι τὰ μέρη καὶ πρωτόντης,
περὶ ὠραιολάστον δηλαδὴ θρύλου ποὺ ἰό-
σιν γοητείαν ἤσκησε στοὺς κατοίκους ἐκεί-
νης τῆς ἐποχῆς, ὥστε νὰ διατηρηθῇ μέχρι
τῶν ἡμερῶν μας.

Σημ. Εἶχα γράψει τὰ ἀνωτέρω προτοῦ
διαβάσω τὰ ὅσα ἔγραψεν ὁ κ. Κ. Λαζαρί-
δης σχετικά μὲ τὸ ἐξαφανισμένον χωριὸ «Πε-
τούρνα». Ἡ μετοικεσία φαίνεται ὅτι ἐγενε
ἀπὸ Πετούρνα εἰς Κουκοῦλι ἄλλὰ τότε;
Ἄγνωστον. Ὅπως δὴποτε ὁ θρύλος τῆς εὐ-
ρέσεως τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας παραμέ-
νει πάντοτε ὠραῖος.

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΝ

ΠΕΡΙ ΤΙΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Τὸ ὑπ' ἀρ. 3 εἰς τὴν σελ. 597 τοῦ 26ου τεύχους τῆς «Ἡπ. Ἑστίας» δημοσιευόμενον τραγούδι.

Ἦταν Ἀπρίλης κι' ἀνθίζανε τὰ ρόδα,
ἦταν Ἀπρίλης κι' ἀνθίζαν τὰ κλαδιά κ.τ.λ.
πού μου ἐθύμισε τὰ νεανικά μου χρόνια, ὅταν
στρατιώτης ξέγνοιαστος καὶ ἐγὼ τὸ ἐτραγου-
δοῦσα μὲ τοὺς ἐν χακί συναδέλφους μου, λέγε-
ται ὑπὸ τοῦ κ. Νίκου Β. Κοσμᾶ ὅτι «τραγουδή-
θηκε στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Ἴσως
καὶ νὰ ἔγινε τότε.»

Τὸ τραγούδι αὐτὸ εἶναι μεταγενέστερον τῶν
Βαλκανικῶν (1912—1913) πολέμων. Ἐποιήθη εἰς
τὰ πρὸ τοῦ Σκρᾶ ἑλληνικά χαρακώματα, ποιη-
τῆς του δὲ εἶναι ἕνας ὅπὸ τοὺς δοκιμωτέρους
ζῶντας λογοτέχνας μας, ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ τότε
ἐκεῖ ὡς ἐφεδρὸς ἀνθυπολοχαγὸς πεζικοῦ, κατὰ
μίαν πληροφορίαν πού ἔχω ἀπὸ συνάδελφον μετα-
σχόντα τῶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Σκρᾶ ἐπιχειρή-
σεων.

Εἰς αὐτὸ τὸ τραγούδι, ὅπως τὸ συνέλεξεν ὁ
κ. Νίκος Β. Κοσμᾶς, εὐρίσκεται καὶ μία παρε-
τυμολογία. Εἰς τὸν γ' στίχον ἀπὸ τοῦ τέλους ἀ-
ναγινώσκεται:

*Κι' ὅλο τὸ κουτί ν' ἀδειάζω στὰ στενὰ τοῦ
μπουναζιοῦ.*

Ὡς ἐνθυμοῦμαι ὅμως, ἡμεῖς κατὰ τὰς πορείας
ἢ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ἀσκήσεων ἢ κατὰ
τὰς ὥρας τῆς σχολῆς εἰς τὰς περὶ τοὺς στρατιώ-
νας τοῦ Ρουφ ταβέρνας—χρόνια ἀλησμόνητα
—ἐλέγομεν τὸν στίχον τοῦτον πρὸ τριῶν καὶ ἐ-
πέκεινα δεκαετηρίδων οὕτω:

*Κι' ὅλο τὸ κουτί ν' ἀδειάζω στὰ στενὰ τὰ
μπουναγιά.*

Ὡστε στὰ στενὰ τὰ μπουναγιά (bouaux) πα-
ρετυμολογήθη εἰς τὸ 15 Σύνταγμα ἀπὸ μεταγε-
νεστέρης γενεᾶς στρατιωτῶν μὴ γνωρίζοντων τὴν
Γαλλικὴν ὀρολογίαν τῆς ὀχυρώσεως εἰς τὸ γνω-
ριμώτερον στὰ στενὰ τοῦ μπουναζιοῦ. Γνωστὰ
δὲ ὅτι ἡ γαλλικὴ λέξις bouan—bouaux σημαίνει
καὶ ἐντερον, ἀλλὰ καὶ (μεταφορικῶς) δρυγμα
συγκοινωνίας μεταξὺ δύο χαρακωμάτων μάχης.

Τὴν φέρεται εἰς τὸν νοὸν μου καὶ μία ἀλ-
λη, ἀθηναϊκὴ αὐτῇ, παρετυμολογία. Τὰ κάρβου-
να Κάρντιφ πρὸ τινων δεκαετηρίδων διεφημί-
ζοντο ὡς κάρβουνα κανταΐφι, διὰ τὰ ἐξαυθὶ
ἢ ἀρίστη ποιότητος των.

Ἄς προσθέσω καὶ μίαν Πωγωνησιακὴν παρε-
τυμολογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ Μοναστήρι στοὺς
Σταγούς ἔγινε τὸ Μοναστήρι στοὺς Ἀγιοὺς,
ὅπως μοῦ ἔλεγεν ὁ ἀλησμόνητος Χ.Χρηστοβασίλης.

Τὸ ὑπ' ἀρ. 1 τραγούδι

*Ἐνα, μάνα μ', ἔνα
πήρανε κ' ἐμένα
στοῦ στρατοῦ τὴν ταχτικὴν
καὶ μὲ ντύσαν στὸ χακί κ.τ.λ.*

Θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ κ. Νίκου Β. Κοσμᾶ ὡς πο-
λὺ παλαιόν, ἴσως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν πού ὁργανώ-
θηκε ὁ πρῶτος τακτικὸς ἑλληνικὸς στρατός»,
ὅπως γράφει εἰς προεισαγωγικὸν σημείωμά του.
Ἄλλ' εἰς τὴν παραδοχὴν αὐτῆς τῆς γνώμης ἀντι-
τίθεται ὁ στίχος «καὶ μὲ ντύσαν στὸ χακί ἢ
ἀκριβέστερον ἢ λέξις χακί. Τὸ χακί εἰσήχθη εἰς
τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὰ 1911.

Κατωτέρω ὑπάρχει καὶ ἕνα ἄλλο τετράστι-
χον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀντιγράφω τοὺς δύο μεσαί-
ους στίχους

*Ἐδῶ παίρνω καλὸ μισθὸ
μιά πεντάρα τὴν ἡμέρα.*

Ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν λ. πεντάρα ἐν ὑπομνη-
ματιστικῷ σημειώματι ὁ κ. Νίκος Β. Κοσμᾶς λέγει
«ὅτι τὸ τραγούδι ἔγινε ἀμέσως μετὰ τὴν ἑλ-
ληνικὴ ἐπανάστασι, τότε πού ὁργανώθηκε ὁ
πρῶτος τακτικὸς ἑλληνικὸς στρατός».

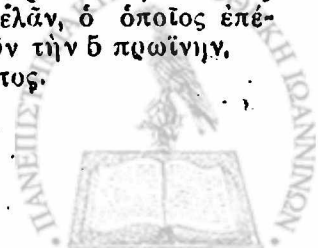
Τίς ἦτο ὁ μισθὸς τῶν πρώτων τακτικῶν, δὲν
γνωρίζω. Γνωρίζω ὅμως ὅτι μίαν πεντάραν τὴν
ἡμέρα ἐλάμβανεν ὁ στρατιώτης ὡς μισθὸν μέχρι
τῆς ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπανόδου τοῦ Ἐλευθερίου
Βενιζέλου εἰς Ἀθήνας.

Ἀλλὰ τοῦ ἐν λόγῳ τετραστίχου ὁ τελευταῖος
στίχος δὲ μὲ μὲλ' ἀπέδον πέρα μου φαίνεται
ὅτι ἔχει γλωσσικὴν διατύπωσιν καθαρῶς ἡπει-
ρωτικὴν καὶ νομίζω ὅτι δείχνει ἡπειρώτην τὸν
ποιητὴν τούτου τοῦλάχιστον τοῦ τμήματος τοῦ
ὑπ' ἀρ. 1 τραγουδιοῦ καὶ ὡς τόπον τῆς συνθέ-
σεως τοὺς Στρατῶνας τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ ἐκ τοῦ τέλους ἔκτος στίχος τοῦ ὑπ'
ἀρ. 3 τραγουδιοῦ, ὁ ὁμιλῶν περὶ κονσερβῶν, δύ-
ναι νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς μία ἐπὶ πλέον ἀπό-
δειξις, ὅτι τὸ ποίημα τοῦτο ἐποιήθη μετὰ τοὺς
Βαλκανικοὺς πολέμους. Κονσερβᾶς ὁ ἑλληνικὸς
στρατὸς ἐγνώρισε κατὰ τὸν Ἀ Παγκόσμιον πόλεμον.

Τὴν ἐπὶ τὸν ἐλπίδα ἡμεῖς τὴν ἐλέγομεν: εἶναι κα-
κὸς μπελάς—νὰ κλαῖς καὶ νὰ γελᾷς—μὰ ἔλα
πού τὸ θέλει ἡ μαμὰ Ἑλλάς. Δηλαδή οἱ μετὰ
τὸν πόλεμον στρατιῶται ἐτροποποίησαν τοὺς
στίχους κατὰ τὸν κακὸν μπελάν, ὁ ὁποῖος ἐπέ-
βαλεν εἰς αὐτοὺς νὰ ξυπνοῦν τὴν 5 πρωΐνην.

Μέτρον ἀπάντων ἀνθρώπος.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

MARVIN KLEMMME

ΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΚΑΙ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑΙ ΠΗΓΑΙ ΠΛΟΥΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

Θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ δημοσιεύσωμεν τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν πηγῶν πλούτου τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου. Ἡ ἐκθεσις συνεῖχθη ὑπὸ τοῦ ἐιδικοῦ ἐπιστήμονος τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς κ. Μάρβιν Κλέμμε, ὁ ὁποῖος ἐπισκέφθη, μετ' ἄλλων προσώπων κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούνιον τὸ Βασιλικόν, τὴν Βήσσανην, τὸ Δελβινάκι, τὴν Κάτω Μερόπην, τὸ Κεφαλόβουσον, τὸ Λαχανόκαστρον, τοὺς Ποντικάτες καὶ τὴν Πωγωνιανήν. Εἰς τὸ μέλλον θὰ δημοσιεύσωμεν παρατηρήσεις συμπατριώτου καὶ φίλου τοῦ περιοδικοῦ μας ἐπὶ τοῦ τρόπου ἀξιοποιήσεως τῶν συστάσεων καὶ εἰσηγήσεων τοῦ κ. Κλέμμε.

1. Ὁ πληθυσμός

Μοῦ ἔκαμε πολὺ καλὴν ἐντύπωσιν ὁ κόσμος ὁ ὁποῖος παρέμεινεν εἰς τὰ χωρία. Ἔτρεφαν ἀσυνήθη φιλικὰ αἰσθήματα καὶ ἐφαίνοντο πρόθυμοι νὰ δοκιμάσουν νέας μεθόδους, μετὰ τὴν ἐλπίδα βελτιώσεως τῶν Κοινοτήτων των. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐξήτουν νὰ μάθουν περὶ νέων εἰδῶν σπόρων, νέων εἰδῶν ὀπωρῶν καὶ νέων εἰδῶν ζώων. Μετὰ πληθυσμὸν, ὁ ὁποῖος ἐπιδεικνύει τοιοῦτου εἶδους ἐνθουσιασμὸν, ὑπάρχει πραγματικὴ ἐλπίς διὰ τὸ μέλλον.

2. Φυσικὸς Πλοῦτος

Λόγω τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῆς περιοχῆς αὐτῆς αἱ δυνατότητες εἶναι μεγάλαι. Τὸ κλίμα εἶναι ἀναντιρρήτως τὸ πλέον εὐνοϊκὸν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ βροχόπτωσις εἶναι περὶ τὰς 50 Ἴντσας, πρᾶγμα τὸ ὅποιον θεωρεῖται ἰδανικόν διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν πλείστων προϊόντων τῶν εὐκράτων κλιμάτων. Ἀκόμῃ καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τῶν συνηθῶς ξηρῶν θερινῶν μηνῶν πίπτουν συχναὶ διαλείπουσαι βροχαί. Οἱ χειμῶνες εἶναι γενικῶς βροχεροὶ καὶ ὄχι πολὺ ψυχροί.

Τὸ θάθος καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἐδάφους εἶναι ἄνω τοῦ μέσου ὅρου ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ γεωργικὴ παραγωγὴ δύναται νὰ ἀυξηθῇ πολὺ διὰ τῆς χρησιμοποιοῦσεως λιπασμάτων. Διὰ τῆς συνεχοῦς καλλιεργείας ἐπὶ αἰῶνας μέγα μέρος τοῦ ἐδάφους ἔχει χάσει πολὺ εἰς γονιμότητα. Τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀκόμῃ τόσο παραγωγικόν, ὅσον εἶναι, ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τῆς ἀρχικῆς καλῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους.

Μόνον μικρὸν ποσοστὸν τῆς γῆς καλλιεργεῖται ἐπὶ τοῦ παρόντος. Τοῦτο, βεβαίως, ἀφείλεται κυρίως εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἰδιοκτῆται τῆς γῆς ἔχουν φύγει. Εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς μία οἰκογένεια ἐγκατέλειψε τὴν Κοινότητα, οἱ ἀγροὶ τῆς ἐπιβλέπονται καὶ καλλιεργοῦνται ἢ καλλιεργοῦνται μερικῶς ὑπὸ συγγενῶν ἢ φίλων τῆς. Ἐν τούτοις εἰς πολλὰς περιπτώσεις μένουσι χέρσοι. Ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως αὐτὸ πιθανόν νὰ ἔξη καὶ τὴν καλὴν του ὄψιν, τοῦλάχιστον εἰς ὅτι ἀφορὰ τὸ ἔδαφος, διότι ἀνάπαυσις ὀλίγων ἐτῶν θὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἔδαφος νὰ ἀναλάβῃ.

Ἐνῶ τὸ ἐτήσιον ὕψος βροχῆς εἶναι ἀρκετὸν

νὰ παράγη καλὰς ἐσθλείας, εἰς μερικὰ μέ-
ρη ὑπάρχει ἔλλειψις ὕδατος τόσον διὰ τὰς
ἀνάγκας τῶν ζώων, ὅσον καὶ τοῦ ἀνθρώ-
που.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο θὰ ἡδύνατο νὰ λυ-
θῇ διὰ τῆς κατασκευῆς διτφόρων τύπων δε-
ξαμενῶν. Ὅπου ὑπάρχει λειψυδρία διὰ τὰς
ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὕδωρ θὰ ἡδύνα-
το εἰς πολλὰς περιπτώσεις νὰ μεταφερθῇ
διὰ σωλήνων ἐκ τῶν πηγῶν. Αἱ δυνατότη-
τες ὑδροληψίας ἐκ φρεάτων δὲν πρέπει νὰ
παραβλεφθοῦν. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐζητεῖτο
ἡ συμβουλὴ γεωλόγου εἰδικοῦ διὰ τὰ ὑπό-
γεια ὕδατα διὰ τὴν δυνατότητα ὑδροληψίας
ἐκ τῆς πηγῆς αὐτῆς.

Καίτοι ἡ ἀρδευσις δὲν χρειάζεται διὰ
τοὺς συνήθεις λειμῶνας καὶ τὰς γεωργικὰς
καλλιέργειας, αὕτη θὰ ἡδύνατο νὰ χρησι-
μοποιηθῇ ἐπιφελῶς εἰς μερικὰς περιπτώ-
σεις εἰς τοὺς κήπους, τὴν καλλιέργειαν λα-
χανικῶν καὶ ἰσως εἰς τοὺς ὀπωρῶνας. Γε-
νικῶς εἰπεῖν, τὸ σύστημα ἀρδύσεως διὰ
καταιωνισμοῦ εἶναι τὸ καταλληλότερον διὰ
τοιαῦτα ὀρεῖνὰ ἐδάφη, ὡς εἶναι τὰ εὐρισκό-
μενα εἰς τὰς Κοινότητας αὐτάς.

Εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἡ τοπογραφικὴ
διαμέρφωσις τῶν γεωργικῶν ἐδαφῶν εἶναι
κατάλληλος διὰ τὴν μηχανικὴν ἢ μεγάλης
κλίμακος καλλιέργειαν. Ἐν τούτοις, ἡ κυ-
ρία δυσκολία πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ μικρὰ ἰδι-
οκτησία. Ἐκαστον τῶν ἰδιωτικῶν, ἢ οἰκο-
νογενειακῶν κτημάτων εἶναι πολὺ μικρὸν
διὰ νὰ δικαιολογῇ ἐπένδυσιν χρημάτων εἰς
μηχανήματα καὶ ἐὰν ἀκόμη οἱ κάτοικοι εἴ-
χον τὰ πρὸς τοῦτος ἀναγκαῖα χρήματα. Διὰ
τῆς συνενώσεως ὁμοῦ τῶν μικρῶν αὐτῶν ἰδι-
οκτησιῶν εἰς πολλὰς περιστάσεις θὰ ἦτο ἐ-
φαρμόσιμος ἡ χρησιμοποίησις μηχανικῶν
μέσων. Ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, πρέπει
νὰ ἐνθαρρύνεται, διότι τὰ ζῶα ἐργασίας κα-
τανάλισκουν τροφὰς καὶ ὅσα τρώγουν αὐτὰ
ἀφαιροῦνται ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Οὕτω,
εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις θὰ ἦτο εὐκταῖον
ἡμίσεια περίπου ὠδεκάς γεωργῶν νὰ ἐνο-
ποιήσουν τὴν γεωργικὴν των γῆν εἰς ἓνα
τεμάχιον ἱκανοῦ μεγέθους διὰ νὰ καταστή-
σουν ἐφαρμόσιμον τὴν χρησιμοποίησιν ἐλ-
κυστήρων ἢ ἄλλων μηχανικῶν μέσων. Τό-
τε θὰ ἡδύνατο ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀγοράσουν

ἓναν ἐλκυστήρα μαζί με ἄλλα ἀπαραίτη-
τα μηχανήματα.

3. Κοινοτικά δάση καὶ βοσκότοποι

Δὲν ὑπάρχουν πραγματικὰ ὑψηλὰ δάση
ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν Κοινοτήτων αὐτῶν.
Τὰ κωνοφόρα δάση πεύκης καὶ ἐλάτης, τὰ
ὅποια ἄλλοτε ὑπῆρχον μέχρι τῶν ὑψηλοτέ-
ρων σημείων ἔχουν ἐξαφανισθῇ ἀπὸ πολλοῦ.
ὑπάρχουν ὅμως μερικὰ πολὺ ὠραῖα νεα-
ρὰ πρεμνοφυῆ δάση δρυός. Ἐκ τῶν δασῶν
αὐτῶν προέρχονται τὰ ἐφόδια τῶν χωρι-
κῶν εἰς καυσόξυλα καὶ ξυλάνθρακας. Ση-
μαντικαὶ δὲ προσότητες ξυλάνθρακων παρή-
γουντο προπολεμικῶς διὰ τὴν ἀγορὰν ἐκ
τῶν δασῶν αὐτῶν. Ἐὰν τὰ δάση αὐτὰ προ-
στατευθοῦν καὶ τύχουν καταλλήλου διαχει-
ρίσεως, δύναται νὰ καταστοῦν πηγὴ σημαν-
τικοῦ εἰσοδήματος εἰς τὸ μέλλον. Ἐκτὸς
τῶν καυσόξυλων καὶ ξυλάνθρακων δύναται
νὰ παραχθῇ ἐξ αὐτῶν καὶ πολύτιμος οἰκο-
δομήσιμος ξυλεῖα.

Μερικὰ ἐκ τῶν δασῶν αὐτῶν πρέπει νὰ
διαφυλαχθοῦν ὡς ὑψηλὰ δάση τοῦ μέλλοντος
καὶ τὰ δένδρα των νὰ ὑλοτομοῦνται ἐπιλο-
γικῶς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἡ πρακτικὴ τὴν
ὅποιαν ἐφαρμόζουν γενικῶς εἶναι νὰ ὑλο-
τομοῦν ἀποφιλωτικῶς μίαν ἔκτασιν καὶ ἔπει-
τα διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς βασιζονται ἐπὶ
τῶν πρεμνοβλαστημάτων. Διὰ προσεκτικῶν
ἀραιώσεων δύναται νὰ διασωθοῦν τὰ καλύ-
τερα δένδρα καὶ νὰ ἀναπυχθοῦν εἰς πολὺ
καλοὺς κορμούς τεχνικῆς ξυλείας. Πολὺ
ὀλίγα δάση δρυός ἔμειναν εἰς τὴν Ἑλλάδα
καὶ ἡ ζήτησις διὰ τὸ ὑλικὸν αὐτὸ θὰ εἶναι
μεγάλῃ εὐθύς ὡς τὸ ἔθνος ἀναλάβῃ οἰκο-
νομικῶς.

Μερικὰ ἐκ τῶν ὀρεῖνῶν περιοχῶν πρέ-
πει νὰ ἀναδασωθοῦν διὰ μαύρης πεύκης ἰ-
σως ὁμοῦ μετὰ ξενικῶν εἰδῶν. Τοῦτο, φυ-
σικὰ θὰ ἀπαιτήσῃ τεχνητὴν ἀναδάσυσιν.
Ἐν γένει τὰ πολὺ πετρώδη ἢ πολὺ ἀπότο-
μα, ἐδάφη διὰ τὴν παραγωγὴν εἰς τὴν μέλ-
λον γράττειν καὶ ψυχανθῶν πρὸς βοσκὴν
πρέπει νὰ φυτευθοῦν διὰ δένδρων, οὕτως
ὥστε ἐντὸς τῆς περιφερείας μιᾶς κοινότη-
τος νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἑδαφος τὸ ὅποῖον νὰ μὴ
παράγῃ. Λόγῳ τοῦ σχετικῶς μεγάλου ὕψους
δροχῆς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς περιο-
χῆς ἡ αὐξησις τῶν δένδρων θὰ εἶναι τα-

χεία. Μὲ τὴν παράδοξον τοῦ χρόνου οἱ Κοινοῖτες θὰ δύναται νὰ καρποῦνται περισσότερα ὀφέλη καὶ εἰσοδήματα ἐκ τῆς παραγωγῆς τῶν δασῶν τῶν. Κατὰ τὴν γνώμην μου, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀναδασώσεως οἱ Κοινοῖτες αὐταὶ πρέπει ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἰδρῦσουν ἓνα δασικὸν φυτώριον ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἐνὸς δασολόγου. Κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου ἐπίσης, ὠρισμένα ξενικά εἶδη δένδρων εὐδοκιμοῦν ἄριστα ἐνταῦθα.

Οἱ ὄρεινοὶ βοσκοτόποι παρουσιάζουν ἐνδείξεις σοβαρᾶς υπερβοσκότητος κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη. Ἡ καλυτέρα ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ζιζανίων καὶ ἐπιβλαβῶν φυτῶν, τὰ ὅποια ἔχουν ἐπικρατήσει. Ἐν τούτοις, οἱ βοσκοτόποι αὐτοὶ ἔχουν ἀναλάβει σημαντικῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων ὀλίγων ἔτων λόγῳ τοῦ γεγονότος ὅτι φέρουν μικρὸν ἀριθμὸν ζώων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ὁ μειωθεὶς ζωϊκὸς πληθυσμὸς τῶν Κοινοτήτων ὀφέλησε πολὺ τοὺς βοσκοτόπους.

Πρέπει νὰ καταρτισθῇ ἓνα διαχειριστικὸν σχέδιον διὰ τοὺς ὄρεινους βοσκοτόπους ἐκάστης κοινότητος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώων τὰ ὅποια ἐκάστη ἔκτασις δύναται νὰ φέρῃ ἀσφαλῶς ἄνευ υπερβοσκότητος καὶ βλάβης τοῦ βοσκοτόπου πρέπει νὰ καθορισθῇ κατ' εἶδος. Τὸ νὰ ἐπιτρέπη κανεὶς ἀριθμὸν ζώων καθ' ὑπέρβασιν τούτου νὰ βόσκη, θὰ ἔχῃ ὠρισμένως ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βλάβην τοῦ φυτικοῦ καλύμματος. Τὸ διαχειριστικὸν αὐτὸ σχέδιον πρέπει ἐπίσης νὰ περιλάβῃ μίαν ταξινόμησιν βοσκοτόπων, καθορίζουσαν τὸ εἶδος τῶν ζώων τὰ ὅποια θὰ βόσκουν, δηλαδὴ πρόβατα, αἰγες ἢ ἀγελάδες. Τοῦτο ἐπίσης θὰ καθορίσῃ τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν χρονικὴν διάρκειαν, καθ' ἣν τὰ ζῶα δύναται νὰ βόσκουν ἐντὸς μιᾶς ὠρισμένης περιοχῆς. Ὅπου ὑπάρχει λειψυδρία, πρέπει νὰ γίνωνται σχέδια διὰ τὴν ἀνάπτυξιν περισσότερου ὕδατος. Συνήθως τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν κατασκευὴν δεξαμενῶν, ἀλλ' εἰς μερικὰς περιπτώσεις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ περισσότερον ὕδωρ ἀπὸ πηγὰς διὰ τῆς μεταφορᾶς αὐτοῦ διὰ σωλήνων εἰς τὰς καταλλήλους θέσεις.

Ἐξεπλάγην ἄρκετὰ καὶ μοῦ ἔκαμε ἐντύπωσιν ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν αὐτοφυῶν ψυχανθῶν. Ταῦτα περιλαμβάνουν μίαν με-

γάλην συλλογὴν μηδικῆς, τριφυλλίου, βίκου καὶ ἴσως μερικῶν ἄλλων. Πρὸς τοῦτοις πολλὰ ἐκ τῶν φυτῶν αὐτῶν ἦσαν κατάφορτα ἀπὸ σπόρους. Φαντάζομαι ὅτι τοιαύτη παραγωγὴ σπόρων παρουσιάζεται ἀνὰ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη.

Μοῦ ἐφάνη ὅμως ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὰ φυτὰ αὐτὰ δὲν ἦσαν τόσοον ζωηρὰ καὶ θαλερὰ ὅσον θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι. Ἀκόμη καὶ τὰ ἐπὶ καλοῦ ἐδάφους φυόμενα εἶχον μίαν μᾶλλον «καχεκτικὴν» ἐμφάνισιν. Πιστεύω ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μακροχρόνιον γονιμοποίησιν μεταξὺ συγγενικῶν φυλῶν. Τὰ φυτά, ὅπως τὰ ζῶα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀκόμη θίτα, τείνουν νὰ ἐκφυλισθοῦν διὰ τῆς ἐπὶ μακρὸν γονιμοποιήσεως μεταξὺ συγγενικῶν εἰδῶν, ἐκτὸς ἐὰν γίνῃ ἐγχευσις νέου σπόρου ἢ νέου αἵματος κατὰ καιροῦς. Πρὸς θεραπείαν τούτου νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γίνωνται εἰσαγωγαὶ νέων εἰδῶν εἰς τὸν βοσκοτόπον. Ὅπου ὑπάρχουν νέα φυτὰ αἱ μέλισσαι καὶ τὰ ἄλλα ἔκτομα θὰ φροντίσουν διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς γύρεως καὶ τὴν διασταύρωσιν.

Ὑπάρχουν καθ' ὅλην τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν σημαντικαὶ ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι κάποτε ἐκαλλιεργοῦντο καὶ ἐγκαταλείφθησαν ἀπὸ πολλοῦ. Ἐν τούτοις εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς περιπτώσεις αἱ ἐκτάσεις αὐταὶ δὲν παράγουν. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐγκαταλελειμμέναι γεωργικαὶ ἐκτάσεις πρέπει νὰ καλλιεργηθοῦν, ἢ νὰ ἀναμοχλευθοῦν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ σπαροῦν μὲ ἓνα μίγμα 5—6 περίπου διαφόρων εἰδῶν γράστων καὶ ψυχανθῶν. Ὁ καλύτερος χρόνος σπορᾶς εἶναι ἄργα τὸ φθινόπωρον, ὀλίγον προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ βροχερὰ περίοδος.

4. Συστάσεις καὶ Εἰσηγήσεις

Φυσικὰ χρειάζεται μία λεπτομερεστέρα μελέτη προτοῦ καταρτισθῇ ἓνα πλήρες σχέδιον δι' ὅλον ἢ ἰσον τὴν περιοχὴν. Ἐφ' ὅσον ὅπως τοιαύτη μελέτη ἐλλείπει υποβάλλονται αἱ ἀκόλουθοι εἰσηγήσεις.

Ἐν πρώτοις, κατὰ τὴν γνώμην μου ἡ καλυτέρα δυνατὴ χρησιμοποίησις τῆς γῆς τῶν ὀκτῶ αὐτῶν ὄρεινῶν κοινοτήτων εἶναι ἡ παραγωγὴ ζώων. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ ἐκτάσεις αὐτῶν εἶναι πολὺ ἀπότημοι ἢ ἀπόκληροι πρὸς καλλιέργειαν, ἐξαίρεσις τῶν

περιπτώσεων, καθ' ἃς χρησιμοποιεῖται χειρωνακτικὴ ἐργασία. Ἐν γένει αὐταὶ πρέπει νὰ μετατραποῦν εἰς λειβάδια διὰ τῆς σπορᾶς εἰς αὐτὰ ψυχανθῶν ἢ γράστων διὰ τὴν παραγωγὴν χορτονομῆς. Αἱ ὄρειναι ἐκτάσεις πρέπει τότε νὰ χρησιμοποιοῦνται διὰ θερικὴν καὶ φθινοπωρινὴν βοσκήν, ἐνῶ πλεῖσται τῶν γαιῶν αἵτινες εὐρίσκονται εἰς χαμηλὰ ὑψόμετρα πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ παράγουν χόρτον ἢ νομὴν διατηρουμένην ἐντὸς ἀεροστεγυῶς χώρου διὰ τὴν τροφήν τῶν ζώων, κατὰ τοὺς χειμερινούς μῆνας.

Αἱ πλεῖσται τῶν γαιῶν αὐτῶν εἶναι βαθμιδωμέναι ἢ μερικῶς βαθμιδωμέναι καὶ περιλαμβάνουν πολλὰ μικρὰ τεμάχια γῆς. Εἰς τὸ παρελθὸν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ νὰ παράγουν σίτον καὶ ἄλλα δημητριακά. Ἡ περισσότερὰ ἐργασία ἐγένετο διὰ τῶν χειρῶν. Βεβαίως αὐτὴ ἡ οἰκονομία παραγωγῆς σιτηρῶν δὲν δύναται νὰ σταματήσῃ ἀμέσως, ἀλλὰ πρέπει βαθμιαίως νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν λειβαδικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν οἰκονομίαν. Εἶναι γνωστὸν τὸ γεγονός ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀναπυχθῇ ἀνώτερον βιοτικὸν ἐπίπεδον, ὅπου τὸ πᾶν σχεδὸν πρέπει νὰ γίνεται διὰ τῶν ἐργατικῶν χειρῶν. Ἀπαξ τὰ μικρὰ αὐτὰ τεμάχια γῆς εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν σπαροῦν μὲ γράσταις καὶ ψυχανθῇ, δὲν χειάζεται περαιτέρω κατεργασία τοῦ ἐδάφους δι' ἄλλα ἐπὶ τὰ ἢ περισσότερα ἔτη. Ἐνας ἐσπαρμένος λειμὼν συνήθως θεωρεῖται καλὸς ἐπὶ ἐπὶ πρὶπου ἔτη. Ὑπάρχει ἀνὰ τὸν κόσμον ἡ τάσις νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀποτόμων ὄρεινῶν γαιῶν καὶ νὰ τὰς μετατρέψουν εἰς λειβάδια καὶ ἔπειτα νὰ ἀφήσουν τὰ ζῶα νὰ συκομίσουν τὰ προϊόντα.

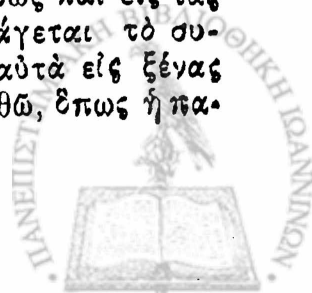
Πιστεύω ὅτι ἡ περιοχὴ αὐτὴ δυνητικῶς ἀποτελεῖ μίαν «Δευτέραν Ἑλβετίαν». Ὡς τοιαύτη, μοῦ φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ τρέφῃ περισσότερας γαλακτοφόρους ἀγελάδας. Τοῦτο ἀπαιτεῖ μίαν ἐκ τῶν μικροῦ τύπου Ἀλπεϊκῶν ἀγελάδων, αἵτινες εἶναι συνηθισμέναι νὰ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν ὄρεων. Ἡ εἰσγωγή τῶν ζώων αὐτῶν καὶ ἡ αὐξησις τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν πρέπει νὰ βαίνει παράλληλως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καλλιεργούμενων λειμῶνων.

Πρέπει βεβαίως νὰ ὑπάρχῃ χώρος διὰ

μερικὰ πρόβατα, ἀκόμη καὶ μερικὰ γίδια, ἀλλ' ἡ ποιότης τῶν πρέπει νὰ βελτιωθῇ κατὰ πολὺ. Οἱ γέροντες δὲν ἀρέσκονται νὰ ἀλλάζουν τοὺς τρόπους τῆς ζωῆς τῶν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἀφήσωμεν τοὺς γεροντότερους νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν προδατοτροφίαν καὶ τὴν αἰγοτροφίαν καὶ νὰ ἀνατεθῇ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀγελαδοτροφίας εἰς τὰς νεωτέρας γενεάς. Καὶ ἐπὶ τῶν γραμμῶν αὐτῶν θὰ ἤθελα νὰ εἰσηγηθῶ τὴν ὀργάνωσιν λεσχῶν διὰ τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια, καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν διὰ τὴν παραγωγὴν νέων καὶ βελτιωμένων ποιότητων καὶ φυλῶν ζώων, πουλερικῶν, ὀπωρῶν καὶ λαχανικῶν. Θὰ χρειασθοῦν ὀλίγα μόνον χρόνια, μέχρις ὅτου ὁ νεαρὸς αὐτὸς κόσμος θὰ κινήσῃ τὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας.

Ἡ παραγωγὴ τῶν γαιῶν αὐτῶν δύναται νὰ αὐξηθῇ πολὺ διὰ τῆς χρησιμοποίησεως λιπασμάτων—τόσον ζωϊκῶν ὅσον καὶ χημικῶν. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι τὰ λιπάσματα εἶναι πολὺ δαπανηρὰ καὶ ὅτι οἱ περιορισμέναι πιστώσεις ἐκ μέρους τόσο τῶν ἀγροτῶν, ὅσον καὶ τῆς Κυβερνήσεως, καθιστοῦν τὴν χρησιμοποίησιν τῶν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδύνατον, Ἐν τούτοις, ἡ νέα Κυβέρνησις ἐπιδιώκει κατὰ πολὺ ἡδυνάμενην παραγωγὴν χημικῶν λιπασμάτων μὲ μειωμένης τιμᾶς. Ἐὰν τοῦτο καταστήσῃ δυνατόν, ἡ χρησιμοποίησις τῶν λιπασμάτων θὰ αὐξηθῇ πολὺ εἰς τὸ ἐγγὺς μέλλον.

Ἐπειτα μαζί μὲ τὴν κατὰ πολὺ ἡδυνάμενην παραγωγὴν τῶν γαλακτοφόρων ἀγελάδων θὰ παρουσιασθῇ ἡ ἀνάγκη διὰ τὰς βιομηχανίας γάλακτος, ὅπως εἶναι τὰ ἐργαστῆρια βουτύρου, τυρῶν καὶ κατὰ πάσαν πιθανότητα καὶ ἐργαστῆρια κατεργασίας δερμάτων. Τὰ καλύτερα καταστήματα εἰς τὰς πόλεις, ὅπως αἱ Ἀθῆναι, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ αἱ Πάτραι, εἶναι γεμάτα ἀπὸ γαλακτοκομικὰ προϊόντα εἰσαγόμενα ἀπὸ χώρας, ὡς εἶναι ἡ Ὁλλανδία, ἡ Δανία καὶ ἡ Ἑλβετία. Πλεῖστα τῶν προϊόντων αὐτῶν θὰ ἠδύναντο νὰ παραχθοῦν εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἠπειρον, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὰς Χώρας αὐτάς, καὶ νὰ μὴ ἐξάγεται τὸ συνάλλαγμα διὰ τὰ προϊόντα αὐτὰ εἰς ξένας χώρας. Θὰ ἤθελα νὰ εἰσηγηθῶ, ὅπως ἡ πα-

ραγωγὴ τῆς μηδικῆς αὐξηθῇ πολὺ, τρεῖς ἢ τέσσαρας φορές ἐτησίως ἀνευ τῆς βοτάνης τῆς ἀρδεύσεως. Τὰ πολὺ ὀλίγα τεμάχια μηδικῆς, τὰ ὅποια εἶδα ἦσαν ἐξαιρετικὰ ὥραϊα. Καὶ πάντοτε ὑπάρχει καλὴ ἀγορὰ διὰ τὸ χόρτον τῆς μηδικῆς εἰς καλὰς τιμὰς. Καλὸν θὰ ᾖ·οὐκ ἀποκρινόμενός τις ἀριθμὸς ποικιλιῶν διὰ τὰ καθορισθῇ ποῖα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ καλύτερα διὰ τὴν περιοχὴν.

Ἡ καλλιέργεια ὀπωρῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν παρουσιάζει ἐξαιρετικὰς δυνατότητας. Ἐνταῦθα περιλαμβάνονται τὰ μήλα, ἀχλάδια, κεράσια, κυδώνια, δαμάκηνα, καρύδια, λεπτοκάρυα καὶ ἴσως καὶ ἄλλα. Ἐν τούτοις, τὸ ἐάν πρέπει ἢ ὄχι νὰ αὐξηθῇ πολὺ ἡ δεινδροκομικὴ καλλιέργεια ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ζητήσεως ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Εἶναι, βεβαίως, ἀνωφελὲς νὰ καλλιεργῇ κανεὶς κάτι διὰ τὸ ὅποιον δὲν θὰ εὕρῃ ἀγορὰν νὰ τὸ διαθέσῃ. Ἡ ζήτησις ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐνίοτε δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ διὰ τῆς κατεργασίας τῶν προϊόντων, δηλαδὴ διὰ τῆς συσκευασίας ἐντὸς κυτίων, τῆς ξηράνσεως καὶ τῆς ἀλμεύσεώς των. Ἀνατιθερμῶς πρέπει νὰ γίνεται κατεργασία περισσότερων φρούτων λαχανικῶν κατ' εἶκον.

Ἰπάρχουν πολλὰς δυνατότητες διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς περιοχῆς καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῶν κατοίκων. Ἀνωτέρω ἀναφέρονται μόνον ὀλίγα ἐξ αὐτῶν κατὰ ἓνα ἀδρομερῆ τρόπον. Ἐλπίζεται ὅμως ὅτι θὰ βοηθήσουν ὀλίγον εἰς τὸ νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ἓνα πρόγραμμα.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

- Πήγαμαν νὰ σκιάζουμ' καὶ μᾶς ἐπατάγουσαν
Ταυτόσ. τῆς «πήγαμαν γιὰ μαλλὶ καὶ βγήκαμαν κουρεμμένοι». (ρ. παταγῶλω, ἐπίτατο· κὸ τοῦ παγῶνω).
- Πῆραν τὰ φλώρα (¹) τίς κορφαῖς τὰ λάγια πὰν στοῦν πάτου
Ὅτι τὸ ἄσπρισμα τοῦ μουστακοῦ καὶ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς προδίδουν τὴν προσέγγισιν τῶν γηραιῶν.
- Πιάν' τὸν τζίντζιρα (²) ποὺ τοῦ φτεροῦ (=ἀπὸ τὸ φτεροῦ)
Γιὰ ὅσους ἐπιχειροῦν κάτι χωρὶς ἀσφαλὴ μέτρα, κατὰ τὸ παραδείγμα ἐκείνου ποὺ ἀντὶ νὰ πιάνῃ τὸν τζίντζιρα ἀπὸ τὸ σῶμα τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ φτεροῦ καὶ τοῦ φεύγει.
- Πίναμαν κι λέγαμαν
Ὅτι οἱ κουβέντες ποὺ συνοδεύονται μὲ πιστὸ δὲν εἶναι σταθερὲς καὶ ἀξίες προσοχῆς.
- Πινισιέ: (³) κὶ λίμπις (⁴) ἄδεις
Γιὰ ὅσους παινεύονται πῶς εἶναι πλούσιοι, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχουν οὔτε τὸν ἐπιούσιο.
- Πουλλὰ τ' εἶ' (πολλὰ τὰ ἔτη) τὸ' ἀφεντιᾶς σ'
Παροιμ. φρ. κατὰ τὴν ἀπώλεια εὐκαιρίας ἢ ὅταν δὲν πραγματοποιεῖται κάποια ἐλπίδα κατὰ τὴν ἀντίστοιχον «χαιρέτα μου τὸν Πλάτανο».
- Ποῦ πᾶς, γίδα; Πάου στὴν Πίλη.— Ἄν σ' ἀφήκουν σύρι (=λήγαινε) κὶ παρέκεια
Γιὰ ὅσους βαδίζουν πρὸς ἀφενκτὸ κίνδυνον.
- Πραματευτὴ ἐγάλενα, κὶ κουρμπιχάρη ηἵβρα
Γιὰ ὅσους βρίσκονται μπροστὰ σὲ ἀπροσδόκητο κίνδυνον, κατὰ τὸ πάθημα ἐκείνου, ποὺ ζητοῦσε πρραγματευτὴ γιὰ νὰ πουλήσῃ τὸ ἐμπόρεμά του καὶ ξαφνικὰ βρέθηκε μπροστὰ σὲ τελωνειακὸ ὑπάλληλον.

1. Φλώρος=Ἰπόμευκος, Φλώρος=Κατοίκι=Ἰπόμευκος Κατοίκι

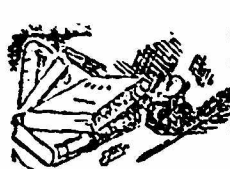
2. Τζίντζιρας

3. Πενέματα

4. Λίμπις. πορσελάνινο πιάτο τοῦ φαγητοῦ. Σαγάνι εἶναι τὸ χάλκινο

[Συλλογὴ Εὐαγγ. Μπόγκας]

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΣΑΜΨΩΝΕΣ ⁽¹⁾

ὦ! πῶς ἄργεῖ νὰ ξημερώσει, ἀπόψε.
ὁ ὕπνος εἶναι μιὰ προσμονή,
ποὺ χάθηκε μὲς τὸ σκοτάδι
νὰ κυνηγάει βουβὴ τὶς ὀπτασίες τῆς νύχτας.
Κι' ἐνῶ τ' ἀστέρια ποντοποροῦν
πρὸς τὶς αἰώνιες δύσεις,
ὁ ἥλιος δὲ χνώτισεν ἀκόμα τὴν ἀνατολή.
Στὴ σιωπὴ τῆς νύχτας,
οἱ σταυροὶ ζώνουν τῇ γῇ πολλὰς φορὲς,
Κι' ἡ αὐγὴ μὲ τ' ἄσπρο φῶς,
ποὺ τὴν περίμεναν οἱ ἄνθρωποι γ' ἀνατείνει
πάνω ἀπ' τοὺς ὀρίζοντες
ποὺ ἱσκιώνουν τὰ ἔρημα κυπαρίσσια,
ἄλλαξε τὴν πορεία της.
ὦ! κι' ἄς εἴταν, θεέ μου! νὰ μὴν εἴμασταν δυνατοί,
γιὰ νὰ ζήσουμε καθὼς ὤρισες—εἰρηνικά.
...
... Ἄργεῖ νὰ ξημερώσει! Ὅλοι προσμένουν τὴν αὐγή·
ὁ ἥλιος πονήσθηκε στοὺς πυθμένες τῆς ἱστορίας,
ἐνῶ στὴ γῆς, ἡ νύχτα τούτη τῶν καιρῶν,
εἶναι γιὰ τοὺς Θεοὺς τρανὴ ἀγωνία.
Γιατὶ, οἱ Σαμψῶνες, ποὺ θὰ γκρεμίσουν τὰ κυπαρίσσια,
δὲν θὰ ξυπνήσουν πρὶν νὰ φέξει.
...
Ὅμως, ὅταν τ' ἄστρα θὰ πάψουν ν' ἀρμενίζουν
στοὺς οὐρανούς καὶ στοὺς πυθμένες τῶν ὠκεανῶν,
θὰ φέξει. Τότε, θὰ ξυπνήσουν οἱ Σαμψῶνες...

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴ σύνθεση «Σαμψῶνες»

ΓΛΥΚΟΧΑΡΑΖΟΥΝ ΤΑ ΒΟΥΝΑ ΚΙ' ΟΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΚΟΙΜΟΥΝΤΑΙ...

— «Πές ένα τραγουδί Μάνα».

Ἀκούστηκε ἡ ἀδύναμη φωνὴ τ' ἄρρωστου νιοῦ σὴν μεγάλη κάμαρα, σὰν θρόισμα ξεροῦ φύλλου, πὺν τὸ σέρνει ὁ ἄερας τὸ φθινόπωρο στὸ χῶμα.

Ὁ ἄρρωστος, ξιγρῦπτης δὴ τὴ νύχτα. Τὰ μάτια του, παρῆνενα μεγαλωμένα, ἀντίθετα μὲ τὸ πρόσωπο πὺν εἶχε σωθεῖ ἀπὸ τὸν πυρετό, λάμπανε καὶ γοργοπαίζανε ἀνήσυχα.

Χρόνος δλάκαιρος πάνω σιὸ στρόμα, χρόνος δλάκαιρος τὸ σκοιλήει τῆς ἄτιμης ἄρρώστε ας τοῦ βύζαινε τὴ ζωὴ, τοῦ ρούφαγε τὸ αἷμα. Κι' ὅλο ἀπὸ χειρό ερι σὲ χειρότερα.

Ὅμως τούτῃ τὴ νύχτα ἦταν σὰν ἡσυχασμένος. Ὁ βήχας δὲν ἦρθε ἀπὸψε, γὰ τοῦ ξεσκίση τὸ στήθος, κι' αἷμα δὲν εἶχε μείνει ἄλλο μέσα του, γὰ ν' ἀνεβραίνει στὸ σόμα καὶ νὰ τὸν πνίγει. Ἐμεινε ἔτσι ἀκίνητος καὶ ἐξαυλωμένος ἀνάμεσα ζωῆς καὶ ἀνυπαρξίας, ὡς τὰ ξημερώματα. Τὰ μέλη του ἦταν ἔξενσ μουνδιασμένα καὶ ἀκίνητα.

Ὁλη ἡ ζωὴ, εἶχε τῶρα μαζευτεῖ, μόνο στὴ σκέψη του.

Ἐκεῖ μέσα σιὸ νοῦ του, εἶχε μαζευτεῖ ὅλη ἡ φλόγα τῶν εἰκασιοχτῶ χρόνων. Λαχτάρα γιὰ τὴ ζωὴ, καὺμός γιὰ τὴν ἀγάπη, θλίψη γιὰ τ' ἄρρωστα νιάτα του.

Ἄς ἦταν νὰ πεταχτεῖ, σὰν ἀητός, καὶ τὴν ὥρα τούτη, στίς ἀντικρινὲς ραχοῦλες νὰ κυνηγήσῃ πετροπέδικες, ὅπως τόσες καὶ τόσες φορές. Ἄς ἦταν, τὴν ὥρα αὐτὴ τὴ γλυκειὰ τῆς χαρραγῆς, ν' ἀγκαλιάσῃ πάλι τρυφερά, τὴν δλόξανθη κοπέλλα, πὺν θὰ

κοιμότανε δίπλα του, σὰν εὐωδιασμένο τριαντάφυλλο . . .

Ἄς ἦταν . . . καὶ ἄς ἦταν . . . Καλπάζοντες οἱ ἀπβεςτες θύμησης, ἀπὸ τὴ νοπὴ ζωὴ του, τὸν πλημμύριζαν, ποτάμι ἀκράταγο. Ὅμως, τὸ κροῖ, ἦταν ἔξενσ κι' ἀγνώριστο. Δὲν τὸ κυβερνοῦσε. Οὔτε ν' ἀνασηκωθῇ κὰν μποροῦσε, νὰ κυττάξῃ ἀπὸ τὸ παράθυρο τίς ἀκροῦλες τῶν βουνῶν, πὺν αὐτὴ τὴ στιγμή βάφονταν χρυσοκόκκινες.

Ἡ πλάση ἔξω, εἶχε ἀνοιξή. Τὸ φῶς τῆς μέρας, ἀνάβλυζε π' ὦσ ἀπὸ τὴ βουνοκορφή, κι' ἡ γῆ ἀνάσαινε χαρούμενη.

Μιά χαρὰ πεταλούδιζε στὸ σύθαμπο κι' ἄγγιζε μὲ τὰ φτερά της τὴν ψυχὴ του. Γιὰ τελευταία φορὰ ἡ νιότη, ἔνοιωθε, τὸ γλυκὸ τῆς ζωῆς σκόρπημα, ἐκεῖ στὴν ἄκρη τοῦ τάφου, ὡς ἡ φωνὴ ἀκούστηκε, τούτῃ τὴν πλανεύειρα στιγμοῦλα, λυπημένη καὶ παρακαλεστική.

— «Πές ένα τραγουδί Μάνα» εἶπε ξανά.

Ἡ Μάνα, ἦταν μαζεμένη στὴν ἄκρη τοῦ κρεββατοῦ, καὶ μὲ τὰ χέρια ἀγκόλιαζε τὰ πόδια του, σὰν νάθε'ε νὰ τὰ ζεστάνῃ.

Σήκωσε τὸ κεφάλι ξαφνισμένη καὶ μὲ τὰ θολὰ, ἀπὸ τὰ ξεπύχτια καὶ τὰ δάκρυα μάτια της, κύτταξε τὸν ἄρρωστο, ποῦ'χε τὸ βλέμμα στηλωμένο στὸ παράθυρο. Πέρασαν λίγες στιγμὲς σιωπῆς κι' ἀπόγνωσης. Ὅστερα, μάζεψε τὰ χέρια στὸ στήθος, κι' ἄρχισε μὲ ραγισμένη φωνή:

— «Γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι' οἱ γιόμορφες κοιμοῦνται».

— «Κοιμάται κι' ἡ Παρασκευοῦλα Μάνα»; τὴ σταμάτησε.

—«Κοιμάται αὐτὴ γυιέ μου...» ἀπάντησε, ὅσο μποροῖσε, πὶο ἀπαλά, γιατί ἡ καρδιά πού θὰ τὸ δεχότανε ἦταν διπλῶς πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀρρώστεια κι' ἀπὸ τὴν ἀγάπη.

Ἐνὰ δάκρυ κύλησε στὸ προσκέφαλο.

Ἡ Μάνα, ξαναπῆρε τὸ σκοπὸ ἀπὸ τὴν ἀρχή. «Γλυκοχαράζουν ταῖ βουνά...». Ὅμως ἡ φωνὴ τῶρα ἔσπασε. Τὸ κῆμα τοῦ πόνου ὀρμητ' ἔσφιξε τὸ στήθος, κι' οἱ λυγμοὶ ἔφραξαν τὸ λαιμό.

Ἐφυγε βασιτικά ἀπὸ τὴν κάμαρα, πῆρε κατρακυλώντας τὰ σκαλοπάτια καὶ κλείστηκε στὸ κατώγι τοῦ σπιτιοῦ. Ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου δὲ θὰ μπορούσαν νὰ φτάσουν οἱ θρηνοὶ καὶ τὰ μοιρολόγια, ὥς τὸ κρεββάτι τοῦ παιδιοῦ της. Ἐκεῖ ἔκλαψε καὶ καταράσθηκε, τὴν ἀρρώστεια, τὴ μοῖρα καὶ πὶο πολὺ, τὴν ἀσπλαχ.η τὴ νύφη της.

Πέτρα εἶχε σιτὴν καρδιά της ἡ ἄπονη. Σὰν ἀρρώστησε ὁ Λάκης κι' ἄρχισε νὰ φτύνη αἷμα, κουβαλίθηκε ἡ κακούργα ἡ μάνα της κα ἀτρεμαγμένη. —Νὰ μὴ σοῦ κακοφανεῖ συμπεθέρα, θὰ τὴν πάρω σπῖτι τὴ θυγατέρα μου. Εἴκοσι χρονῶ, εἶναι, πάνω σ' ὅν ἀνθό της. Μάνα εἶσαι καὶ σύ, Μάνα κι' ἐγώ. — Ἀστὴνε χρῖσιανή μου, μὴ μὲ σπαράξης πιότιερο, κι' ὁ γιός μου τῆς ἔχε ἀδυναμία. Ἀστὴνε καὶ τὴ βάζω σ' ἄλλη κάμαρα. Ἐχει πολλὰς τὸ ἔρημο... Τίποτε σίδερο καὶ δὲ λυγοῦσε. Κι' ὕστερα ἀπὸ τὰ πολλὰ, τὸ φαιέρωσε. — Θέλει κι' ἡ ἴδια νὰ φύγει. Ἀν ἀπομείνει θ' ἀρρωστήσῃ ἀπὸ τὴν ἰδέα. Θὰ τὴν πάρω κι' ὅταν ὁ ἀντρας της, γίνει καλά, ἔρχεται πίσω... Τ' ἔκανε λέει; Ἐρχεται πίσω; Στὸ σοῖ μας ἐμεῖς, δὲν τὸ συνηθᾶνε αὐτό, νὰ φύγουν οἱ νυφάδες καὶ νύρχονται πίσω. Δὲ φταῖτε σεῖς, φταῖει ὁ γιός μου, π' ἀγάπησε κι' ἔφερε στ' ἀρχοντικό μου μιὰ φτωχοῦλα — Θὰ σὲ τιμήσῃ περισσότερο, Μάνα μου εἶπε. — Ἀς γίνῃ ἐκεῖνος καλὰ καὶ παίρνει τὴν καλύτερη —

Ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἦταν καὶ τόσο εὐκολα. Οὔτε ὁ Λάκης γινόταν καλὰ, κι' οὔτε ἀπ' τὴν καρδιά του μπορούσε νὰ βγάλῃ τὴν Παρασκευοῦλα πού ἦταν ξανθὴ καὶ ὁμορφὴ σὰν τὶς ἀνεραῖδες.

—«Σῦρε Μάνα νὰ τὴ φέρῃς. Νὰ τὴ δῶ

μιὰ στιγμοῖλα, ἐκεῖ δά, σ' ἡν πόρτα, κι. ὅς φύγῃ πολὺ. Σῦρε Μάνα. Πές της νὰ βάλῃ τὰ καλά της, νὰ βάλῃ τὶς οὐραν. ἔς κορδέλλες σ' ἱς πλεξίδες καὶ νὰ ρθῇ καὶ νὰ τὴ δῶ».

Καὶ πῆγαινε ἡ βαρυμόρη, οὐτὴ μιὰ πα' ἡ ἀρχόντισσα, κι' ἔκλαιγε καὶ ζητιάνευε, μιὰ σ' ἄλλα ἀγάπη γιὰ τὸ παιδί της.

Καὶ νὰ πῆς πῶς δὲν τὸ πονοῦσε; Ἐκλαιγε ἡ προκομένη καὶ τὴ ρωτοῦσε μὲ λαχτάρα, ἀλλὰ δὲν ἔρχόταν. Ὅλο αἴριο κι' αἴριο.

Κι' ὕστερα, τί νὰ τοῦ πῆς; Περίμενε μὲ τὴ ματιὰ στη' ὠμένη σ' ἡν πόρτα. Τὶ ν' ἀπαντήσῃς σὲ κείνη τὴν ἀπελπισμένη ματιὰ; . . . Ἰότε δὲν ἦταν ἐκεῖ, πότε ἦταν ὁρρωστη, πότε, πῆγε ν' ἀνοίξῃ ἕνα ξωκλήσι γιὰ τὴ ὑγεία σου. Τώρα, ὅτι εἶναι στὸ τέλος. Ὅμως . . . ὅς κάνει πῶς ἔρχεται τὴν ὥρα ἐκείνη τὴ σκοτεινὴ καὶ κοιβ.ντ ἄζουμε. — Ἐξω ἀπὸ ὁδὸ ὀπονη. Ἐξω. Ἐσὺ δὲν εἶσαι ἡ γυναῖκα του, εἶσαι ὁ φονιάς του

Ὁ ἥϊος εἶχε ψηλώσει, ὅταν ἡ κυρὰ Καλή, ἀνέβηκε σιτὴν κάμαρα. Τὸ ξέσπασμα ἐκεῖνο τοῦ πόνου, ξαλάφρωσε κάπως τὴν καρδιά της. Ζύγωσε ἀλαφροπατώντας τὸ κρεββάτι.

Τὰ μάτια τοῦ νέου, ἦταν ὀρθάνοιχτα, στη' ὠμένα στὸ παράθυρο. Κεττοῦσαν ἀκόμα ἀχ' ῥτα τὸ φῶς τῆς μέρας. Τὸ μέωπο παγωμένο. Τὰ χέρια κοκκα' ὠμένα, ἀκίνητα.

Ἀπλωσε ψυχραῖμα τὰ γηρασμένα δάχτυλα στὰ μάτια καὶ βάλθηκε νὰ τὰ κλείσει. Σμῖγαν οἱ μακροὺς βλεφαρίδες, σιαν. ῥῶναν καὶ πάλι ξετυλιγόταν μὲ πείσμα καὶ ἄφηναν τὰ μάτια ἀνοχτά. Σὰ νὰ μὴν ἤθελαν νὰ βυθιστοῦνε σιὸ σκοτάδι.

Πάσκανε πολλὰς φορὲς ἡ Μάνα κι' ὕστερα πῆρε ἀπὸ τὸ κονοστάσι ἕνα κερί, τ' ἀναψεν κι' ἔστειξε ἀπὸ μιὰ σταγόνα λιωμένο κερί σιὸ κάθε μα' ὀφυλλο. Τὸν ἔπλυνε ὅλον μὲ ροδόσταμα, τὸν ἔντυσε τὰ γαμπριάτικα, ὕστερα ἀνοίξε τὰ παράθυρα κι' ἀρχίνησε νὰ τὸν μοιρολογάει.

Σὲ λίγο τὸ σπῖτι γιόμισε ἀπὸ κόσμο. Οἱ καμπάνες χτυποῦσαν λυπητερά κι' οἱ γυναῖκες θέρισαν τὰ λουλούδια ἀπὸ τὶς αὐλὰς καὶ τὰ φέρανε στὸ νεκρὸ παλληκάρι.

Πῆγε κι' ἡ Παρασκευοῦλα μὲ τὴ Μάνα της.

Στὰ μαλλιά της εἶχε ριγμένο μαῦρα «αν-
τὴλ», τραβηγμένο χαμηλὰ ὥς τὰ μάτια.

Ἔτρεμε σάν τὸ φύλλο τῆς λεύκας.

Μπῆκε μὲ λυγμούς, ἔσκυψε πάνω στὸ
λείψανο καὶ μούσκαψε τὰ παγωμένα χέρια
μὲ καφὰ δάκρυα.

Ἡ κυρὰ Καλή, ἐκεῖ δίπλα, κυττοῦσε,
μιά τὰ δάκρυα τῆς νύφης της, πάνω στ'
ὀλοπύρφυρο δροσερὸ πρόσωπο, καὶ μιὰ
τὰ χέρι νὰ χέρι τοῦ παιδὸς της.

Ἐκεῖ δὲ σμυγμένα ἡ ζωὴ κι' ὁ θάνα-
τος σ' αἰαίριας οὐ ζευγάρι, ἡ παγωμένη
γαλήνη τοῦ θανάτου κι' ὁ δαρμὸς τῆς ζω-
ῆς σπαρχινικὸ σύμπλεγμα καὶ εἰκόνα τῆς
πιδ τραγικῆς μοίρας τοῦ κόσμου, ποὺ δὲν
ἤξερες γιὰ πὺ νὰ κλάψῃ: περισσύτερο. Γιὰ
τὰ νιάτα ποὺ χάθηκαν κι' ἀκίνη οὐσαν ἔξ-
να, ἢ γιὰ τὰ νιάτα ποὺ σπάραζαν, πάνω
σ' ἓνα ἀψυχο κορμί;

Ἐβλεπε ἡ μάνα τὸ θυρῆνο της, κι' εὐ-
—«ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι», εἶπε, εὐτε καὶ τὴν
ἔσπρωξε. Μόνο τραβᾶχτηκε λίγο πὸ πλάι,
κι' ἔδωσε τὴν πρώτη θέση στὴ νύφη της.

Ἀγκαλιάστηκαν οἱ δυὸ πονιμένες γυ-
ναῖκες, κι' ἀντάμωσαν τὰ δάκρυά τους. Τὸ
μεγάλο μῖσος, ποὺ γιόμζε τὴν καρδιά τῆς
μάνας, τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν εὗρισκε τόπο νὰ
σταθῇ.

Ὁ θάνατος στάθηκε πάνω ἀπ' ὅλο.

Μιά συμπόνοια τρύπωσε στὴν καρδιά
της, γιὰ κεῖνο τὸ φτωχὸ κι' ἄτυχο πλάσμα,
ποὺ μοιραζόταν τὸν ἀσκήω πόνο της.

Ὅλα ἦρθαν πολὺ φυσικὰ ἀπὸ μόνα
τους.

Σὰ γύρσαν ἀπὸ τὸ ξόδι, κι' ἡ γοηά,
ἦταν ἓνα κουρέλι, μαζεμένοι στὴ γωνιά,
ἡ νύφη ἀπόμεινε μαζί της.

Νοικοκυρὰ τοῦ σπιτιοῦ, ποὺ ἤξερε τὰ
κατατόπα, μπαινόβγαινε ἀνεβοκατέβαινε
τὶς σκάλες καὶ φρόνιζε τὴν ἀρρωστη πε-
θερά.

Ἡ κυρὰ Καλή, παρακολουθοῦσε τὴ μαυ-
ροντυμένη κοπέλλα, γιομάτη σιτοργή, κι' ὁ
πόνος της γαλήνευε.—Ἡ ψυχὴ του θὰ χαί-
ρεται—μουρμούριζε—ποὺ τὶ βλέπει στὸ
σπίτι.

Κάνανε καὶ τὰ σαράντα μαζί, μὲ μοι-

ρολόγια καὶ κοπετούς, κι' ὕστερα ἡ γοηά,
μιὰ μέρα, πρὶν καλὰ ξημερώσῃ, πῆρε τὴ
νύφη της, τὴν πῆγε κρυφὰ στὰ Γιάννινα,
κι' ἔγραψε τὸ μεγάλο κτῆμα, ἐκεῖνο π' ἀγα-
ποῦσε ὁ γυιὸς της στ' ὄνομά της.

Ἡ μάνα, ἀνοιγε πιά, σάν σὲ δικό της
ἄνθρωπο, τὴ χαροκαμένη καρδιά, κι' ἔλεγε
καὶ ξανάλεγε, ὅλη τὴ ζωὴ τοῦ χαμένου παι-
διοῦ της. Ἀπὸ τὰ πρῶτα τσεβὰ λογάκια,
ὥς τὶς τελευταῖες λέξεις—«Πῆς ἓνα τραγοῦ-
δι Μάνα». —«Κοιμᾶται κι' ἡ Παρασκευοῦ-
λα»; Τὰ μικρὰ μετανοιώματα καὶ τὰ δά-
κρυα τῆς κόρης, λιγόςτειναν τὸν ἀσκήωτο
πόνο τῆς μάνας, καὶ τὴν ἐξέλεωναν μπρο-
σὰ στὰ μάτια της.—Μπορεῖ νὰ τῆς ἔκα-
ναν καὶ μάγια . . . μπορεῖ . . . ἡ ζήλεια
τοῦ κόσμου . . . μπορεῖ . . . Ἀλλ' οἰῶς, δὲν
ἔζηγεται ὁ τραλὸς ἐκεῖνος φόβος της γιὰ
τὴν ἀρρώστεια του.

Ἡ μναδικὴ κουβ'ντα, ἦταν αὐτή. Τὰ
ἴδια καὶ τὰ ἴδια.—Ἐρῶ πὺς ἡ ψυχοῦλα
του, χαίρει αὖ ποὺ σὲ βλέπει στὸ σπῖτι. Τὸν
τοιῶθω ὀλο κοντά μας. Δὲ χάνονται οἱ ψυ-
χὲς μάτια μου. Ὅλο ξεχωρίζω γύρω μας τὴ
σκιά του.

Ἀπλώσε τὰ χέρια καὶ τὸν καλοῦσε.

Ἀνάσαινε βαθειά, καὶ μαζί μὲ τὸν ἀέ-
ρα ρομφεῦσε καὶ κατὶ ἀπὸ τὴν παρουσία
του. Ὁ πόνος κι' ἡ ἀγάπη, δυνατώτερον
ἀπὸ τὸ θάνατο, ζωνιάνευαν τὴν ἀγαπημέ-
νη φανταστικὴ σκιά, σ' ἓνα τραγικὸ ἐξεγέ-
λασμα.

Τὸ μυαλὸ τ' ἀνθρώπου θολώνει νικη-
μένο.—Δίπλα μας εἶναι παιδὶ μου, ἀκούω
τὴ φωνή του, β' ἐπὺ νὰ μὰς ἀπλώνει τὰ
χέρια.

Ἀνατόρ'χιαζε ἡ κοπέλλα.

Ἐνα παγωμένο φεῖδι σέρνονταν σ' ὅλο
τὸ κορμί της, σάν νὰ τὴν ἀγγίξε ὁ ἴδιος
ὁ χάρος. Αἰσθανόταν, πὺς δὲ ζοῦσαν πιά
μόνες.

Μιὰ κρούα φοβερὴ σκιά, τριγύρζε τὸ
σπίτι καὶ τρύπωνε μέσα της.

Ἡ Παρασκευοῦλα, ποὺ εἶχε φύγει, τρέ-
μοντας τὴν ἀρρώστεια, ἦρθε τώρα καὶ πάλι
μὲ τὰ φαντάσματα.

Πέρασαν ἔτσι μερικοὶ μῆνες, μ' ἀγω-

νία καὶ τρόμο, κι' ἔφτασε ὁ καιρὸς τοῦ τρύγου Ἡ γρηά, ἔστειλε τὴ νύφη της στ' ἀμπέλια, νὰ νοιαστῇ τὸν καρπὸ τους.

Λαμπερὴ καὶ γλυκεῖα ἦ· ἂν ἡ μέρα. Τραγουδία ἀντιλαλοῦσαν ἀπὸ ὅλες τὶς μεριές.

Τὸ χαρούμενο πανηγῦρι τοῦ τρύγου, ἦταν ἀπάνω στὴ δόξα του. Ἐμοιαζε μὲ φυλακισμένο πού βρῖσκει τὴ λευτερά.

Ἐνα χρυσὸ ποτάμι, ἔμπαινε ξαφνικὰ στὴν ψυχὴ της καὶ ἐξέπλυνε τὴ μαυρίλα. Ὁ πόνος σφριμώχτηκε σὲ μιὰ γωνίτσα κυνηγημένος κι' ὅλο μ'έκρανε καὶ ξεθώριζε. Ἡ ζωὴ, γλυστοῦσε στὰ αἶμα της μαζί μὲ τὸ φῶς, πλημμύριζε τὰ εἴκοσι ἀνθισμένα χρόνια, καὶ τὰ τραβοῦσε κοντὰ της.

Πόσο καινούργια φάνταζαν ὅλα, πόσο ὁμορφα.

—«Σὲ τρώμαξα Παρασκευοῦλα; Ἡρθὰ νὰ σὲ βοηθήσω στὸ φόρτωμα».

Γύρισε αὐτὴ κι' εἶδε τὸν Κώστα.

Μαζὶ παίζαν μικρά. Μαζὶ μεγάλωσαν, φτωχὰ παιδιὰ καὶ τὰ δυό.

Ἐπετα, ἐκείνη ἔγινε κυρά. Κυρὰ νὰ τὸ λέει ὁ λόγος. Μαύρη κι' ἄραχνη κυρὰ στὰ μεγάλα κτήματα.

Τὸν κύτταξε θαρρετά.

Πόσο ἄλλαξε τώρα. Πῶς ἔγινε. Γεροδεμένο παλληκάρι ὡς ἐκεῖ πάλω.

Φόρτωσαν τὶς καλάδες μὲ τὰ σταφύλια ἀντάμα, κι' ἔσμιξαν, πολλὰ φορὰς τὰ χέρια τους, καθὼς γύριζαν τὰ σκοινιά.

Γλυκὸ ρίγος περνοῦσε κάθε φορὰ στὸ κορμί.

Τὸ βράδυ ἡ Παρασκευοῦλα, ἔστειλε τὰ φορτώματα στὴν πεθερά της, κι' αὐτὴ γύρσε κατ' εὐθείαν στὴ Μάνα της.

Σὰν ἀστροποκαῖμένο κοίτσουρο, πού τὸ χτυποῦν ἀδιάκοπα τ' ἀστροπεῖκια, ἀπομείνει τώρα ἡ κυρὰ Καλή, μέσα στὸ ἔρημο σπίτι, αὐτὴ κι' ἡ ψυχὴ τοῦ πεθαμένου.

Ἐξω ἡ ζωὴ τραβοῦσε τὸ δρόμο της, ἀνεμπόδιστη ἀπὸ τοὺς καῦμους καὶ τοὺς θανάτους.

Κυλοῦσε τὸ ρέμμα της παρασέροντας τὰ παλὰ καὶ κουβαλῶντας τὰ καινούργια.

Ἄλλες πίκρες κι' ἄλλες χαρές, ἦρθαν νὰ οἰήσουν τὶς πρώτες.

Δίπλωσε ὁ χρόνος, κι' ἀρχίνησε ὁ δεύτερος.

Κάποτε ἀκούστηκαν καὶ τ' ἀρραβωνιάσματα τῆς Παρασκευοῦλας μὲ τὸν Κώστα.

Ὅλοι τὸ δέχτηκαν σὰν καὶ φυσικό. Ἀκόμα καὶ ἡ κυρὰ Καλή, κατὰ βάρθος τὸ δέχτηκε μὲ καλωσύνη—Τὶ θᾶκανε ἡ νιὰ κοπελίτσα; Οἱ πεθαμένοι μὲ τοὺς πεθαμένους κι' οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς ζωντανούς.

Ὅλα τραβοῦσαν τὸ δρόμο τους.

Τὰ περασμένα, κάνανε τόπο σὲ κεῖνα πού θᾶρθουνε.

Ὅλο τὸ χωριὸ τώρα, ἀναστατώθηκε γιὰ τὸ πνιγμένο παλληκάρι, πού ἐξέβρασε τὸ ποτάμι στὴν ἀκρὴ του. Ἀπὸ ποῦ τὸν ἔφερε, ποῖος ἦταν;

Διάβαινε κι' ἡ χαροκαμμένη μάνα καὶ τὸ κύτταξε. Τοῦ ὅς ὁ νιὸς εἶχε τὰ χρόνια τοῦ δικῆς της, καὶ τὸ μπόι του. Ἐένος κι' ἀπ' ἑένος.

Ὅμως, κάποιος πέταξε ἕνα λόγο.—Πνίγηκε.—λέει—ἀπὸ τὸν καῦμό τῆς ἀγάπης. Ἐέρει αὐτός. Γι' αὐτὸ πνίγηκε.

Κοντοσάθηκε συλλογισμένη:—Εἶναι τάχα μεγαλότερος ὁ πόνος τῆς ἀγάπης, ἀπὸ τὸν πόνος τῆς μάνας; Καὶ πῶς ἐκείνη ζεῖ ἀκόμα μ' ἕνα βουτὸ καῦμό στὴν καρδιά της; Μυστήρια, γυιέ μου, ἀξήγητα πού κλείνει ὁ κόσμος.—Πνίγηκε ἀπὸ ἀγάπη;

Κάποια λόγια τοῦ πεθαμένου ζωντάνευσαν κι' ἔπαιρναν μορφὴ.—Σὰ γίνω Μάνα καλὰ καὶ δὲ γυρίσει, τὸ ποτάμι θὰ μέχαρεϊ.

Ὁ νοῦς σκοτείνιασε.

Πῶς; Νὰ γίνῃ κατὰ καὶ νὰ τὸν χάσῃ γιὰ χάσῃ της;

Παράξενα τώρα σιὸ φλογισμένο μυαλό, σμίγανε ἀξεχώιστα, ὁ νεκρὸς γυιὸς κι' ὁ πνιγμένος ἀγνωστὸς λιβέντης, ἐκεῖδὰ στὴν ἀκροτοαμιὰ, γὰ τὴν ἀγάπῃ τῆς ἀπιστῆς γυναίκας του. Χορεύανε τρελλὰ στὸ θολὸ τοῦ τῆς, μιὰ τὸ πνιγμένο παλληκάρι πού ἔπαινε τὴ μορφὴ τοῦ παιδιοῦ της, καὶ μιὰ ἡ Παρασκευοῦλα, νύφη πάλι, χαρούμενη δίπλα σὲ κάποιον ἄλλον.

Δάγκωσε τὰ χέρια της καὶ τὰ γιόμισε αἵματα.

Ἐφυγε σὰν νὰ τὴν κυνηγοῦσαν. Γλύσθηκε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ ἔρημα μονοπάτια

κι' ἔβρασε λαχανιασμένη στὸ μεγάλο κτήμα,
σὲ κείνο ποῦχε χαρῶσι στὴ γύφη της. Σίφ-
θηκε ἀποκαμωμένη κι' ἔπεσε ἀνάμεσα στοὺς
πικνοὺς φράχτες κατὰ στή στέρνα.

Οἱ ὄρες γύρω της, διάβηκαν ἀνυποψί-
αστες. Τὰ φύλλα θρούζαν ἀταλά, τὰ που-
λιά τιτίριζαν στὰ κλωνάρια, τὰ μυρμιγκία
κονφαλοῦσαν σπόρους ἐπὶ φωλ ἡ τους.

Ἄρχισε νὰ συνρυσκώιει.

Ἐνα γλεχὸ μυσήριο τύλιξε τὴ φύση.
Τὰ χόρτα μοσχοβοῦσαν.

Στὸ γύρω τῆς στέρνας, κάποιος ξεχώ-
ρισε.

Φτερούγισμα φάρδ ὡς φούτσας, χερμάτι-
σε στὸ βιασικὸ περπάτημα. Διὸ ἀπὸρα χε-
ρα ἀν-βοκατ βίξαν τὸ σκοινί.

Ἐἷα πάλλισμα γάρχαρον νεαῦ, μαζί
μ' ἕνα χαρούμενο σκοτὸ γρόμισε τὴ ἡσυχία
ῶρα.

Στὸ ἀντικρινὸ δέντρο, αἶενεν διὸ
πυλὰ τὰ φτερὰ στὴ φωλ ἡ τους. Ἐνα βι-
τραχάκι φάνταζε κοτὰ, καὶ μιὰ πρυσινωκί-
τρι-η σαῦρα, πλησίασε χορσύνοντας νὰ πῇ
νερό στὰ μοσχοκίερα χόρτα.

Τὰ χ-μύκιδά ἐίπλαν ἀργουάιψαν.

Μιὰ μαύρη σινὰ σφύθηκε ἀδὸρ βι ὡς
τὴν ἄεση τῆς στέρνας. Ἀπλόθηκαν διὸ
κοκ αἰάριχα χέρια μ' ὀρη, ἀρπαζαν τὰ
γυνὰ ρόδινα πόδια, μὲ λίσσι, τὰ σίχω-
σαν ψηλὰ σὴ μέση τῆς στέρνας καὶ τὰ πα-
ράτησαν στὸ κενό.

—...Θὰ τελίγηκε τὸ σκοινὶ σ'ὰ πόδια
της, καὶ τὴν τραβήξε τὸ βάρος τοῦ νεροῦ
μέσα. Τὸ στόμα τοῦ πηγαδ.οῦ ἤ-αν χαμηλό.

Τὶ αὖτὴ ἐξήγητὴ μαρτοῦσε νὰ χωρέσει:
Τὴ βρῆκαν σὲ λίγες μέρες καὶ τὴν τραβή-
ξαν.

Τὰ πουλιά, ἡ σαῦρα, καὶ τὸ βιτραχάκι,
ποῦ ζοῦσαν ἐπιτρισμένα γύρω ἀπὸ τὴ στέρ-
να δὲν καταλάβαν τίποτε, ἀπὸ τὰ πάθη καὶ
τοὺς καυμοὺς τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ π' ἄση εἶχε πάλι ἄνο-ξη.

Τὰ μηρύματα τῆς μέρας, ἔφταναν στὸν
κατακάθρον ὀρίζοντα. Τὸ σκοτιάδι ἀρῶ-
ιε κι' οἱ μορφές τῶν βουτῶν, βίφονταν
ἀχνὰ τριανταφυλλένες.

Μιὰ μαύρη σινὰ—σωπὸ φάντασμα—
σέφονταν πάνω στὸ νεκροταφεῖο τοῦ χωροῦ.

Στάθηκε πρῶτα στὸν τάφο τῆς Παρα-
σκευοῦλας. Ἐσχίψε καὶ μύρσε τὸ νεοκα-
μένο χώμα. Ὑστὴρ πῆγε στὸν τάφο τοῦ
Λάτση. Γονάτισε καὶ ἀγκάλιασε τὸν πέτρινο
σ' αὐτό. Ἐρμύζε τὰ μάτια πέρα σὴν ἀνα-
τολή καὶ ἀρχίτισε νὰ τραγουδάει.—«Γλυ-
κοχαράζουν τὰ βου ἡ κι' οἱ γρόμους κοι-
μοῦνται».

Ἐκοψε τὸ τραγοῦδι ὡς αἰτοῦ.

—Κοιμῶνται καὶ ἡ Παρασκευοῦλα Μάνα;

...—Κοιμῶνται καὶ αἱ γιέ μου, ἀπάντη-
σε μὲ φωνὴ σὰν κρώξιμο ἄγριου ὄρνου
ποῦ ὀφθαλμίζεται τῆς καταιγίδας καὶ τραβή-
ξε τραβήζοντας κατὰ τὸ ποτάμι.

ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΣ ΠΟΘΟΣ...

«Καλότυχα είναι τὰ βουνά, ποτέ τους δὲν γεράζουν,
τὸ καλοκαίρι πράσινα καὶ τὸ χειμῶνα χιόνια...»
(Δημοτικό)

1

ΘΕΕ ΜΟΥ, ἀξίωσέ με μιὰ βραδιά
στ' ὀλύμτιο σου νάρθῳ προσκυνητάρι,
σ' ἀνήλιγη σπηλιά μ' ἐσταλαχτίτη,
ὅπου τὰ θάνα·ο ν·ρὸ ἀναβροῖ·ι.
Μὲ καθαρή κι ἀ·άλαφρη καρδιά,
σβέλ·ος σὰν τὸν ξυπόλυ ο βοσκάρη
νὰ σκαρφαλώσω στοῦ βουνοῦ τὴ μύτη
κι αἷμα ξεσιτὸ σιὺς φλέβες μου νὰ σφύξῃ ..

2

Καὶ τὰ χαμνὰ φουσκώνοντ·ις τὰ στήθια
μὲ πευκομύριστον ἀγέρα ζεῖδωρο
νὰ π'νω τῆς Ὑγείας τὸ ἑχτάρι,
στοῦ ἀνήφορου τὸν κάματο γιὰ ἀντίδωρο...
Σ ἡ φούχτα μου ξαρωστικὸ ν' ἀδράξω
θυμάρ κι ἄγρ·α ρίγανη καὶ θρούμπη:
Νὰ στήσω τρόπαιο σ' ἐπὶ τὰ βουνολίθια,
σὸ σκεβρωμένο μ' ν κορμὶ ἀποκομ·μπι,
καὶ νικητῆς νὰ κράξω, νάλαλάξω!

3

Ἐκεῖ ψηλὰ δ' ν κρώζονε κοράκια
μὴ ε χαμόσπρ ο ἔρπειτὸ καὶ αἶδι
γλείφει, μο·εύ·ει κι ὕπου' α δαγκώνει,
ἐκεῖ δὲν σ ἐκεῖ ψέμα καὶ ψιμύθι.
Ἐκεῖ ξειτέρια πέτονται γεράκια
καὶ σὲ ραῖδ·ὸ προγκῶντος τάγριο γίδι
νοη·ὰ τὸ γαῦρο του κεφάλι ὑψώνει
καὶ τὰ χυτὰ του ὀρθοστυλώνει στήθη.

4

Ἐκεῖ ποῦ ὁ σταυραῖτὸς περήφανος
σὶὸ φρύδι τοῦ γκρεμοῦ τροχάει τὰ νύχια
κι ὅσ·ερα ξάφνου χάνεται στὰ ἰέφη
οὐρανοπλάνητος κουρσάρης,
ἔτσι κι ὁ πόθος μου σὰν λεύτερο πουλὶ
νὰ φτερουγίσῃ ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ μύχια...
Κι ὁ νοῦς μου σκέψῃ ρωμαλέα τὰ θρόφῃ
μὲ τὸ θαυματουργὸ βοτάνι θάγγρος
καὶ σὰν χρυσὸς μπαξὲς νάνθοβολῇ.

5

ᾠ! τότε τὰ φευγᾶτα χελιδόνια,
ποὺ φοβισμένα τὰ διαξεν ἡ μπορα,
τὴν ἀνοιξὴ ξανὰ θὰ διαλαλήσουν,
θὰ ξαναχτίσουν τὴν παλιὰ φωλιά τους.
Κι ἀπ' τὰ λυωτα, παρθένα χιόνια,
γαληνεμένα κρῖνα λαμπροφώρα
τῆς ἀδ·λης ἀγάπης θὰ βλαστήσουν,
νὰ μὲ μεθύσουν μὲ τὴν εὐωδιά τους.

6

Νὰ μὴ γροικᾶω τὸν γλαλοῦ τοῦ Κόσμου,
μακριὰ ἀπ' τὸ κολασμένο πανηγύρι...
Τὸ δαίμονα τῆς σάρκας νὰ δαμάζω
καὶ νὰ πατῶ στὰ πόδια μου τὸ τέρας.
Φωτιά τὰ Σόδομα νὰ καίῃ ἐντός μου,
καὶ σὰν στὴ δύση ὁ μάγος ἡ·ῖος γείρῃ.
ἀγνὸς ἐγὼ σὰν βρέφος νὰ κοιτάζω
φῶς ἱλαρὸ τὸ φέγγος τῆς ἐσπέρας.

7

Τότε ἴσως λυτρωμένος ἀπ' τὴν πλάνη,
τὸ κούφιο γέλιο καὶ τὸ στεῖρο κλάμα,
στῆς θεϊκῆς γαλήνης τὸ μεθύσι,
ἀγγ·λικά μὲ τὸ Θεὸ θὰ σμίξω.
ᾠ! ᾠς ἦταν μιὰ καμπάνα νὰ σημάνῃ
στὸ ἐρημοκλήσι τοῦ βουνοῦ τὸ θάμα!·
Νὰ ξενιοτέψω στῆς ζωῆς τῇ βρούση
καὶ τὰ φτερὰ γιὰ πέταγμα ν' ἀνοίξω.

8

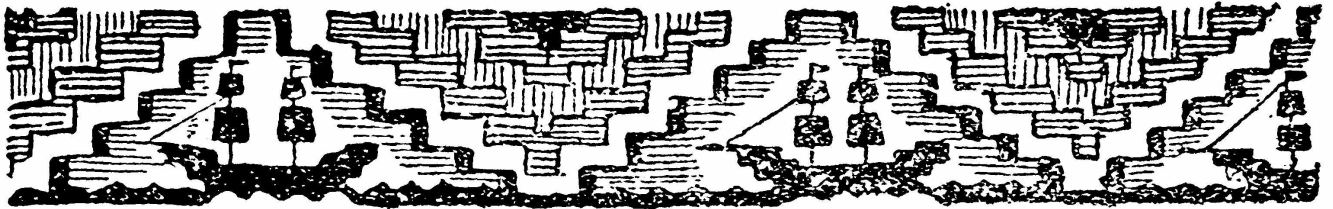
Θέλω, ποθῶ, λιμπίζομαι ν' ἀνέβω
τὰ ψηλὸν στὰ Ἰζουμέρκα ἐκεῖ τὰ ζάρκα,
ὕγε·α νὰ πιῶ, ὁμορριά, ἀντρεία κι ἀγνότη,
τὸν ἔρωτα μιᾶς βλάχας νὰ κερδίσω!
Μὰ ἀνεύρετο Παράδεισο γυρεύω...
— Ὁ νοῦς μου πρόθυμος, μὰ ὀκνή μου ἡ
[σάρκα—

Εὐνοῦχοι πόθοι μὲ κρατοῦν δεσμώτη
κι ἀπὸ τὸ τέλμα πῶς νὰ ξεκολλήσω;

[Γιάννινα 1952]

ΓΙΩΡΓΟΣ ΡΑΓΚΟΣ

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΑΠ. ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΥ

ΠΑΛΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ...

Γύρω από τρεις συμβολικές γυναικείες μορφές της αρχαίας παράδοσης

(ΚΑΛΥΨΩ—ΜΗΔΕΙΑ—ΔΙΔΩ)*

Μιά άλλη γυναίκα. θνητή σ' όλα της αυτή τη φορά, έρχεται να συμπληρώσει την τριάδα των γυναικείων μορφών, που αν και γεννημένες στα πολλά παλιά χρόνια (ίσως και ποτέ) ζουν ακόμα και πάντοτε θα ζουν γεμάτες ναιάτα, χάρη στους χυμούς που τους ποτίζει ή αληθινότητα του έσω-εξωτερικού τους κόσμου. Η Διδώ, ή θρυλική Regina Carthaginis είναι η πραγματική γυναίκα, απαλλαγμένη απ' τους επιβλητικούς πάνω στους άλλους δυνατισμούς, απ' τις καταστροφικές έκδικητικές αντεπιθέσεις κατά των ανδρών. λεύτερη κι' απ' την απόλυτη αυτοκυριαρχηση της θεϊκότητας και την ούσιαστική αντίδραση της προικισμένης με μάγια... Στέκεται μπρός μας μια καρδιά γυναικεία με μόνη συντροφιά τα συναισθήματά της, τις τρέλλες της, τα πάθη της, τις αδυναμίες (άλλήμονο!) δυνάμεις της.. Τέτοια είναι ή ιστορία της.

Ο Αίνειας, ο διαλεχτός φυγάδας της καταστραμμένης Τροίας, καθώς με τα καράβια του περιπλανιέται από χώρα σε χώρα, από ξερογή σε εχθρότοπο για να βρει τη θεοπρόσταχτη «sedem factorum Troiae» αράζει κάποτε στο βασίλειο της Αφρικάνας βασίλισσας Διδώς.—Η Διδώ ήταν μια δυνατή γυναίκα. Είχε κατορθώσει να γλυτώσει απ' τις δολοπλοκίες και τα μυστικά κακουργήματα των αντίξηλων της εξουσίας αλλά και των... θαυμαστών της. Ής είχαν δολοφονήσει τον αγαπημένο της άνδρα, την είχαν κατατρέξει κι' αυτή και το λαό της. Μά τώρα με θυσιαστή για γυναίκα θέληση, κρατώντας το μέτωπο ψηλά, άψηφώντας τους απειλητικούς άρχοντες των γειτονικών βασιλείων, αποκρούοντας με την απρόδοτη πίστη της στη μνήμη του πεθαμένου συζύγου τις προτάσεις διάφορων μνηστήρων (τόσο του θρόνου όσο και της καλλονής της) κυβέρναγε τον τόπο της ενεργητικά κι' εργάζονταν ακούραστα με τους υπηκόους της για την οικοδόμηση και την πρόοδο του τόπου που τους δέχτηκε σαν ξέφυγαν

τόν κατατρεγμό των εχθρών. Με την αφοσίωση της στην ιδέα της δημιουργίας ενός καινούργιου, όμορφου κι' εύτυχισμένου βασιλείου και με τον μυστικόπαθο άσκητισμό της άφιέωσης της νεανικής της ζωτικότητας στη σκιά της πεθωμένης πρώτης της αγάπης, ή Διδώ είχε καταπνέσει ασφαλώς το γυναικείο έαυτό της σε μία παρθενικότητα άδριστης ήθικης υποχρέωσης.

Τα άπαιτητικά καθήκοντα του άξιώματός της και το σεμνοκράτημα ενός όρκου ποδγινε αθόρυμτα, δίχως σκέψη καμιά, πάνω στην ώρα του τραγικής στέρεσης του λατρευτού της προσώπου, όταν την άφησαν να δει ότι δε ζούσε τη ζωή σά γυναίκα, μά πιότερο σάν άντρας και έέρεια... Δε χρειάστηκε όμως σιδουλάτορας για να τη βάλει στον κανονικό όρμό. Η φύση έρχεται πάντα να ελέγξει σε τάξη τη παραγμένη απ' τους άμστερους ανθρώπους harmonie prectable των άπαιτήσεων της ψυχής του κορμιού. Ο θαλασσοπόρος αναζητητής της νέας Τροίας, ο «ξένος» Αίνειας δίχως να το ξαίρει κανείς παρά μόνο ή έκκοίμητη φροντίστρα μας φύση, στάθηκε άφορη να βρει ή Διδώ τον φυσιολογικό έαυτό της, που χωρίς ή ίδια να το καταλαβαίνει τον είχε χάσει από καιρό...

Τό ήρωϊκό—ιπποτικό παρελθόν (κύριο, όπως ξανάπαιε δόλωμα της γυναικείας ψυχής) και ή όμορφιά του γιού της Αφροδίτης και του Αχιλλέου, ανάστησαν, έόπνησαν το άποκοιμισμένο συναισθημα του έρωτοστέρητου έγώ της βασίλισσας Διδώς.

At regina gravi iam dudum saucia cura
vulnus alit venis et caeco capitur igni.
Multa viri virtus animo multusque recursat
gentis honos; haerent infixi pectore vultus
verbaque, nec placidam membris dat cura qui-
[eternis]
(IV lib. Aen, 1—5)

(«Μά βαρειοχτυπημένη κι' όλα απ' τον έρωτα ή βασίλισσα»
θρέφει με το αίμα της τη λαβωματιά κι' από
[κρυφή φωτιά μαδιέται.

* Συνέχεια από τό προηγούμενο τεύχος (σελ. 622)

Ἡ πλήθια ἀρετὴ τοῦ ἥρωα καὶ ἡ δόξα τῆς γε-
(νιάς του μέσ' τὴν ψυχὴ τῆς
Τριγυρνᾶν στέρια καρφιώθηκαν τὰ λόγια κι' ἡ
[μορφὴ του
στὴν καρδιά τῆς, κι' ἡ ἔγνοια του μ' ἀνησυχία
[παιδεύει τὸ κορμὶ τῆς]) (*)

Ἡ γυναίκα, ὁ συναισθηματισμὸς ὁρθώνουν-
ται ἔξινου παντοδύναμα μέσα στὴ Διδῶ, ἀφηγοῦν
τὸν ὁρκόδεστο ad memoriam ἀσκητισμὸ. ἔχονδον
τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ μεγαλείου τῆς πορφύρας,
νιχνώνουν τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τίς φροντίδες γιὰ
τὸ νεογέννητο κράτος τῆς καὶ δηλώνουν μὲ τὸ θάρ-
ρος τῆς ἀδυναμίας:

«solus hic inflexit sensus animumque laban-
[tem impulit...]
(Aen. IV, 22).

(Μόνον ἐτοῦτος μπόρεσε τίς αἰσθησὲς μου νὰ
λυγίσῃ καὶ τὴν καρδιά σὲ γλύστρημα νὰ στρώξῃ.)

Γιὰ μιὰ στιγμή ἡ λογικὴ ἀντιδρᾷ (μὰ ἔπειτα
ἀπὸ πίεση) στὴν τολμηρὴ ἔκφραση τοῦ ψυχικοῦ
βλώματος ποὺ δρᾷζει μέσα τῆς.

«Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat
vel pater omnipotens adigat me fulmine ad
[umbras,
pallentis umbras Erebi noctemque profunda-
ante, pudor, quam te violo aut tua iura resolvo.
Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores
abstulit; ille habeat secum servetque sepulcro».
(Aen. I. IV, 24—29).

(Μὰ μένα κάλλιο νανοίξῃ ἡ γῆ καὶ νὰ μὲ καταπιῇ,
κάλλιο ὁ παντοδύναμος μὲ κεραυνὸ στὰ σκότια
[νὰ μὲ στείλῃ
στοῦ Ἑρέβους τίς χλωμοσκιᾶς καὶ στὴ βαθεῖά τῇ
[νύχτια,
πρὶν σένα καὶ τοὺς Νόμους σου, Ντροπὴ, ἄσβεβα
[παραβῶ
Ἐκεῖνος ποὺ πρῶτος μὲ μένα ἐνώθηκε, ἐκεῖνος
[τὴν ἀγάπη μου
πῆρε παντοτεινὰ μαζύ του, ἐκεῖνος τὴν κρατᾷ
[καὶ τὴ φυλάει στὸ μνήμα»).

Δὲ θέλω, δὲν πρέπει φωνάζει δυνατὰ, λές γιὰ
νὰ αὐτοῦποβληθῇ, γιὰ νὰ διώξῃ τὸν παρὰνομον πρό-
θο. Μὰ ἡ ἀρνήση ἀκούγεται μόνο ἀπ' τ' αὐτιά
τῆς καὶ τὸ νοῦ. Ἡ καρδιά κρυφογελά γιὰ τὴν ἀ-
νόγητη ἀντιμαχία στὴν ἐξουσία τῆς. Δὲν πρόλαβε
λοιπὸν ἡ Διδῶ νὰκούσῃ τίς ἀποφάσεις τῆς логи-
κῆς τῆς κι' ἕνα νέο κύμα συναισθηματισμοῦ, ὕψος
τοῦτῃ τῇ φορᾷ, σκέπασε κι' ἐπνίξε τὴ σὴφρονη
ἀντιδραση μέσα στὸ παράπονον τῆς ἀδυναμίας.

«Sic effata sinum lacrimis implevit».
(Aen. IV, 30)

(Ἔτσι εἶπε καὶ τὸν κόρφο τῆς πλημμύρισε μὲ
[δάκρυα)

(*) Ἡ μετάφραση τοῦ κειμένου. τῆς Αἰνεία-
δας ἔγινε ἀπὸ τὴ συγγραφέα τῆς μελέτης.

Στὸ τέλος ὅμως ὁ ἔρωτας νίκησε ὀριστικὰ τὴν
«pulcherrimam Didon» καὶ solvit pudorem.
Ματαιὰ προσπάθησε νὰ λησμονήσῃ καὶ pacem
exquire, καταφεύγοντας στὴ θρησκευτικότητά τῆς
τὴν παλιά, στὸ ἔσκαλίσμα τῶν μαντικῶν προ-
βλέψεων, σὲ ἐξίλαστήριες καὶ σδύστρες τῆς πύρι-
νης λαχτάρας τῆς θυοῆς.

«Heu vatum ignarae mentes! quid vota furen-
[tem,
quid delubra iuvant? est mollis flamma medul-
[las
interea et tacitum vivit sub pectore volnus»
(Aen. I. IV 65—67).

(Ἀλλὶ τῶν μάντεων ἀνίξαιρα μυαλά! Σὰν τι ὠ-
[φελοῦν στὴ μανιασμένη
οἱ εὐχές, σὰν τι ὠφελεῖ ἡ θρησκεία; Τρώγει στὸ
[μεταξὺ ἡ φλόγα τὸ τρυφερὸ μεδοῦλι τῆς
καὶ ἡ σιωπηλὴ λαβωματιά φωλιάζει μέσ' στὸ
[σιτήθος).

Τὸ ἐρωτικὸ συναίσθημα, ἅμα γλυστρήσῃ στὸ
κορμὶ τῆς γυναίκας, γίνεται ἕνα μὲ τὰ molles
medullas ὅπως λέγει κι' ὁ ποιητής. Δὲν εἶναι ἀ-
νηθικότηας γιὰ ἀνανδρίας ἀποτελεσμα αὐτὸ
ποῦπαθε ἡ Διδῶ. Στὰ ὅρια τῆς ἀνηθικότητας θὰ
μᾶς φέρι, ὅχι τὸ συναίσθημα τὸ ἀτομικὸ, ἀλλὰ
ἡ πραγματώσῃ τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ἱκανοποίηση τῆς
ψυχικῆς ἀνησυχίας μὲ τὸ αὐτόβουλο σωματικὸ
προσέγγισμα στὸ πολυτὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρωτι-
κῆς ἀκτινοενέργειας. Ἡ ἐπιζήτηση, τοῦ αἰσθησι-
κοῦ πληρώματος εἶναι κάτι ἔσχατο ἀπ' τὴν ἀ-
πλὴ παράδοση στὸν ἄθελο δημιουργικὸ συναισθη-
ματισμὸ τῆς ψυχῆς. Τοῦτῃ εἶναι ποὺ laxat pudor-
em, αὐτὴ στερεῖ τὴ γυναίκα κι' ἀπ' τὴ διαισθη-
σιακὴ, συναισθηματικὴ ἀκόμα λογικότητά τῆς, τὴν
ἐμφυτὴ δηλ. λογικότητα τοῦ ἥθους καὶ τῆς ἀγνό-
τητας, ποὺ τῆς εἶναι δοσμένη ἀπ' τὴ φύση σὰν ἀ-
μυντικὸ ὅπλον στὶς στιγμὲς τῆς ὀλικῆς ἐκλειψῆς
τοῦ καθαροῦ λόγου.

Ἡ Διδῶ δὲ μπόρεσε νὰ σώσῃ ὅτε αὐτὸ τὸν
ἀναπληρωτὴ, ἄς πρῶμε, τοῦ Λόγου. Ἀνατολίτισσα,
θερμάειμ, γυναίκα πλασμένη ἀπὸ συναίσθημα
γνήσιο δὲν ἄντεξε πάλι... Στὴ δίκη τοῦ λόγου καὶ
τῆς καρδιάς τῆς χάριστηκε στὴν τελευταία. Χω-
ρὶς νὰ ζητήσῃ νὰ ἐπιβληθῇ, νὰ καταχτήσῃ δυνα-
μικά τὴν ἀνταπόκριση σ' αὐτὸ ποὺ αἰσθάνονταν,
ἔπρεπε πρῶτῃ στὴν ἀγκαλιά του... Μὲ τὴν ὑποχω-
ρητικότητα καὶ τὴν ταπεινώσῃ, μ' αὐτὸ τὸ εἶδος
τοῦ ψυχολογικοῦ μαζοχιζμοῦ οἱ γυναῖκες, κα-
θὼς καὶ τὰ παιδιά, κερδίζουν πολλὰς φορές θαν-
μάσια τὴ μάχη τῆς ἐκπλήρωσης τῶν ἐπιθυμιῶν
τους.

Ὁ Αἰνείας (ἀδιάφορο ἀπὸ τοιοῦς λόγους κι-
νημένος) δὲ φάνηκε σκληρὸς στὴ γενναϊδωρὴ αὐ-
τοπροσπορὰ τῆς πανώριας καὶ δυνατῆς βασιλείας.
Δὲν ἀποκλείεται, κάτω ἀπ' τὴν ἐπήρεια τῆς κο-
λακευτικῆς βασιλικῆς φιλοφρονίας καὶ τῶν χαρι-
σμάτων τῆς ὑποχωρευτικῆς δέσποινας, νὰ γεννήθη-
κε καὶ σ' αὐτὸν ἕνα ἀληθινὸ αἶσθημα, ἕνας ἰσο-
δύναμος ἔρωτας. Ἐσχάσθηκαν ἔτσι οἱ δύο μας ἡ-
ρώες στὴ μαγεία τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης.....

Μὰ στοὺς ἄντρες καθὼς εἶδαμε, κι' ἂν ἐπι-

κρατήρη, για λίγο ο συναισθηματισμός των (έρμων μάλλον ή της καρδιάς) γρήγορα τούτος θάποτραβηχτεί τρομαγμένος μπρός στις προσαγές του ασπρητού λόγου της δραστηριότητας και των σκοπών. Οι θεοί υπενθυμίζουν σε λίγο στον Αινεία, ότι ο προορισμός του δεν ήταν να γίνει ένδοξος βασιλιάς της Διθύης και ταίρι της Διδώς, αλλά να γίνει ένας νέου κόσμου. Η προσωποποιημένη θεά προσταγή δεν είναι άλλο παρά η συνειδητή του άντρα, ή πνευματικότητά του, ή φύση του, που αντιθέτα με τη γυναίκα, ζητούν την καταξίωση της ζωής τους με σκοπούς ανώτερους, πλάστες έργων και ιστορίας ρεαλιστικής. Τα fata Romae που είναι εμπιστευμένα στα χέρια του περιμένουν το τέλος των περιπλανήσεών τους και το όριστικό ριζώμα σε μία μητρική γη...

«...Tu nunc Karthaginiis altae
fundamenta locas pulchramque uxori urbem
extruis? heu, regni rerumque oblite tuarum!
Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
regnator, caelum ac terras qui numine torquet;
ipse haec ferre iubet celeris mandata per
[auras:
quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum
[nec super ipse tua moliris laude laborem].
Ascanium surgentem et spes heredis juli
respice cui regnum Italiae Romanaque tellus
[debetur»
(Aen IV 265—276).

(...Εάν τώρα της Καρχηδόνας της ύψηλης
βάνεις τα θεμέλια και όμορφη πόλη της Διδώς
προετοιμάζεις, αλλίμονο, της πόλης και της τύ-
[ξης σου λησμονησιάρη!
Μ' έστειλε εδώ απ' τον Όλυμπο ο αφέντης ο ί-
[διος των Θεών,
που με τη θέλησή του προστάζει τη γη, τον Ού-
[ρανό.
Αυτός ο ίδιος πρόσταξε να φέρω τα μηνύματα
[στάνέμου τα φτερά.
Τί κάνεις; Με ποιά έλπίδα χάνεις καιρό στη γη
[τη Λιβυκή;
αν δε σε συγκινή της τύχης σου ή λαμπράδα,
αν δε σου μένη πιά ή διάθεση για τη δόξα σου
[να εργαστής
για κοίτα τον Άσκάνιο που σιγομεγαλώνει και
[σκέψου την κληρονομιά του,
γιατί σε τούτο το Ιταλικό βασίλειο κι' ή Ρώμη
[υφείλουν να δοθούν...)].

Ο άνδρας Αινείας κλωτσά τον συναισθηματισμό με την ίδια ευκολία που ή γυναίκα αποδιώχνει το Δόγο.

«At vero Aeneas, aspectu obmutuit amens
arrectaeque horrore comae et vox faucibus
[haesit.
Ardet abire fuga dulcisque relinquere terras
attonitus tanto monitu imperioque deorum».
(Aen. IV, 279—282).

(Τότε τρελλός κι' ολότρεμος απ' τώραμα έγινε ο
[Αινείας

ώρθώθηκαν οι τρίχες του και πάγωσ' ή φωνή του.
Γεμίζει όλος πόθο να φύγη μακριά, απ' τη γλυ-
[κιά τούτηνε χώρα
κατάθαμπος, κατάπληχτος απ' την παραγγελία
[τη θεία).

Η συνειδητή του ιεροῦ καθήκοντος τον έπεισε να εγκαταλείψη την ευκαλή κι' όμορφη ζωή που του χάριζε ή Διδώ. Προσπύθηκε τουλάχιστο (σαν τελευταίο δείγμα αγάπης και λεπτής κατανόησης) να κρύψει τις προετοιμασίες για την αναχώρηση απ' τη Διδώ, που είναι αλήθεια πως αγαπούσε πολύ, όχι όμως περισσότερο απ' τους θεούς του, κι' απ' την προσωπικότητά του. Το κάκου όμως... Ταχεία ή γυναίκα μορίστηκε τον κίνδυνο της εγκατάλειψής.

«Quis fallere possit amantem?»

(Aen. I. IV, 296).

(Ποιός να γελήσει δύναται αυτήν που αγαπά;)

Άγρια αγωνίστηκε να τον συγκρατήσει με τη στήν της, με τις απειλές, με τον έξευτελισμό του άνδρισμού του, με την τραγικοποίηση των συνεπειών του πικρατημού της, με το αίτιο μ' άκροπο υπενθύμιση των πλουσιόδωρων (μα δυστυχώς από άτομική πρωτοβουλία προσπερμένων κι' όχι ζητιανεμένων και πολυπικραλέστων) εδεργεσιών και φιλοξενίας της.

Fata cogunt.

(Ανάγκη είναι από το πεπρωμένο).

Πολέμησε μ' όλες τις συναισθηματικές της ικανότητες, ακόμα και με διάφορες άθωες γυναίκες πονηράδες και με κάθε άλλο μέσο που διαθέτει ή πρόχειρα αδοσχεδιάζει μια απελπισμένη στον έρωτά της γυναίκα.

(Εν τῷ μεταξύ εκείνος:

«... Jovis monitis immota tenebat
lumina et obnixus curam sub corde premebat»
(Aen. IV, 331—2).

Εκείνος το νοῦ ακίνητο στοῦ Δία της βουλές
[έκράτει
και κόπιαζε τον πόνο του στο στήθος να κλει-
[δώση).

Μ' όλα τούτα δεν μπορούμε να πούμε πως ή Διδώ προδόθηκε από τον Αινεία, αλλά από τήν ανδροκλή φύση. Ο ακούσιος έγωισμός ή ανεργητικής ανύψωσης και ή μερικότητα του συναισθηματικού στοιχείου σε σχέση με τ' άλλα ή της συνθετικής ένότητας της ιδιοσυγκρασίας του άντρα, αυτά «turbaverant Fidem suam» (έσεισανε την πίστη του).

Μέσα στην καρδιά του Αινεία δε σβήστηκε ο δόλος ή αγάπη για την όμορφη Διδώ, αλλά μόνα παραμέρισε στη θέληση του άρχοντα—άνδρα—ήρωα.

Ν' απειθαρχήσει πάλι στη φύση σου είναι σε ναπειθαρχής στους θεούς, που γράφιν τετοιανάνα και τέτοιος ο προορισμός της. Ο ήρωάς μας όμολογεί, δίχως να φοβάται ούτε

τ ο ὕ ρ θ ε ο ὕ ρ οὔτε τῇ Διδῷ, πῶς εἶναι μπλεγ-
μένος σὲ δίλημμα!

«Desine neque tuis incendere teque querelis;
Italiam non sponte sequor»

(Aen IV, 360—1).

(Πάψε μὲ τὰ μαλώματά σου καὶ μένα καὶ σὲ τὴν
[ἴδια νὰ δαυλιάξεις.

Στὴν Ἰταλία φεύγω δίχως κι' ἐγὼ νὰ θέλω).

Γιὰ τὸ ὅτι ὁ Αἰνείας δέχτηκε τὸν ἔρωτα,
γιὰ τὸ ὅτι ἀγάπησε, δὲ μπορούμε νὰ τὸν θεωρή-
σουμε περισσότερο ὑπεύθυνο ἀπ' τῇ Διδῷ, ποὺ μό-
νη της τὸ κάτω—κάτω (κι' ἂς λείπει ὁ ποιητὴς
πῶς φαίνεται τὸ τρελλό παιδάκι τῆς Ἀφροδίτης)
ἀνάψε τις incendias τῆς καρδιάς της καὶ μάλι-
στα ρίχτηκε πρώτη σ' αὐτὲς ἀπερίσκεπτα.

Γιὰ τὸ ὅτι πάλι ἐγκαταλείπει ἔτσι τὴν
ἀγαπημένη ἔρχεται νὰ τὸν συγχωρήσῃ (λογικὰ
τουλάχιστον) ἡ Μοῖρα. Συναισθηματικὰ ὅμως, ἄθε-
λά μας, ταξομαζτε μὲ τὸ μέρος τῆς ἐγκαταλείμ-
μενης. ἔτσι κι' ἂν ὑπῆρξε ἡ πρωτοφταίχτρα.
(Ἔτσι γίνεται πάντα. Αὐτὴ ἡ γεμάτη συμπάθεια
καὶ οἶκτο παρακολούθησιν τοῦ δράματος ὡς τὸ
τέλος ἀπ' τὸν ἀναγνώστη εἶναι ἡ τελευταία,
ἀχρησθη ὅμως, ἐλεητική ὑποστήριξη ποὺ ἀπομέ-
νει γιὰ τὸν αὐτοχρῆμα ἥρωα).

Ἡ Διδῷ εἶχε θρέψει μιὰ μεγάλη ἀγάπη
στὴν καρδιά της, ποὺ οὐσιαστικὰ ἀναγνώριζε κι'
ἡ δαμένη ἀπ' τὰ fata immota ψυχὴ τοῦ Αἰνεία

At pius Aeneas, quamquam lenire dolentem
solando cupit et dictis avertere curas,
multa gemens magnoque animum labefacto
[amore
iussa tamen divum exsequitur classemque
[revisit»

(Aen. IV 393—396).

(Κι' ὁ εὐσεβὴς Αἰνείας ἂν κι' ἤθελε νὰ τῆς
[γλυκάνει παρηγορὰ τὸν πόνο
καὶ μὲ τὰ λόγια του τὴν ἔγνοια της ἄλλου νὰ
[ξεπλανέψῃ,

συχνοστενάζοντας καὶ συχνάποθαρρύνοντας ἐχτελεῖ
τὶς προσταγὰς τοῦ Δία καὶ τὰ καράβια ἐπιθεωρεῖ).

Σὰν εἶδε λοιπὸν τοῦτῃ ὅτι τίποτε πιά δὲ θὰ
κρατοῦσε τὴν ἀγάπη της σιμά της, πῶς ἡ οἰστη-
λάτρα ἐκείνου μοῖρα ἦταν γι' αὐτὴν (ἡ ἀπὸ πάντα
ἄλλωστε τέτοια δειγμένη) μ ο ἶ ρ α τ ῆ ς μ ο -
ν α ξ ι ᾶ ς καὶ τῆς ἐγκατάλειψης τῆς καρδιάς
της σὲ σκιὰς ἄλλωστε καὶ μὲν πεθαμένων καὶ τώ-
ρα πόθων φευγμάτων, τότε πιά ἡ δυστυχισμένη δι-
χως ἔρωτα γυναῖκα,

Tum vero infelix fati exterrita Dido
mortem orat; taedet caeli convexa tueri»

(Aen. IV, 450—1)

(Τότε ἡ δύστυχη Διδῷ ἀπὸ τῇ μοῖρα τρομαγμένη
τὸ θάνατο καλεῖ δὲ θέλει πιά τὸν ἥλιο ν' ἀν-
[τικρύξῃ).

Ἡ Διδῷ δὲν συγχώρεσε σιωπηλὰ, δὲν ὑπόμει-
νε καρτερικὰ τὴν πεπρωμένη ἐγκατάλειψη τῆς
καρδιάς της σὺν τῇ θεᾷ, Οὔτε ὅμως ζήτησε ἀκρι-

βῆ πληρωμὴ τοῦ πόνου της. οὔτε κι' ἐκδικήθηκε
μ' ἀφηνιασμένο πάθος σὰ τῇ μάγισσα καίφλογερῇ
γυναῖκα Μήδεια. Ὡς τὸ τέλος δειχτήκε γυναῖκα
ἀπλὴ καὶ μόνο. Οὔτε ἡ μεγαθυρία τῆς ἐγκαρτέ-
ρησας οὔτε ἡ ἱκανοποίηση τῆς ἐκδικητικότητος
κατῳρῶσαν νὰ τὴν κερδίσουν. Ἡ ἰδιοσυγκρασία
της θέλησε νὰ τελειώσῃ τὴν αὐτὴ περιπέτεια
τὸ ἴδιο ἐντατικὰ συναισθηματικὰ καθὼς τὴν ἀρ-
χισε. Ἀφησμένη στὸν ἐνθουσιασμό τοῦ ἔρωτα πα-
ραδόθηκε στὸν Αἰνεία ἀλόγιαστα, ἀφησμένη καὶ
τώρα στὴν ἀπελπισία πιά ἐκείνου τοῦ ὥραλου συ-
ναισθήματος παραδίνεται στὸ θάνατο. Τὸ σαλε-
μένο ἀπ' τὸν πόνο τὸν μεγάλο λογικὸ της θὰ
βρῇ τὴ λύση τῆς κατάστασής της στὴν αὐτοκτονία:

«... Moriemur inultae
Sed moriemur...»

(Aen IV, 659—660).

(Ἀκρίχητη θὲ νὰ πεθάνω.
μὰ πάντως θὰ πεθάνω).

Ὁ εὐαίσθητος συναισθηματισμὸς τῆς γνήσιας
γυναίκας δὲ μπορεῖ μῆτε νὰ διαφορήσῃ μῆτε νὰ-
γίνῃ σκληρὸς ἀπέναντι στὸν ἑαυτὸ του. Ἐγκατα-
λειμμένος τέλει ἀπ' τὴ λογικὴ σκοτῶναι τὸ ἴδιο
τοῦ τὸ ἐγὼ γιὰ νὰ μὴ νοιώθῃ ἂ ν ο τὸν πόνο. Ἀ-
φοῦ δὲ μπορεῖ οὔτε νὰ τὸν λιγοστεύῃ οὔτε καὶ
νὰ τὸν ἐξαλείψῃ μὲ μιὰ ἀντενέργεια κάποιου πά-
θους δυνατότερου (ἐκδίκησιν) θὰ πέσῃ, σὲ μιὰ κα-
τάσταση ψυχικῆς ἀναισθησίας, ποὺ ἕνας μόνον ἔχει
τὴ δυνατότητα νὰ χαρίζῃ, ὁ θάνατος. Ἡ μ ο ν η
καὶ π ρ ὡ τ η σ κ έ ψ η τ ῆ ς Δ ι δ ῶ ς γ ι ᾶ
τ ῆ φ ο β ε ρ ῆ ᾠ ὁ ὁ φ α σ η π ο ὗ π ῆ ρ ε
ἦ τ α ν ἡ σ κ έ ψ η τ ο ὗ λ υ τ ρ ω μ ο ὗ ᾠ ᾠ
τ ὁ μ α ρ τ ὕ ρ ι ο τ ο ὗ ἔ ρ ω τ α π ο ὗ
τ ῆ ν κ α τ ᾠ τ ρ ω γ ε.

Δὲ βαστοῦσε πιά ἡ καρδιά της γι' αὐτὸ τὴν ἔδω-
σε τὴν χαριστικὴν βολή. Ὁ θάνατος, στὴ λογικὴ
τοῦ συναισθήματος φάνηκε πρὸ συμφορητικὸς, πρὸ
ὑποφερτὸς ἀπ' τὴν ἀνέλπιδα ἔρωτεμένη ζωὴ. Ἀν
τώρα τοῦτος δολάπτοντας ὠφελιμιστικὰ τῇ Διδῷ
προβάλλει καὶ σὰ σύγχρονη ἐκδίκησιν ἐναντίον
τοῦ Αἰνεία, αὐτὸ εἶναι ἐπιγέννημα, a posteriori
ἀναλαμπὴ τῆς στάχτη πιά γεννημένης καρδιάς της.

Τὸ μαρτυροῦν ἄλλωστε καὶ τὰ λόγια τῆς
Διδῶς...

Morietur inultae

(IV.659).

Ἀλλὰ τὴν τρομερὴν ὥρα τοῦ παράδοξου λυ-
τρωμοῦ ἀπ' τὸ γάντζωμα στὴν ἴδεια τοῦ Αἰνεία, ἡ
Διδῷ, σὺν ἀπὸ περίσσειμα χαρᾶς γιὰ τὴν ἀπκλ-
λαγὴν της ν ο ι ὡ θ ε ι κ α ἰ τ ῆ ν ᾠ ᾠ ᾠ γ κ η
κ ᾠ π ο ι α ς ἰ κ α ν ο π ο ἰ ῆ σ η ς, τόσο ἀνθρώ-
πινος, ὅμα οἱ ἀπαιτήσεις της εἶναι μέτρημένες...
Ἡ ἴδια ἡ φωτιά ποὺ αὐτὴ μὲ τὴν θερμὴν της θὰ
τὴν ἀποθεώσῃ ἡ ἴδια ἀντίθετα θὰ ἀγκαλιάσῃ
κρυερὰ τὰ πεπρωμένα τοῦ ἀσπλαχνοῦ, ἀχάριστου
Αἰνεία.

Sic, sic invat ire sub umbras
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto

Dardanus, et nostrare secum ferat omina
[mortis
(660—2).

("Ετσι, ἔτσι μ' ἀρέσει νὰ πάω στὰ σκοτάδια.
"Ἄς πίνη μὲ τὰ μάτια του ὁ ἀκαρδὸς, περ' ἀπ'
[πέλαγο.
τὴ φλόγα καὶ τοῦ θάνατου μου τοὺς οἰωνοὺς
[μαζὺ του ἄς κουβαλήσῃ),

Ἡ λάμψη τῆς φωτιᾶς ποὺ θὰ τὴν καταπιῇ
γιὰ νὰ τὴ σώσῃ ἄς γίνῃ ὁ κακὸς οἰωνὸς τῆς μελ-
λοντικῆς θόξας τῆς γενιᾶς ποὺ θὰ σπείρῃ ὁ Αἰνείας.
Ἡ Διδὼ μὲ τὸ κακομάντεμα τῆς τύχης τοῦ
ἥρωα, δὲν ἐκδικεῖται τὸ θάνατό της, ἀφοῦ αὐτὸς,
ὅπως εἶπαμε, εἶναι σωτήρας της, ἀλλὰ τὴν πο-
νεμένη ἀγάπη της.

[Συνεχίζεται]

SOTTO VOCE

Σκέλεθρα πέσαν τὰ ὄνειρα στὴ ζήση μου τριγύρα,
Μαῦρες πλερέζες οἱ χαρὲς τὰ ντίσανε ὠϊμένα.
Μοιρολογήτρα τοῦ χαμοῦ στοῦ τάφου τους τὴ θύρα
Στέκει μιὰ ἀγάπη ξάγρυπνη μὲ μάτια βουρκωμένα.

Σβησμένα πολυκάντηλα μὲ μαῦρες θρυαλλίδες
Ὅς πέφτουν στὸ κυβούρι τους τὸ πρόωρα ἀνοιγμένο
Οἱ πιθυμιὲς στήνουν χορὸ μὲς σὲς σβηστὲς ἐλπίδες
Σὰν νύφες τῆς Βαλκυρίας μὲ στόμα σφαλισμένο.

Σβησμένες καὶ οἱ σκέψεις μου μὲς στῆς θανῆς τὴ ζάλη
Ξανοίγονται μὲς στοῦ χοροῦ τὴν πένθιμη κυψέλη
Καὶ Βαλκυρίδες γίνονται μὲ τὰ περίσσια κάλλη
Προσφέροντας τὲς θύμης γι' ἀθάνατο ὕδρομέλι.

ΑΝΘΟΥΛΑ Α. ΖΟΛΔΕΡ

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

16.—ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΟΙ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κοντεύαμε πιά νά ξεσκολίσουμε ἀπ' τήν Ἀρ-
τα. Καί εἶχαμε πάρει κάποιον θάρρος ἐμεῖς τὰ
χωριατόπουλα, δὲν ἤμασταν φοβισμένα ὅπως στήν
ἀρχή. Βγαίναμε πρὸ συχνὰ στὸ παζάρι, κάναμε
καὶ περιπάτους ὡς ἔξω ἀπὸ Γιοφύου ἢ στήν Κά-
τω Παναγιά ἢ πέρα στὰ Διόδια, ἐκεῖ ποὺ ἐτοι-
μαζόνταν ἀπὸ τότε κι ἔλαναν ἐράνους καὶ διαλα-
λεύσαν οἱς ἐφημερίδες πῶς θὰ στήσουν τὸν ἀν-
δριάντα τοῦ Κρυστάλλη. Εἶχε ἐρθεῖ ἓνας νομάρ-
χος ποὺ ἐνιωθε, λέει, ἀπὸ τέπια καὶ φρόντιζε νὰ
φτιάσουν τάφο—ὅστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια—τοῦ ποι-
ητῆ. Ὁ Γαλάνης, ὁ συμπαθητὴς μου, εἶχε βρεῖ τρό-
πο νὰ χώνεται στὴ νομαρχία καὶ νὰ υιλάει μὲ
τὸν ἴδιο τὸ Νομάρχη. Ὅλη τους ἡ κουβέντα ἦταν
γιά τὸν τάφο τοῦ Κρυστάλλη. Ἀλλὰ φρόντιζε νὰ
μαθαίνουν γι' αὐτὰ τὰ σὺρτα φέρτα κι οἱ καθη-
γητές, γιὰ νὰ μὴν κάμουν κανένα ἀστεῖο καὶ τὸν
ἀπορίψουν στὸ τέλος τῆς χρονιάς.

—Μεθαύριο θὰ στήσουμε τὸν ξύλινο σταυρό,
μᾶς ἔλεγε φωναχτὰ στήν ἀδελή τοῦ γυμνασίου,
ἐννοώντας μὲ τὸ «θὰ στήσουμε» τὸν ἑαυτὸ του
καὶ τὸ νομάρχη.

Ἐκεῖ δίπλα στήν ἀδελή ἦταν ἓνα παλιὸ λιο-
τριβιὸ καὶ κοιτώντας ἀπὸ μιὰ τρύπα βλέπαμε τ'
ἄλογα ποὺ γυροφέρναν δεμένα, ἐνῶ ἀπὸ μέσα μᾶς
ἔρχονταν ἢ βαρεῖα μυροῦδιὰ ἀπ' τὶς ἐλιές. Μὰ δὲ
χαζεύαμε πολὺ σ' ἐκεῖνη τὴ θέση, ὅπως ἄλλες
χρονιές, γιὰτ' ἤμασταν πιά στὴν τελευταία τάξη
κι ἔπρεπε νὰ κρατᾶμε τὴ θέση μας, νὰ μὴ σχο-
λιάζουν οἱ μικροί.

Μᾶς ἔδειχναν τώρα, μᾶς ἤξεραν μὲ τὰ δνό-
ματά μας, ὅπως κι ἐμεῖς παλιότερα κοιτάζαμε
ὅλο σέβασμό τοὺς πρεσβύτερους ἀριστοῦχους: Γὸ
Στεργιόπουλο, τὸν Παπαγεωργίου, τὸν Καρβέλη,
τὸ Στέφανο Παπακώστα. Μᾶς φαίνονταν οἱ ὅλοι
πιονίκες ἐθγενικῶν ἀγώνων. Καὶ τώρα μελετοῦ-
σαν τὸ Νάκο, ἐμένα, τὸν Κουτσαρίδα, τὸν Παπαθα-
νασίου, ἀκόμα καὶ τὸν Πουρναρά, ποὺ ἦταν ἄσος
στὰ μαθηματικά. Ὁ καθένας μας διακρίνονταν σὲ
καθετὶ κι ὅλοι μαζί ἀποτελοῦσαμε τὸ καύχημα
τοῦ γυμνασίου.

Καθηγητές εἶχαμε σχεδὸν τοὺς ἴδιους, γιὰτὶ
δὲν γίνονταν συχνές μεταθέσεις ἐκεῖνα τὰ χρόνια.
Τὶ κρίμα ὅμως ποὺ μᾶς ἔφυγε ἀπὸ νωρὶς ἐκεῖ-
νος ὁ γελοῦμενος γέρο Χαλαλάμπης, γυμνασιάρ-
χος πιά στὴ Βοστίνια, ποὺ μᾶς ἔλεγε ὅλο ἀστεῖα
καὶ ἐμᾶς τοὺς δυὸ ἔβανε ἀπὸ ἓνα φωναχτὸ «ντέ-

τασεμ» (δέκα) στὰ λατινικά καὶ μᾶς ἀστετεύονταν
μέσα στήν τάξη, τοῦ Νάκου κι ἐμένα!

—Ἡ δική σας ἢ Ραψίστα μὲ τὸ χωριό μου
τὴ Ράμια εἶναι δυὸ ἀδρασκελιές. Ἀμα λαλοῦν τὰ
κοκάρια μας, τ' ἀκοῦτ' ἐσεῖς στὸ μαχαλά σας!
βεβαίως, γιὰ λογαριασμό μας.

Τὶ τιμὴ, ἀλήθεια, γιὰ μᾶς νὰ γειτονεύουμε
τόσο πολὺ, ἔστω φανταστικά, μεγαλοποιημένα, μὲ
τὴν πατρίδα τοῦ πάνσοφου καθηγητῆ μας!

Οἱ ἄλλοι ὅμως δὲν ἦταν τόσο ἀνοιχτόκαρδοι,
πατρικοὶ σὺν αὐτόν. Ὁ μαθηματικός, ποὺ ὅλο
ξερόβηχε (εἶχαν πεθάνει δυὸ ἀδέρφια του ἀπὸ χτι-
κιά), ἀνέβαινε ἀμίλητος στήν ἔδρα καὶ ποτὲ δὲν
τὸν εἶδαμε νὰ γελάει. Πάγωνε ἢ καρδὶά μας, ὅταν
τὸν βλέπαμε νὰ τραβάει τὸν κλῆρον. Ἦταν ἓνα τέ-
χνασμα του, νὰ τὰ δαίλουμε μὲ . . . τύχη καὶ ὄχι
μὲ τὸν ἴδιον ὅταν βγαίναμε μάθημα. Ἐμεῖς ὅμως
τόχασε καταλάβει πῶς ἡ κλήρωση ἦταν εἰκονι-
κή, γιὰτὶ δὲ φώναζε οὔτε μᾶς ἔδειχνε τοὺς ἀριθ-
μοὺς, παρὰ ἔδγαζε κοιτώντας τὸν κατάλογο, κα-
θὼς καὶ οἱ ἄλλοι, ποὺ δὲν εἶχαν ὅμως τὴν ὑπο-
κρισία νὰ μᾶς ξεγελᾶν. Μόλις εἶδαμε κάποιον
νὰ βγαίνει στὸν πίνακα, μόνο τότε πήγαινε ἡ
καρδιά μας στὴ θέση της. Ποιὸς θὰ μᾶς πληρώ-
σει ὅμως τὴν τόση ψυχικὴ ἐδύνη ποὺ δοκιμάσα-
με ἀπ' τὰ μαθηματικά;

Ἦταν ὅμως κι ἄνθρωποι ποὺ τ' ἀγαποῦσαν.
Αὐτοὶ ἔβανε καὶ παρκάτω, λύνανε καὶ θεωρή-
ματα ποὺ δὲ μᾶς τάχαν δάξει ἀκόμα. Ὅρθοί, οἱ
γωνίες τῆς αὐλῆς, ἔδειχναν στοὺς ἄλλους τὴ λύ-
ση γράφοντας ἀπάνω στοὺς τοίχους ἢ στὰ ξώφυλ-
λα τῶν τετραδίων. Αὐτοὶ προορίζονταν γιὰ τὸ Πο-
λυτεχνεῖο ἢ τὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων. Καὶ συνέ-
χιζαν τὴν παράδοση τῶν Μπλέτοηδων, τοῦ Μπαρ-
παστάθη, τῶν μαθηματικῶν τῆς Ἀρτας. Ὁ ἄνθρω-
πος πρὸ πάντων εἶχε στοὺς κύκλους μας ἓνας Βασι-
λῆς Πραματευτῆς ποὺ ξημεροβραδιάζονταν μὲ τὴ
γεωμετρίαν καὶ τοὺς λογαριθμούς, μὰ ποὺ δὲ μπό-
ρεσε νὰ πετύχει οἱς εἰσιτήριες ἐξετάσεις γιὰ μη-
χανικός, τρεῖς ἢ τέσσερες φορές ποὺ ἔδινε στήν
ἀράδα.

Πρὸ πολὺ ἀπ' ὅλους τοὺς καθηγητές μᾶς παί-
δανε ὁ φυσικός. Αὐτὸς συνεργαζόταν στήν «Ἐπι-
στημονικὴ Ἠχώ», φοροῦσε χρυσὰ γιालιά καὶ μπα-
στούνι μὲ λαβή.

—Θὰ σοῦ φέρω γὼ ἓνα μερακλίδικο ἀπὸ
βουρβαλιά, τοῦ ὑποσχόταν ταχτικά ὁ πατέρας μου

για να το ξεχάσει όμως ως την άλλη φορά, το μπαστούνι του καθηγητή.

Αυτός ποτέ δε μάς εξέταζε απ' το διδύλο. Ήθελε να του λέμε όπως τα παράδινε ο ίδιος κι οι παραδόσεις του γίνονταν από ένα χοντρό διδύλο Φυσική 'Αθανασιάδου νομίζω. Μά αυτό το σύγγραμμα δε βρισκόταν στην 'Αρτα κι' έπρεπε ν' αντιγράψουμε από δυσανάγνωστα, ξεσκισμένα τετράδια που είχαν μείνει από παλιά, έως απ' τη σχολή του μακαρίτη Παπαφώτη. Γραμμένα με μολύβι, δεν έβγαιναν εύκολα κι έδιναν άφορμή σε πλήθος παρανοήσεις. Μπορούσε ν' απαγγέλεις δλόκληρη ώρα, σά να διάβαζες άόρατο κείμενο, μά ο άμείλιχτος καθηγητής κάπου θάβρισκε να σε σταματήσει.

—Δέν τό είπα έτσι έχώ...

Έννοούσε πως ή μεγάλη Φυσική, απ' όπου μελετούσε κι ο ίδιος, μά που δεν είχε καμιά σχέση με τό πρόγραμμα του γυμνασίου, δεν τόχε γραμμένο έτσι «άκριβως». Ο μαθητής κοκίνιζε, κι τρίνιζε, μά δε γινόταν τίποτα άν δεν πετύχαινε τη φράση «άκριβως». Ο καθηγητής μας ζητούσε να του λέμε τό μάθημα παπαγαλίστικα. Μονάχα έτσι εύχαριστούνταν και κουνούσε τό κεφάλι του επιδοκιμαστικά, λέγοντας κάθε τόσο με σιγανή φωνή, σάν κανένας Πάπας στην άκρόασή του:

—Μάλιστα... μάλιστα...

Γιά να διαβάσουμε τό μάθημά του, διαλέταμε όσες ώρες για όλα τ' άλλα μαζί. Και πάλη δεν ήμασταν σίγουροι άν είχαμε μάθει καλά τη φυσική ή τη χημεία. Μά τί δευτερεύοντα μαθήματα ήταν αυτά, που δε μάς άφηναν καιρό για τίποτ' άλλο! Κοντεύαμε να σκάσουμε απ' τό κακό μας αλλά σε ποιόν να κάνουμε τά πραπονά μας; Ήταν ένα καθεστώς που μάς είχε επιδληθεί τυραννικά και που μονάχα άν τελειώναμε θά γλυτώναμε απ' αυτό. Θεέ μου, τί μαρτύριο!

Κάποτε είχε άρρωστήσει ο ταχτικός καθηγητής μας και μάς έκανε ένας άλλος στη θέση του, απ' τό σχολαρχείο. Τι άπλά μάς φανήκαν, τί εύκολα, και τά πειράματα κι οι θεωρίες! Ο καινούργιος μάς τάλεγε σκέτα, χωρίς πολυλογίες, και τά μαθαίναμε άμέσως, τά ξαναλέγαμε κι έμεις «μέ δικά μας λόγια». Άλλη μία φορά ήρθε ένας μεγάλος επιθεωρητής, που αντί να μάς εξετάσει μάς δίδανε τό παρακάτω μάθημα. Τι γρήγορα που τό καταλάβαμε, τί ικανοποίηση που δοκμάσαμε κι από κείνον κι απ' τόν έαυτό μας! Μά οι περαστικοί έφυγαν, σάν πρόσχαροι μοσαφιραίοι, και μείναμε ξανά μέ τό στεγνό, τόν άπανο καθηγητή μας, που ίσως δε θάνιωθε κι ο ίδιος πόσο μάς βασάνιζε, σταλάζοντας την έχθρα σε γενιές μαθητών, γιατί θάταν αδύνατο να ύπομείνει συνειδητά τέτια άτμόσφαιρα μίσους.

—Αμα τελειώσουμε, θά τόν δάλουμε στόν τύπο, θά τόν καταγγέλλουμε στό ύπουργείο, θά τόν μεταθέσουμε μακριά στις Κυκλάδες! φοβερίζαν μερικοί.

Άλλά μόλις έπαιρναν τό χαρτί και φύγαν, ξεχνούσαν τό θυμό τους, συχωρούσαν και τόν καθηγητή, άποροφημένοι από καινούργιες φροντίδες, από σκοτούρες δίχως τελειωμό. Δέν είναι άπίθα-

νο κιόλας να τόν σύγνωμονούσαν όρισμένοι ύποψήφιοι για τίς στρατιωτικές σχολές, έπειδή τους είχε απαλλάξει άθελά του απ' την ύποχρέωση τών φροντιστηρίων. Μά έμεις οι άλλοι, τί του χρωστούσαμε έμεις οι άλλοι; να μάς τυραγνάζει, να μάς γίνεται επιάλτης μέ τό μάθημά του και τίς φονικές εκκρίνες—απ' όλους τους πιά—έξετάσεις;

Ένας άλλος που μάς παίδευε, πολύ λιγώτερο βέβαια, ήταν ο «μπακαλιόρος», ο θεολόγος μας. Τόν λέγαμε έτσι γιατί ήταν ξεραγκιανός, πετσί και κόκαλο, μέ νεύρο όλως, όλως άντοχή. Συνήθιζε να μάς αναφέρει για παράδειγμα τά όνόματα: «ο Γιάννης, ο Παύλος, ο Γκιόλας». Κι έμεις άπορούσαμε γι' αυτό τό τελευταίο, άν βρίσκεται πουθενά άνθρωπος να τόν φωνάζουν έτσι. Έπειδή είχε μόνο μία ώρα τη βδομάδα, μάς έβανε τό μάθημά του έπίτηδες στό τέλος, για να μάς κρατάει τό μεσημέρι περισσότερο μιάνιση ώρα. Βαριόμασταν πολύ, μάς έκοβε ή πείνα και καμιά φορά σιγοχτυπούσαμε τά πόδια.

Καλότυχοι και καλόημεροι! μάς έλεγε εκείνος μέ την ψιλή του φωνή. Μόλις χτυπήσει τό κουδούνι θέλετε να φύγετε. Έτσι θά καρδίστες τη βσιλεία τών ούρανών, που γράφει και τό ίερο κώγγέλιο!

Είχε πάρει μέ καλό μάτι έναν φτωχούλη, φουκαριά, κακοντυμένο συμμαθητή μας και του έδειχνε σταθερή, άνεξήγητη συμπάθεια. Ότι δεν ήξεραν οι άλλοι, περίμενε να τό πετύχει αυτός:

—Έλα, θά μάς τό δρεί τώρα ο Γκυζας...

Και ο δούτοχος ο Γκυζας ήταν ύποχρεωμένος να καταβάλλει κατιτί, μέ λέξη, φράση, κάτι τό πρόχειρο και τό κοινό, που τό περίεργο είναι πως άρσες πάντα, στόν καθηγητή, σά να ήτανέκεινο που ίσα ίσα καρτερούσε.

Είχαμε και τόν καθηγητή της γυμναστικής, που ήταν ένας πρώην δημοδιδάσκαλος, έφεδρος. Τη γυμναστική την είχε μάθει στό στρατό, μά βαριόταν να μάς τη διδάξει κι έμας ή ίσως σεβόταν τη δικιά μας άπροθυμία. Μάς κουβαλούσε στην πλατσία του ρολογιού ή στην άλλη της Αηθόδωρας κι εκεί σκορπιζόμασταν γύρω στα πεζούλια διαδίζοντας μαθήματα για τ' άπόγεμα. ένώ ο Κουμπούρας (έτσι τόν παραγκωμιάζαμε αυτόν) μάζευσ γύρω του λίγους πιστούς—αυτούς που προορίζονταν από τόρα για εδάλπιδες—και του έξηγούσε προφορικά τη σημασία τών ασκήσεων, αναφέροντας και κάτι άρχαία.

Τι παναπεί ύποκλείδιος χώρα; τόν ρωτούσε κανένας πειραχτικά. ένώ τους είχε άπαντήσει πολλές φορές πως πρόκειται για τη μασχάλη.

Μά τό μισό χρόνο τύχαινε άπάνω στην ώρα του να δρέχει ή να ψιχαλίζει κι έτσι μάς χαρίζονταν ή γυμναστική, για μεγάλη χαρά όλων των μας, περισσότερο όμως έμένα, που εξακολουθούσε να την αντιπαθώ μαζί μέ την ωδική, τό μάθημα του Μονάντερου μέ τά χρυσά δόντια.

Ο μόνος καθηγητής που του είχαν πάρει όλον τόν άέρα, που του έκαναν κάθε τόσο καζούρα, ήταν ο άμοιρος ο «Μήτρος» απ' τό Πέτα. Κάπως ήλι κιωμένος πιά, μέ μεγάλα παιδιά, είχε την άτυχία να τά χάνει τόνα κοντά στ' άλλο, από τη

ὕπουλη ἀρώστεια πού πέθανε κι' ὁ Παπαφώτης, μέ ἀποτέλεσμα νά τόν ἔχει ζαλίσει τὸ σκλητέτιων θανάτων καὶ νά βλέπει τὰ ξένα παιδιὰ - ὅλους ἐμᾶς - σὰ δικὰ του, μὴ βρίσκοντας τὴ δύναμη νά τὰ τιμωρήσει ἢ νά τοὺς δίνει κακοὺς βαθμούς. Μὰ πού νά φαντασθοῦν οἱ ἀταχτοί, οἱ ἀναίσθητοι μαθητές, προπάντων οἱ «καμπίσοι», οἱ πατριῶτες του, τὸν πόνο τοῦ πατέρα, τὴν ἀφερμὴ τῆς ἀδυναμίας του! Δὲς τοῦ λοιπόν νά θεωροῦν μὲς στὸ μάθημα μέ κάτι εδούρες ἢ νά πετοῦν ὁ ἓνας στὸν ἄλλον χάρτινα κοκάρια καὶ νά ξεφωνίζουν ἀξαφνα, τάχα πῶς τοὺς χώθηκε ἀποπίσω μιὰ βελόνα ἀπ' τὸ θρανίο.

— «Ψυχία, παιδιά! ἔλεγε ὁ Μητρες μὰ κανάνας, δὲν τὸν ἀκούγε.

Πολλὲς φορές ἀφαιρούνταν κι' αὐτός, ἀφηνε τὸ μυαλό του νά τρέχει στὰ πεθαμένα ἢ ἀρρωστα παιδιὰ του, καὶ τότε μερικοὶ ἀδιάδαστοι λάβαιναν τὸ θράσος κι ἀντὶς ἱστορία τοῦ ἀπάγγελναν τὸ «Πιστεύω» ἢ τὸ «Πάτερ ἡμῶν» δυὸ τρεῖς φορές, ἢ κανένα προηγούμενο μάθημα πού ἔτυχε νά τὸ θυμοῦνται.

— Πολὺ καλῶς, διάβασες σήμερὰ! ἔλεγε αὐτὸς ἀφηρημένα, σηκώνοντας τὸ κεφάλι του ἀπὸ καὶ πού τὸ εἶχε ἀκουμπήσει στὶς χεῖρες του.

Ἦταν καλόκαρδος ἄνθρωπος, ἔλεγε ὁλοένα ἀστεία καὶ τὸ εἶχαν παρεξηγήσει, δὲν τὸν φοβούνταν καθόλου. Μιὰ μέρα ὁρισμένοι τῆς τετάρτης θέλοντας νά γελάσουν μαζί του, ἀγόρασαν ἓνα φίδι μέ δγαλμένα δόντια, ἀπὸ κεῖνα πού εἶχε φέρει κάποιος πλανόδιος στὴν ἀγορά, τόκλεισαν σ' ἓνα κουτί καὶ τόβαλαν στὴν τάξη. Τὸ φίδι δγῆκε οἰγὰ οἰγὰ καὶ γλύστρησε κατω ἀπ' τὰ πόδια τῶν κοριτσιῶν. Ἐκεῖνες, ἀνῆξερές, ἀμέτοχες στὸ παιγνίδι, ἔβαλαν τίς φωνές, πετάχτηκαν ἔξω ἔτρεξε τρομαγμένος ὁ γυμνασιάρχης κι' ἔγινε μεγάλο πατιρντί. Μὰ ὅπως δὲ μένει τίποτε κρυφό, ἔτσι ἀνακαλύφθηκε κι ἡ συνωμοσία κι ἀποβλήθηκαν μερικοὶ, πρῶτος πρῶτος ὁ γιὸς τοῦ γυμνασιάρχου πού βρέθηκε πρωταίτιος τοῦ κάζου.

Ὁ μόνος πού μᾶς εὐχαριστοῦσε μέ τὴ διδασκαλία του, πού σκόρπιζε ἀλεργία μπαλόντας στὴν τάξη, ἦταν ὁ μακαρίτης Νίκο Γιώτης, ὁ καθηγητὴς τῶν γαλλικῶν, Μ' ὅλο πού οἱ περισσότεροι δὲν τὰ κατάφερναν στὸ μάθημά του, ἀγαποῦσαν ὥστόσο τὸν ἴδιον, γιατί τοὺς λογάριάζε κι ἐκεῖνος τοὺς φέρνονταν σὰ νάταν ἄντρες πιά. Ἀντὶ νά φοβερίζει ἀσκοπα, προσπαθοῦσε νά φιλοτιμεῖ. Μᾶς ἔλεγε κι ἀνέκδοτα ἀπ' τὴ ζωὴ του, γιατί εἶχε φτάσει ὡς τὴν Παλαιστίνη ἐκεῖ εἶχε μάθει τὰ γαλλικά. Καὶ ξεπερνοῦσε ὅλους τοὺς συναδέλφους του μ' ὅλο πού δὲν εἶχε πατήσι σὲ Πανεπιστήμιο.

Ἐξω στὴν ἀγορὰ τὸν βλέπαμε συχνὰ νά τριγυρνᾷ μέ βλάχους, χωριανούς βέβαια ἢ συγγενεῖς του, γιατί ἦταν κι ἐκεῖνος ἀπὸ βλαχόσογο. Αὐτὸ ἄρεσε σ' ἐμᾶς πούχαμε ἐρθεῖ ἀπ' τὰ βουνὰ ἐπιτέλους εἶχαμε στὸ γυμνάσιο κι ἓναν ἀπ' τὴν πατρίδα μας. Εἶχε μουστάκια ἀνοιχτοκάστανα καὶ ἀλυσίδα ρολογιῶν περασμένη ἀπ' τίς δυὸ μεριές τοῦ γελέκου του. Μαζί μέ τὸ μάθημά του ἔκανε καὶ ἱστορία, ἀλλὰ μόνον στὴν τετάρτη τάξη.

Πεῦ τάβρισκε, ἀλήθειν, καὶ μᾶς τάλεγε, τόσα ὠραία! Φαίνεται πῶς διάβαζε ἀπ' τὴν ἱστορία Παπαρηγοπούλου, ἀπ' αὐτὸ τὸ μυθικὸ σύγγραμμα πού κάποιος συμμαθητὴς τότε δεῖ κάποτε σὲ μιὰ βιβλιοθήκη.

Ἐκδρομὲς σπάνια κάναμε. Οἱ καθηγητές μας βαριόταν χειρότερα ἀπ' τὴν παράδοση. Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτές, πού ἔγινε στὸ διπλανὸ Πέτα, μέ ἀπλή μνημόνευση τῆς ἱστορικῆς μάχης, ὁ Νίκο Γιώτης πιάστηκε στὸ χορὸ μαζί μέ τοὺς μεγάλους τραγουδώντας λεβέντικα, σὰ βουνίσσιος πού ἦταν!

Ἔνα νερό, κυρὰ Βαγγελιώ,

Ἔνα νερό, κρύγιο νερό...

Ἄλλη μιὰ φορά, πού κάναμε στὸ πρωτότυπο τὸ γνωστὸ ποίημα τοῦ Οὐγκὸ γιὰ τὸ χαλασμό τῆς Χίου, ὁ Γιώτης μας διάβασε καὶ τὴ μετάφραση τοῦ Παλαμά, χωρὶς νά χαλάσει τὰ μούτρα του ἀπ' τὴ δημοτικὴ τοῦ κειμένου. Ἦταν κι ὁ ἴδιος μισοδημοτικιστής, ὁ μόνος ἀπ' ὅλο τὸ γυμνάσιο. Ἦταν κι ὁ μόνος πού κάτι διάβαζε ἔξω ἀπ' τὰ σχολικά, πού ἐνιωθε κάτι ἀπὸ λογοτεχνία, μέ τὴν ἐξυδέρκεια τοῦ ὀρεινοῦ, μέ τὴν ἐμφυτὴ καλαισθησία του.

Μένο ἐμεῖς δὲ νιώθαμε τίποτε ἄλλο παρὰ ἔξω ἀπ' τὰ ἐπίσημα μαθηματὰ μας κι ἀπ' τὴν παράνομη ἀσχολία μας, τὴ φιλολογία. Μιὰ συμμαθητριά μας ψιθυρίζονταν πῶς κάτι ἔκανε πῶς κάτι ἔπαθε μ' ἓνα γειτονά της φοιτητή. Ἦταν στρουμπουλὴ, ροδοκόκκινη, σὰ γινωμένο ροδάκινο. Μὰ ἐμεῖς δὲν εἶχαμε μάτια νά τὴ δοῦμε. Καὶ οἱ μικρότερες τάξεις ἄρχισαν κιόλας ν' ἀλλάζονταν βαρυσάκια. Τέτια σκάρωναν αὐτοὶ πού κάπνιζαν τώρα τσιγάρο, πού πήγαιναν καὶ στὸ νεόφερτο κινηματογράφου σπαταλώντας τὰ χρήματα τῶν γονιῶν τους.

Ἐμεῖς ἐξακολουθοῦσαμε νά διαβάζουμε τρεῖς γωνομετρίες καὶ νά συζητοῦμε γιὰ τὰ εἰδωλά μας.

— Ὁ Καρκαβίτσας, ὁ Χατζόπουλος, ὁ Βιζυηνός... ἔλεγε στοὺς μακρινούς μας περιπάτους ὁ Παπαθανασίου καὶ προφέροντας αὐτὰ τὰ ὀνόματα ἦταν σὰ νάβγαине γλυκασμός ἀπ' τὰ χεῖλη του.

Ὅσοσο εἶχε πάρει τὴν ἀποφασὴ του ἐκεῖνος: θὰ πήγαινε στὴ Στρατιωτικὴ Ἱατρικὴ Σχολή. Θὰ φοιτοῦσε δωρεάν καὶ θὰ βγαίνε γιατρός, τί ἄλλο; Ἐκεῖ ἐτοιμάζονταν νά πάει κι' ὁ ἄλλος ἀριστοῦχος, ὁ Κουτσαρίδας, πού εἶχε κι ἀδερφὸ δημοσιογράφου στὴν Ἀθήνα. Οἱ ἄλλοι σχεδίαζαν γιὰ τὴ Σχολὴ Εὐελπίδων, γιὰ τὸ διδασκαλεῖο ἢ τὴ Χωροφυλακὴ μ' ἓνα χρόνο ἔργαινες τότε δάσκαλος ἢ νωματάρχης. Πάντως οἱ στρατιωτικοὶ κλάδοι εἶχαν οἶγουρο φωμί, αὐτὸ τόβλεπαν ὅλοι. Καὶ τὰ φτωχὰ χωριατόπουλα τραβοῦσαν κοπάδι κατὰ καὶ.

Κι ἐμεῖς, ἐγὼ μέ τὸ Νάκο, πού θὰ καταλήγαμε πιά; Ἐκεῖνος εἶχε κάποια βλέψη γιὰ τὰ νομικά. Θὰ δέχονταν νά τὰν στείλει ὁ πατέρας του πέρα; Ἐκεῖ εἶχε κι ἓναν ξάδερφο, ὑπάλληλο σὲ μαγειριό, κάτι μποροῦσε νά γίνει. Ὅσο γιὰ μένα, πολλὰ γυρνοῦσαν στὸ μυαλό μου. Ὁ πατέρας προτιμοῦσε νά μέ κρατήσει κοντά του, καλοντάς με δάσκαλο, ἀλλὰ μποροῦσα πιά ν' ἀνοί-

ξω τὰ δικά μου φτερά. Τί νάκανα ἄλλο στο χωριό;

Κάποτε ζητοῦσαν στήν Ἄρτα ἕνα γραφέα στήν Τράπεζα Ἀθηνῶν. Κάποιος μέ παρακίνησε καί πῆγα νά δώσω ἐξετάσεις. Οἱ ὑποψήφιοι ἤμασταν τρεῖς μιά τεταρτοετής τοῦ γυμνασίου, ἕνας τελειόφοιτος τῆς νομικῆς κι ἐγώ. Τῇ μαθήτριά μου μποροῦσα νά τῇ βάλω κάτω, ἀλλά ἐκεῖνον τόν ξυλιά τόν τραντάρη, πού ἦταν καί καμπούρης μάλιστα, σημαδεμένος; Ἦταν φανερό πώς ἡ τύχη δέ μ' ἐσπρωχνε γιά δῶ, μ' ἐσπρωχνε ἄλλου, μακριά, στο ἄγνωστο κι ἀλαργινό.

Ἦμουν πιά ἀνταποκριτής στήν «Ἡπειρωτική Ἠχώ» καί τὰ φύλλα μουρχονταν στο γυμνάσιο φανερά στ' ὄνομά μου. Ἐστελνα μεταγράσεις στο «Μπουκέτο» κι ἀπ' τήν τελευταία σελίδα τις ἔβαζαν τώρα μέσα, μ' εἶχαν προβιβάσει. Τί

ὁμορφα ἦταν νά γράφει κανένας στά περιοδικά καί στίς ἐφημερίδες, νά βλέπει τ' ὄνομά του κάτω ἀπ' τή «Νεοελληνική Ποίηση»! Τί σπουδαία ἦταν, ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, ν' ἀνεβοῖνει κανείς τίς σκάλες τοῦ γυμνασίου ξεθάρεντα σά νοικοκύρης, καί νά τόν κοιτᾶν ἀπό κάτω μέ θαυμασμό τόσα μάτια!

ὦ, ἂν μποροῦσε νά πετύχει κανείς αὐτόν τόν περὶφημο συνδυασμό, λογοτέχνης καί καθηγητής! ὦ, ἂν μποροῦσε κανείς νά συνδυάσει ἐργασία καί φοίτηση, γιά νά πετύχει καί τοὺς δύο τίτλους μαζί! Πῶς πρόκοψαν τόσοι ἄλλοι; Θά πάλευα κι ἐγώ. Θά σπούδαζα δουλεύοντας. Αὐτό ἦταν ἡ ἀνώτερη φιλοδοξία γιά ἕνα νέο σάν ἐμένα. Ἐνιωθα κιόλα πῶς εἶχα γίνει σκλάβος τῶν ὀνείρων μου, πῶς εἶχα δεθεῖ γιά πάντα μέ τὸ ριζικό μου.
(Παγκράτι 1948)

ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΚΟΝΤΟΣ ΨΑΛΜΟΣ

Ἦμουν μιά σταλιά παιδάκι,
μ' ἔλεγε ὁ πατέρας Γάκη
καί μέ βλέπαν τοσοδοῦλη
στο σχολιό μέ τὸ τσατσούλι.

Μὰ ζηλεύοντας τῇ χάρη
ιοῦ τσοπάνου τοῦ ἐξοχάρη,
γράμματα ἤθελα νά μάθω
νά μὴν κάνω οὔτ' ἕνα λάθο.

Πῆγα στά Κατσανοχώρια,
νάμαι ἀπ' τοὺς δικούς μου χώρια
καί τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι
μ' εἶχε χρόνια μουσαφίρη.

Τὸ παιδί τῆς Πλατανούσας
(χωριατόπουλο, τὸ νού σας!)
γράμματα ἤθελε νά μάθει
καί κατάντησε στὴ Βάθη.

Μὴ ρωτᾶτε παρακάτου,
ποῖα ἦταν τὰ καλὰ ὕστερνά του.
Γιὰ σπουδάματα ὁποῖος τρέχει,
διάφορο τὴ φτώχεια του ἔχει.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

Η ΣΕΛΙΔΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΣΟΥ ΣΤΕΛΝΩ

Τὸ τελευταῖο γαρύφαλο π' ἀπόμεινε σιτὴ γλάστρα
μὲ τὸ θλιμμένο τὸ ἄρωμα σοῦ στέλνω καὶ στερνὸ
μαζὺ μ' αὐτὸ χαϊρέτισμα. Μὲ τὰ φεγγέβoλα ἄστρα
ποῦ βλέπεις σιτὸ στερεῶμα κάποιο ἀναφυλητὸ

Σοῦ στέλνω μὲ τὸ σύννεφο π' ἀλάργα ταξιδεύει
τὸν βουρκωμένο πόθο μου καὶ τὴν στερνὴ μου εὐχὴ
Καὶ τ' ἀγεράκι ἀνάλαφρο, γλυκὰ ποῦ σὲ χαϊδεύει,
γιὰ νὰ σοῦ λέῃ τὸν πόνο μου σιγὰ, σὰν προσευχή.

Σοῦ στέλνω κι ἓνα δάκρυ μου δίχως θωριά καὶ χρωμα
τὸ τελευταῖο τὸ ὕστατο γὰ νὰ σοῦ πῇ δειλὰ
Ἐλπίδες, πόθοι μου ὄνειρα, πῶς κείτονται σιτὸ χῶμα
σὰ σκόρπια ροδοπέταλα, σὰ λούλουδα ἀπαλὰ.

ΡΩΜΥΛΙΑ ΝΑΣΙΟΥ

ΞΕΚΙΝΗΜΑ

Ὁλόθερμο
τοῦ ἡλιοῦ τὸ φίλημα
στ' ὀλόγυμνο τῆς πλάσης σῶμα.
Τὸ φῶς παντοῦ. Παντοῦ ἡ ζωὴ!..
Χασμόγελα, γλυκότονο τραγούδι,
παραδεισένια εὐωδιὰ
γινῆκαν οἱ ὀλόξανθες ἀχτίδες
καθὼς στοργικὰ
ἀγγίξαν
τὰ ῥόδινα χειλάκια τῶν παιδιῶν
τὰ ζωηρὰ κορμάκια τῶν πουλιῶν
καὶ τ' ἀνθισμένα λουλούδια τῶν κήπων μας.

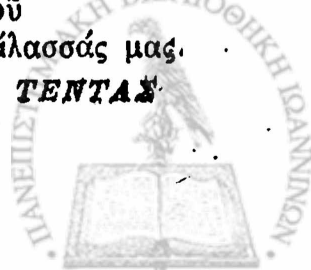
Τὸ φῶς παντοῦ, παντοῦ ἡ ζωὴ...

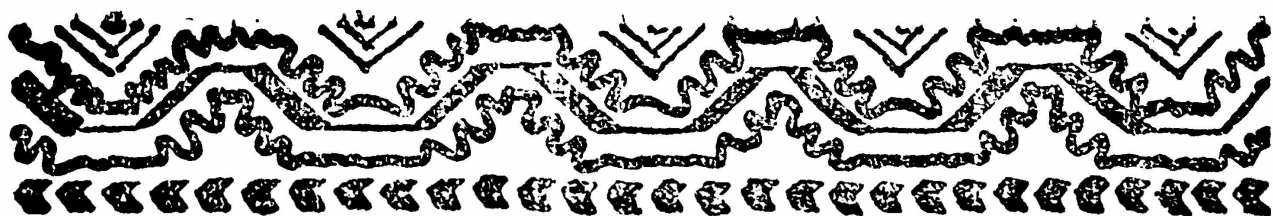
Καὶ μεῖς μὲ βλέμμα
γεμάτο φῶς,
μὲ τὴν καρδιά μας πυρωμένη
ἀπ' τὴν ζωοποιὸ τοῦ ἡλιοῦ
τὴν θερμότη,
ἀδερφωμένοι,
ἐμεῖς
ἡ Νιότη
ξεκινοῦμε μὲ τὸν ἥλιο ἐνωμένοι
τούτῃ τὴν φωτόλουστη αὐγὴ!..
Τὸ χιτὲς
ἐσβήστηκε σιτὸ φῶς!..

Τὸ χιτὲς
τ' ἀπέραντο βουβὸ νεκροταφεῖο,
ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὶς φ' ὀγες,
οἱ σωροὶ ἀπ' τὰ ἐρείπια
τὸ συρματένιο στρατόπεδο,
τὸ χιτὲς
ἡ ἀγωνία καὶ ὁ τρόμος
ἡ πείνα καὶ τὸ δάκρυ
τὸ μακρόσυρτο, μονότονο,
κλαψιάρικο τραγούδι
τοῦ θανάτου,
τὸ χιτὲς
γιὰ πάντα ἐσβησε
καθὼς ἐμεῖς,
γεμάτοι φῶς,
γιὰ μιὰ μεγάλη ξεκινήσαμε
Δημιουργία.

Γιατὶ ἐμεῖς
ξέρουμε νὰ δίνουμε τὰ χέρια
γιὰ ν' ἀγκαλιάσουμε τὸν ἥλιο,
νὰ ζοῦμε μὲ τὸ φῶς,
τὸ φωτοβόλο πνεῦμα τῆς Εἰρήνης
καὶ νὰ κλείνουμε βαθειὰ μέσ' τὴν καρδιά μας,
τ' ἀτλάζι τὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ
καὶ τὸν ὀλόλευκον ἀφρὸ τῆς θάλασσάς μας.

ΝΙΚΟΣ ΑΝΤ. ΤΕΝΤΑΣ

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, Καθηγητοῦ

ΑΠ' ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ὁ ἀείμνητος πατήρ μου Γεώργιος Β. Σωτήρης εἰς τὰ ἀνέκδοτα ἀπομνημονεύματά του ἀφιερώνει πολλὰς σελίδας εἰς διάφορα περιστατικά τῆς ζωῆς τοῦ Χρηστοβασίλη. Μὲ τὸν Χρηστοβασίλην ἐγνωρίσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1881 εἰς τὸ Μεσδάνι τῆς Καρδίτσας, εἰς τὸ ὅποιον ὑπηρέτησεν ὡς διδάσκαλος ἀπὸ τῆς 18 Ἰουλίου 1881 μέχρι τῆς 30 Ἰουνίου 1886. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ὁ Χρηστοβασίλης ὑπηρέτει ὡς ἐπιστάτης εἰς τὰ ἐκεῖ κτήματα τοῦ Χρ. Ζωγράφου. Ἀδελφικῇ, εἰλικρινῆς καὶ ἀδιάρρηκτος φιλία συνέδεσεν αὐτούς, ὅπως τῶν Ὁρέστην καὶ Πυλάδην, Ἀχιλλέα καὶ Πάτροκλον, ὅπως ἀναγράφεται εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα. Οὐδὲν ἡδυνήθη νὰ τὴν διαλύσῃ, οὔτε ὁ ἐπὶ 24 ἐλόκληρα ἔτη χωρισμός των. Ἡ ἀλληλογραφία των ὑπῆρξε τακτικωτάτη καὶ ὅπου ἐπῆγαινε ὁ Χρήστος πάντοτε ἐνεθυμεῖτο τὸν Γεώργη του ἢ Δάσκαλό του, ὅπως τὸν ἀπεκάλει.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς γνωριμίας των διέμενον μαζὶ, μαζὶ διήρχοντο τὸν περισσότερον καιρόν, ὅπου ἐπῆγαινε ὁ ἓνας ἐπῆγαινε καὶ ὁ ἄλλος, τὴν χαρὰν καὶ λύπην τοῦ ἑνὸς συνεμερίζετο καὶ ὁ ἄλλος, ὅπου ἐπῆγαινε ὁ ἓνας διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὸν ἀκολουθοῦσε καὶ ὁ ἄλλος καὶ καθόλου δὲν ἐχωρίσθησαν κατὰ τὴν πενταετίαν 1881—1886.

Πάντα τὰ ποιήματά του καὶ διηγήματά του ὁ Χρηστοβασίλης, πρὶν τὰ δημοσιεύσῃ ἀπέστελλεν εἰς τὸν Δάσκαλό του γιὰ νὰ ἰδῇ καὶ εὐχαριστηθῇ, ὅπως ἀναγράφει εἰς δύο ἐπιστολάς του. Εἰς δὲ τὰ ἀπομνημονεύματα ὁ Γ. Σωτήρης ἀναγράφει τὰ ἑξῆς: «Πλήρη τὰ ποιήματα καὶ διηγήματα ἐστόλιζον τὴν πενιχράν Βιβλιοθήκην

μου μέχρι τῆς 12 Ὀκτωβρίου 1893, ὁπότε ἐπροζόθην εἰς τοὺς Τούρκους ὡς ἀντικαθεστωτικός καὶ συνεννοούμενος μὲ τὸν Χρηστοβασίλην ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Τότε ἡ σύζυγός μου προλαβοῦσα κατέκαυσεν αὐτά, ὥστε εἰς τὴν μετ' ἐλίγον γενομένην ἐρευναν δὲν εὐρέθη τίποτε, ἐκτὸς ἐπιστολῶν τινων καὶ μία φωτογραφία τοῦ Χρηστοβασίλη, τὴν ὁποίαν δὲν εἶδον, οἱ ἐρευνῶντες.»

Ἡ μ' ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Σούλι 9 Ἀλωναρίου 1920

Ἀγαπητέ μου Γεώργη

.....
Ἐσὺ ἔχεις μανία νὰ ἰδῇς δημοσιευμένο τὸ ποίημα τῶν Ἑβραίων, νομίζοντας ὅτι ἡ δημοσίευση θὰ προσθέσῃ τίποτε στὴν ἀξία του: Δὲν μ' ἐνδιαφέρει ἂν δημοσιευτῇ τώρα ἢ ὄχι, θὰ δημοσιευτῇ μὲ πολλὰ ἄλλα μου ποιήματα σὲ ἰδιὸν τόμο· εἶσαι εὐχαριστημένος; Ἐπειδὴ δὲν ἔχω ἐδῶ τὴν Βιβλιοθήκην μου γιὰ νὰ κάνω τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν Μακαβαίων, τῆς Ἰουδήθης, τῆς Ἑσθήρης, τῆς Σωσάνας, σὲ παρακαλῶ νὰ μοῦ τοὺς κάνῃς καὶ νὰ μοῦ τοὺς στείλῃς νὰ τοὺς περιλάβω σ' ἓνα πρόσθετο δεκάστιχο. Βάλε καὶ κανέναν ἄλλον ἀκόμη. Εἶναι πολὺ ὀρθὴ ἡ σύστασίς σου. Μπράβω, Δάσκαλε.

.....
Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ ἑξῆς:

Γιάννινα 18/9/1921

Ἀγαπημένε μου Γεώργη

Λυπήθηκα ποὺ δὲν εἶμουν ὅταν ἦρθες ἐδῶ. Λάβε τὴν ἀπόδειξί σου. Ἐγείνε ἡ ἐγγραφή τῇ στὴν Ἐφορεία. Εἶσαι ἐν τάξει. Ἐγὼ εἶμαι πάλι γιὰ χωριό. Χωριὸ κι' ἀπ' ἐκεῖ Ἀθῖνα. Σοὺ στέλλω τὸ τελευταῖόν μου ποίημα (ἢ εἶναι σαλατοποιημένο στὴν τελευταία σελίδα) ἀλλ' ἐσὺ θὰ τὸ καταφέρῃς νὰ τὸ βάλῃς στὴ θέσῃ του. Στὴν Κυρὰ—Λένκω χαιρετισμοὺς ἀπ'

1. Πρόκειται γιὰ τὸ ποίημα ὁ «Μάρκος Μπότσαρης».

όλους καθώς και σκόν ἀγαπητὸν Χατζή—Μάν-
θον (1).

Σὲ φιλῶ ἀδελφικά, ὁ δικός σου

Χ. Χρηστοβασίλης

Εἰς τὰς ἐπιστολὰς ποὺ ἐγράφοντο ἀνα-
μεταξύ των πρὶν ἄλλων ἀναγράφονται γινώ-
μαι διὰ διάφορα ζητήματα, ἀκόμη δὲ καὶ
ἐνδόμυχοι σκέψεις καὶ κρύφιοι σκοποί. Οὕ-
τω εἰς μίαν ἐπιστολὴν ὁ Χρηστοβασίλης
γράφει «... Σωστὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸ
εἶσαι στίς γινώρες τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὁ-
μολογῶ ὅτι δὲν σὲ φτάνω.» εἰς ἄλλην «...
τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο θέλει δημοτικὴ γλῶσ-
σα. Ἄλλ' ἡ Δημοτικὴ Γλῶσσα εἶναι πολύ-
μορφη. Πρέπει νὰ γείνη μὴ ἐργασία γλωσ-
σική. Νὰ διαιρηθῇ ἡ Ἑλλάς σὲ γλωσσικὰς
Περιφέρειας, 5—10, ὅσες μπορεῖ νὰ διαι-
ρεθῇ, 1) Ἑπειρωτικὴ Περιφέρεια 2) Μακε-
δονικὴ 3) Θρακικὴ, 4) Κρητικὴ, 5) Κυ-
πριακὴ, 6) Χιώτικη, 7) Κυκλαδικὴ κ.τ.λ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, νομίζω, θὰ μπο-
ροῦσε νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς Δημοτικῆς
Γλώσσας στὰ Δημοτικὰ σχολεῖα...»

Εἰς ἄλλην συνιστᾷ εἰς τὸν Γεώργιο του,
ὅτι οὕτως κατεγίνετο εἰς τὴν ποίησιν, ὁ
Χρήστος, νὰ ἀρχίσῃ κατὰ πρῶτα ἀπ' τὸν
δεκαπεντασύλλαβον, ὡς εὐκολώτερον μέτρο.
Εἰς ἄλλην δὲ ὁ Χρηστοβασίλης γράφει «...
Μώγραφαν ἀπὸ τὰ Γιάννενα ὅτι ἐνέσκη-
ψε ἐκεῖ (γὰρ καλὸ ἐννοεῖται, ἀλλὰ μου ἄ-
ρεσε ἡ λέξη ὡς ἀντίθεση τοῦ κ ο π ι α σ ε)
ἡ Κυρά—Δέγκω. Ἐχει ἓνα κακό, μοῦ γρά-
φουν, ὅτι ἔρχεται καὶ φεύγει « τὰ ν ὅ ν ε ι-
ρ ο ». Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς (« τῶν δνει-
ρ ο » εἶναι τῆς Δάφνης. Τὶ εὐτυχισμένος, ποὺ
θὰ εἴμουν, ἂν ἡ Δάφνη εἶταν Δάφνης.»

Εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ὁ Χρηστοβασίλης
γράφει τὰ ἑξῆς:

Ἀγαπητὲ μου Δάσκαλε
Σοῦ ἐπιστρέφω τὸ χαρτί τῆς ἀγοραπωλησίας.

1. Οὕτω ἐκάλει τὸν γράφοντα.

Κάποτε μώγραφες γὰρ τὸ πάθημά σου στὴν Ἐκ-
κλησίᾳ. Νομίζεις, Δάσκαλέ μου, ὅτε εἶσαι στὸν
καιρὸ, ποὺ βρίσκουσιν στὸ Μεσδάνι καὶ σηκο-
νες τὰ κεραμίδια τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν φωνὴν
σου στὴν «διὰ--πασῶν», καὶ σὲ θούμαζαν οἱ
Μεσδανίτες γὰρ μεγάλον Δάσκαλον; Πᾶσι ἐκείνος
ὁ χρυσὸς καιρὸς, ὁ «Χρυσὸς αἰώνας» τῆς ἡλι-
κίας μας, καὶ τώρα βρίσκομετε στὸ χεῖλος τοῦ
τάφου, καὶ δὲν χρειάζονται φωνές καὶ κόποι...

Οἱ Γύφτοι... Αὐτὰ ποὺ γράφεις γὰρ τοὺς
Γύφτους, ὅτι εἶταν στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ξέρξη,
ἢ ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, δὲν εἶναι σω-
στά. Οἱ Γύφτοι εἶναι (σήμερον) τριῶν εἰδῶν καὶ
μίας καταγωγῆς: Γύφτοι νομάδες καὶ Γύφτοι
ἐγκατεστημένοι σὲ χωριά. καὶ Γύφτοι Χριστι-
ανοί. Ὅλοι οἱ Γύφτοι εἶναι μιὰ γενιά. Κατάγονται
κί' ἦρθαν ἀπὸ τῆς Ἰνδίας. Οἱ Χριστιανοὶ ἔχα-
σαν τὴν ἀρχικὴν τους γλῶσσαν καὶ θρησκείαν.
Πιθανὸν ὅμως οἱ Χριστιανόγυφτοι νὰ διατηροῦν
κρυφὰ καμμιὰ ἀνάμνησιν καὶ καμμιὰ τελετὴ τῆς
ἀρχαίας τους θρησκείας. Οἱ Γύφτοι ἐν γενεῇ
δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέσιν μετὰ τὴν Αἴγυπτον. ἦρ-
θαν μόλιον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. καὶ γι' αὐτὸ λέ-
γονται Γύφτοι (Αἰγύπτιοι—Γκόφτ—Κόπτες). Ἄν
ἦσαν Αἰγύπτιοι, θὰ εἶταν κί' ἡ γλῶσσα τους
Αἰγυπτιακὴ κοπτικὴ σωζόμενη στὴν Αἴγυπτον,
ἐνῶ εἶναι σανσκριτικὴ διάλεκτος...»

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1882 ὁ Χρηστοβα-
σίλης ἔγραψε γὰρ τὸν Γεώργιο του τὸ ἑξῆς
ποίημα γὰρ τῇ γιορτῇ του.

Τῷ Γεωργίῳ Β. Σωτήρη Μεσδάνιον 23 Ἀ-
πριλίου 1882

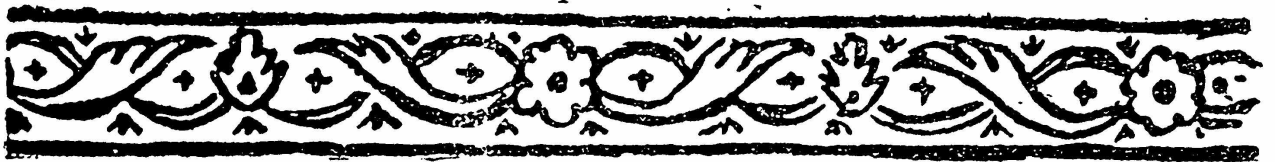
«Ποιὸς ξέρει Γεώργο μ' ὁ καιρὸς κί' ἡ μοῖρα
[ἔχουν γράψῃ
«ποιὸς ξέρει ποιὸν προτιτέρα τὸ μνημα θὰ τὸν
[θάψῃ
«ὅπως διόλου ἄγνωστον τὸ μέλλον δὲν μιλάει.
«Μὲν' περιμέν' ἀναίσθητον, κί' ἀναίσθητον τη-
[ράει.
«Γεώργο μ' ἐγὼ προτιτέρα ἂν μὲν στὸν κρῦον
[τάφο
«Καὶ ἂν τὸ μάτι σου ἰδῇ ἐτοῦτα ποὺ σοῦ γράφω
«εἰς τὴν ἀσήμαντὴ αὐτὴ καὶ λερωμένη ἄκρῃ,
«θὰ χύσης γὰρ ἐνθύμησιν, τοῦ Χριστοῦ ἓνα δά-
[κρυ;»

Χ. Χρηστοβασίλης

Καὶ πραγματικὰ τὸ δάκρυ αὐτὸ γὰρ ἐν-
θύμησι ἐχύθη ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ χρόνια κα-
τὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρηστοβασίλη, ὅπως
θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

[Συνεχίζεται]

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΧΑΤΖΗΣ -- ΠΕΛΛΕΡΕΝ

Ο Γεώργιος Χατζής γεννήθηκε στα Γιάννινα το 1881. Αφού τελείωσε τη Ζωσιμαία Σχολή, γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή του Αθηναϊκού Πανεπιστημίου. Μα τα οικονομικά του ήταν λιγνά κι' έτσι αναγκάστηκε ν' αφήσει σιή μέση τις σπουδές του και νά γυρίσει στα Γιάννινα. Το 1906 διορίστηκε κοινοτικός δάσκαλος στη Βούρμπιανη Κονίτσης κι' από το 1909—μετά την ίδρυση του Πολιτικού Συλλόγου—διηύθυνε την έφημερίδα «Ήπειρος». Η φλογερή άρθρογραφία στάθηκε η αιτία νά καταδικασθῇ σέ θάνατο και νά ριχτεί στά μπουντρούμια του Γιαννιώτικου Κάστρου, απ' όπου, ύστερα από πολύμηνη κάθειρξη, βγήκε στις 21 Φεβρουαρίου 1911, όταν ο Έλληνικός στρατός άπελευθέρωσε τὰ Γιάννινα. Το 1914 μετάφερε στο Αργυρόκαστρο την «Ήπειρο» την όποία κι' έβγαζε εκεί όλο τó διάστημα πού κράτησε ο πολυθρύλητος Βορειοηπειρωτικός άγώνας. Απο τó 1915 ως τó θάνατό του—24 Φεβρουαρίου 1930—έμενε στα Γιάννινα, όπου κάτω από σκληρές πολλές φορές συνθήκες εξέδιδε την «Ήπειρο» πού στάθηκε την περίοδο αυτή τó μοναδικό κάτοπτρο τής πνευματικής ζωής τής Ήπειρου.

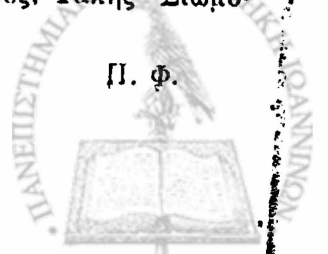
* *

Από πολύ νέος έμφανίστηκε στα Έλληνικά γράμματα με τó ψευδόνυμο Π ε λ λ ε ρ έ ν. Ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τὰ είδη τού λόγου, κυριώτερα δέ με την Ποίηση, τó Θέατρο και τó χρονογράφημα. Ό,τι έγραψε φέρει άνεξίτηλη την προσωπική του σφραγίδα. Τó ποιητικό του ποτήρι είναι μικρό αλλά είναι όλότελα δικό του. Στο Θέατρο έκαμε άληθινή επανάσταση. Ανέστησε με άπλά σκηνικά μέσα τόν άπροσδιόνυσσo στα σύγχρονα μάτια χορό τής Αρχαίας Τραγωδίας Χαρακτηριστικό τής τεχνοτροπίας του αυτής είναι, κυριώτερα, τó τριπρακτο δράμα «Λιάνα Άρσα» όπου ένα πρόσωπο, ο Πάτερ Άγάπιo, είναι σάν τó μάτι τής Μοίρας, πού όλα τὰ παρακολουθεί και τὰ καταλαβαίνει χωρίς νά έμποδίζει τή φορά τών πραγμάτων, πού μοιραία θά πάρουν την προδιαγεγραμμένη πορεία τους... Ός χρονογράφος κατώρθωσε νά συζεύξει άρμονικά τή δημοσιογραφία με τή λογοτεχνία, τó επίκαιρο με τó παντοτινό. Ο Πελλερέν έβγαλε άρκετά βιβλία, αλλά τó περισσότερο έργο του έμεινε μισοτελειωμένο, όπως τó τετράπρακτο δράμα του «Η Κυρά—Φροσύνη», ή ήπειρωτική μπαλλάντα «Ο Πύρρος». Τελειωμένη, άλλ' άνέκδοτη έμεινε ή σειρά τών χρονογραφημάτων του με τόν τίτλο «Ιστορίες δίχως ίστορία» ή «Κίρκη» δραματική άλληγορία σέ 3 πράξεις, και τó μονόπρακτο «Υπερτάτη Θυσία».

Τά έργα, πού έχουν κυκλοφορήσει, σέ βιβλία είναι τὰ έξης: «Ρίμες» (τραγούδια) 1906, «Δαχτυλίδια» (τραγούδια) 1908, «Ντελή Όσμάν» (ó λόγγος τού τραλλού) έπικολυρικό τραγούδι 1908, «Μέλι και Φαρμάκι» (τραγούδια και Σονέτα) 1918. «Ήφαιστεια» (τραγούδια και Σονέτα) 1926, τó «Κατηραμένο Περιδέραιον» (δραματικό παραμύδι δύο πράξεις και πρόλογο) 1908, «Λιάνα Άρσα» δράμα σέ τρία μέρη, 1926. «Τó μυστικό τού Κάστρου» Ιτορικά τινά και κριτικά σημειώματα επί τής όναμασίας τής πόλεως Ίωαννίνων, 1926.

Με τó έργο τού Πελλερέν ασχολήθηκαν πολλοί λόγιοι. Αναφέρουμε πρόχειρα τόν πρόλογο στο «Κατηραμένο Περιδέραιον» τού Νικολάου Πολίτη, τόν πρόλογο στα «Ήφαιστεια» τού Κωνσταντίνου Καζαντζή, τὰ προλογικά κριτικά σημειώματα στη «Λιάνα Άρσα» τών Άλκιβιάδη Κοντοπάνου (Α. Κ.) και Άλκη Μυρσίνη (Κριτικού) τή διάλεξη στη Θεσσαλονίκη τής Χρυσάνθης Ζιτσαίας, τή σκιαγραφία τού Πάνου Φάντη «Γεώργιος Χατζής—Πελλερέν» (Ο ποιητής, ó θεατρικός συγγραφέας, ó πεζογράφος) τó πανηγυρικό φύλλο τής «Ήπειρου» (Φεβρουαρίου 1930) για τó θάνατό του όπου έγραψαν οί Άλκ. Κοντοπάνος, Τάκης Σιμόπουλος, Β. Γκορτζής και άλλοι,

Π. Φ.

Τ' ΑΝΕΚΦΡΑΣΤΑ

Τὸ τραγοῦδι ποῦ σοῦ γράφω, δὲν ἐτέ' εἰώσεν ἀκόμα...
 Κι' ὅμως τώρα εἶν' ἐξαίσιο, παρὰ σὰν θὰ τὸ τελειώσω.
 Τόσο μιὰ κρυφὴ ἀρμονία τρυφερῆς μπαλάντας τόσο,
 τόσο μέλι καὶ φαρμάκι καὶ στὸ νοῦ μου καὶ στὸ στόμα,

(ἄνθι νοιώθω τὴν ψυχὴ σου, ἄνθι καὶ τ' ἄβρό σου σῶμα!)
 ὦ! πῶς μεσ' σένα τραγοῦδι νὰ μαρτέσω νὰ σκλαβώσω;
 Στὴ φτερούγα ποιοῦ ἐξαΐσιου σίχου ὠραίου νὰ σοῦ δώσω
 τὸν περίπαθο τὸν ἦχο καὶ τ' ἀνέκφραστο τὸ χρῶμα,

ποῦ γλυτὰ ὁ Νοῦς μου νοιώθει κι' ἡ ψυχὴ μου καὶ τὸ Σῶμα;
 Τρυφερὴ ἀρμονία θεία, ἓνα ἄβρό, ἀπαλὸ σὰν χνοῦδι,
 ἄνθι, ἀνάνοιχτο, παρθένο, εἶναι τ' ἄγραφο τραγοῦδι...

Ἄσε με κρυφὰ ν' ἀκούω τὸ ρυθμὸ του ἔτσι ἀκόμα!
 καὶ τ' ἀσύλληπτό του μῦθο, μὴ μὲ παρακάλλω τόσο
 σένα ἐφήμερο τραγοῦδι μὴν ζητᾷς νὰ σοῦ σκ'αβώσω...

*

"ΦΑΟΥΣΤ",

Στοχάσματα εἰκονίσματα καὶ σχήματα τοῦ Νοῦ μου,
 κι' ὅσες εἰκόνες ἐπλάσα κι' ἀνθρώποις κι' ὅσα πλήθια
 στοχάσθηκα ἱστορήματα, τραγοῦδια, παραμύθια
 —γλυκοσκοπὸ καὶ σιαλαγμὸ τοῦ κάθε ῥεμβασμοῦ μου—

ἦταν ὁ πόθος μάταιος ποῦ μῶσχιζε τὰ στήθια:
 «σχῆμα νὰ δώσω στὴ φωνὴ κάθε βαθιοῦ καὶ μοῦ μου!..»
 Ἄχ! τώρα πόσο ἀπλᾶ ἡ Ζωὴ φαντάζει μου κι' ἡ Ἀλήθεια
 καὶ τοῦ φευγάτου κάθε μιὰ στιγμή κλαίω τοῦ καιροῦ μου!

Τώρα ἡ καρδιά μου πόθησε νὰ τραγουδήσῃ κἄτι,
 κἄτι ἀπλὸ κι' ἀνθρώπινο κι' ἐγγάρδια τρυφερό...
 Τῆς κρύας Σκέψης τ' αὐστηρὸ βαρέθηκα παλάτι,

στὴν καμαρούλα σου, Ἀγνή, θέλω νὰ καταιβῶ...
 Νὰ νοιώσω πλάϊ σου, ὦ γλυκειῆ, ὦ κρῖνε νηὲ τ' Ἀπρίλη,
 σὰν κῦμα Φῶς, Ζωή, Δροσιὰ στ' ἄνθι—σιὸ νηό σου ἀχεῖλι!

ΘΕΛΕΙΣ;

Μέσ' τῇ φτωχοῦλᾳ τούτῃ Γῆς καθεῖς ὅ,τι ἔχει δίνει:
 χάσμα καὶ φῶς τοῦ Ἡλιοῦ ἢ γλυκεῖα φεγγόβολη θεριότη,
 τ' ἀστέρια τὴν αἰώνια τους ἀνέκφραστη Ὁραϊότη,
 Ζωὴ ὁ ἀγέρας—κι' Οὐρανὸς γαῖα καὶ Κᾶ' οὐσίη.

Γλυκαιοραγοῦδι τὸ πουλὶ. Καὶ τ' ἀνθὶ μῦρο χύει.
 Τὸ τρυφερό της γλόσσμα τοῦ κάμτου ἢ ἀπαλότη.
 Τὸ κάρυσμά του τὸ δεινρὶ τὸ γέλοιον της ἢ Νηότη
 κι' ἡ πειὰ οὐδα, σβύνοντες, μετὰ τὴν τόφο ἔφηνε...

Ἐγὼ μονάχη, ἀγάπη μου, δὲν ἔχω τί νὰ δώσω
 ἄλλο ἢ τούτῃ τὴν καρδιά, τῇ φίλογαμένη τόσο,
 ποῦ σὰν ἀστέρι τὴν κετῶ νὰ καίη στὸ μερονύχτι...

Θέλεις; Τοῖμας στὸ πύριον, στὸ φλογερό της δίχτυ,
 τὴν τρυφερὴ καρδιά σου, ἐγὼ, μαζί μου νὰ σπληνώσης;
 Θέλεις;—Μὰ ὅχι! μὴν ζητᾷς μ' ἐμέ, κι' ἐσὺ, νὰ λυώσης!...

*

ΜΝΗΜΗ

Καλότυχος ὅποιος ποιεῖ νὰ θυμηθῇ!... Βυθίσου
 στῆς Κασσιόπας τὸ νερό, στῆς μνήμης σου τὰ βάρη.
 καὶ καθεὶ, ποῦ εὐγενικῶς ποτὲ στὸ νοῦ σου ἐστάθη,
 ἀγάπησέ το! κι' ἄλλη μ' ἄφορὰ πᾶν θυμήσου!...

Πόσες θὰ νὰ ἦ ὠμορφες στιγμοῦλες τῆς ζωῆς σου;
 (ψυχὴ καμμιὰ ἀνθρώπινη ποιὲς δὲν θὰ τὲς μάθῃ!...)
 Ἄγρυπνε φύλακα, πιστέ, σιὰ ἴδια σου τὰ βάρη
 βυθίσου ἀτόψε—Μνήμη μου—κι' ἀγάπα καὶ θυμήσου!

Ὡ ἔτσι, ποῦ τ' ὀλόγιμο φεγγάρι ἀπόψε πλῆει
 στὸν μαγεμένον οὐρανὸ—καὶ τ' ὄνειρο κι' ὁ θροῦλος
 μελίγχοιο τῆς Νηότης μας τὸ κύκνειον ἀργολεῖ,

ἄλλον δὲν ἔχω σύντροφον! Ἄλλος δὲν μὐδεῖναι φίλος!...
 —Ὁμορφη Μνήμη, εὐγενικὰ, σοῖς πόνοις μου βυθίσου
 κι' ὅ,τι ποιὲς ἀγάπησα εὐγενικὰ—θυμήσου!...

Ο "ΧΡΥΣΙΚΟΣ",

Δουλεύει τὸ χρυσάρι ὁ χρυσικὸς καὶ στὴ φωτιά σκυμμένος
πλάθει στὴ φλόγα, καίγο τας τὰ χέρια του, στολίδια—
χρυσάφικα περίμορφα, παιγνίδια, δακτυλίδια
βγαίν' ἀπ' τὰ χέρια του ὁ χρυσός, ὁ καλοδουλεμένος.

Μὲ στοχασμούς, βογγήματα, λύπες, χαρές, πονίδια
—μ' ὅσα νὰ πάθῃ ὁ ἄνθρωπος γεννιέται δικασμένος—
κι' ὁ ποιητὴς παρόμοια καὶ μὲ μιὰ μοῖραν ἴδια
κάποια φωτιά μερόνυχτα πλάθει συλλογισμένος.

Καὶ λέει : «Μοῖρα ἐκείνου ποῦ παίζει μὲ τὴ φλόγα
εἶνε στερνὰ νὰ καίγεται... Ὅμως, καρδιά μου, εὐλόγα,
τὴ θεία εὐλόγα τὴ φωτιά, ποῦ πλάθει σὲ στολίδια

ὁ χρυσικός... Σ' ὅμοια φωτιά—στὴ Σκέψη του τὴν ἴδια—
καίει τὴν καρδιά του ὁ Ποιητής. Μὰ στάγρυνο παιγνίδι
ἓνα τραγοῦδι ὁ πόνος του βγαίνει—χρυσὸ στολίδι...

*

ΤΡΥΦΕΡΕΣ ΑΜΑΡΤΙΕΣ

«...ἤδονή στ' ὥρα το σῶμα, πόνος
στὴν ὥρα τὴν ψυχὴ...»

(Ὁσκάρ Οὐάιλντ)

Τὰ τρυφερά μου κρίματα καὶ τὲς κακίες μου μισῶ
—κι' αἷς εἶμαι ἓνας σκλάβος σου κι' ἐγώ, ὦ Ἀμαρτία!...
καμμιά πλανεύτρα ὡμορφη, καμμιά σου ἱστορία
τὸ μῖσος μου δὲν ἔσβυσε ποῦ ἐνάντια σου ἔχω ἐγώ!

Στὴν τρυφεράδα τῆς ψυχῆς τὸ κρίμα σου γροικῶ,
σὰν ντροπιασμένον ἔνοχον ἐμπρὸς σὲ κάποια θεία
Δικαιοσύνη—κι' ἂν γλυκεῖα εἶσαι ὦ Ἀμαρτία,
τὸν ἔνοχό μου τυραννῶ μέσ' τὴν καρδιά μου, ἐδῶ!...

ὦ! χέρια ἄσπρα, ἀμαρτωλά, ὦ! τῶν ματιῶν ἡ γλύκα,
ὦ κρίμα, ὦ ἀγκύλισμα, ὦ σφάλμ' ἀγαπημένο!...
—ἂν εἶσαι λάθος ἔνοχο, σὲ νοιώθω!—μον' ἀγροίκια,

ἀγροίκια πῶς τὸ πνεῦμα μου, πονῶντας πικραμένο,
στὴν τρυφερότη ὑπέροχο, κι' ὑπέροχο στὴ Δίκη—
νοιώθει τὸ τί σὶν Ἐρώτα καὶ τί σὶν Κρίμα ἀνῆκει...

ΦΕΓΓΑΡΙ

Σᾶν Σφίγγα 'πᾶ σ' ὀλόχλωμο χουσάφι ἀναγλυμμένη
—ἀνάγλυφο παρᾶξενο τὸ πρόσωπό σου παλι
σὲ δίσκο ὀλοχουσάφινο—σᾶν ἥοκιος, σᾶν κεφάλι,
προβάλλει πάλ' ἡ ὄψη σου: νεκρὴ—ζωιτανεμένη...

Μιὰ νεκρωμένη ὠμορφιά ἀπάνω σου χυμένη,
ἔξωτικό κι' ἀλλόκοτο μυστήριο ἔχει βάλει,
Θᾶμμα τὸ φῶς σου κι' αἶνγμα τὸ σκεπτικό κεφάλι,
—Φεγγάρι, Σφίγγα ἡ ὄψη σου, σᾶν ἴσκιωμα προβαίνει...

Μὰ λίγο—λίγο, ὅσο κυττῶ, τῇ σφίγγα τῆς θωριᾶς σου,
ὅ,τι βαθειὰ ἀγάπησα κι' ἐσβύσθη, ζῇ μπροστά σου...
'Αχνόφτερο κι' ἀχνόκορμο σιὸ φῶς σου ὦ! σᾶν νὰ λυώνη.

σᾶν μιὰ πνοὺλα πίκρας μου λυώνει στ' ἀχνό σου φῶς:
Καὶ πεθαμένων θύμημα, κι' ὄνειρου ῥέμβη, πόνοι
—μιᾶς τρυφερότης παιδικῆς μὲ σφίγγει ὁ πικραμός...

*

ΣΥΝΕΙΘΙΣΜΕΝΑ

Συνειθισμένο καὶ πολὺ παλὴν, καὶ ν' ἀγαπήσης
συνειθισμένο νὰ χαρῆς, συνειθισμένο νὰ ποιήσης,
καινούργιο τίποτε νὰ βρῆς ποτὲς δὲ θὰ μπορέσης
ποῦ κι' ἄλλος νὰ μὴ γνώρισε, πρωτοῦ σὺ τὸ γνωρίσης.

Παλὴν, παμπάλαιο καθετὶς...—Κι' ὅπου κι' ἂν θὰ γυρίσης
καὶ φτερουγίσῃς, Στοχασμέ, κι' ὅπου κι' ἂν πᾶς καὶ πέσης,
ὅποια καινούργια φορεσιὰ ἢ λέξη τοῦ φορέσης,
παλὴν, παμπάλαιο καθετὶς στὴ Γῆς θὰ τ' ἀντικρύσης...

Ἔ! τούτῃ τότες ἡ ζωὴ πῶς νηὰ χτυπάει στ' ἀστῆδι:
καὶ πῶς δουλεύει ὁ Στοχασμὸς καὶ πλημμυρίζει ὁ Νοῦς μας;
Πῶς μιὰ καινούργια Ἀνοιξὴ θαρρεῖς πῶς ἀνεσιήθη

κάθε φορά, ποῦ ἡ καρδιὰ ξυπνάει τοὺς κιῦμούς μας;
—Ἀχ! σ' ὅλα γύρω τὰ παλὰ νὰ «ζῆς» μονάχα φτάνει
καὶ νέο φῶς φτάν' ἡ καρδιὰ σ' ὅλα ὅταν ζῆς νὰ βάνη...

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΚΑΣΤΡΟ

Σύννεφ' ἀχνό, μυστήρ ο, στέκ' ὁ Καιρὸς κι' ὁ Χρόνος
ἀπάνωθ' σου, ἀμίλητο' βουβό, ἡσκιωμένο Κάστρο!
—μὰ κάθε φύλλο αἰμόσιαχο, δεντρί, κισσὸς ἢ κλῶνος
ποῦ πλέκεται στὰ τείχη σου—ὄταν, τ'ς νύχτες, τ' ἄστρο

ἢ τὸ φεγγάρι' ἐλόγομο τὰ βράχια σου χτυπάη,—
κάποια μπα' ἄντα θλιβερὴ κι' αἷμα·ερὴ ἀνασταίνει...
Βιλί, ἄρπα κλαούμενη, ἀνεμοχαϊδεμένη
ἢ λίμνη ἢ Γιαννιώτικη τὴ σιγοτραγουδάει...

Αἵματα κι' ἡσκίους, βογγητά, θυμήματα φερόμενα
μὲ τοῦ Θρασκιᾶ τὸ φύσημα, θλιφτὰ ποῦ σιγοπνέει,
στὸ κάστρο τὸ Γιαννιώτικο κυττάει ἕνα—ἕνα
ὁ νοῦς θαμπὰ στ' ἀστρόφεργο, τ' ἀγνόφεργο καὶ κλαίει...

Μὰ μέσα σ' ὅλα πειὸ θλιφτὸ καὶ παραινόμενο
σ' ἐλόγευκα, μοσχόβολα ἐρωτικά κρεββάτια,
ἕνα μυστήριο, ὄνειρο, στὴ λίμν' ἀνατεηγμένο
πνοῦν τῆς Μνήμης ὁ καῦμός καὶ τῆς Ψυχῆς τὰ μάτια...

Σένα, Σκὰ ἀμαρτώλη, Ἱέρεια τῆς Ἀγάπης,
ποῦ κλαῖς στὴν ἄρπα τοῦ ἔρωτα τὸ βόγγο τοῦ θανάτου,
Ὡ' Ἀμαρτ' ἀωμορφὴ ποῦ πνίγει ἕνα; Ἀράτης,
—Κυρὰ Φροσύνη, κι' ὁ Θρασκ' ἄς σὲ κλαίει στὸ βόγγημά του!..

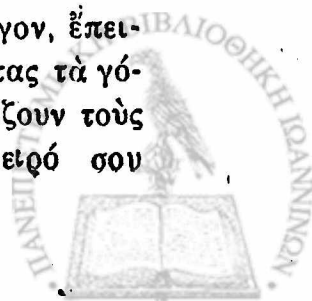
Κ Ι Ρ Κ Η

(ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΣΕ ΤΡΙΑ ΜΕΡΗ)

Πράξη δεύτερη—Σκηνὴ πέμπτη

Κ ί ρ κ η.— (διευθύνεται καὶ κάθεται εἰς τὸν ὑψηλὸν, ὡς θρόνον θῶκον
της) Καλῶς ἤλθες ξένε, πλησίασε.

Ὁ δ υ σ σ ε ὺ ς.— (μὲ ἀξιοτρεπῇ εὐλαβικὴν στάσιν προχωρεῖ ὀλίγον, ἐπει-
τα μὲ σεμνὸν ἀνδρισμὸν κάθεται ἐλαφρὰ ὡς γονατίζων καὶ μόλις ἐγγίζοντας τὰ γό-
νατά της) Δὲν εἶναι πρόπον οἱ θνητοὶ καὶ ὀλιγόμοιροι ἄνθρωποι νὰ ἐγγίζουν τοὺς
Θεούς. Ἀλλ' ἂν ποτε θεᾶ, εἰς τοὺς ἀθανάτους σου ὕπνους, εἶδες σι' ὄνειρό σου

ἔγαν δυστυχημένον ἄνθρωπον διωγμένον ἀπὸ μακροχρόνιον ὁργὴν τῆς σκ'ηρᾶς Μοίρας νὰ πλανᾶται σ' ἔρημους αἰγιαλοὺς καὶ σὲ τριζυμισμένους πόντους—ἂν ἄκουσες στ' ὄνειρα τῶν ἀθανάτων σου ὕπνων μιὰ παρακλητικὴ φωνὴ αὐτοῦ τοῦ δυστυχημένου ναυαγοῦ νὰ φωνάζει, μέσα ἀπὸ τὰ κύματα καὶ τὴν τριζυμίαν, «Θεὰ ἀθάνατη σῶσε με!... «μὲ ἐπιείκειαν συγγώρησέ με θεά, νὰ ἐναγαιολοῦν τὰ γόνατά σου καὶ νὰ σὲ ἱκετεύσω δυστυχημένος, «ἐΐέησέ με Θεά, δός ξενίαν βοήθειαν, νόστον πατρίδα,—νὰ ἰδῶ τὸ σπῆτι μου, τὸ παιδί μου!»

Κίρκε.—(προσέχουσα) Τὸν εἶδα, ξένη, αὐτὸν τὸν ναυαγὸν στὸν ὕπνο μου, πολλὰς φορὲς. Πολλὰς φορὲς στὲς νυχτιεὲς τοῦ χειμῶνος ὅταν οἱ ἀνέμοι ἐβόγγιζαν εἰς τὶς βαθιεῖς χαράδρες τοῦ νησιοῦ καὶ τὰ κύματα γρη῏α ἔσκουζαν στοὺς ἀπκρήμνους αἰγιαλοὺς ὁ Μορφέας μοῦ ἔστελνεν ὄνειρον θλιβερὸν—ἕίης ὑπερήφανος, δυνατὸς, ὁρατὸς ἰσχυρὸς καὶ δοξασμένος τ' ἔχον ἄνδρας ἀγκομαχοῦσε στοὺς ἄρρῶς καὶ τὰς κορυφὰς τῶν κυμάτων, τείνοντας τὰ χέρια πρὸς ἑμένα καὶ τὸ νησί μου—'Αλήθεια, ξένη τὸν ἀναγνωρίζω μέσα στὸ πρόσωπο καὶ τὰ μάτια τὰ δικά σου τὴν μορφήν ἐκείνου τοῦ θνητοῦ, ποὺ πολλὰς φορὲς εἶδα στ' ὄνειρό μου. Εἶσα ὁμοῦς καὶ ἀπαράλλακτος καὶ σ' ἔχον δύναμι καὶ τὴν ἀνδρικήν ἀξιοσύνην του!—Πόσο θὰ στάθηκες βασανισμένος καὶ δυστυχὴς ξένη!...

Ὁδυσσεύς.—'Ας εἶναι εὐλογημένον τὸ ὄνομα τῶν ἀθανάτων ὅτι μὲ τὰ χεῖλη σου, Θεά, ἔνα σιόμα συμπαθητικὰ καὶ σύμπονα μοῦ ὁμίλησε.—'Αλλὴν μιὰν φορὰν σὲ παρακαλῶ, βοήθησέ με νὰ ἐπιστρέψω σ' ἡν Πατρίδα!

Κίρκε.—(ἀκόμα προσεκτικώτερα) Πόσας φορὲς ἄκουσα ἔτσι στοὺς ὕπνους μου αὐτὴν τὴν ἰδίαν παρακ'ητικὴν φωνὴν αὐτὴν τὴν ὀδυνηρὰν ἱκεσίαν τῆς κραυγῆς σου. Κι' ἔλεγα κι' ὠρκιζόμουν, ξένη, ἂν τίχῃ καὶ οἱ Θεοὶ σὲ στείλουν στὸ νησί μου μ' ἀγάπην νὰ σὲ πονέσω ὥπως ἀξίζει σ' ἄνδρα ὅπως ἐσύ, ἄξιον καὶ ὑπερήφανον μαζί μὲ στοργὴν νὰ σοῦ ἐτοιμάσω τὸν νόστον διὰ νὰ ξαναἰδῇς τὴν ἀγαπημένην σου Πατρίδα. (Δίχως νὰ τὸν διατάξῃ νὰ σιωπῇ ἢ ν' ἀφήσῃ τὰ γόνατά της) Τώρα ἡσύχασε.

Οἱ Ὀλύμπιοι Θεοὶ σ' ἔστειλαν. Βγάλε ἀπὸ τὴν καρδιά σου τὸν πικραμὸ καὶ τὴν στενοχώρια. Κι' ὅσο θὰ μείνης ἐδῶ διὰ νὰ σοῦ ἐτο μᾶσω τὴν ἐπιστροφὴν σου θέλω νὰ εἶσαι χαρούμενος ὥπως ἀξίζει νᾶναι ἕνας εὐγενὴς ξένος εἴτε σὲ θνητοῦ εἴτε σ' ἀθανάτου δώματα ξενίζεται.

Ὁδυσσεύς.—(Προσέχοντας τὰ λόγια της καὶ ἀποσύροντας τὰ χέρια του ἐν ᾧ ἀποσύρεται ἀργά). Δὲν εἶναι Μοῖρα, Θεά, τῶν θνητῶν ἀνθρώπων νὰ εὐτυχίσουν εἰς μακρονὰς γνωριμίας καὶ φιλίας μετὰ τῶν Θεῶν. Διότι ἔπειτα καὶ τῶν ὀλεμπίων ἡ ἀθάνατη αἴγλη, ἐξαφνίζει τοῦ φτωχοῦ θνητοῦ, ποὺ ἔζησε πολὺν καιρὸν σ' ἐμὰ τοὺς καὶ τ' ἀθάνατον σέβας ποὺ πρέπει νὰ κρύβει ἡ ψυχὴ τοῦ θνητοῦ γιὰ τοὺς Θεοὺς, εἴτε μὴ τρυφερὴ φιλία εἴτε ἡ πολλὴ γνωριμία ὕστερα ἐξανεμίζει. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι δίκαιον καὶ νόμιμον νὰ συμβαίνει.—Δός μου βοήθειαν Θεά, καὶ στείλε με νὰ γυρίσω στὴν Πατρίδα. Αὐτὸ σὲ ἱκετεύω.

Κίρκε.—Χρόνια καὶ χρόνια κυματοδέρνεσα στοὺς πόντους, ξένη, καὶ τώρα ἀπὸ τὸ ἥσυχον αὐτὸ νησί βιάζεσαι νὰ φύγῃς δίχως νὰ ξεκουρασθῇς κἀν; Τί σὲ

βιάζει τόσον ὥστε οὔτε τὴν φιλικὴν ξενίαν νὰ στέργῃς νὰ σὲ περιποιηθῶ;... Καὶ ὁμως οἱ Θεοὶ τὴν ξενίαν ἠϋλόγησαν πρώτην.

Ὁ δ υ σ σ ε ύ ς.—Οἱ ἀθάνατοι, Θεά, ἔχουν τὸν εὐρὺν αἰθέρα καὶ μετὰ τὰ φτερά τῶν αἰώνιων νόμων ποὺ αἱ μοῖρες ἐκάρφωσαν εἰς τὴν ἀστερωπὴν τῶν οὐρανῶν, σιὲς πνεῖς τῶν ἀέμων, εἴτε στὰς τιμωροὺς φλόγας τῶν κεραυνῶν—ἔχουν κατοικίαν καὶ κτῆμα τὸν οὐρανὸν χάρονται καὶ ἀγάλλονται εἰς τὴν γαλανὴν καὶ ἄπειρον αἴγλην του.—Γιὰ μᾶς ὁμως τοὺς θνητοὺς ἡ μοῖρα μᾶς ἐχάρισε τὴ γλυκεῖα καὶ ὀλιγοχρόνιο ζωὴ μας, γυμὰτη πόνοις, θλίψις, δάκρυα, βίσινα. Ἀλλὰ ἔβαλε μέσα μας μιὰ μικρούλα φλόγα, μιὰ ἱερὴ μικρούλα λυχνία... Κι' ὅπως στὸ σκοτεινὸ χάος τῆς Μοῖρας μας μεταξὺ Οὐρανῶν καὶ Γῆς εἴμαστε σᾶν ἡσκιοὶ ἔρμιοι καὶ χαμένοι, μὰ κλωστή μετὰξὺ νὰ κρατᾷ δεμένη μέσα στὴ ζωὴ μας τὴ μικρούλα αὐτὴ λυχνία, τὴν καρδιά μας. Ἀγάπη, μνήμη καθήκον, Πατρίδα, τιμὴ, ὑπερηφάνεια, σπῆτι, πατέρας, παιδιὰ, γυναῖκα, αὐτοὶ οἱ μικροὶ ἄνθρωποι ἀλλὰ φίλιatoi ἱεροί, αἰώνιοι, ἀγαπημένοι νόμοι, εἶναι ἡ χαρὰ, ἡ ζωὴ, τὸ γλύκασμα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐτυχία ἡμῶν τῶν ὀλιγοήμερων καὶ δυστυχισμένων ἀνθρώπων. Αὐτοὶ μὲ βιάζουν καὶ γιὰ τὸ ὄνομα αὐτῶν σὲ παρακαλῶ Θεά, νὰ μὲ βοηθήσῃς νὰ γυρίσω στὴν Πατρίδα.

Κίρκη.—Ἦταν σχεδὸν ἔτσι ποῦ ἄκουσα, ξένη, πάντοτε αὐτὴν τὴν φωνὴν σου σιὰ ὄνειρα καὶ στοὺς ὕπνους μου (Σ' ἓνα ἀόριστον ὕφος μεταξὺ τοῦ ρόλου τῆς ὡς συμβῆλυ καὶ σ' ἓν ὑπὸ τὸ κράτος κάποιας συγκινήσεως)—Νομίζω—ἔτσι καὶ τότες σ' ἔβλεπα πάντοτε, πάντοτε ἄξιον δυνατὸν ὄμορφον.

Ὁ δ υ σ σ ε ύ ς.—(ὑψώνων ἐλαφρὰ τὸ χέρι ὥς μὲ ἔνστικτον χειρονομίαν ἀμύνης καὶ προφυλάξεως). Θεά, κανένας θνητὸς δὲν ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ὡραῖος εἰς τὰ μάτια ἀθανάτης θεᾶς.

Κίρκη.—(μὲ ἔκφρασιν ἀργὴν καὶ βαθεῖαν) Ἦταν ἄραγε καλύτερός σου, ξένη, ὁ Αἰνείας, ποὺ ἐφάνταζε πλειότερο ἀπὸ τοὺς Θεοὺς εἰς τὰ μάτια τῆς Ἀφροδίτης;

Ὁ δ υ σ σ ε ύ ς.—(ὑψώνων ἀπότομα τὴν γλαμύδα σκεπάζει τὸ πρόσωπον ἀποστρέφοντας αὐτὸ, μ' ὀδύνην). Μὴν ζητᾷς, Θεά, νὰ μοῦ πάρῃς τὸ φῶς τῶν ματιῶν μου. Μὴν ζητᾷς, ὀθάναιτῃ νὰ μὲ τυφλώσῃς μὲ τὴν ὡραιότητα τῆς ἀθανάτου εἰδῆς σου!.. Μὴ μὲ καθιστᾷς ἐμένα ἓνα ἰσχυρισμένον θνητὸ πλάσμα ἓνα ναυαγὸ, ἓναν ξένον τοῦ νησιοῦ σου—μὴ μὲ κἀνὴς ἄνανδρον ἀνάξιον, τιποτένιον ἄνδρα!... Σπλαχνίσου με, Θεά! Ἄλλος ἱερώτερος ὄρκος νὰ μὲ προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν σου δὲν ὑπάρχει. Ἐγγίζω τὰ γόνατά σου καὶ μὲ τὸ ἄγγισμα αὐτὸ ὥς ἱερὴν ἀσπίδα ποὺ σέβονται καὶ οἱ Θεοί, δέομαι καὶ σὲ παρακαλῶ (ἀγγαλιάζει τὰ γόνατά της, ἐν ᾧ ἡ Κίρκη ἀφίνεται ἐπάνω του) δόσμου βοήθειαν, δόσμου τοὺς συντρόφους μου!

Κίρκη.—Ποιὸς σοῦ εἶπε, ξένη, ὅτι θέλω νὰ σὲ βλάψω—κύτταξέ με!—θέλω νὰ σοῦ κάμω κακὸν ἢ νὰ σοῦ δώσω κάθε χαρὰν;

Ὁ δ υ σ σ ε ύ ς.—Ἀλοίμονον σὲ μένα! Μήπως εἶναι ἀνάγκη νὰ διηγηθῇ ὁ κεραυνὸς εἰς τὸν θνητὸν κατὰ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἔρχεται ὅτι ἡ φλόγα του θὰ τὸν κάψῃ; (Προσπαθεῖ ν' ἀποσυρθῇ).

Κίρκη.—(σαγηνευτικὰ) Ἀλλὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἡ φλόγα τοῦ κεραυνοῦ! (μὲ πάθος, ὅσον ὁμιλεῖ καὶ μὲ σαγήνην εἰς τὴν φωνήν), Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωογόνος ἡ

θερμή πνοή τῆς ἀνοίξεως! Ἐγὼ εἶμαι τὸ τριανταφυλένιο ἄρωμα—εἶμαι τὸ θερμὸ χάιδευμα τῶν στιγμῶν ὅταν ἀγγαλιάζεται τῶν λουλουδιῶν ἡ ἀνθοσκόνη καὶ γεννιοῦνται ἡ ὥραϊες γενεὲς τῶν λουλουδιῶν.— Δὲν εἶμαι ἡ φλόγα τῆς ἀστραπῆς—εἶμαι ἡ τρυφερὴ ἀκτινοβολία τῶν ἀστερισμῶν ὅταν στὸν κυανοῖν αἰθέρα σμίγουν τῶν ἀστεριῶν τὰ ἀντιφεγγίσματα καὶ κόσμοι νέοι γεννιοῦνται κι' οἱ Θεοὶ καὶ τὸ χάος χαίρονται τὴν γένεσίν των!...—Δὲν καὶ ἐγὼ—θερμαίνω!—Δὲν λυώνω ἐγὼ—γλυκαίνω τὴν καρδιά, ὁμορφαίνω τὰ χεῖλη, τὸ σῶμα, τὸν νοῦν—τρυφεραίνω τὰ λόγια, τὰ χάρδια, τὰ κυττάγματα τῶν ματιῶν, καὶ τὰ φιλήματα τῶν χειλῶν.—Εἶμαι ὁ Πόθος, ὁ Ἔρωτας, ἡ χαρὰ, τὸ τρυφερὸ μεθύσι, (μ' ἑξαλλον γοητεῖαν). Κύττα με! Εἶμαι ἡ Κίρκη, ἡ Ἀθάνα η, ἡ Θεία, ἡ αἰώνια, ποῦ σὲ θέλω, σὲ θέλω ἄνδραν, ἀγαπητικόν, συντροφιά τῶν ὕπνων καὶ τῶν ἀλέκτρων μου!...

Ὁ δ υ σ σ ε υ ς. (ἔχει ἀποσυρθῆ ὥς τὸ ἀτίθεον ὄγκρον) Θεά, ὅσο κι' ἂν μὲ κρατάει τὸ σέβας πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀκουσέ με, ὁ Πόθος κι' ὁ ἔρωτας δὲν εἶναι ἡ Μοῖρα κι' ὁ σκοπὸς τοῦ ὄριμου ἄνδρα. Ἐλέησέ με Θεά!

Κίρκη.— Πόσοι Θεοὶ θὰ λαχταροῦσαν αὐτὴν τὴν στιγμή νᾶῃταν στὴ θέσιν σου, ἀχάριστε ξέने! Φοβήσου τὴν ὀργὴν τῶν ἀθανάτων, φοβήσου τῆς Κυθειρίας τὸν θυμὸν—ἐμένα μόνο μὴ φοβᾶσαι... Ἐγὼ εἶμαι ἡ φίλη σου, Ὀδυσσεῦ!—Φοβᾶσαι λοιπὸν ἐσὺ ὡς ἄνθρωπος τὸν ἔρωτα; ἐσὺ ὁ πορθητὴς τῆς Τροίας;—Ἐλα Ὀδυσσεῦ... πλησιάσέ με... μὴ μὲ φοβᾶσαι, γιατί ἐγὼ (μαλακά) θὰ εἶμαι μαζί σου καλή, ἀχώριστη, ἀγαπημένη (τὸν πλησιάζει περισσότερο) Κύτταξέ με!

Ὁ δ υ σ σ ε υ ς.— (ὕψωνοντας τὰ χέρια διὰ νὰ τὴν σταματήσῃ ἐκεῖ ἐπιβλητικά). Οἱ Θεοὶ ποῦ ἔβαλαν στὲς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων σεβασμὸν γιὰ τὸ ἀθάνατο κράτος των—οἱ ἴδιοι θεοὶ ἔβλεπαν καὶ στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ τὸ δικαίωμα νὰ φυλάξῃ κανένας τὴν ζωὴν του καὶ τὴν ψυχὴν του. Θεά, μὴ μὲ πλησιάσῃς!—Ἐως ἐκεῖ ποῦ ἡμπορεῖ νὰ μὲ θραύσῃς, μὲ θεϊκὴν διαταγὴν τὴν ὑπαρξίν μου, ἡμπορεῖς νὰ τὸ κάμῃς μὲ τὴν βίαν, ἂν δὲν μὲ λυπῇσαι. Θεληματικὰ ὅμως νὰ πλησιάσω καὶ νὰ σοῦ δοθῶ ἐγὼ, ἕνας ἄνδρας ποῦ ἐξουσίασα λαοὺς καὶ τοὺς ὀδήγησα ὑπερήφανα στὴν νίκην κι' ἐνίκησα καὶ τὴν δυστυχίαν τῶν συμφορῶν καὶ τῶν κυμάτων τὸν διωγμὸν—θεληματικὰ νὰ δοθῶ ἐγὼ στὴν μαγγανειὰν τῶν φίλτρων σου, πρὶν μοῦ δώσῃς τοὺς συντρόφους μου, δὲν θὰ στρέξω θεά!...

Κίρκη.—Κι' ἂν σοῦ τοὺς δώσω:

Ὁ δ υ σ σ ε υ ς.—Τότες θὰ ἐννοήσω ὅτι σὲ φιλικὸ δῶμα μ' ἔρριξαν οἱ θεοί.

Κίρκη.—Καὶ δὲν τὸ μαντεύεις ἀκόμα Ὀδυσσεῦ;

Ὁ δ υ σ σ ε υ ς.—Ἐως ὅτου ἰδῶ τοὺς συντρόφους μου, ποῦ ἐχάθηκαν ἀπὸ χθές, τίποτες ἄλλο δὲν μαντεύω θεά, παρὰ ὅτι καὶ μένα ἡ ἴδια ἡ τύχη μὲ καρερεῖ.

Κίρκη.—Ὅχι (πλησιάζει)

(ἀκούεται ἡ μουσικὴ καὶ μακρυνὰ ἡ φωνή)

Φωνή.—Ἐλεος, ἔλεος, Θεά!

Ὁ δ υ σ σ ε υ ς.—Ποιὸς ὀδύρεται ἔτσι: Μέσα ἀπὸ τοὺς μυχοὺς τοῦ ἄντρου ποληῶρα ἀκούω αὐτοὺς τοὺς γόους τῶν ἀνθρώπων, ποῦ σπαράζει ἡ ἀγωνία. Τὶ ἔκαμες τοὺς συντρόφους μου Θεά; Δός μου τους—σ' ἱκετεύω!

Κίρκη.—(ἐξαγριωμένη βραδέως) Θέλεις λοιπὸν καὶ σὺ αὐτὸν τὸν αἰώνιον ὀδυρμὸν καὶ τὴν ἀγωνίαν—ἢ τὴν χαρὰν καὶ τὸ γλυκὸ μεθύσι τῶν πόθων;

Ὁδυσσεύς.—Νὰ μὲ ἐλεηθῇς θέλω, ἂν εἶσαι θεὰ—Δός μου τοὺς συντρόφους μου!

Κίρκη.—Ὁδυσσεῦ!

Ὁδυσσεύς.—Δέομαι νὰ μὲ ἐλεήσης!...

Κίρκη.—Λοιπὸν;...

Ὁδυσσεύς.—Ἀναμένω τὸ ἔλεός σου.

Κίρκη.—Ὅταν πλησιάσης...Νά, ἔδῳ, σιμά μου....

Ὁδυσσεύς.—Δὲν εἶνε δίκαιον

Κίρκη.—Πολυμήχανε καὶ πονηρὲ ξένε! Ἀλλὰ ποῖος σοῦ ὠμίλησεν ἔδῳ μέσα διὰ τὸ δίκαιον καὶ τὸ νομικόν; Ἐδῶ δὲν βασιλεύει ἄλλο δίκαιον παρὰ τῶν γλυκῶν πόθων αἱ διαταγὲς καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν οἱ νόμοι. Θέλεις ἢ δὲν θέλεις;

Ὁδυσσεύς.—Ἀλλὰ ἐγὼ εἶμαι ἕνας θνητὸς καὶ τοὺς θνητοὺς οἱ νόμοι τῶν θεῶν καὶ τῶν θνητῶν πρέπει νὰ ὀρίζουν....

Κίρκη.—Καὶ ποῖοι νόμοι τάχα νὰ σ' ὀρίζουν, ξένε, αὐτὴν τὴν στιγμήν;

Ὁδυσσεύς.—Τὸ ἐνθύμημα τῆς γλυκειᾶς πατρίδας. Νὰ ἰδῶ τὸν καπνὸν τοῦ παρικοῦ μου σπητιοῦ καὶ ἄς ἀποθάνω! Γέροντας πατέρας, ποῦ καρτερεῖ νὰ μ' ἰδῇ πρὶν σβυσθοῦν γιὰ πάντα τὰ μάτια του στὸ αἰώνιο σκοτάδι. Ἀνίσχυρο καὶ φίλτατο τρυφερὸ παιδὶ—μιὰ ἀνήμεπορη καὶ δυστυχισμένη φιλότατη γυναῖκα, ποῦ περιμένει χρόνια νὰ τὴν διαφεντέψω ἀπὸ τοὺς ἄρπαγας τοῦ βιοῦ της καὶ τοῦ κορμιοῦ της ποῦ τὴν περιτρυγυρίζουν καὶ καταπάτησαν τὸ παλάτι μου.—Οἱ σύντροφοι ποῦ βογγᾶν μέσο καὶ καρτεροῦν νὰ τοὺς ἐλευθερώσω ἐγὼ ὁ ἀρχηγός των—Ὁ Ἀντήνωρ ποῦ τὸν ἐβαλες νὰ μὲ κλέψῃ καὶ νὰ μὲ δολιευθῇ—ὁ δυστυχὴς—ὁ δυστυχὴς—ὦ ἐλέησόν με κι' ἄφησέ με νὰ φύγω!

Κίρκη.—Ὅλα, ὅλα θὰ σοῦ τὰ δώσω Ὁδυσσεῦ! Ξενίαν, πατρίδα, συντρόφους τὸν Ἀντήνωρα,—ὅλα! ὅλα! Ἐλα μονάχα πλησί'ασέ με! Ἐσὺ θέλω ν'ἀλλθης μόνος σου—συμμά μου, δίχως βίαν!... Κύτταξέ με! Θὰ μὲ θυμᾶσαι ἔτσι σ' ὅλην τὴν ζωὴν σου, ὅπου καὶ ἂν θᾶσαι. Καὶ τὲς ὥρες αὐτὲς ποῦ θὰ περάσης συμμά μου, θὰ σοῦ τὲς ξαναφέρῃ ἢ μνήμη σου σ'ἂν τριανταφυλλένια ἐνθυμήματα ἐνὸς ὥραου μεθυσιοῦ. Ἐλα Ὁδυσσεῦ—δὲν θέλω νὰ σὲ βιάσω ἐσένα—θέλω ν'ἀλλθης μόναχος σου ἐσὺ συμμά μου.

Ὁδυσσεύς.—Ὅχι πρὶν μοῦ κάμης ὄρκον ὅτι δὲν θὰ μ' ἀφανίσῃς δὲν θὰ μ' ἐγγίξῃς καὶ δὲν θὰ μὲ κρατήσῃς οὔτε μιὰ μέρα κ'ἂν εἰς τὸ νησί σου προτοῦ ἕνας ἄνδρας κοιμηθῇ εἰς τὸ προσκεφάλι του μὲ φῦλλα ἀφιονιοῦ καὶ ἰόσκιαμο εἶναι γεμᾶτο, συλλογιέται ὅτι δὲν θὰ μεταξυπνήσῃ πλέον, ἂν λησμονηθῇ καὶ ἀποκοιμηθῇ ἐπάνω του.

Κίρκη.—(ἐξαγριωμένη ἑλαφρά) Ἐλα!

Ὁδυσσεύς.—Θεά, ἂν μ' ἀπειλῇς, ἐνῶ εἶμαι ξένος σου, πρέπει νὰ σοῦ τὸ εἰπῶ καθαρὰ ἐνόσω σ' ἕναν ἄνδρα σπαθὶ δοξασμένο τοῦ προφυλάσσει τὴν τιμὴν καὶ τὴν ζωὴν, καὶ ἂν ἀκόμα χάσει τὴν ζωὴν του, δοξασμένα θὰ χαθῇ ἄλ-

λά ἡ ὑπερφάνειά του θὰ σωθῇ. Κίρκη, φθάνει πλέον! Περίπαιγμα καὶ περίγειο γυναῖκας δὲν εἰμπορεῖ νά γίνη ἓνας Ὀδυσσεάς. Μὲ δολιεύθηκες μὲ δυστυχισμένον σύντροφον ποῦ τοῦ ἐσιέρησε τὸν νοῦν καὶ τοῦ ἀπεθνήκωσε τὴν καρδιάν ἡ μαγγο-νεία σου. Ἀλλοίμονον ἄν καὶ ἐγὼ καταντοῦσα συμμά σου εἶσι! Καὶ καταντάει μέ-σα στὴν ἀγκαλιὰ μιᾶς γυναῖκας—γιατὶ ἡ ἀγγαλιὰ τῆς γυναῖκας εἶναι γοητευτικὸ κρασί ποῦ σοῦ τρελλαίνει τὸν νοῦν καὶ σοῦ στρεβώνει τὰ μάτια! Ἄν εἰμπορεῖς τὰ μὲ σκοτώσης—σκότωσέ με! Ἐνάντια στὸν ἀγῶνα μιανῆς γυναῖκας καὶ μιανοῦ ἄν-δρα ἔνα πάντα θάνατο τὸ συντρίμι καὶ ἐρείπιο. Δός' μου τοὺς συντρόφους μου νὰ φύγω. Οὔτε μιὰ στιγμή δὲν ἔχω νὰ μῖνω ἐδῶ. Ἐδολιεύθηκες τὴν ξενίαν—διότι ὁ πόθος καὶ ὁ ἔρωτας κι' ἡδονὴ εἶναι ἀκάθαρτα, τιποτένια καὶ δόλια δηλητήρια ἀτιμάζουν τὴν ψυχὴ, τὸ φρόνημα, τὴν φλάν τὴν τιμὴ. Δός' μου τοὺς συντρόφους μου

Κίρκη.—(τινασσομένη ἑξαφνικὰ ὡς ἔγρις εὐστροφος καὶ ἀγρία ἔμπρὸς του) Δὲν θέλεις ἰοικόν; (Μὲ τὸν γρυσ ἀλλένιον ἀπαίσιον γέλωτά της ἔκτεινει ἑξα-φνικὰ τὴ ράβδον ἐπάνω στὸν ὦμο τοῦ Ὀδυσσεά.

Σ κ η ν ι κ ὸ ν

Ὀδυσσεύς.—(μὲ τὰ μάτια ὄχι ἀπάνω τῆς κατ' εἰθείαν ἀλλὰ προτέ-χων αὐτήν, μὲ τὴν του χέρι στὸ στήθος κάτω ἀπὸ τὸ φυλαχτόν, ὑψώνει ἑξαφνικὰ τὰλλο καὶ κρατᾷ τὸ μαγικὸ ραβδί τῆς Θεᾶς μακρὰν ἀπὸ τὸ κορμί του, εὐλαβιτι-κὰ ἀκόμα πάντοτε, ἀλλὰ μὲ ἀτεγκτον ἀποφασιστικότητα. Ὅταν ἡ Κίρκη ὑψώνει τὰ μάτια τῆς ἀπάνω στὸν Ὀδυσσεά καὶ στ' ἀνέπαφον κορμί του, τὸ χρονσταλλένιο γέ-λοιό της κόβεται σὰν νὰ τσακίζεται ἑξαφνικὰ στὰ χεῖλιά της κι' ἐκθαμβὸς μίαν στιγμήν ὡς ἐνεῇ τὸ κυττάζει. Ἐπειτα διὰ μιᾶς ἑξαγριώ εται λυσσαλῆα πάλιν, μία ἀγωνιώ-δης λύσσα τὴν συσπειρώνει καὶ προσπαθεῖ μ' ἄν δευτέραν φοράν, ταχύτητα, νὰ τὸν θίξῃ μὲ τὴν ἄκραν τῆς ράβδου. Τότες αὐτὸς ἀρτάζει ἀπὸ τὰ χέρια τῆς τὴν ράβδον εἰς μίαν μόνον εὐστροφον κίνησιν χωρὶς νὰ γίνη καμμιὰ προσπάθεια πάλης, τὴν περᾷ ἡρεμα εἰς τὸ δάπεδον καὶ πατώντας ἑλα-φρὰ μὲ τὸ πόδι γυμνώνει τὸ σπαθί του. Τότες ἡ Κίρκη ὀπιστοχωρεῖ ὀλίγον ἀναιδὸς φρικῶσα μὲ τὰ χέρια ἔμπρὸς ἑλαφρὰ ἐκτεταμένα ὡς ἀποκρούουσα κάποιον κίνδυνον, ἀμήχανος καὶ ὑποτρονέμουσα.

Π α θ σ ι ς

Κίρκη.—(ουριστικὰ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σκηνῆς ὅπου ἔφθασε) Ποῖος εἶσαι λοιπόν;

Ὀδυσσεύς.—(ἀκολουθώντας σιγά) Δός' μου τοὺς συντρόφους μου!

Κίρκη.—(ἑξακολουθεῖ νὰ ὀπισθοχωρεῖ ἐντελῶς πρὸς τὸ βάθος, ἐν ᾧ ὁ Ὀδυσσεύς ἐνόσω ἑξακολουθεῖ ἡ σκηνικὴ ἑκφρασίς της τὴν ἀκολουθεῖ. Ἐκεῖ στὸ βάθος καὶ στὸ κατώφλι τῆς θύρας, ἡ Κίρκη μὲ μίαν κίνησιν ὡς πληγωμένου ἄν-θρώπου ἔκτεινει περὶ τὸ προσωπὸν της, ὡς ἀσπίδα τὸν βραχίονα, σκεπάζει τὰ μά-τια της, ἐν ᾧ χάνεται ταχύτητα ὀπισθεν τῆς θύρας, κραυγάζουσα μὲ ἀγωνίαν) ὦ! (ὁ Ὀδυσσεύς τὴν ἀκολουθεῖ) Αὐλαία γρήγορα.

Δύο ἀπὸ τὰ χρονογραφήματα

“Ο ΓΙΑΝΝΙΩΤΗΣ,”

Ἄργα ἄργά, ἀγαπητοὶ συμπολίται, μᾶς ἀπὸ χαιρ-τᾶ καὶ μᾶς ἀφήνει ἓνας καλὸς κι’ ἀγαπητὸς συμπατριώτης ἀδελφός, τὸν ὁποῖον, ἔπειτα ἀπὸ κάμποσον καιρὸν, θὰ τὸν ἀναζητοῦμεν, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ εὐρίσκομεν πουθενά.

Οἱ κομποὶ Ἀμπελόκηποι, ἐν τῷ μεταξύ, εἰμπορεῖ νὰ γίνουν πλούσιον παρ-
κείον, καὶ ἡ ἀδενδρὸς καὶ ἐρημόφυλος τῶρα Καλλιθέα, ἓνα ὡραῖο μπάρο, μὲ πράγ-
ματα ἀρχοντικά κι ἀξιοθέατα. Στὴν θύραν τῆς ἐξαίφνης μπροστά, εἰμπορεῖ νὰ σταθ-
μεύουν λογιῶν—λογιῶν ἀμάξια, καὶ κᾶπου—κᾶπου, νὰ ποζάρῃ μὲ ψηλὸ μαῦρο
καπέλλο, καὶ σταχτιά τῆς ἐιςέκτας ρεδιγκότα, κανέννας εὐτυχέστερος Χρῆστος, ἀμα-
ξᾶς καμμιᾶς δουκίσσης ἢ καμμιᾶς μαρκησίας, ἡ ὁποία θὰ μᾶς ἔλθῃ τυλιγμένη μέ-
σα σὲ κανένα φιγουρίνι τοῦ Πρεγιάν ἢ τοῦ Λούβρο... Διατὶ τάχα ὅχι; Ἡ πόλις μας
πάσχει, καθὼς φαίνεται, ἀπὸ τόσην συμρόρησιν πολιτισμοῦ καὶ εὐρυχίας,
ὥστε αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλά, ποὺ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σᾶς κουράσω διὰ νὰ
σᾶς τὰ εἰπῶ, εἰμποροῦν νὰ συμβοῦν. Ὅπως πᾶμε μ’ ἀνοιχτὰ πανιά πλοῦόμενοι
πρὸς τὰς Εὐρώπας πολλὰ πιθανὰ θὰ ἰδοῦν τὰ μάτια μας.

—«Θὰ ἰδοῦμε καὶ ἀεροπλάνα»; μ’ ἡρώτα ἓνας προχθές, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξ-
μυ-
σηρευόμην τοὺς στοχασμούς μου αὐτοὺς.

—Καὶ ἀεροπλάνα καὶ δι’ ἄλλο θέλεις. Ἀεροπλάνα εἰμπορεῖ νὰ σχίζουν τοὺς
ἄερας ἐπάνω ἀπὸ τὰ καλδερίμια, ὅπου τῶρα τσακίζεις τὸν λαιμόν σου... Ὅλα αὐ-
τὰ εἰμπορεῖ νὰ γίνουν, ἀγαπητοὶ συμπολίται. Ἐγὼ ὁμως, καὶ μερικοὶ ἄλλοι γκρι-
νιαρίδες σὰν κι ἐμένα, μελαγχολικοὶ κάτω ἀπὸ τὸν ἀφθονον πολιτισμὸν καὶ κάτω
ἀπὸ τὰ δέντρα τῶν Παρκέτων ποὺ ὄνειρεύομαι, μάτα α θ’ ἀναζητοῦμεν λυπημένοι,
ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μεγάλα καπέλλα τῶν κυριῶν κάποιον ἀγαπητὸν σύντροφόν μας,
τὸν ὁποῖον δὲν θὰ εὐρίσκομεν πλέον...

Τὸν Γιαννιώτην...

Ἐψαξα προχθές, παραμονὴν τοῦ Σω. ἡρος εἰς ὅλα τὰ κέντρα καὶ τὰ ἀπό-
κεντρα διὰ νὰ τὸν εὔρω. Ἦθελα νὰ πᾶμε μαζὶ στὸ Νησί. Νησί χωρὶς Γιαννιώ-
την, καὶ πανηγύρι χωρὶς αὐτὸν μέσα στὸ καῖκι, εἶνε σὰν ἓνας φράγκικος γάμος,
μέσα σ’ ἓνα χωρὶ, ὅπου ὅλα εἶναι χωριάτικα, καὶ μοναχὰ ἡ νύφη κι’ ὁ γαμπρὸς φράγ-
κοι. Ἐψαξα λοιπὸν μὲ φιλοστοργίαν παντοῦ νὰ τὸν συναντήσω,

Ἐρώτησα πρῶτον ἓναν νεανίαν μὲ καλὰ πανταλόνια καὶ μὲ φωτεινὴ χω-
ρίστρα στὰ μαλλιά.

—Εἶδες πουθενὰ τὸν Γιαννιώτην μου;

—Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ κύριος, παρακαλῶ;

—Ἄνθρωπος ποὺ ἐρρούφησε μαζί μὲ τὸ νερὸ τῆς Λίμνης, τόννους καθαβίδες
καὶ ποὺ εἴξερε νὰ γλεντᾷ ἔτσι, ὥστε ἔκαμε καὶ τὰ ψάρια τῆς Λίμνης νὰ τραγου-
δοῦνε, ὅταν εἶχε τὸ κέφι του στὸ Νησί. Μήπως τὸ εἶδες;

—Δὲν τὸν ξεύρω, Κύριέ μου. Ἄν θέλῃς ἐμένα, ἔχω ἓνα φλάουτο, καὶ μαζί
καὶ φωνογράφων, θὰ γλεντήσουμε καλά.

Ἡλίθιε! δὲν ἐινύησες λοιπὸν ὅτι ἄλλον ζητῶ;

* *

Ἐκάθησα μὲ ποιηρῶν δίπλα ἀπὸ ἑνα μεγάλο καπέλλον κυρίας, τῆς ὁποίας δὲν ἔβλεπα διόλου τὸ πρόσωπον, διότι ἐκύτταζε χαζὰ πέρα πρὸς τὴν λίμνη, ὅπου μ' ἀνοιχτὰ παν. ἄ, ἀράδιζαν καί τ' α πρὸς τὸ Νησί.

—Δὲν μὲ πληροφορεῖς, πολὺ ξερόμου καπελῖνο, εἶδες πουθενὰ τὸν Γιαννιώτην μου;

—Τὶ πρῖγμα εἶναι αὐτὸ κύριε;

—Ἄνθρωπος ποὺ ἐπωλοῦσε ἕνα χωριό, καὶ ἰώτρωνε ἀκέριο μιὰ βραδυὰ στὸ Νησί γλεντώντας. Ποὺ ἐμετροῦσε μὲ τὸ πιάτο τὰ μαργαριάρια στὰ γόνατα τῆς χορεύτριας, καὶ τῆς ἐκρεμοῦσε ἀρμάδα τὰ φλωριά στὸ λαιμό της.

—Τὸ καπελῖνο συνεκινήθη ἰόσον, ποὺ ἔκανε νὰ στραφή.

—Καὶ ἦταν τότε τέτοιοι ἄνθρωποι ἐδῶ, ποὺ ἀγαποῦσαν τὶς γυναῖκες ἔτσι·

—Τὲς γυναῖκες ὁμι—τὰς ἐλαφρὰς ὅμως γυναῖκας, πολὺ. Ἐρχεσαι ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ θ' ἀχέεις ἀκούει γιὰ τὴν Νινὸν καὶ τὴ Δελόρμ. Εἶχαμε τέτοιες κι ἐδῶ καὶ τὶς λαιρεύει ὁ Γιαννιώτης μου.

—Κι ἀπόψε, τί τὸν θέλεις;

—Νὰ πᾶμε νὰ γλεντήσωμε μαζί εἰς τὸ Νησί.

—Καὶ δὲν ἔρχεσαι μαζί μου

—Ἀχαροὶ δὲν καταλαβαίνεις ἀκόμα ποιὸν ζητῶ; Ζητῶ τὸν ἄνθρωπο ποὺ δὲν εἶχε γνωρίσει γυναῖκα μὲ καπέλλο, καὶ κολλοῦσε ἕνα ἀκόμα τσιφλίκι στὸ μαντίλι, μιᾶς καλῆς χορεύτριας. Ἐσένα τί νὰ σὲ κάνω;

Μοῦ ἐγύρισε τὶς πλάτες τὸ καπελῖνο σὰν θυμωμένο, κι ἀφωσιώθηκε νὰ κυττάξῃ χαζὰ—χαζὰ πρὸς τὴν Λίμνη ὅπου ἐπῆγαιναν ἀραδιά—ἀραδιά καί τ' α. Μέσα εἶναι κάτι ἄνθρωποι κοιμποὶ καὶ σοβαροί, σὰν προσκυνητάδες ποὺ ἐπῆγαιναν στοὺς ἁγίους τόπους. Κἀτι γυναῖκες φρόνιμες σὰν ἀδερφὲς τοῦ Ἑλέους....

—Τὶ πάγουν νὰ κάμουν; ἠρώτησα τὸ ἑαυτὸν μου.

—Κι ἐγὼ δὲν ξέρω, μοῦ ἀπεκρίθη. Κατέρα τὸν Γιαννιώτη σου νὰ σοῦ τὸ πῇ.

Ἐφανερώθηκεν αὐτὸς, ὁ Κύριος μὲ τὴ δύση τοῦ ἡλίου τὸ βράδυ, λυπημένος, λυπημένος καὶ μελαγχολικός, σὰν ἕνας βασιλείας ποὺ ἐπισκεπτόταν ἕνα βασιλεῖόν του παλαιόν, τὸ ὁποῖον τώρα κατεῖχεν ἄλλος ξενότροπος ἀφέντης. Παλῆς γλεντζὲς ποὺ ἐπνίξε στὰ νερὰ τῆς Λίμνης ὅλο του τὸ βιό—κύταζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὸ μῶλο, σὰν ἕναν ποὺ ἐμβαινεν σὲ ἀγνώριστον πολιτείαν. Καπέλλα ἀπ' ἐδῶ, καπελῖνα ἀπ' ἐκεῖ, κολάρα, ἀμαξάκια μὲ παιδιὰ ἀμάξια μὲ μεγάλους. Ἐφάνη σὰν νὰ μουρμούρισε κἀτι.

Ἀφεύκτως θὰ ἐπιθύρισε:

—Παναγιὰ μου. Αὐτὸς εἶναι ὁ μῶλος ποὺ γλεντοῦσα;

Ἐπῆγε καὶ κάθησε συλλογισμένος σὲ μίαν γωνίαν, βυθισμένος, τὶς οἶδε εἰς τοίους ἀπέραντους συλλογισμοὺς. Δὲν τὸν ἐπρόσχε κανέναν. Οὔτε ὅμως κι αὐτὸς ἤθελε νὰ καταδεχθῇ νὰ γυρίσῃ τὰ μάτια σὲ κανέναν. Ἐκνυτοῦσε μόνον μ' ἐπιμονὴν νὰ νερὰ συλλογισμένος.

—Σ' ἐζητοῦσα, τοῦ εἶπα μὲ σεβασμὸ πλῆσιάζων. Εἶσαι ἀπὸ τὰ Γιάντινα;

—Ἀπὸ τὸν ὀμφαλὸν τοῦ Κάστρου. Καὶ τί μὲ θέλεις;

—Ἦθελα νὰ πᾶμε ἀπόψε μαζὺ εἰς τὸ Νησί.

Μ' ἐκύτ'αξε μ' ἀπέραντον, ἀτελείωτον, πολυσυλλογισμένον, καὶ πολυαπογοητευμένον βλέμμα.

—Πίνεις; μ' ἐρώτησε.

—Ὁχι τοῦ εἶπα.

—Τραγουδᾷς γιαννιώτικα τραγούδια;

—Ὁχι.

—Εἴμπορεῖς νὰ πᾶς στὸ Νησί μὲ μιὰ τραγουδίστρα;

—Ὁχι.

—Μὲ μιὰ ἀπὸ τὸ καφὲ—ἀμάν;

—Καθόλου.

—Εἴμπορεῖς νὰ γλυντήσης τόσο, ποὺ νὰ κόψης τ' ὠρολόγι τῆς γυναίκας σου, νὰ τὸ κολλήσης στὸ λαιμὸ μιᾶ λαλητίνας;

—Θεὸς φυλάξοι!

—Τότε πήγαινε παιδί μου σπíti σου, καὶ κοιμήσου. Ἐγὼ θὰ καθήσω νὰ ουλλογισθῶ, πῶς ἐγλεντούσαμε ἄλλοτε, προτοῦ γεννηθῆτε σεῖς. Καλὴ νύχτα, κι ἄσε με σὲ παρακαλῶ.

“ΞΕΝΥΧΤΙ”

Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ἐκεῖνοι, ποὺ ξενυχτοῦνε χάνουν πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα κερδίζουν οἱ φρόνιμοι ποὺ κοιμοῦνται.

Πρὸ παντὸς χάνουν τὸν ὕπνο τους καὶ τὴν καλὴν ὑπόληψίν των...ὥς ἀνθρώπων φρονίμων. Ἀλλὰ ξέρετε πάλιν κι' οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι νοικοκυραῖοι, ποὺ κοιμοῦνται μὲ τὲς κόττες πόσα πράγματα δὲν μανθάνουν ποτέ, τὰ ὁποῖα οἱ ξενύχιδες ν' ἀπολαμβάνουν μὲ ὅλην τὴν μακάριαν πλησμονήν των;

Ἐρωτήσατε π.χ. ὅλην τὴν λιτὴν καὶ πενιχρὰν σοφιστείαν καὶ πείραν ἑνὸς μακαρίως ὑπνώττοντος νοικοκύρη καὶ ζητήσατε νὰ μάθητε ἀπὸ τὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἐντυπώσεών της τί τᾶχα γνωρίζει γιὰ τὴν ὠραίαν αὐτὴν ἀσημένιαν σφαῖραν ποὺ τώρα εἰς τὰ μεσάνυχτα τῶν λαγαρῶν χεινοπωρινῶν νυχτῶν ρεμβάζει ἐπάνω εἰς τὸ σιερέωμα ὥς ἓνα γαλήνιον πελώριον ἀλλόκοτον μάτι, ἐφορεῖον κάτω τὴν ὠραιότητα, τὴν ὁποίαν γεννᾷ ἡ ἴδια ὠμορφιά της;

Εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ξεύρη τίποτε ἄλλο παρὰ ὅτι αὐτὸς ὁ ἀσημένιος μελιχρὸς γλόμπος ἔχει κάποιαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν πόντων καὶ ὅτι ὀρίζει τὰς παλιρροίας καὶ ἀμπώτιδας τῶν ἱταλασσῶν, ἀκριβῶς ὥπως οἱ μαγνήται ὀρίζουν τὰς ταλαντεύσεις μιανῆς ἰσχνῆς τρ. χός.

Καὶ ὅτι ἕως ἀκόμη ὅλη αὐτὴ ἡ μαγευμένη σφαῖρα δὲν εἶνε παρὰ μιὰ μελαγχολικὴ πεθαμένη νεκροπολιτεία, τῆς ὁποίας πᾶσα ζωὴ, ἔπειτα κάποιου βιαίου σπασμοῦ ἐσβύσθη καὶ ὅλον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον τώρα λάμπει ἀπάνω δὲν εἶναι παρὰ

μία νεκρά, λευκή ἀσφαλ-ος και τέφρα, πού αἱ μαν'αἱ τῶν ἡφαιστείων και αἱ μαν'αἱ τῶν καιρῶν κάποτε ἐξέβρασαν ἀπό τὰ σπλάχνα της, τότε πού και οἱ κῆποι και αὐτῆς ἡνθίζαν και εἶχε και αὐτὴ τὴν καλὴ της ἐποχὴ και τὴν καλὴ της ὥρα.

Ἔτσι τοῦλάχιστον λένε τὰ σοφὰ β βίβλια—οἱ μελαγχολικοὶ και πένθιμοι αὐτοὶ σφαγαστὶ καθε παρασθήσεως παντὸς ὄντιου και πάσης χαρᾶς...

Ὑψόσατε ὁμῶς μίαν νύκτα, μεσάνυχτα ἐπάνω εἰς τὸ ἄτρεμον στερέωμα τὰ μάτια σας και κυττάξατε τὸν ἄ λόκο-ον αὐτὸν και μυστηριώδη φάρον, με ὅλην τὴν αἰσθαντικὴν ἱερότητα μιᾶς σιωπηλῆς μοναξιᾶς κι' ἐκστάσεως.

Μιὰ κάπο α εὐεργετὴ κὴ ἐπίδρασις σ.γαλτηνεύει τὸ εἶναι σας και ἄν, ἡ μαγνητικὴ δυνάμις του, ὅπως λέγουν οἱ σοφοί, ἐλκύει τὰ νερά ἀπὸ τοὺς πυθμένας τῶν πόντων και τὰ ἐξωθεῖ ἐπειτα τρελλὰ και ὑδάμαστα πρὸς σ'ὰς στερεάς, με βιαιᾶς ἀμπώτιδας, ἔτσι μαζεύει και ἀνασύρει ἀπὸ τοὺς βυθοὺς τὴν ψυχῆς ὅλους τοὺς κοιμωμένους ὡκεανούς τῶν ἀναμνήσεων, ὅσα: ἐλίκνισάν ποτε τὸ αἶσθημά μας, σ'ες πειὸ ὥραιες μας κι' ἀλησμόνητες στιγμές...

Ἀληθινὰ τὸ φεγγάρι, τὸν παραστάτην αὐτὸν ὅλων τῶν μαγειῶν και ὅλων τῶν νυχτίων κρυφῶν τὸ ἔχει ἐνδύσει τόσον ὁ ρωμαντισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ὥστε κατήντησε διὰ τὴν φαντασίαν ἓνα λίκνον ἐπὶ τῆς ἀπαλότητος τοῦ ὁποίου ἐνανουρίσθησαν τὰ ὄνειρα ὅλων τῶν γενεῶν.

Κι' ὅπως τὸ κυττάζει κανένας ὥραν πολλὴν εἰς τὰ σιωπηλὰ μεσάνυχτα, ν' ἀργοπατῇ, ν' ἀργοπατῇ μελιχρόν, αἰσθάνεται ἄθορύβως τὸ δάκτυλον τῶν γενεῶν νὰ φυλλομετρῇ μίαν ἀπέραντον λυρικὴν σελίδα, ὅπου τὰ ἰδανικά τῶν αἰώνων ἔγραψαν και ἐτραγουδῆσαν τοὺς καῦμούς και τὰ ὄνειρά των.

Και περιδέχεται ἀκουσίως του ὅτι ὑπάρχουν λίκνα ἱερά, ὅπου ἐκοιμήθησαν οἱ ἀδυναμίαι τῶν ἀνθρώπων, τόσον ἀναγκαῖα, ὥστε ἄν τὰ ἐθρανε κανεῖς, ἔπρεπε με τὰς σανίδας του νὰ κατασκαυάσῃ τό φέρετρον, ὅπου νὰ ἐταφιασθῇ κάθε πάλη και κάθε ἐνθουσιασμὸς—κάθε τρυφερὰ γλυκύτης και κάθε κορυφὸς ρεμβασμὸς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς...

Ἐνθυμοῦμαι, ὅταν νέος ἐσπούδαζα κι' ἐγὼ σιὴν Ἀθήνα μιὰ χρονιά τὸ ἱστορικὸ καφενεδάκι τῆς δεξμενῆς, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβητεῦ, ἐμάξιεν ἐκεῖ ἐπάνω ὅλους τοὺς γνωστοὺς ξενύχτιδες τῶν φιλολογικῶν σαλονιῶν.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ...πελάται τῶν ὥραιων νυχτεῶν εὗρισκαν ἀγαλλίαςιν ν' ἀκροῶνται τὰ μυστικά τῶν αἰώνων, τὰ ὁποῖα τὸ φεγγάρι ἐδηγεῖτο εἰς τὰ ἥσυχα πεῦκα ὅταν ἡ τραγουδίστρα αὔρα τοῦ Φαλήρου ἐμουρμούριζεν εἰς τὰ φύλλα των λόγια μυστηριώδη και γλυκά.

Μιὰ κάποια νεαρὰ ποιήτρια, σιωπηλὴ, ὥς ἡ πυρίτις, τὴν ὁποίαν δὲν ἤγγισεν ἀκόμα ἡ φωτιὰ και περιπαθῆς, ὥς μία, ἐρωτευμένη τὸ βασιλεῖά της, σκιάβα δουντροφέυει τὰ ἐπικίνδυνα αὐτὰ διὰ τὴν ψυχικὴν γαλήνην ξενύχτια...

Ἐνα βράδυ, πού τὴν ἡῦρα ἀφωσιωμένην νὰ κυτιάῃ τὸ φεγγάρι, ἐστοχάσθηκα νὰ τὴ ρωτήσω πῶς τᾶχα νὰ φαντάζεται τὸ γαλανὸν αὐτὸ ὄν, τὸ ὁποῖον οἱ σοφοὶ τὸ γνωρίζουν μόνον ὡς πεθαμένην πολιτείαν.

—Δι' ἐμένα μου ἀπεκρίθη, εἶναι ἓνας γλυκὸς κόσμος, γεμάτος λουλούδια,

γεμᾶτος μάτια καὶ ὠμορφα μαλλιά. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω ζῇ μιὰ εὐτυχι-
σμένη γεότης ὅπου τὰ μάτια καὶ τὰ μαλλιά καὶ τὰ χεῖλη αἰωνίως γλυκοφιλοῦνται τρυ-
φερά. Ἀληθινὰ ἐγὼ τὸ φεγγίρι ὅλο τὸ στοχάζομαι, ὥς ἓνα ἀταλὸν σρωσίδι, ποὺ
κοιμοῦνται εὐγενεῖς ἐρωτευμένοι μὲ τρυφερὰ μάτια.

Ἀλήθεια; Μήπως εἶσθε ἐρωτευμένη, τῆς εἶπα.

Ἡ ποιήτρια δὲν ἀπεπειράθη νὰ κοκκινήσῃ, ὁλλὰ μοῦ ἀπήντησε σεμνὰ
καὶ ἀπλᾶ:

—Ἀλλὰ εἶνε κανένας ἄνθρωπος μὲ ψυχὴν ποὺ νὰ μὴν ἐρω-εὐθήκῃ ποτε;

ΣΠΥΡΟΥ Δ. ΠΕΡΙΣΤΕΡΗ

"ΓΕΡΑΣΑ ΧΑΪΔΩ Μ' ΓΕΡΑΣΑ,"

M. M. ♩ ~ 88.

Γέ - - - - - σα μαῦ - - - - - ρος χαΐ - δω μ'

γέ - - - - - ρα - - - - - σα καὶ σὺ - - - - - παι - γνί - δια, - - - - -

δέ - - - - - λεις καὶ - - - - - σὺ παι - γνί - δια - - - - - δέ - λεις.

Γέρασα ὁ μαῦρος—Χαΐδω μ'—γέρασα καὶ σὺ πα γνίδια θέλεις.

Θέλεις στὴν κούνια βάλουμε, θέλεις στὴ σαρμανίτσα

καὶ μὲ τὸ πόδι σ' κούναμε καὶ μὲ τὰ χέρια γνέσε

καὶ μὲ τὸ στόμα σ' τὸ γλυκὸ πές μου γλυκὰ τραγοῦδια.

Πέντε στρώματα τῶστρωσα πεντέξῃ μαξιλάρια.

Μώρ' τί τὰ θέλεις τὰ γλωριὰ μπροστὰ σὶδὸ φίλημά σου...

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΤΑ "ΑΠΑΝΤΑ," ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ὁ Χρηστοβασίλης πρέπει νὰ θαυμάζεται ὄχι μόνο γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἔργου του μὰ καὶ γιὰ τὴν ἔκτασή του. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πολυγραφωτέρους Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἀσχολήθηκε μ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ στὰ περισσότερα μ' ἐπιτυχία. Δυστυχῶς μέγα μέρος αὐτοῦ τοῦ ἔργου του μένει ἄκόμα ἀνέκδοτο κι' αὐτὸ πρὸς ζημίαν τόσο τῆς λογοτεχνίας, ὅσο καὶ τῆς ἱστορίας, λαογραφίας κλπ. Εἶναι, λοιπόν, ὄχι μόνο δρθὴ ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ γνώμη τοῦ φίλου κ. Χρ. Ζωημίχου γιὰ τὴν ἔκδοση τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Χρηστοβασίλη, ἔκδοση πού ἐνῶ θὰ ἀποτελοῦσε μια ἐκδήλωση ὀφειλόμενης τιμῆς στὸν Ἠπειρώτη συγγραφέα, θὰ ἐξυπηρετοῦσε ταυτόχρονα τὰ Ἑλληνικά γρόμματα σὲ μεγάλο βαθμό. Βέβαια ἰπέρχει στὴ μέση τὸ οἰκονομικὸ ζήτημα πού ὀρθώνεται σὰν μεγάλο ἐμπό-

διο στὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Νομίζουμε ὅμως πὼς ἡ ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ Χρηστοβασίλη εἶναι κάτι πού καὶ ἐμπορικῶς μπορεῖ νὰ οταθῇ. Οἱ ἐκδοτικοὶ οἴκοι τῆς χώρας μας ἄς μελετήσουν τὸ «θέμα» Χρηστοβασίλη κι' ἔχουμε τὴ γνώμη πὼς δὲν θὰ βγοῦν ζημιωμένοι. Ἐκτὸς ἀν—γιατί νὰ μὴν τὸ ἐλπίζουμε;— τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴ φροντίδα αὐτῆς τὸ ἐνδιαφέρον Ἠπειρωτῶν πού τὰ οἰκονομικά τους, τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ διαθέσουν ἓνα ἐλάχιστο μέρος ἀπὸ τὰ κεφάλαιά τους γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Στὴν προκείμενη περίπτωσι ἄς εἶναι βέβαιοι ὅτι ἐτελοῦν ἔργον πού δὲν ὑστερεῖ καθόλου ἀπὸ τίς ὠρεῖς πολλῶν Ἠπειρωτῶν πού διατίθενται γιὰ τὴν ἀνέγερση σχολείων κι' ἄλλων κοινωφελῶν ἔργων.

I. N. N.

Η ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ

Ἡ ἐμφάνισις τῆς Φιλαρμονικῆς τῆς πόλεώς μας μὲ τὴν ἐκτέλεσιν μουσικοῦ προγράμματος ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν μου παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμω μερικὰς διαπιστώσεις καὶ παρατηρήσεις. Πρῶτον εἶναι ἄξιοι συγχαρητηρίων τόσοι ὁ Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν κ. Θεοδωρίδης καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Φιλαρμονικῆς, ὅσο καὶ ὁ Διευθυντὴς τῆς μπάνας κ. Μαργαρίτης Νικολάου, διότι εἰς μικρὸν χρονικὸν διάστημα ἐπέτυχαν νὰ δώσουν σάρκα καὶ ὀστά εἰς μίαν ωραίαν ἰδέαν, ἀπὸ πολλοῦ κυοφορουμένην εἰς τὴν σκέψιν τῶν φιλομούσων Ἠπειρωτῶν, καὶ νὰ παρουσιάσουν ἐν ὅλῳ ἐνθουσιασμῷ καὶ πειθαρχημένον. Ἡ συρροὴ πολλοῦ κόσμου γύρω ἀπὸ τὴν Φιλαρμονικὴν κατὰ τὰς συναυλίας—καὶ ἰδίως παιδιῶν καὶ κοριτσιῶν—δείχνει ὅτι ὁ λαὸς μας ἔχει εὐτυχῶς καλλιτεχνικὰ αἰσθητήρια καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ ἐνδιαφέρεται, παρ' ὅλην τὴν ὑλοφροσύνην τῶν σημερινῶν καιρῶν, καὶ διὰ θέματα προκαλοῦντα ψυχικὴν ἀνάτασιν. Μολονότι δὲν εἶμαι εἰδικὸς φρονῶ ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τῶν μουσικῶν κομματιῶν γίνεται μὲ ἀρχετὴν ἐπιτυχίαν, πρᾶγμα πού προϋποθέτει ἐπίμονον ἀσκήσιν, συντονισμόν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ καθηγητοῦ κ. Νικολάου, καὶ φιλότιμον προσπάθειαν τῶν ἐκτελεστῶν πού ἀπαρτίζουν τὸν μουσικὸν ὄμιλον τῆς Φιλαρμονικῆς. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ τονίσω κάτι σχετικόν μὲ τὸν κατάρτισμόν τῶν μουσικῶν προγραμ-

μάτων καὶ τὴν κυριαρχίαν, εἰς αὐτά, τῆς ξένης μουσικῆς, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ εἶναι ἀριστουργηματικὴ διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς τοῦ συνθέτου, ἀλλὰ δὲν προκαλεῖ ἀληθινὴν δόνησιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀγνῶν Ἑλλήνων. Βεβαίως ὑπάρχουν μερικοὶ πού ἀρέσκονται κι' ἄλλοι πού ὑποκρίνονται πὼς αἰσθάνονται ἱερὰν συγκίνησιν στὸ ἀκουσμά τῶν ἔργων ξένων μουσουργῶν ἀλλὰ ὁ πολὺς κόσμος θέλει νὰ ἀκούῃ ὅσο τὸ δυνατόν συχνότερα κάτι γνησίως Ἑλληνικόν. Καὶ εὐτυχῶς ἡ μουσικὴ μας συγκομιδὴ δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητη: Βυζαντινὰ μελωδία, δημοτικὰ τραγούδια, συνθέσεις Ἑλληνικαί, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μας παράδοσιν καὶ ζωὴν, ὑπάρχουν εἰς ἀστείρευτον ποικιλίαν. Ἄς ἀντλή ἀπ' ἐκεῖ κατὰ προτίμησιν ὁ κ. Μαργαρίτης Νικολάου, ἐὰν θέλῃ νὰ μὴ εἶναι οἱ μαθηταὶ του ξηροὶ διαφημισταὶ ξένης κληρονομίας, ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιώδεις κήρυκες τῆς ἐθνικῆς μας μουσικῆς, ἡ ὁποία—χωρὶς νὰ ἀποκλείῃ τὴν συμβίωσιν τῆς μὲ τὴν ξένην—δικαιοῦται νὰ ἔχῃ τὸ προβάδισμα, ὅταν ἐπιδιώκομεν τὴν μουσικὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ψυγωγίαν τῶν Ἑλλήνων.

Γ. Ι. Π.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΤΑΙ

Πρέπει νὰ λογίζεται εὐτυχὴς ἡ περιφέρεια εἰς τὴν ὁποίαν τοποθετεῖται, ἓνας ἀνώτερος ἔκπαιδευτικὸς λειτουργός, προικισμένος μὲ ἀρτίαν ἐπι-

στημονικήν μόρφωσιν καὶ πείραν. Εἶναι δὲ δύο φορὰς εὐτυχῆς ἡ περιφροσύνη τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὅταν ὁ ἐν λόγῳ λειτουργὸς τυγχάνει νὰ εἶναι καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος. Αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν νέον Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως Ἡ Περιφερείας κ. Κ. Γιαννακόπουλον. Ἡ ἀριτία ἐπιστημονικὴ καὶ παιδαγωγικὴ τοῦ κατάρτισις τὸν κατατάσσει εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς χώρας ἐνῶ πρὸ συγγραφικόν του ἔργον, ἡ εὐρύτης τῆς μορφώσεώς του καὶ τῶν πνευματικῶν του ἐκδηλώσεων τοῦ ἐξασφαλίζουν μίαν ζηλευτὴν θέσιν εἰς τὰ νεοελληνικά γράμματα. Εὐχόμεθα ὅπως τὸ ἔργον του ἀποβῇ καρποφόρον ἐπ' ἀγαθῇ τῆς παιδείας, τῆς πόλεως αὐτῆς μὲ τὴν πνευματικὴν παράδοσιν, καὶ τῆς Ἡπείρου γενικώτερον.

Η «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ»

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη: «Μορφές ἀπὸ τῆ σωματειακῇ ὁργάνωσιν τῶν Ἑλλήνων στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορίαν». (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «L' Hellénisme Contemporain» Σχ. 8ον σελ. 279—303. Ἐν Ἀθήναις 1953).

Τὸ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐκδόθῃ τῆς κ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς ὁργανώσεις, τὰς συντεχνίας (κοιν. ἰονάκια), τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἀνάπτυξαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Αἱ συντεχνίαι αὗται, τὴν γέννησιν τῶν ὁποίων ἡ συγγραφεὺς εὗρσκει εἰς τοὺς θυζαντινοὺς χρόνους, ἀνέπτυξαν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως δράσιν πολυσχεδὴ καὶ ἀξιόλογον. Ἡ Ἑλλὰς καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας εἶχεν ἀποδῆ—κατὰ χαρακτηριστικὴν φράσιν τῆς συγγραφέως «ἀπέραντο βιοτεχνικὸ ἐργαστήρι» ὅπου καθε μιά πόλις καὶ περιφέρεια εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς ἰδιαίτερον εἶδος βιοτεχνικῆς ἐργασίας. Οὕτως ἡ Κύπρος καὶ Χίος ἐπιδίδονται εἰς τὴν ὑφαντουργίαν καὶ κεντητικὴν, τὰ Ἀμπελόκια εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, ἡ Καστοριά εἰς τὰ γουναρικά, τὰ Ἰωάννινα εἰς εἶδη λαϊκῆς τέχνης κ. λ. Εὐδὺς λόγος γίνεται καὶ διὰ τοὺς Ἡπειρώτας μιστῶρους (κουδαραίους). οἱ ὅποιοι ὁργανωμένοι ὑπὸ τὸν πρωτομίστορα καὶ ταξιθεύοντες κατὰ «μπουλούκια» ἔκτισαν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ πέραν τῶν συνόρων ταύτης σπουδαία κτίρια, τζαμιά, γεφύρας μὲ τολμηρὰ τόξα κ. λ.

Ἀκολουθῶς ἡ συγγραφεὺς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔξω—ἐπαγγελματικὴν—δράσιν τῶν σωματείων αὐτῶν, δράσιν καθαρῶς κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν. Τὰ ταμεῖα τῶν συντεχνιῶν εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ χρήμα. Βοηθοῦν πτωχοῦς, ἰδρύουσιν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας, προικοδοτοῦν κορίτσια, ἐξαγοράζουσιν ἀπὸ τοῦς Τούρκους Ἑλληνας σκλάβους καὶ φυλακί-

σμένους. Ἐπὶ πλέον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σωματείων δὲν παραλείπουν εὐκαιρίας νὰ ἐδραίωνουν τὴν πίστιν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐργαζομένων εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ νὰ καλλιεργοῦν εἰς τὰς ψυχὰς των τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλευθερίαν τῆς δούλης Πατρίδος.

Ἡ συγγραφεὺς μὲ χάριν διηγήσεως, λεπτὴν ἀντίληψιν, ἀκριβολογίαν καὶ μὲ τὴν μεγάλην ἀγάπην, ἡ ὁποία τὴν διακρίνει εἰς τὴν ἔρευναν παντὸς ζητήματος ἀφορώντος εἰς τὴν λαϊκὴν ζωὴν καὶ τέχνην τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων—ἀγάπην ἐκδηλουμένην ἐκπράκτως, ἐκτὸς τῆς ἄλλης πολυμεροῦς κοινωνικῆς τῆς δράσεως, καὶ διὰ τῆς πληθώρας τῶν τοιαύτης φύσεως ἐκδοθεισῶν μελετῶν καὶ πραγματειῶν τῆς ἀκαταπόνητου συγγραφῆς—μᾶς δίδει διὰ τοῦ ὧς ἀνω ἐγγχειριδίου ἀνέγλυφον καὶ παραστατικὴν ὁλην τὴν δρᾶσιν καὶ ὁργάνωσιν τῶν συντεχνιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπέδρσαν κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς δουλείας χρόνους παράγοντες σημαντικοὶ ὄχι μόνον εἰς τὸν ἐπαγγελματικόν, καὶ οἰκονομικόν τομέα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν ὑπόστασιν τοῦ ἔθνους.

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βιβλίου οὐδὲ φέρει εἰς ἐπαφὴν μὲ λαμπρὰς σελίδας δράσεως τῶν πολυαρθμῶν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα συντεχνιῶν, ἐπὶ πλέον δὲ σοῦ παρέχει τὴν εὐκαιρίαν νὰ κρίνης καὶ διαπιστώσῃ τὰ μεγάλα κοινὰ ὀφέλη, ἅτινα προέρχονται ἀπὸ συνεταιρικὰς ὁργανώσεις καὶ θεσμοὺς συνεργατικούς, διεπομένους ὑπὸ πνεύματος ἀλληλεγγύης καὶ ἀλτρουισμοῦ.

Ν. Χ. ΡΕΜΠΕΛΗΣ

*

Διονυσίου Α. Τροβᾶ: «Αἰσώπου Μύθοι», ἑμμετρῇ ἀπόδοσιν, Ἀθήναι: 1914.

Τὸ ὅτι ἡ προσωπικὴ γνωριμία μας μὲ τὸ συγγραφεὴ καὶ τὰ διαφέροντά του—πνευματικὰ, καλλιτεχνικὰ ἀνθρωπιστικὰ—δυσχελεῖ τὴν κρίσιν μας γιὰ τὸ ἔργο του, τὸ διαπίστωσα ἀκόμη μιά φορὰ στὴν περίπτωσιν τοῦ κ. Διον. Α. Τροβᾶ, ποῦ φιλοξένησαν τελευταῖα τὰ Γιάννινα· γιὰτὶ ὁ δημιουργὸς, ὅσο κι' ἀν πασχίζει ν' ἀντιδιαστῇ ἐκυτὸν ἀπὸ τὸ ἔργο του, ἀφήνει πάντα σ' αὐτὸ τὴ σφραγίδα τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου. Ἐνα κομμάτι τοῦ εἶναι του! Προεκτείνει σ' αὐτὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτό του! Ἡ ταυτόχρονη γνωριμία μου, λοιπόν, μὲ τὸν συγγραφεὴ καὶ τὸ ἔργο του, μὲ βοήθησε πολὺ νὰ ἐξηγήσω τὴν ἀπαλὰδα καὶ τὴ χρήση τοῦ στίχου του, τὴ γλαφυρότητα καὶ τὴν αἰζητικὴ ἀπόδοσιν τοῦ κειμένου μὲ τὸ ὅποιο καταπιεστικῆς. Ἔτσι μπόρεσα νὰ χαρῶ τὴν ἀφογή—καὶ τόσο δύσκολη—ἑμμετρῇ διασκευῇ τῶν 150 μύθων τοῦ Αἰσώπου, ποῦ μᾶς ἔδωκε σ' ἕναν ὠραιότατον τόμον ὁ κ. Τροβᾶς. Καὶ εἶναι ὁ πρωτότυπος τρόπος ποῦ ἀκολούθησε στὴν ἀπόδοσιν τῶν Αἰσωπεύων μύθων, καὶ εἶναι ἡ ὀλοφάνερη ἐπιτυχία τοῦ συγγραφεὴ νὰ περισώσει καὶ στὴν νῆα τοῦς μορφὴν τὴν ἀφθαστὴν χάριν τοῦς. ἔκεινο ποῦ τὸν ἐπιβάλλει ὅχι ἀπλῶς σὺν διασκευαστῇ τῶν μικρῶν αὐτῶν κλασσικῶν ἀριστουργημάτων μὲ σὺν ἀληθινὸ δημιουργό, Ὁ κ. Τροβᾶς, ξεπερνώντας ὅλους

ἐκείνους πού καταπιάστηκαν ὡς τώρα—καί δὲν εἶναι λίγοι—μὲ τὴν ἀπόδοση τῶν Αἰσωπεῶν μύθων, τὸλμησε, ὅχι ἀνεπιτυχῶς δὲ, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά νὰ τοὺς εὐθυγραμμίσῃ σὲ ἔκταση κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ παραλείψῃ τὸ κλασικὸ ἐπιμήθειό τους. Ἡ παράλειψή αὐτὴ πού περικλείει καὶ κάποιον σεβασμὸ πρὸς τὴν στοιχειώδη ἀντίληψή τοῦ σημειοῦ ἀναγνώστη, μπορεῖ ἀδίστακτα νὰ θεωρηθῇ προτέρημα κι' ὅχι ἐλάττωμα τῆς προσπάθειάς τοῦ συγγραφέα, πού ἐτοί ξέφυγε ἀπὸ τὰ «παραδεδομένα» τῆς παλῆας βιοκριτικῆς νοοτροπίας. Πιστεύουμε ἀπόλυτα πῶς ὁ κ. Διον. Τροβᾶς μὲ τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ προσφέρει στοὺς συγχρόνους του—καὶ περισσότερο στὰ Ἑλληνικὰ νεῖα πού τόσο θορήξουν ἄλλοτε, μὲ τὴν «Διακλασὴν τῶν παιδίων», γὰρδρὸν τὸν καλὸ ὁρμό—ἕνα πολὺτιμο ἐντύπωμα.

Μ. Χ. Μάνος

★

Γ α λ ἄ τ ε ι α ς Σ α ρ ἄ ν τ η. — «Ἐπιστροφή» μυθιστόρημα. Ἀθήνα 1953 (Κυκλοφορήσας ἀπὸ τὸ Πρακτορεῖο Πνευμ. Συνεργασίας)

Καὶ τὴν ποίησιν καὶ τὴ μουσικὴν, πεισματικά τὴν ἀπεδιώχνει ἡ Ἄννα Ἐπρὸ, τὸ κεντρικὸ πρόσωπον τοῦ μυθιστορηματοῦ τῆς Γαλατίας Σαράντη καὶ δὲν ἀνιχνεῖται νὰ τῆς ἐνσταθεύουν τὸν ἐνσυνειδητὸ εσωτερικὸν τῆς κόμης. Στὰ ἐφηβικά της ἀκόμα χρόνια, καθὼς ζοῦσε μέσα σὲ μιὰ στενόχωρη γι' ἀγνὴ οἰκογενειακὴ κατάστασιν, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κάποτε ἐπαφὴ τῆς μὲ δυὸ ὁμηλικούς της, τὴ συμπαθήτριά της Εὐα, τὴν ἐτοιμῇ πάντα γιὰ δολόφον στο σοναίβημα ὁσόν, καὶ τὸν ἀδερφὸ τῆς Ἀρη, ἀθηνεϊκὸ, παθισμένης καλλιτεχνικῆς ιδιοσυγκρασίας καὶ ποτιμπόμῳ μὲ τὴν οἰκίαν τοῦ θανάτου, πῶς τὸν πίστευε σὰ μιὰν ἐπιστροφή στὴν πατρίδα, τῆς ἔλαχε νὰ συλλάβῃ μέσα τῆς ἕνα θύμωμα, μιὰν ἀκαθόριστὴ μαγεία, ἀπὸ τοὺς σίχους πού εἶχε—σὲ ξένη γλῶσσα—ἀπαγγεῖλει ἡ Εὐα, τὴ μουσικὴ—δική του—πού εἶχε παίξει ὁ Ἀρης. εἶχαν φουντωταί μέσα της, ἀπὸ τὸ γίαισμα, πού μύριζε σὸ σπῆτι ἐκεῖνο τῆς ἀνερῆς, τόσο βαρεῖο, ἀπὸ τὴ συγκινημένη φωνή τῆς Ἄννας, ἀπὸ τὰ χαλιά καὶ τὰ μάρμαρα, ἀκόμα κι' ἀπὸ τὸ τοῖλ πού τῆς πρόσφεραν, καὶ τὸν ἀδέξιο τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο εἶχε πιάσει καὶ ῥίξει μέσα του τὴν τετραγωνισμένη ξίχαρη. Μὰ σὰν ἀνὴρκασι καὶ ἀντίρροπον, —καί ὡς τὴν πλημμελὶς μιὰ ζωτικὴ χάρις καὶ μιὰ δύναμη, ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὰ θούνα—αἰσθάνθηκε μέσα της μιὰ σκληρὴ καὶ σχεδὸν ἀπύκνωτη θούλησιν κυριαρχίας: Εὐα. Ἀρη, πιάνα, μάρμαρα, χαλιά, τὸ κάθε τι ἐκεῖ μέσα, νὰ τὸ κἀνὴ κάποτε δικό της. Ἐναξ ἀκαρτὸς ἐγωϊσμός καὶ μιὰ περηφάνεια πού γύρευε διέξοδο, φούντωνε κυριαρχία μέσα της. Γιὰ ἕνα δικό της. σὰν τέτοια διέξοδο ἦταν ἡ Εὐα, καὶ πῶς πολὺ ὁ Ἀρης! μὰ καθὼς αὐτοὶ τῆς προσφέρθηκαν, τόσο εὐκόλα, ῥῦπνησε μέσα της κι' ἡ περιφρόνησιν.

Εἶχε διώξῃ ἀπὸ μέσα της τίς ξένες φωνές, τοὺς ἤχους, τὰ γίαισμα: ὅλα, ὅλα!... Ὅμως, δὲ μπόρεσε ποτὲ νὰ διώξῃ ἀπὸ τὰ ἔγκατά της καὶ

ἕναν ἤχο, παράξενον θλιμμένο, πού εἶχε ὀρεῖ ἀπὸ τὸ πιάνο καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ Ἀρη, ἕναν, σὰν ἀργὸ χορδὸν, καὶ σὰν ὑποταγὴ καὶ παράδοση χωρὶς περηφάνεια:—Πονᾶ... πονᾶ... καὶ ἀμέσως ἡ ἀπάντησιν:—Ἀντέχω... πού εἶχε μπεῖ σὸ αἶμα της, ἦταν ἀκόμα κι' ὁ Κωνσταντῖνος!.. Τὸν εἶχε γνωρίσει σὲ μιὰ δεξιῶσιν σὸ σπῆτι τῆς Εὐας καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν αἰσθάνθηκε γι' αὐτὸν μιὰ παράξενη ἐμπιστοσύνη. Ἦταν αὐτὴ γιαντρός καὶ μιλοῦς σοβαρὰ καὶ ὅτι αὐτὸς ἀγγίξει, γινόταν ἐπίσημα καὶ ἀξιόλογα καὶ στέρεα!—ἰδίως αὐτὸ στέρεα. Κι' ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν, τοῦ ἐμπιστεύθηκε:—Τί νομίζετε πῶς χρειάζεται ἕνας νέος στὴν ἐποχὴ μας γιὰ ν' ἀνεβῇ; Κι' ἡ φωνὴ τοῦ Κωνσταντῖνου:—Ἐξαρτᾶται, ἀπὸ τὸ πού θέλεις ν' ἀνεβῇ. Ἄννα.

Κάποιαν ἄλλην μέρα, κατὰ ἀνεξήγητον τὴν ἔσπευξε σὸ σπῆτι τοῦ: νὰ προσφερθῇ γιὰ ὅτι δῆποτε πρᾶναι μονάχα νὰ ἦταν κοντά του· νὰ οἰκουπίσῃ νὰ πλύνῃ πιάτα. Καὶ σχεδὸν δὲν ἐπαναστατοῖσε γιὰ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐκμηδενιστὴ της. Μὰ αὐτὸς... τὴν εἶχε κίλιας ἐξαίρεσι· ὡς καὶ ἐννομιὰ της... (Τὰ νύχια πονᾶνε μέσα στὴς γροθιές της).—Ὅμως σιγὰ σιγὰ, τὴ θορήθηκε. Ἐκείνη μ' ὅλα ταῦτα δὲ μπόρεσε νὰ πῇ αὐτὸ πού ἤθελε· μίλησε γὰ καὶ ἄλλο. Μίλησαν καὶ γιὰ τὸν Ἀρη, πού ὅταν αἰσθάνονταν ἔρημος, ζητοῖς καταφύγιον σὸν Κωνσταντῖνον. —Καεῖς, ὅταν αἰσθάνεσθαι ἔρημος, τί κάνεις;—Ἀκούει. εἶπε ἐκεῖνος· αὐτὸ εἶναι μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, Ἄννα, πρόσθεσε· κι' ὅσες περισσότερες ἀλήθειες κατακτᾷς, τόσο ἀνεδαίνεις· σὲ ὅλες τίς ἐποχές.

Εἶχε θυμηθεῖ ἐπὶ τέλους τὸ ὄνομα της... λοιπόν;... σιγούρα θαρχόταν μιὰ μέρα πού θάτῃς ἔλεγε:—Ἄννα... ἀπὸ πάντα σ' ἀγαποῦσα...

Σὲ δέκα χρόνια... ὥρκεισθηκε ν' ἀνεβῇ, νὰ φτάσῃ, μὲ κάθε τρόπο, μὲ κάθε θυσία, σκληρὴ καὶ ἀναισθητὴ, ἐκεῖ, τόσο ψηλὰ, πού ἡ Εὐα θάρχεται παρκαλεσθῆναι γιὰ συντροφιά της· καὶ θὰ μιλάει πάντα γλῶσσας, καὶ θὰ γράφουν γι' αὐτὴ οἱ ἐφημερίδες, καὶ θὰ παίξῃ πιάνο σὰν τὸν Ἀρη, ἀκόμα καὶ βιολί· ὅτι ἤθελε... Σὲ δέκα χρόνια, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος... θὰ τῆς τὸ παῖ...

Ὅμως, αὐτὸς, εἶχε κάποτε παῖ καὶ κατὰ ἄλλοι:—Τίποτε δὲν εἶναι δικό μας. Κι' εἶχε προσθέσει:—Ὅλα εἶναι γιὰ τοὺς ἄλλους!.. Μὰ αὐτὸ ἡ Ἄννα, δὲν τὸ καταλάβαινε, δὲν τὸ κατάλαβε ποτέ...

Στὸ σπῆτι τῆς ἡ Ἄννα, αἰσθάνονταν τριγυρισμένη ἀπὸ ἀδύναμα ἀνθρωπῶνα: Ἡ μητέρα, ὀβριμένη, σὰν ἐξωριασμένη παλαιὰ εἰκόνα· ὁ πατέρας εἰσείχε μιὰ ἀδιαφορία καὶ εἶχε τὸ νοῦ του πάντα ἄλλου· ἡ μιὰ τῆς ἀδερφῆς ἡ Ὑλγα, ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀνάπηρη, εἶχε κατασταλάξει σ' ἕνα ἀκονισμένο καὶ διεσπαστικὸ μῖσος· ἡ ἄλλη, ἡ Ἐλισάβετ, μιὰ πιστὴ, πού ἔκλειπε ὅλο γιὰ ξένες, ἔγνωις, καὶ ζοῦσε μὲ τὴν ἀγωνία νὰ κηρύξῃ σὲ ὅλους τὴ δικὴ τῆς πίστιν. Καὶ τῆς γεννιόταν τῆς Ἄννας, ὀλίγως νὰ τὸ δαίχῃ, ἡ ἐπιθυμία νὰ τοὺς τσαλαπατήσῃ, νὰ τοὺς πληγώσῃ. Γιὰ τὴν Ἄννα

ήταν αδιάφορα τὰ πείσματα κι οἱ θυμοί, οἱ πληγωμένες περηφάνειες. Καί γράφει στή θειά, μέ τήν ὁποία τοὺς χώριζε παληό καί ἀγεφύρωτο χάσμα, καί φεύγει κατόπι κοντά της γιά νά σπουδάσει, ἀδιαφορώντας γιά τή φουρτούνα πού ξεσήκωσε γύρω της. Οὔτε στιγμή δὲ σκέφτηκε ἄλλον ἀπὸ τὸν ἑαυτό της.

Μετά δέκα χρόνια. θά εἶναι ὅλα δικά της...

Καί μετά δέκα χρόνια. ἡ Ἄννα ἐπιστρέφει διδασκῆναι καί ποθητὴ στήν πατρίδα... ὅλα τώρα εἶναι ἀνοιχτά μπροστά της... Ὅμως... Ὁ Ἄρης πῆθανε καί τόσο νέος!... Ἡ Εὐα, παντρεύτηκε... Κι ὁ Κωνσταντῖνος... παντρεύτηκε κι' αὐτός... Μὰ δὲ μπορεῖ... θά τῆς τό πῆ... καί τώρα ἀκόμα:—Ἄννα σ' ἀγαποῦσα ἀπὸ πάντα! Κι ἡ γυναικα του, ἡ Ἀλκη, μιὰ ἀσήμενη γυναικούλα, ἕνα ἀσήμενο κοριτσάκι... Ἀς τῆς κρατάει ὁ Κωνσταντῖνος τρυφερὰ τὸ χέρι! Ἡ Ἄννα, θά τοῦ πῆ, θά τοῦ θυμίσῃ, κι αὐτός θά καταλάβῃ θά γίνῃ δικός της.

Ἐνα γύρω τώρα βρίσκεται κι ὁ Ἰάσων, ὁ ἀδελφός τῆς Ἀλκης, φίλος κι αὐτός τοῦ Ἀρη. Ὁ Ἰάσων, ἀεροπόρος ἐθελοντής, εἶδε γύρω του νὰ πεθαίνουν στήν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας του, ὁ Τζό, ὁ Ζιάκ, ὁ Πῶλ, ὁ Ἀλλάιν, ὁ Κούρτης, ὁ Λεβύ... Ἐσκουρδισμένος κι ὁ ἴδιος, κουρασμένος, τριγυρίζεται κι αὐτός ἐπιμόνα καί καταθλιπτικά ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ θανάτου. Ἰωὺς μάλιστα ἀργῆσε πού μείνει τελευταῖος... Ἡ σκέψη τῆς ἐπιστροφῆς στήν πατρίδα, τὸν κατέχει κι' αὐτὸν ἐριαλτικῶς. Καί διόχρητη πάντα, ἡ μορφή κι ὁ θάνατος τοῦ Ἀρη, τοὺς τριγυρίζουν ὅλους κάθε στιγμή, μέ τὴν ἀνάμνησή τους. Ὅμως ἡ Ἄννα, θά τοῦ πῆ τοῦ Κωνσταντῖνου... κι αὐτός, θά καταλάβῃ... Τῆς μιλάει στὸν ἐνικό, κι' αὐτὴ, τὴν πλημμυρίζει ἡ παληά, παιδιαστικὴ τρυφερότητα, κι ἡ διάθεσιν νὰ σβύσῃ ὁλόκληρα γιά χάρη του... Νά!.. αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ στιγμή, εἶναι ὅλα, τόσο ὁμορφά, πού πρέπει νὰ πέσῃ ἡ αὐλαία... μιὰ μακρυά, ἀτέλειωτη, εὐτυχισμένη στάση: Ἡ Ἀλκη, κυττίζει ἔξω, ὁ Κωνσταντῖνος τῆς μιλάει στὸν ἐνικό...

Ὅμως εἶναι μαζί τους κι ὁ Ἰάσων... Κι ὁ Κωνσταντῖνος, εἶχε κι αὐτός συνειδητοποιημένο ἀπὸ πρὶν νωρὶς τὸν θάνατο... Ὁ θάνατος, εἶναι μιὰ ἐπιστροφή στήν πατρίδα... ἐκεῖ ἔχουμε τίς ρίζες μας... Στὴ ζωὴ, δὲν κυνηγοῦσε κι αὐτός τὴν εὐτυχία. Αὐτὴ τὴ βρῆκε, ὅχι στὸ κινήγημα καί τὴν ἐπιβολὴ τῆς δικῆς σου χαρᾶς... Τίποτε δὲν εἶναι δικό μας... ὅλα εἶναι γιά τοὺς ἄλλους!...

—Ἀναρωτιέμαι λέει ὁ Ἰάσων στὸν Κωνσταντῖνο, ἂν ἀγαπᾷ κανένα ξεχωριστά.

Αὐτόματα τότε αὐτὸς σηκώθηκε, καί στάθηκε πλάι στήν Ἀλκὴ ἀκούμπησε μάλιστα στοὺς ὤμους της—κι ἐκεῖνη ξαφνιάστηκε ἀπ' αὐτό—τὰ δύο του χέρια.

—Θαρρῶ, λέει τώρα ἡ Ἄννα—πῶς ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, ἡ Εὐα, ἦταν ἐρωτευμένη μαζί σας... ἡ Εὐα—ὄχι ἐγώ—ἦταν ἐρωτευμένη μέ σας...

—Παιδιαστικά... ἀκούεται τώρα σοβαρὰ ἡ φωνὴ τοῦ Κωνσταντῖνου... Παύουμε νὰ εἰμαστε παιδιά, ἀπ' ὅταν ἀρχίζουμε νὰ μετᾶμε τὰ πράμα-

τα καί τὰ γεγονότα, δίχως λαμπρότητα καί μεγαλεῖο.

Τ' ἀκούει αὐτὰ ἡ Ἄννα, κι ἡ βεβαιότητα ὀρθώνεται μέσα της γυμνῇ... Δὲ θά τὸν ξαναδῶ στὴ ζωὴ μου τὸν Κωνσταντῖνο, ποτέ!...—Μὰ βέβαια, ἀγαπητὴ μου Ἄννα: Ὅλα εἶναι γιά τοὺς ἄλλους... κι ὁ Ἄρης τό εἶχε πεῖ:—Τίποτε δὲν εἶναι κοντά μας... Καί λίγες μέρες πρὶν πεθάνει, εἶχε πεῖ στὸν Ἰάσωνα:—Ξαναγυρίζω στήν πατρίδα...

Οἱ πεθαμένοι τῆς τὰ χάλασαν ὅλα τῆς Ἄννας.

Στὸ δρόμο, καθὼς γυρίζε στὸ σπῆτι, δάκρυα ἔννοιωσε νὰ κυλοῦν στὰ μάγουλά της. Κι ὁ Ἰάσων πού τὴ συνώδεε, τῆς μιλοῦσε γιά τὴν εὐφορία τοῦ θανάτου, τὴ συνειδητὴ τοῦ θανάτου, τὴν ἐπιστροφή στήν πατρίδα...

Ἡ Ἄννα, θά φύγῃ τώρα σύντομα: Ἡ δουλειά, ἡ θέση της, ἡ καριέρα...—Εἶμαι νέα, εἶμαι νέα ἔλεγε, κι ἔχω κάνει τόσα πράγματα, μόνη μου... Καί χάπου, σὲ μιὰ γωνιά τῆς γῆς, θά ὑπάρχει αὐτός πού θά μέ περιμένει διέξοδος μου... Ὁ Ἄρης εἶναι νεκρός... Ὁ Κωνσταντῖνος, δὲ νοιάζεται γιά τὴν εὐτυχία... εἶμαι νέα!... εἶμαι νέα, κι ὁιορφη, καί γερή... Κι οἱ γροθιές της σφιγμένες... καί τὰ μάτια στεγνά...

Ἐνα μέρος ὅμως τῆς ψυχῆς της, βαθεῖα... βαθεῖα... ἔννοιωθε πῶς τὰ λόγια τοῦ Ἰάσωνα ἦταν ἡ ἀληθία, καί πῶς εἶχε ἀρχίσει καί γι' αὐτὴν ἡ ἐτοιμασία τῆς Ἠπιστοφῆς...

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἀχνό—μερικὸ μῶλα ταῦτα, κι ὄχι ὀλοκληρωμένο—περίγραμμα τῆς ἀξιολογῆς ἐργασίας τῆς Γαλάτειας Σαράντη, πού ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλεῖτερα προσόντα της εἶναι ἡ ἀδρότητα περιγραφῆς ὅλων τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος, τὰ ὅποια, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος, ἐμφανίζονται γεμᾶτα συνέπεια, τόσο πρὸς τὸν ἴδιο τους ἑαυτό, ὅσο καί πρὸς τοὺς γενικοὺς παράγοντες πού τὰ διαμόρφωσαν.

Ἡ ἐπιστροφή στήν πατρίδα, τὴν αἰώνια πατρίδα τοῦ ἀνθρώπου, διαπερνᾷ κυρίαρχη, σχεδὸν ἐριαλτικῶς ὅλα τὰ πρόσωπα καί τὰ γεγονότα τῆς πλοκῆς, καί δὲν ἔχει κανένας ἀντίρρηση, τὸ ὑποβλητικὸ αὐτὸ ἔργο, νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ σὰ μιὰν ἀπαισιόδοξη διακήρυξιν τῆς ματαιότητος κάθε ἀνθρώπινης προσπάθειας, μιὰ πού ὅλα καταλήγουν στήν ἐκμηδένισιν. Νὰ ἦταν τουλάχιστο βέβαιος ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ σ. ἀντίρροπο, κηρύσσει στὸ βιβλίο της τὴν αἰσιόδοξη διδαχὴ τῆς θυσίας τοῦ ἑαυτοῦ μας γιά τοῦ ἄλλου τὴν χαρά; Πῶς ὅμως αὐτὸ θά συμβιβάζοταν μέ τὴν ἀπόγνωση τῆς κραυγῆς ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἥρωές της:—Πρὸς τὴν, μιὰ πού θά ἐπιστρέψουμε στὸ μηδέν ἀπ' ὅπου καί ξεκινήσαμε;

Πάντως τὸ μυθιστόρημα αὐτό, ξεφεύγει ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν ἀπλῶν καλῶν βιβλίων, καί μπαίνει δικαιοματικὰ στήν ὁμάδα τῶν ἀξιολογώτερων ἐργῶν τέχνης, κι ἀπὸ ἀποψη οὐσιαστικοῦ περιεχομένου, κι ἀπὸ τὰ ἀναμφισβήτητα προσόντα, ἐκφρασεῖς καί γενικὰ ὅπου.

Δ. ΣΑΔΑΜΑΓΚΑΣ

Donald Nicol. The Churches of Mosyn-doskepastos, in B.S.A. XLVIII (1953). σελ. 141—153 και πίν. 35

Οι εκκλησίες της Μολυβδοσκεπάστου απέτε-
λεσαν το θέμα ειδικής μελέτης του νέου Άγγλου
βυζαντινολόγου και ύφηγητού τώρα στο University College του Δουβλίνου της Ιρλανδίας Dr. Ni-
col ο κ. Nicol ἐγνώρισε καλά την περιοχή. ἐ χρη-
σιμοποίησε ἐξαντλητικά τὸ ὕλικό των ἐπιγραφῶν
στὰ μνημεῖα καὶ τίς λίγες ιστορικές εἰδήσεις, ἀλ-
λὰ στρεφόμενος κυρίως πρὸς μορφολογικὰς παρατηρή-
σεις καὶ συγκρίσεις μὲ ἄλλα γνωστὰ χρονολογη-
μένα μνημεῖα γὰρ τὴ χρονολόγησιν των ἐκκλήριων.

Ἔτσι τῆς βυζαντινῆς Μονῆς τὸ ἀρχικὸ σχέ-
διο τοῦ παλαιοῦ τμήματος (τὸ τρίκογχο καὶ ταυ-
ρεπίστερο) τὸ ἀποδίδει στὸν 11ον αἰῶνα. Ἡ ἀψί-
δα τοῦ ἱεροῦ καὶ ὁ τρούλλος τροποποιήθηκαν, λέει,
καὶ πῆραν τὴ σημερινή μορφή τους ἐπὶ αὐτοκρά-
τορος Ἀνδρονίκου Β', περὶ τὸ 1300 μ. χ. καὶ, τὸ
16ο αἰῶνα ἴσως, προστεθῆκαν οἱ νάρθηκες στὴ
δυτικὴ καὶ νότια πλευρά. Τὴν παράδοσιν, ὅτι ἡ
Μονὴ ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντί-
νο Δ' τὸν Πωγωνάτο, τὴν ἀναφέρει, ἀλλὰ δὲν ἐρί-
σκει ἔτι πότε στὴ σημερινή μορφή τῆς ἐκκλησίας,
ποῦ νὰ μπορῇ νὰ ἀναχθῇ στὸν 10 αἰῶνα.

Σύγχρονο μὲ τὴν πρώτη μορφή τῆς Μονῆς θε-
ωρεῖ τὸν ἐρειπωμένο ναὸ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου.
Βασίζεται κυρίως στὴν κεραμικὴ διακόσμηση τῆς
ἀψίδος. Τὴν ὁμορφίαν τῆς αὐτοῦ δὲν ἀποδίδει ἡ
φωτογραφία τοῦ πίν. 35 β. Εἶναι κρίμα ὅτι ὁ κ.
Nicol, ποῦ σχεδιάζει τόσο ὁμορφα, δὲν μπόρεσε
νὰ μᾶς δώσῃ μὲ σχέδιο τίς λεπτομέρειες τῆς
ἀψίδος.

Τὸν ἄλλοτε μητροπολιτικὸν ναὸ τῶν Ἀγίων
Ἀποστόλων ὁ κ. Nicol θέλει παλαιότερον ἀπὸ τίς
χρονολογίες ποῦ μᾶς δίνουν οἱ ἐπιγραφές. Δη-
λαδὴ 1537 μ. Χ. γὰρ τὴν ἰδρυσιν «ἐκ βάρων» καὶ
1645, ποῦ «ἀνιστόρησεν» τὸ ναὸ ὁ «νέος κτίτωρ
τῆς ζωγραφίας» Πάνος Παπαδημητρίου. Νομίζει
ὅτι καὶ ὁ ναός, ὅπως καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ ἐδρα
τῆς Πωγωνιανῆς, ἰδρύθηκαν τὸ 1298 μ. χ. Ἀλλὰ,
νομίζω, τὰ διαφαινόμενα λείψανα τοιχογραφιῶν
παλαιότερων τοῦ 1645 μ. χ. μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι
παλαιότερα τοῦ 1537 μ. χ. καὶ ἡ κεραμικὴ δια-
κόσμηση τῶν παραθύρων τοῦ ἐγκαταλείτου
μπορεῖ νὰ εἶναι ῥύμηση παλαιότερων τρόπων στὴν
ἐκκλησίαν τῆς Τουρκοκρατίας, ὅπως τὸ βλέπομε καὶ
σ' ἄλλας ἐκκλησίες τῆς περιοχῆς. Ἀπὸ τοὺς σημε-
ρινοὺς ἁγίους Ἀποστόλους δὲν πιστεύω πῶς
ὑπάρχει τίποτε, ποῦ νὰ μπορῇ νὰ ἀναχθῇ σὲ βυ-
ζαντινοὺς χρόνους.

Ὁ κ. Nicol ἀναφέρει μὲ λίγα λόγια καὶ τοὺς
μικρότερους ναοὺς: τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου χρο-
νολογουμένη μ' ἐπιγραφὰς τοῦ 1560 καὶ 1604 μ.
χ., τὴν Ἀγία Τριάδα, ποῦ ἀποδίδει ἐπίσης στὸν
16ον αἰῶνα, τὸν ἐρειπωμένο Ἅγιον Σώζοντα μὲ
χρονολογία 1537 μ. χ. καὶ τοὺς ἀκόμα μεταγενέ-
στερους ναοὺς τοῦ Ἀγίου Ἀθνασίου. Ὁ τελευ-
ταῖος εὕρεσκαται πέρα ἀπὸ τὰ σύνορα, τὰ σὺ-
νορα ποὺ χωρίζουσιν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἑλλάδα.

Ὁ κ. Nicol μὲ τὴν δημοσίευσή του προσέφερε

μὲ ἀὐπηρεσία στὴ διεθνή ἐπιστήμην καὶ στὴν ἐλ-
ληνικὴν καὶ Πατριδα, ποῦ τὴν ἤξευαν τὰ μνημεῖα.
Καί ποτε νὰ κίνομε καὶ μετὰ τὸ χρέος μας πρὸς
τοὺς βυζαντινοὺς αὐτοὺς ἀκρίτας τῶν συνόρων
μας φροντίζοντας γὰρ τὴ συντήρησή τους.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

★

Γιὼργου Καλοῦδη (Λύδα): «Σαῖδον
στὴ Μύκονο» Μυθιστόρημα Ἀθῆναι 1953

Τὶ γοητευτικὸ βιβλίο! Ὁ κ. Δ. Ι. Καλογερό-
πουλος (Πρόεδρος Ἐνώσεως Ἑλλήνων Λογοτεχ-
νῶν) γράφει γὰρ βιβλίο αὐτοῦ τοῦ κ. Καλοῦδη:
«Ὅποιος ἀγάπησε τὴ Μύκονο, θὰ διαβάσει τὸ
βιβλίο. Ὅποιος διαβάσει τὸ βιβλίο θ' ἀγαπήσει
τὴ Μύκονο.»

Κι' ἀλήθεια! Ὅποιος βρεθῇ στὴν ἐπήρεια
τῆς γοητείας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, νοιώθει πόσο
ἐπιγραμματικὴ εἶναι αὐτὴ ἡ φράσις! Διαβάζον-
τας τὸ «Σαῖδον στὴ Μύκονο», προβάλλει μπρο-
στά σας ἡ Μύκονος. Ἀκούτε τὸν φλοίσβο τῶν
κυμάτων τῆς ἡ τοῦ παράξενου βουητοῦ, ὅπως ἔρχε-
ται, τὴν ὥρα τῆς ξαφνικῆς καλοκαιριότητος κα-
ταιγίδας, ὅπου τὴν Δῆλο, τὸ νησί μὲ τὰ προαιώ-
νια μαρμάρινα μνημεῖα καὶ ἀναθήματα τοῦ Αἰ-
όλου. Βλέπετε, μέσα ἀπὸ τὰ διάφανα νερά καὶ
στὴν ἀνταύγεια τοῦ πρωῒνου φωτός, τὴν λεπτὴ
ἀμμο τοῦ βυθοῦ καὶ αἰσθάνεσθε τὸ λεπτὸ ἀρω-
μα τοῦ θυμαρίου, ποῦ σκεπάζει τοὺς γήλοφους
τοῦ μαγευτικοῦ νησιοῦ.

Ἐνα μυθιστόρημα, ποῦ θὰ ἔπρεπε νὰ βρι-
σκεται στὴν ὑπηρεσία τῶν τουριστικῶν γραφεί-
ων, χωρὶς νὰ ἔχη τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τίς κατὰ
παράγελιαν τοξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις καὶ διαφη-
μίσεις τῶν τοπίων καὶ τῶν φυσικῶν καλλόνων.

Καὶ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ κ. Καλοῦδης
ἔγραψε ἕνα κοσμοπολιτικὸ μυθιστόρημα χωρὶς
νὰ ἀλλοιώσει καθόλου τὰ φυσικὰ πλαίσια τοῦ
νησιοῦ ποῦ παραμένουν γνήσια καὶ πρωτόγονα.
Με δεξιοτεχνία μεγάλου στυλίστα σκιαγραφεῖ
τὰ πρὸ ἀνομοιογενὴ πρόσωπα καὶ τὰ κινεῖ φυ-
σικώτατα, ἀβίαστα στὸ ἥρεμο περιβάλλον τοῦ
νησιοῦ.

Ἐκεῖνο ποῦ κάνει ἐντύπωση εἶναι ὁ πολι-
τισμένος τόνος μὲ τὸν ὁποῖο διαγράφεται ἡ σε-
ξουαλικὴ ψυχολογία τῶν προσώπων τοῦ ἔργου.
Τίποτε δὲν σκανδαλίζει, γιὰτὶ καὶ οἱ τολμηρό-
τερες σκηνές τῶν ἐρωτικῶν ἐπεισοδίων τοῦ βι-
βλίου, μεταφέρονται στίς σελίδες του μὲ τὸ πε-
ρίβλημα τῆς γνήσιας τέχνης, ποῦ ἐξιδανικεύει
ὅτι δημιουργεῖ.

Ὁ ἀνογνώστης γοητεύεται καὶ ἀπὸ τίς πε-
ριγραφὰς τῶν ἐρωτικῶν σκηνῶν τοῦ βιβλίου καὶ
μένει ἐκθαμβος μπροστὰ στίς ἀτελείτετες πα-
ρατηρήσεις καὶ τοὺς πρωτογνώριστους ὁρισμούς
περὶ ἐρώτος. Καὶ μόνο οἱ μεμνημένοι εἰς τὴν
τεχνοτροπίαν τοῦ συγγραφέως, τοῦ χαριτωμένου
στυλίστα καὶ λεπτοῦ αἰσθητικοῦ τῆς ἐρωτικῆς
φιλολογίας, ποῦ ἔτυχαν νὰ διαβάσουν κι' ἐν ἄλ-
λο βιβλίο του, ποῦ ἐξεδόθη πρὸ τετραετίας πε-
ρίου, μὲ τὸν τίτλον «Ἐκεῖνες κι' Ἐμεῖς» (Σκό-

πεις γύρω στο σύγχρονο Έρωτα), έχουν την ευκαιρία να έντυψουν, με μια ιδιαίτερη χαρά, στην καινούργια πνευματική προσφορά του κ. Γιωργου Καλούδη.

N. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ο ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Αγαπητή «Ηπειρωτική Έστια»,

Με χαράν και ικανοποίησην έπληροφόρηθην ότι η υποβληθείσα εις τό Δ' Λαογραφικόν Διαγωνισμόν σου μελέτη μου «Οί Στρακατοσσαναίοι» έτιμήθη με τό πρώτον βραβείον. Διαβιβάζω τάς πλέον θερμάς ευχαριστίας μου τόσον πρός τόν επισηγητήν κ. Οικονομίδην όσον και τά αξιοτίμα μέλη της έπιτροπής βραβεύσεως τών συλλογών, δια τήν ευμένειαν με τήν όποιαν έκριναν τήν λαογραφικήν αὐτήν μελέτην μου, εργασίαν πολλών έτών.

Ηπειρώ με τόν καλπαζόντα πολιτισμόν, πού εισδύει τελευταία και εις τό μικρότερο χωριό και τήν πιό απόμωρη καλύβα, κινδυνεύουν νά εκλείψουν τά ήθη και έθ.μα της πατρίδος μας εις πολύ προσεχές μέλλον, φρονώ ότι επιβάλλεται νά καταβληθώ κάθε προσπάθεια εις τόν λαογραφικόν τομέα διά νά έλθουν εις τό φώς της δημοσιότητος από τών στηλών της «Ηπ. Έστίας» όσον τό δυνατόν περισσότερα από τά ανεκτίμητα αὐτά στοιχεία της Ηπειρωτικής ζωής. Δημοτικά τραγούδια, παραυθία, προλήψεις και θεισιδαιμονίαι, Χριστουγεννιάτικα και Πασχαλινά έθιμα, γαμήλια έθιμα, ταξείδια στην ξενιτειά με παραβάνια κ.τ.λ. πρέπει νά είναι τά θέματα, με τά όποια θά ασχοληθούν οί Ηπειρώται έρευνηταί.

Περαιώνων εκφράζω τήν εὐχήν και μένω με τήν έλπίδα ότι ταχέως, φίλη «Ηπειρ. Έστία», θά προκηρύξης τόν Β' Λαογραφικόν διαγωνισμόν σου, προς διάσωσιν του λαογραφικού θησαυρού της Ηπείρου μας.

Φάρσαλα 1954

Με μεγάλην εκτίμησην
ΒΑΣ. ΣΚΑΦΙΔΑΣ

*

ΤΟ «ΜΠΡΕΧΟΖΟΥΡΙ»

Φίλη «Ηπειρωτική Έστία»,

Κατόπιν της υπό του αξιοτίμου Ιατρού κ. Πέτρου Γιαννακού δημοσιευθείσης εις τό 23ον τεύχος σου (Μάρτιος 1954 σελ. 387) επιστολής με τίτλον «τό άμιλικό», ως μου επιτραπή νά απαντήσω σχετικώς ως εξής:

Δέν ξεύρω πώς και διατί στο Ζαγόρι επεκράτησε ή αντίληψις αὐτή, ώστε νά δίδεται ή έρμηνεία της λέξεως «μπρεχοζούρι» εις τήν άνάπαυσιν, και εις τήν έλλειψιν κάθε ένοχλήσεως. Ημείς έδω στην Κόνιτσα, τήν λέξιν αὐτήν τήν αποδίδομε στην άνησυχία, και εις τήν πέραν.

της οικιακής τακτικης του καθενός επιπρόσθετον φροντίδα και ένόχλησιν.

Λόγου χάριν, εις περίπτωσιν κατά τήν όποιαν έλαβε χώραν κάποια επιβάρυνσις στο σπῆτι μας, είτε εκ φιλοξενείας είτε εκ διανυκτερεύσεως είτε εξ άλλης τινός υιτίας, θά μάς πούν οί άλλοι, «μεγάλο μπρεχοζούρι είχεταν τούτες τες μέρες». Η, όταν αὐτη είναι έφήμερος, θά μάς πούν «μεγάλο μπρεχοζούρι είχεταν σήμερα».

«Νά με συγχωρήσετε. Σās ήφερα μεγάλο μπρεχοζούρι,» λεγει ό φιλοξενούμενος, ή ό άπλως διανυκτερεύων, ή και ό κατ' άλλον τρόπον επιφέρων εις ήμάς άνησυχίαν τινά και φροντίδα μέσα στο σπῆτι μας.

«Τι ν' αὐτό τό μεγάλο μπρεχοζούρι πού κάμετε; μάς πήρεταν τό μυαλά», λέγομε στα παιδιά όταν τά επιπλήττομε για τό μεγάλο θόρυβο πού κάμουν τάς φωνάς και τάς άταξίας εκ τών όποιων έπέρχεται και σχετική τις άναταραχή, με αντίκτυπον εις τήν καθόλου κανονικήν πνευματικήν ήσυχίαν τών άλλων και άνάπαυσιν.

Αλλά και έν άλλο άκόμη. Ημείς έδω, αντίθετον της λέξεως «μπρεχοζούρι» έχομε τήν λέξιν «ραχάτι» (κατά συγκοπήν ρεάτι) κατόλοιπον και αὐτήν της Τουρκοκρατίας, ή όποία έννοσι τήν άμέριμνον και τελείαν διά τό κάθε τι άδιαφορίαν και άνάπαυσιν.

«Τι άνάγκη έχεις. Κάθεσαι ρεάτι. Έχεις τούς άλλους πού σου τραβούν τήν φροντίδα». Αὐτά λέγομεν προς παρατήρησιν ή και επίπληξιν εκείνων—ιδίως τών οικιακών—πού επιδιώκουν νά διάγουν βίον άμέριμνον. Φιλοφρονέστατα δέ και άβρότατα αποτεινόμενα προς τούς φιλοξενουμένους. «Μή έχετε τήν ιδέαν ότι μάς έπεβαρύνате, και μη ύπολογίζετε τίποτε. Κάμετε ρεάτι. κ.τ.λ.»

Η λέξις τώρα «μπρεχοζούρι» πού αναφέρεται στο Συμφωνητικό, (Ηπειρ. Έστία Ιανουάριος 1954 σελ. 46) εφαρμόζεται έδω εις τήν κατηγορίαν τών άπλως διανυκτερευόντων. Δηλαδή: «Όταν θά ήρχοντο στο χωριό λ.χ. 10 άτομα επί πλέον τών 30, αὐτά τά επί πλέον 10 άτομα θά τό έμοίραζε με τήν σειράν ό ένοικιαστής κατ' αλύματα (κονάκια) εις τό κοινόν, λ.χ. 2 στο ένα σπῆτι, 2 στο άλλο και οὕτω καθ' εξής. Και τάς μέν τροφάς σύμφωνα με τούς όρους του Συμφωνητικού υπεχρεούτο ό ένοικιαστής νά τάς παράσχη, τό δέ κοινόν θά τραβούσε μόνον τήν επιπρόσθετον φροντίδα διά τήν διανυκτέρευσιν. Και αὐτό ήτο τό «μπρεχοζούρι».

Τώρα, προς τά επιχειρήματα ταύτα, έρχεται συνήγορον και συνεπικουρον και τό εις τό ίδιον τεύχος σου (Μάρτιος 1954 σελ. 282—283) δημοσίευμα του κ. Κ. Λαζαρίδου, με τόν τίτλον «Η Κούλια του Μπαμπά», έν τῷ όποίῳ αναφέρεται κατ' επανάληψιν ή λέξις «ραχάτι», ύπονοούσα τό άμέριμνον, τήν έλλειψιν δηλαδή κάθε ένοχλήσεως.

«Όθεν, εξ όλων αὐτών, εύλογον και δικαίον είναι νά παραδεχθώμεν ότι ή δοθείσα έρμηνεία της έν λόγω λέξεως «μπρεχοζούρι» είναι πραγ-

ματική, καὶ ὅτι οὐδεμία ἀλλοίωσις τῆς ἐννοίας τοῦ περιεχομένου τοῦ Συμφωνητικοῦ ἐγένετο. Ἀς μᾶς συγχωρήσῃ λοιπὸν ὁ ἀξιότ. Ἰατρός κ. Π. Γιαννακός, δι' ὅσα—χάριν τῆς ἀμφισβητηθείσης ἐξηγητικῆς τῆς λέξεως αὐτῆς—ἐγράψαμεν.

Ι.Ε.Ρ.ΓΙΟΣ ΠΑ.Γ.ΣΙΟΣ

Ἰερεὺς

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΟΥ

1. Εἰς τὴν λήμνην Παμβώτιδα εὗρε τραγικὸν θάνατον, πνίγεις ομαθῆτης τῆς Ζωσιμαίας Ἀθανάσιος Περαιτικός.

2. Τὸ παλαιὸν κτίριον τῆς Σχολῆς Βελλᾶς ἀποπερατωθὲν θὰ χρησιμοποιοῖται ὡς διδακτήριον τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου.

3. Ὁ ἡπειρώτης ἀθλητὴς Διαμάντης ἀνεκχρήστος Ὀλυμπιονίκης εἰς τὸν ἀκοντισμὸν εἰς τοὺς Πανελληνίους ἐφημερίκους ἀθλητικὸς ἀγῶνας.

4. Εἰς Ἀρταν συνεκροτήθη Συνέδριον Κοινοταρχῶν καὶ Δημάρχων τοῦ Νομοῦ, καθ' ὃ συνεζητήθησαν τὰ ἀφορῶντα τὸν νόμον ζητήματα.

—Εἰς τὴν αἰθούσαν τελετῶν τῆς Ζωσιμαίας Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἐγένετο τελετὴ ἀπονομῆς ἀναμνηστικῶν σημάτων καὶ διπλωμάτων ὑπὸ τῆς Φανέλλας τοῦ στρατιώτου, εἰς ἅνω τῶν 300 αἰσίων τῆς πόλεως, ἅτινα ἐδοθήθησαν τὴν Φανέλλαν εἰς τὸ ἔργον τῆς.

5. Ἀφίκετο καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος Γενικός Ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους Ἑκπαίδευσης Ἡ' Περιφέρειας κ. Κ. Γιαννακόπουλος.

6. Δογμὰ πτώσεως χαλάξης προσκλήθησαν μεγάλοι ζημίαι εἰς τὴν παραγωγὴν πολλῶν χωρίων τῆς Ἡπείρου.

7. Ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις Κτηνιατρικοῦ εἰς Ἰωάννιναι.

9. Ὑπὸ τοῦ Δήμου Ἠγουμενίτσας παρεχωρήθη δωρεάν γήπεδον ἐκτάσεως 20 στειμμάτων εἰς τὸ Ἑθνικὸν Γυμναστήριον τῆς πόλεως.

10. Κατὰ τὸ συγκροτηθὲν εἰς Κουκούλιον συνέδριον τοῦ Ἀ' Δασικοῦ Συνόριστου ἐγένετο εἰσδοχὴ εἰς αὐτὸ 5 νέων Κοινοτήτων τῆς περιοχῆς Δάκκας Ἀώου.

11. Εἰς τὴν περιοχὴν Πρεβέζης ἐνεφανίσθη πτερωτὴ ἀκρίς.

12. Εἰς τὴν περιοχὴν Κονίτσας ἐγένετο ἡχοληψία δημοτικῶν τραγουδιῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Περαιτέρου.

13. Διεπιστώθη κρούσμα πολυομυελίτιδος εἰς παιδίον ἐκ Βουλίτσας Παναγιάς.

15. Μερικὴ ἐκλείψις σεληνῆς ἔγινεν ὁρατὴ καὶ εἰς τὴν Ἡπείρου.

17. ἤρχισε καὶ εἰς τὴν Ἡπείρου ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ προγράμματος τῶν παιδικῶν κατασκευῶσεων.

19. Εἰς κλινικὴν τῆς Πρεβέζης χωρικὴ ἐκ τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης ἔτεκε τρίτομα, ἅτινα χαίρουν ἄκρας ὑγείας.

21. Εἰς Ἰωάννιναι ἐγένετο συγκέντρωσις διαμαρτυρίας κατὰ τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρείας θυ-

στροπούσης εἰς τὴν μείωσιν τῆς τιμῆς τοῦ ρεύματος.

23. Κατόπιν παραχωρηθὲντος μηχανήματος παρὰ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἰδρύματος ἡλεκτροφωτίζεται ἡ Κοινότης Τραπεζοῦ—Ζαγορίου.

24. Ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Ἡπείρου ἐζητήθη ἡ μετονομασία τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας εἰς τοιαύτην Σουλίου.

26. Εἰς τὴν πόλιν ἠνοίξεν ἡ κινητὴ ἐκθεσις τοῦ ΝΑΙΟ, ἣτις περιελάμβανε ἐκθέματα ἐθνικοῦ περιεχομένου ὡς καὶ τοιαῦτα ἀφορῶντα τὴν προσπαθειαν ὀργανώσεως κοινῆς ἀμύνης τῶν χωρῶν τῆς Ἀτλαντικῆς συμμαχίας.

29. Ἀπεφασίσθη ἡ ἐπισκευὴ τῆς εἰς νῆσον οἰκίας ἐνθα ἐφονεύθη ὁ Ἀλῆ Πασάς.

*

Τιμητικὸς διορισμός.

Ὁ ἐκλεκτός συνεργάτης μας καὶ διαπρεπὴς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Τέχνης εἰς τὸ Ἑθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, συμπατριώτης κ. Δημ. Εὐθαγγελίδης, μετ' ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας κ. Ἀχ. Γεροκωστοπούλου, διορίσθη μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑθνικῆς Μινιακοθήκης.

*

Διεθνὲς Βοτανικὸν Συνέδριον

Τὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης ἐξέπροσώπησαν εἰς τὸ συγκληθὲν εἰς Παρίσιος (1—15 Ἰουλίου), ἀκολουθῶντες εἰς Νίκαιαν τῆς Γαλλίας, Διεθνὲς Βοτανικὸν Συνέδριον, ὃ διακεκριμένος Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης συμπατριώτης κ. Κων. Γκανιάτσας.

*

Προαγωγὰς

—Προήχθη εἰς Γενικὸν Ἐπιθεωρητὴν Στοιχειώδους Ἑκπαίδευσης τοποθετηθεὶς εἰς Θράκην ὁ συμπατριώτης κ. Ἰωάννης Ἀρχιμανδριτῆς, ἐκδότης τοῦ Κώδικος Σχολικῆς Νομοθεσίας, μέχρι τοῦδε Ἐπιθεωρητὴς Δημ. Σχολείων Παραμυθίας.

—Εἰς τὴν διακριτικὴν θέσιν τοῦ Γεν. Ἐπιθ. Ἀ' Στοιχ. περιφ. (Ἀθηνῶν) ἐτοποθετήθη ὁ ἐκ Φιλιππιάδος συμπατριώτης κ. Εὐάγγελος Παπαϊωάννου—Παιδαγωγός.

*

Ἡπειρώται Καλλιτέχναι

—Ὁ Ἡπειρώτης δραματικὸς ἠθοποιὸς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου, συνεργάτης μας κ. Γρηγόρης Βαφιάς ἀνάνεωσε κατ' ἐκλογὴν τὸ συμβόλαιόν του ὡς βασικὸν στέλεχος τῆς Κρατικῆς Σκηνῆς.

—Κατὰ τὰς ἐφετεινὰς ἀπολυτήριους ἐξετάσεις τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν ἡρίσταντο εἰς τὸ βιοτὶ ὁ συμπολίτης κ. Τάτσης Ἀποστολίδης, τοῦ

όποιον, παλαιότερον, είχεν ἐγκριθῇ ὑποτροφία δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

— Ἡ Ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν ἐξετίμησεν τὴν ἰδιαιτέραν ἐπίδοσιν εἰς τὸ πλάνο τῆς Δίδος Ἀλέκας Ἰεωρ. Γκάσση, Συμβολαιογράφου Ἰωαννίνων.

John Frang. Brookline, Mass.— Συμμορφωθήκαμε με τὴν αἴτησίν σας· καλῶς νὰ σὰς δεχθῇ ἡ πατρίδα. **Κ. Μιχ.**, Ἡγουμενίτσα. Θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως· οἱ «τεκμηριώσεις» πάντως εἶναι παντοτε ἀναγκαῖες, στίς ἱστορικὰς ἐργασίας. **Γ. Σίν.** Πικρας.—Θὰ ἀκολουθήσουμε τίς ὑποδείξεις σας εἰς οἱ ἀφορὰ τὸν Γιαννοπ. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τίς φροντίδες σας.

James Memos, Milton, Mass.— Λάβαμε καὶ εὐχαριστοῦμε· συνεχίζουμε τὴν ἀποστολὴ καὶ σὰς γράφουμε ἰδιαιτέρως.

Στ. Παπαδ. Ἀθήνα.—Μὰς ἐπεστράφη ἀνέπιδοςτο καὶ τὸ ξαναστείλαμε ταχ)κῶς τὴν 8—7—53. **N. Πρωτοπ.** Θεσσαλονίκη.— Ἀποσπάσαμε ἀπὸ τὴν κριτικὴν γιὰ τὴν ὁποία μὰς γράφετε, τμήμα τῆς πού ἀφοροῦσε ὅχι πιά τὸ κρινόμενο βιβλίον ἀλλὰ κινηματογραφικὴν τοῦ διασκευῇ.

Ag. Comm. Wotertaw, Mass. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ καὶ γιὰ τίς πληροφορίες πού μας δίνετε καὶ γιὰ τὸ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον πού ἐκδηλώνετε. Ἡ συνδρομὴ δὲν ἡῤῃσθη ποτέ· ἐπρόκειτο περὶ τυπογραφικοῦ λάθους. Ἀντιθετὰ ἡ λαττωσὴ ἀπὸ 15 εἰς 10 ὁλλ. το χρόνο. Γιὰ τὰ ἄλλα θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως.

Ἡλ. Κων. Ἀθήνα.— Συμφωνοῦμε ἀπόλυτα καὶ θὰ κάνουμε ὅ,τι πρέπει. **Χαρ. Ζαχ.** Λέρος.— Μὰς εὐχαριστοῦν ἰδιαιτέρως οἱ ἐνθουσιασμοὶ τῶν νέων. Σὰς συγχαίρουμε. **Σπ. Μουσ.** Παραμυθιά.—Τὸ θέμα τῆς παιδείας μὰς ἐνδιαφέρει—καὶ τοὺς ἀναγνώστες μας—οὐκ ἔνα ἀπὸ τὰ ὅμοια γενικά, καὶ στο παρελθὸν δημοσιεύσαμε ἀρκετὰ παρομοία, χωρὶς αὐτὸ φυσικὰ νὰ σημαίνει ὅτι ἀναλαμβάνουμε ρόλο διαφημιστικοῦ τῶν συνεργατῶν μας, καὶ ὅτι περιορίζουμε εἶτα τὰ περιεχόμενα ἄλλων τομῶν τῆς προσπάθειάς μας. **Φαν. Καζ.** Ἀθήνα.—Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν πολυτιμὴν ἐξυπηρέτησιν, πού δὲν ὑπάρχει τρόπος ν' ἀνταποδοσοῦμε. Γράφουμε ἰδιαιτέρως. **Φωτ. Παπ.** Λάρισα.—Ἐτακτοποιήθη· εὐχαριστοῦμε καὶ πάλιν· σὰς γράψαμε.

Chr. Ziss, Griffith, Australia.— Πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. Τὰ «Ἀπαντα» τοῦ Κρύσταλλου, «Ἡ Ἡπειρος προμαχοῦσα» καὶ τὰ ἄλλα θὰ σὰς σταλοῦν.

Ἀριστ. Μιλλ. Fitchburg, Mass.—Μὰς συγκινοῦν πολὺ οἱ κρίσεις σας γιὰ ὅ,τι ἡ Ἡπειρωτικὴ διανόησις προσφέρει διὰ τῆς «Ἡπ. Ἔστιας». Στοιχὸς ἐξηντημένους στηρίζουμε πολλὰς ἐλπίδες γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν τῆς.

Ἡλ. Μουζ. Ἀθήνα.—Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ πήραμε τὴν συνεργασία σας· ἔντονος τοῦ ἔτους ἡ «Ἡ. Ε.» θὰ ἀφιερῶσιν ἕνα ὀγκῶδες τεῦχος τῆς στὴ μαρτυρικὴ Βόρεια Ἡπειρο· καὶ τὸ ἱστορικὸ ἄρθρο σας εἶναι τόσο κατάλληλον γιὰ τὸ τεῦχος ἐκεῖνο. **Χρ. Κήλιον,** Περικτῆρι.—Πήραμε καὶ τὴν νῆα σας συνεργασία καὶ εὐχαριστοῦμε. **Γ. Κοτζ.** Ἀθήνα.—Οἱ εὐχαριστίες γιὰ τὸ «Ἀπὸ μικρὸς στὰ γράμματα» εἶναι ἀμοιβαῖες καὶ θερμαί· με πολὺ ἐν-αφέρο παρακολουθήθηκε ἡ ἐργασία σας αὐτὴ ἀπὸ τὸ ἀναγνωστικὸν μας κοινόν· καὶ τὸ ἀξίζει. Τὸ «Καλεδνλα» νὰ μὰς το στείλετε ἐγκαίρως· τὰ χειρόγραφα σας τὰ φυλάμε.

Μιχ. Μπαλ. Χανιά.—Πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. **Τ. Δοξ.** Πυργο.—Πήραμε τὸ γράμμα σας καὶ τὴν συνεργασία σας· εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ ὅλα καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὰ αἰσθητά καὶ τίς κρίσεις σας πού μὰς ἐνισχύουν πολὺ.

Καν Βασ. Λιαν. Ἀθήνα.—Πήραμε, εὐχαριστοῦμε. Σὰς γράψαμε. **Ἀθ. Παπαχ.** Ἀθήνα.—Σὰς γράψαμε. **Τασ. Γρίτσος.** Μέθανα.—Θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως **Μαν. Χρηστ.** Θεσσαλονίκη.—Σὰς περιμένουμε καὶ θὰ τα ποῦμε ἀνετα. **Δ. Γιαν.** Ἀθήνα.—Πήραμε τὸ μῆνυμά σας· θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως. **Κ. Κωνστ.** Γουριά.—Πήραμε γράμμα καὶ συνεργασία· εὐχαριστοῦμε θερμὰ. Τὰ χειρόγραφα περὶ τοῦ Πάτερ Κοσμὰ τὰ πήρατε; **N. Πάτσ.** Ἀθήνα. Πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε. Σὰς γράφουμε ἰδιαιτέρως. Ὁ Σεβασμιώτατος ἐκλήνησε...

Ἀνθ. Ζολ. Ἀγρίνιο.—Πήραμε, εὐχαριστοῦμε· δημοσιεύεται· καὶ θὰ συνεχίσουμε. **Χρ. Ζωημ.** Ἀθήνα.—Λίδουμε συνέχεια οὕτω ὡραία πρότασιν σας. Στόν Κ. Στ. στέλουμε· εὐχαριστοῦμε.

Διον. Τροβ. Ἀθήνα.—Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὴν...κεραυνοδόλο ἐξυπηρέτησιν· θὰ σὰς γράψουμε.

Δ. Τσ. Ἀθήνα.—Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ ὅλα· κρίμα πού δὲν τὰ εἶχαμε πρὸ τῆς ἀνθολογήσεως. θὰ σὰς γράψουμε ἰδιαιτέρως.

Γ. Θεοδ. Ἀθήνα.—Ὁ ἐγχώριος τύπος δὲν θ' ἀρνηθῇ νομιζοῦμε νὰ γράψῃ. Στέλνεται σχετικὰ σημειώματα.

N. Β. Λωλ. Ἀθήνα.—Πήραμε καὶ εὐχαριστοῦμε· θὰ κριθῇ με συμπάθεια ὅπως ὅλα.

Δα Φρ. Ἀρ. Ἀθήνα.—Πήραμε· εὐχαριστοῦμε πολὺ γιὰ τίς πάντοτε καλὰς ἐσχές σας.

Εὐαγγ. Πριων. Πειραιᾶ.—Θὰ περιμένουμε ἀπάντησιν σὸ γράμμα μας γιὰ νὰ σὰς γνωρίσουμε ἀποτελέσματα.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Εὐαγγέλιον Ψῆμα, Μητροπολίτου Ἑρμουπόλεως· «Ἱστορικὰ Δοκίμια». Ἀλεξάνδρεια (Αἰγυπτου) 1954. Σχῆμα 8ον, σελ. 512.

Τάκη Δόξα· «Ταξίδια χωρὶς ἥλιον» (Διηγήματα) Ἐκδόσεις «Αὐγῆς» Πύργου—Ἰλεις 1953. Σχ. 8ον, σελ. 144.

Γιώργου Ράγκου (Γ. Ι. Παπαγεωργίου)· «Ματω-

μένος Έρωτας» (Επικολυρική Μυθιστορία)
'Ανάτυπον «'Ηπειρωτικής Έστιας». 'Ιωάν-
νινα 1954. Σχ. 8ον, σελ. 44.

Γ. Ι. Παπαγεωργίου: «Οϊζίπους Τύραννος» (Ποιη-
τική μετάφραση). Γιάννινα 1939. Σχ. 8ον,
σελ. 68.

Γιώργου Καλούδη (Αόδα): «Σαίζον στην Μύκονο»,
Μυθιστόρημα 'Αθήνα 1953. Σχ. 8ον μ. σελ.
160 (Β' έκδοση).

Γ. Ι. ο υ: «'Εκείνες κι' εμείς» (Σκέψεις γύρω
στο σύγχρονο έρωτα) 'Αθήνα 1953. Σχ. 8ον
μ. σελ. 110 (Β' έκδοση).

Γ. Ι. ο υ: «'Ανθρώποι κι' άνθρωποι», Μυθιστόρη-
μα, 'Αθήνα 1954. Σχ. 8ον μ. σελ. 130.

Τηλ. 'Αγγέλου: «Μεγάροβον και Τύρνοβον. δύο
φρούρια του 'Ελληνισμού της Αυτ. Μακεδο-
νίας» Θεσσαλονίκη 1954.

Πανηπειρωτικός Σύλλογος Καΐρου: «Λογοδοσία
πεπραγμένων 1953—54» Κάϊρον 1954.

Δ. Θ. Πάνου: «Νικόλ. Φρ. Γκρουντρίχ», 'Αθήνα
1954.

Ιω. Ορ. Καλογήρου: «Περὶ τὸ «Οἰκουμένικόν»
Συνέδριον τοῦ Evanston καὶ τὸ κατ' αὐ-
τὸ ἔργον τῶν Ὀρθοδόξων», Θεσσαλονίκη 1954.

Ἱερά Σύνοδος Ἑλλάδος: «Θεολογία» Τομ. ΚΒ'
Τεύχ. Β', 'Αθήνα 1954.

Δημήτρη Σιατοπούλου: «'Η Μελωδία τῶν ἀνδρῶν»,
Μυθιστόρημα. (ἐκδόσεις «Προμηθεύς») 'Αθή-
να 1954. Σχῆμα 8ον, σελ. 224.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΔΙΑ ΤΟΥ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΥ ΝΕΥ-
ΜΑΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ('Αχομένετου
12—'Αθήναι):

'Αλέξη Ζακυνθινού: «Θαλά Τζάμια» (ποιή-
ματα) 'Αθήνα 1954. Σχ. 8ον, σελ. 48.

Γ. Ι. Φουσάρα: «Μορφές τῆς νέας λογοτεχνίας
μας» (Μελέτη), 'Αθήνα 1952 Σχ. 16ον σελ.
210.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «'Επιστημονικόν Βῆμα τοῦ Διδασκά-
λου» 3ον, 4ον, 'Αθήναι. «Κρητική Έστία»
48ον, Χανιά. «Κυπριακά Γράμματα» 229,
Λευκωσία. «'Ακτίνες» 151ον, 'Αθήνα. «Πνευ-
ματική Ζωή» 22ον, 'Αθήνα. «'Ο φυσιολά-
τρης» «'Εκκλησία» 11ον 'Αθήνα. «Πολιτι-
κά φύλλα» 15ον, 16ον 'Αθήναι. «'Η γυναί-
κα καὶ τὸ σπίτι» 'Ιούλιος, 'Αθήναι. «'Ο
κόσμος τῆς Ἑλληνίδος» 'Ιούλιος, 'Αθήναι.
«'Ελληνικά Χρονικά» 102ον, 'Αθήναι. «'Η
Φ. τῆς Κύπρου» 19ον—20ον,

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «'Ηπειρωτικόν Μῆλλον» 'Αθήναι.
«Φωνή τοῦ Λίγισου» Λίγισον. «Στρατιωτικά
Νέα» 'Αθήναι. «Διδοσκαλικόν Βῆμα», 'Αθή-
ναι. «Θεσπρωικά Νέα» 'Αθήναι. «Βῆμα»,
Πρέβεζα. «Θεσπρωτικόν Βῆμα» 'Ηγορμενί-
στον. «'Αδύγη». Πύργος—'Ηλεία.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ:

—Στὴ μελέτῃ τοῦ συνεργάτη μας κ. Σωτ. Δά-
καρη «'Η ἐθνικότης τῶν ἀρχαίων Ἡπειρωτῶν» νὰ
γίνουν οἱ ἐξῆς διορθώσεις: Σελ. 678 στίχος 22
«νεοεθνικὸ πολιτισμὸς τῆς» ἀντὶ «νεοεθνικὸ πολι-
τισμὸ ποῦ» στίχ. 25: «τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ» ἀντὶ
«τοῦ πολιτισμοῦ τῶν» στίχ. 38 «'Ελληνικῆς» ἀντὶ
«'Ελλαδικῆς». Σελ. 678, στίχ. 27 «ἔχουν» ἀντὶ
«ἔχων». στίχ. 30 «καὶ» ἀντὶ «ἐκ» στίχ. 36 «λιτόν»
ἀντὶ «λεπτόν». Σελ. 681, στίχ. 1 «ἐφ' αὐτῇ» ἐφτα-
σαν». Σελ. 682, στίχ. 2', «749 ἀντὶ «149», στὴν
ὁποσμείωσιν 2: «Geschichte der» ἀντὶ «Seschie-
hte des» καὶ στὴν 20 «Βασιλικῆς» ἀντὶ «Βασι-
λικῆς».

—Στὴν κριτικὴ τῆς Γ α λ ά τ ε ι α ς Σ α ρ ά ν-
τη σελ. 748 στίχ. 7, ἀντὶ «ἀγνή» «αὐτή». β' στή-
λῃ, στίχος 6, μετὰ τὸ «τῆς» νά μῃ τελεία· στίχ.
9, ἀντὶ «αὐτή, αὐτός» στίχ. 11, μετὰ τὸ «αὐτό»,
ἄνω τελεία.

ΔΙΠΛΟΥΝ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ—ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ», ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα πολλῶν ἐπιστη-
μονικῶν—Ἑλληνικῶν καὶ ξένων—περιοδικῶν ἐκδόσεων, ἀπεφάσισε, διὰ τὸ δέμη-
νον χρονικὸν διάστημα τῶν θερινῶν μηνῶν (Αὐγουστος—Σεπτέμβριος) νὰ κυκλο-
φορῇ εἰς ἓν μόνον διπλοῦν τεῦχος ἀπαρτιζόμενον ὅμως, ἀντὶ τοῦ συνηθούς
ὄγκου τοῦ, ἀπὸ 10 ἕως 12 τυπογραφικὰ φύλλα, εἰς τρόπον ὥστε κατ' οὐδὲν σχε-
δὸν νὰ θίγονται τὰ δικαιώματα τῶν συνδρομητῶν τῆς.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΜΕΝΟΙ ΤΟΜΟΙ
ΤΗΣ 'ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ,

Ἡ Διαχείρισις τοῦ περιοδικοῦ μας ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν καλλιτεχνικώτατα χρυσοπανόδετα καλύμματα διὰ τὴν βιβλιοδέτησιν τῶν τευχῶν τῶν συνδρομητῶν τοῦ Α' καὶ Β' ἔτους τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» ὡς καὶ βιβλιοδετημένοις τόμους Α' (τεύχη Μαΐου—Δεκεμβρίου 1952) καὶ Β' (τεύχη Ἰανουαρίου—Δεκεμβρίου 1953).

Τιμὴ καλυμμάτων καὶ τόμων

—Κάλυμμα χρυσοπανόδετον	= Δρχ. 15
—Α' τόμος χρυσοπανόδετος (Σελίδες 900)	= » 150
—Β' » » (Σελίδ. 1350)	= » 180

ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «**ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ**» ἀποβλέπουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγκεντρῶσιν καὶ **ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ** τῶν πάσης φύσεως Ἡπειρωτικῶν βιβλίων, μεταφράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων καὶ λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκδομένης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπαντοχοῦ Ἡπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκ-

δότας καὶ κατόχους τῶν ὅπως ἀποστέλλουν, ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῇ οργανουμένην **ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ** ἢ ὁποῖα, ἐν καιρῷ καὶ μετὰ τὴν κάπως πλήρη συγκέντρωσιν τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐντύπων θὰ ὁργανώσῃ ἐκθεσιν Ἡπειρωτικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἡπείρου καὶ τὰς Ἀθήνας.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ κ. κ. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ

Παρακαλοῦμεν καὶ πάλιν θερμῶς τοὺς κ.κ. συνδρομητάς μας, τοὺς καθυστεροῦντας τὴν συνδρομὴν τῶν, ὅπως ἀναλογιζόμενοι τὰς τεραστίας ἐκδοτικὰς μας δαπάνας καὶ τὰς παντοίας οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ἀντιμετωπίζει κατὰ μῆνα ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», σπεύσουν νὰ μᾶς ἀποστέλλουν ἢ νὰ καταβάλουν εἰς τοὺς κατὰ τόπους ἀντιπροσώπους μας, τὴν συνδρομὴν τῶν συντελοῦντες οὕτω εἰς τὴν ἀπρόσκοπον συνέχισιν τῆς ἐκδόσεώς της.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδότης: **Εὐάγ. Α. Φακατοσέλης** Δαγκλῇ 17, **Μιχαήλ Χαρ. Μάνος** Ἀραβαντινοῦ 1

Προϊστάμενος Τυπογραφείου: **Πολυχρόνης Ι. Ντάγιος**, Χρηστοδοσίη 14

ΤΟ ΕΞΩΧΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

"ΑΛΣΟΣ"

ΜΠΑΡ-ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ-ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ

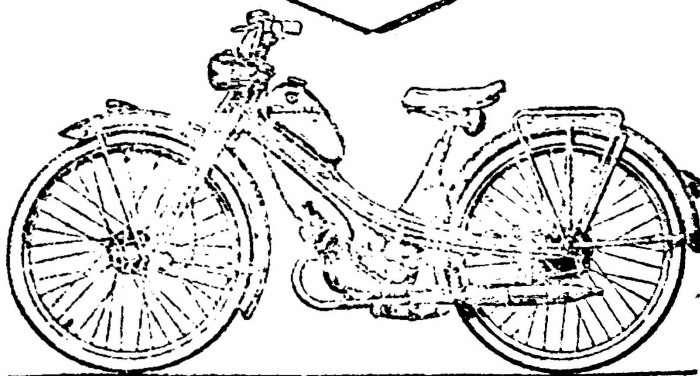
—Ριζικῶς ἀνακαινισθέν, ὑπὸ τὴν νέαν Διεύθυνσιν τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ Ζαχαροπλαστείου **«ΔΙΕΘΝΕΣ»** Ἀδελφῶν ΒΑΣ. ΤΣΙΜΗ,

—Μὲ ἀγνὰ ὑλικά καὶ πρόθυμον ἐξυπηρέτησιν **ΕΠΑΝΕΛΑΒΕ ΤΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ**, τὸ δημοσίονιστο Κέντρον

"ΑΛΣΟΣ"

ΠΟΥ ΘΑ ΣΑΣ ΧΑΡΙΣΗ ΛΕΧΑΣΤΕΣ ΩΡΕΣ

**ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΙΝΑΙ
Η ΝΕΑ ΕΠΙΛΗΞΙΣ
ΤΗΣ**

"OLYMPIA"

ΤΟ ΠΕΘΗΛΑΤΟ-ΜΟΤΟΣΥΚΛΕΤΤΑ.
ΜΕ ΔΥΟ ΤΑΧΥΤΗΤΕΣ. ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΧΩΡΙΣ ΕΙΔΙΚΗ ΑΔΕΙΑ ΚΑΙ ΔΙΠΛΩΜΑ

Απόστ. Παράδειος

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ:

**ΔΙΟΝ. Α. ΤΡΟΒΑ
ΑΙΣΩΠΟΥ**

ΜΥΘΟΙ

Ἑμμερη μετάφραση 150 μύ-
θων τοῦ Αἰσώπου

ΕΚΔΟΣΙΣ 1954

Πωλεῖται διὰ λησμόν τοῦ συγ-
γραφέως εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς
«ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ:

Δ. ΣΙΑΤΟΠΟΥΛΟΥ
"Η ΜΕΛΩΔΙΑ ΤΩΝ ΑΝΕΜΩΝ,,

Σύγχρονο συναρπαστικὸ μυ-
θιστόρημα ἐκ σελ. 224.

ΠΩΛΕΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ
ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ,"
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΑΡΤΕΜΙΔΟΣ ΠΟΥΤΕΤΣΗ

Παλιὰ Γιαννιώτικη πόρτα